శ్రీః

ముక్తావళీవ్యాఖ్యామంజూషా.

పట్టాభిరామశాస్త్రి విరచితా.

శ్రీ వెంకటేశవిద్యాశాలా ప్రధానపండితైః

కపిస్థలం- దేశికాచార్యైః

పరిశోధితా.

అభావగ్రంథాంతా

మాళిగి- రామమూర్త్యాచార్యేణ.

శ్రీ తిరుపతినగరస్థ

పుండరీకనిలయ ముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపితాసతీ

విజయతేతరాం.

పరీధావినామ సంవత్సర

చైత్రశుద్ధనవమీ.

1912.

శ్రీ

ప్రకటనపత్రికా.

భోభో. సహృదయాః.

అద్యఖలుముక్తావళీమంజూషాఖ్యా.

గ్రంథః ప్రభావషట్కాంతః ముద్రాపితః ఉపరితనగ్రంథస్తు ఆ ప్తవాద

పర్యంతం శీఘ్రమేవ ముద్రాపయిష్యతే.

సర్వేషాంసహృదయానాం.

జ్ఞాపనీయెతివారం వారమభ్యర్థయె.

పుస్తకప్రాపణవిలాసః.

మాళిగి-రామమూర్త్యాచార్యః కుంభినీపురం,

కడపజిల్లా.

ఇతి,

మూల్యంచాస్య.

సార్థరూప్యకం.

శుద్ధాశుద్ధ పత్రికా.

పుట.	పం.	అశు.	శుద్ధం.
2	18	కాల	కాలా
	22	రిఇత్యై	రిత్యై
3	4	యోబ్య	యోజ్య
	8	ఇర్ధ	ఇర్థ
	16	త్యసా	త్యస్యా
	21	లింగక	లింగ
	22	ధేహా	ధేనా
	23	దరభ్ర	దర్భ
4	3	కానీ	కాని
	11	వ్యేస	వ్యేశ
	,,	సబ్ద	శబ్ద
	12	సబ్దాం	శబ్దాం
	13	మశీ	మశ
	17	తస్య	,,
	,,	లవ	లావ
	,,	నిష్టా	నిష్ఠా
	22	ష్టాంత	ష్ఠాంత
	,,	తద్ఘా	తద్భా
	,,	ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదేన	,,
5	3	ల్పేష్య	ల్పేప్య
	11	త్రైఎ	త్రైశ
	,,	ద్వారాజ్ఞః	ద్వారారాజ్ఞః
	18	భిన్న	భిన్నః
	24	ధర్మ	ధర్మి

పుట.	పఙ్క్తి.	అశు.	శుద్ధం.
6	7	రాౖప	రక్షు
	8	దగ్నిత	దక్షితద్వితీయ
	18	వివేష	విశేష
6	24	వావాత్	వాత్
7	3	శిష్టి	శిష
	7	విద్యా	ద్వి
	9	కదేశా	కా
	13	రాౖప	రౖప
	19	ఏవంతి	ఏవం
	22	భిన్యా	భివ్యా
8	6	నివర్తనివర్త	నివర్త
	9	ధజు	ధజ్
9	1	ఏతేన	తైన
10	23	లోక్వ	లోట్వ
	25	త్రైక	ర్త్రైక
11	3	మహా	మహారాజీవతి
	8	ప్రోతే	ప్రోతే
		సత్వాంభావత్వం	సత్వాంశభావత్వం
	14	నతావర్తిత్వ	నతావశ్యత్రైత్వ
	17	సుధా	సుపధా
	18	మపార్థ	మపిర్ణశబ్దైకస్వచిద్వ్యవస్థి యుతే తదపి నహాకర్థ.
12	6	మాన్య	మాన్య
	18	డిత్య	డిత్యవవ
13	3	మతి	వితి
	4	శ్వల	శ్వల
13	10	విశేషణతి	విశేషోయస్యేతి

పుట.	పం.	అశు.	శుద్ధం.
13	13	జజనే	జన
		తానతాన	తాన
	15	దేవః	దేశఃయద్యపి
	21	బోధకత్వం	బోధకః
	25	తృప్తి	తృప్తిబాధ
14	1	జన్యత్వా	జన్యత్వాదిరూపత్వా
	3	ఏవంచజన్యత్వ	ఏవంచ ద్వివిధంజన్యత్వ
	8	శక్యంకే	క్యశంకే
	24	అనిరితి	దతిరిక్తో
		మవశ్యవ	మశక్యవ
	25	హార్య	హార
15	1	బాధం	బాధ
	6	సంభావాత్	సంభవాత్ వర్ణసముదాయ త్వరూప పదత్వ విపక్షయో క్తదోషవారణేపితద్వ్యాఖ్యా ర్థస్యావ్యావర్తకత్వ శంకాను పపన్నైవ తద్వ్యావర్తకస్యై వాభావాత్ అథ.
	17	యద్యపత్యా	యద్యపీత్యా
16	1	శబ్దైన్యా	శబ్దస్యో
	5	నిపాత	నిపాత
16	6	రభావాత్	రభావ
	11	నహతు	నతుహ
	17	ప్రాతియోగి	ప్రాతిపదికయోగి
	20	పద్యస్యా	పదస్య
	22	నిర్వాహక	నిర్వాహ
	24	దిక	దికస్య

పుట	పం	అశు.	శుద్ధం.
	25	శక్తియుక్తి	శక్త్యుక్తి
17	1	నీయుతయా	నీయుయా
	5	ర్థకర్త	ర్థసంఖ్యాకర్త
	8	దికరణా	ధికరణా
	24	దంధ	బంధ
18	15	దుఖా	దుఃఖా
	22	ద్రుశ్యతేత్యా	ద్రుశ్యత ఇత్యా
19	5	ప్యసా	ప్యస్యసా
	16	కత్వం	కత్వ
	21	పూ్వ	పూర్వ
	24	శబ్దాది	శబాది
20	7	కాలె	కాల
	12	పావీకాం	పాకాం
	15	భాహ	భావ
	25	ంధాచ	ధాచ
21	5	తాతు	ధాతు
	18	స్వంద	స్పంద
22	20	దస్థితి	ద స్త్రితి
		జ్ఞాయతేతి	జ్ఞాయత ఇతి
23	10	ఘుజాద్య	ఘుషా
	14	త్తరసు	త్తరస్సు
	16	స్యైవ	స్త్యైవ
28	18	పెయూతె	పేయతే
24	2	క్ప్రదో	క్ప్రశో
	6	విశేష్యతా	విశేష్యతయా
	7	కార్యత్వం	కార్యం
	11	కార్యత్వ	కార్య

శ్రీ

నిర్విఘ్నమస్తు.

శ్రీ హయవదనాయనమః.

మంజూషా.

ప్రణమ్యదక్షిణామూర్తి మక్షీణగుణలక్షణం । ముక్తావళీస్థవా
క్యార్థ నిరుక్తిః క్రియతేమయా ॥౧॥ ముక్తావళీమనేకప్రాక్తన టీకాదు
రుక్తిధూళిమలాత్ । గోపాయతాదియంమే తార్కికసిద్ధాంతరత్న
మంజూషా ॥౨॥ అనిదంపూర్వగృహీతైః ఘటితాంపట్టాభిరామకృతి
నేమాం । మంజూషాంయుక్తిమణిభిరా దత్తాంకోవిగోపికాజారః ॥3॥
భాషాపరిచ్ఛేదవ్యాఖ్యానమారభమాణో విశ్వనాథపంచాననః స్వేష్టదే
వతాంప్రార్థయతి * చూడామణీకృతేతి * అచూమణిశ్చూడామణిః కృత
శ్చూడామణీకృతః తాదృశోవిధుర్యేన నేతివిగ్రహః । అత్రవిగ్రహ
వాక్యే చూడాసంయోగిత్వరూప చూడామణిసాదృశ్యవిశిష్టస్యనిర్వాహ
కతాసంబంధేన కృధాత్వర్థే । కృతౌ । వ్యాపారేనాన్వయః । నామా
ర్థధాత్వర్థయోరపిక్వచిద్భేదాన్వయస్వీకారాత్ । ఉపాదానతాఖ్యవిష
యతారూపంనివర్తనీయ్యాధర్మవత్వరూపంవా యత్కర్మత్వంతద్వి
శిష్టోనిష్ఠార్థః తస్యచాచూడామణిపదార్థపూర్వకాలావచ్ఛిన్నచూడాసం
యోగిత్వరూప చూడామణి సాదృశ్యాభావ విశిష్టే తాదాత్మ్యసంబం
ధేనాన్వయః । తథాచ । చూడాసంయోగిత్వవిశిష్ట నిర్వాహకకృత్యు
పాదానతావదభిన్నస్తన్నిర్వాహక వ్యాపారనివర్తనీయ్యధర్మవదభి

నోక్తివా । పూర్వకాలా వచ్ఛిన్నచూడాసం యోగిత్వాభావ వానిత్యా
కారకోఽచూడామణి శ్చూడామణిఃకృత ఇతివాక్యజన్యబోధః। చూడా
సం యోగోత్పాదికాయాః కృతేర్వ్యాపారస్యవా చూడాసంయోగి
త్వవిశిష్ట నిర్వాహకత్వముక్తం । తన్నివర్తనీయ్యాధర్మ శ్చూడాసం
యోగిత్వా భావఏవ । నిర్వాహకత్వ నివర్తనీయత్వే స్వరూపసంబంధ
విశేషరూపె స్వవృత్తిధర్మ ప్రయోజకత్వరూపంవా । నిర్వాహకత్వం
సచధర్మశ్చూడాసం యోగిత్వమేవ । స్వప్రయోజ్యాభావప్రతియోగిత్వ
రూపంవా నివర్తనీయత్వమితినదోషః । అథవాఽచూడామణి పదా
ర్థస్య పూర్వకాలావచ్ఛిన్న చూడాసంయోగిత్వాభావ వతస్తదార్థే న
చూడామణి పదార్థేఽన్వయః తస్యచస్వనిష్ఠ ధర్మప్రయోజకత్వరూప
నిర్వాహకత్వసంబంధేన కృధాత్వర్థేఽన్వయః । సచయదికృతిరూపః
తదోపాదానతారూపం కర్మత్వం నిష్ఠాప్రత్యాయనచ్ఛేదకం యదివ్యాపార
రూపస్త దాస్వప్రయోజ్య ధర్మవత్వరూపం । తథాచ । పూర్వకాలా
వచ్ఛిన్న చూడాసంయోగిత్వా భావవదభిన్నో యశ్చూడాసం యోగీ
తన్నిష్ఠధర్మప్రయోజికా యాకృతిస్తదుపాదానమితితాదృశ వ్యాపార
ప్రయోజ్య ధర్మవానితివాబోధః । సచ । ధర్మశ్చూడాసం యోగిత్వ
మేవ । అథవాఽచూడామణి పదార్థస్యనిష్ఠాంతార్థ విశేషణత్వమభ్యు
పెయతే । తథాచపూర్వకాల వచ్ఛిన్నచూడాసం యోగిత్వాభావవద
భిన్న శ్చూడాసంయోగిత్వ విశిష్టనిర్వాహక వ్యాపారప్రయోజ్య
ధర్మవానితిబోధః । యద్వా । అచూడామణి రిత్యస్య చూడామణిః
కృతఇత్యస్యచ నవరస్పరాన్వితార్థకత్వముపెయతే । తథాహి । చూడా
మణిః కృతవిధురిత్యేతత్ కృత్స్నమేవ యుగపద్వ్యదావి గృహ్యతే ।
తదాఽచూడామణి శ్చూడామణిఃకృతోవిధుర్యేనేతి విగ్రహవాక్యం
నిష్పద్యతే తత్రాచూడామణిరిత్యస్య యోనచూడామణిఃకృతఇత్యస్యచవి
ధుపదార్థైకత్ర తద్వయమితిరీత్యాన్వయః యోనత్వత్రతృతీయార్థః కర్తృ

త్వంతచ్చకృతేధాఽత్రార్థత్వేఽప్రాశ్రయత్వరూపంవ్యాపారస్యతథాత్వేచకృ
తిరూపం తథాచపూర్వకాలావచ్ఛిన్నచూడామణి త్వాభావవదభిన్న
శ్చూడామణిత్వవిశిష్ట నిర్వాహకయదాశ్రయక కృత్యుపాదానాభిన్న
స్తన్నిర్వాహక యన్నిష్ఠకృతిజన్యవ్యాపారప్రయోజ్యధర్మవదభిన్నో వా
విధురిత్యన్వయబోధః యత్రతుచూడామణీ కృతఇత్యేతావదేవ విగ్ర
హ్యతే తత్రాచూడామణిశ్చూడామణిః కృతఇతివిగ్రహవాక్యే చూడా
మణిః కృతఇత్యనేనైకోవిశిష్టార్థః ప్రత్యాయ్యతే ఽచూడామణిరిత్యత్ర
తుయదిచూడామణిత్వం చూడామణి శబ్దార్థః నఞర్థశ్చపూర్వకాలా
వచ్ఛిన్నాభావవానిత్యుచ్యతే తదాఽచూడామణిరిత్యనేనాప్యేకోవిశిష్టా
ర్థః యదిచ చూడామణిపదమేవపూర్వకాలావచ్ఛిన్న చూడామణిత్వా
భావవల్లాక్షణికంనఞ్పదంతాత్పర్యగ్రాహకమిత్యుచ్యతే తదాఽచూడా
మణిరిత్యస్యనశాబ్దబోధ జనకత్వం కింతుతదార్థోపస్థితిమాత్రజనకత్వం
కశ్చిదిత్యాదిపదార్థానాం తరమధ్యాహృత్య తదర్థే అచూడామణి రిత్యస్య
చూడామణిః కృతఇత్యస్యచైకత్రద్వయమితిరీత్యాఽన్వయ ఇతివాస్తు
యద్వా అచూడామణిశ్చూడామణిఃకృతోఽవిధుర్యేనేత్యత్రఅచూడామణి
త్వవిశిష్టేవిధౌఽయేనచూడామణిః కృతఇత్యస్యాన్వయః అచూడామణి
శ్చూడామణిః కృతఇత్యేతావన్మాత్రవిగ్రహేత్వ చూడామణిత్వ విశిష్టే
అధ్యాహృతకశ్చిత్పదార్థే తదన్వయ ఇత్యేతేపంచకల్పాః తత్రప్రథమ
కల్పే హారీకృతముక్తికోమాలాకార ఇత్యత్రాహారోహారః కృతానిమా
క్తికానీతి విగ్రహేణానోపపద్యతే కృతశబ్దస్య విశేష్యనిఘ్నతయాహార
పదసమానలింగవచనకత్వాపత్తేః యుత్పదార్థస్యయుత్పదార్థేఽభేదసం
బంధేహాన్వయః తయోస్సమానలింగవచనకత్వాత్ యమాత్ తత్రహిసం
దర్భే విశేషవిశిష్టముక్తిసముదాయోహారశబ్దార్థః పూర్వకాలా
వచ్ఛిన్న సందర్భవిశేషాభావవాన్ అహారశబ్దార్థః తథాచ సందర్భ
విశేషవిశిష్టముక్తిసముదాయనిర్వాహకయత్కర్తృకవ్యాపారనివృ

నీయధర్మవదభిన్నోయః పూర్వకాలావచ్ఛిన్నసందర్భవిశేషాభావవాన్
తదభిన్నానిమౌక్తికానీతి ప్రథమకల్పరీత్యాబోధో వాచ్యఇతి కింతు అహా
రోహారః కృతానిమౌక్తికానీయేనత్యేవతత్కల్పే విగ్రహోవాచ్యః ఏవం
హారీకృతానిమౌక్తికాని మాలాకారేణేత్యత్రహారీకృతానీత్యస్య అహారో
హారః కృతఇత్యేవవిగ్రహోవాచ్యః ద్వితీయాద్యాదికల్పేషుతు హారీకృత
మౌక్తికఇతి కృత్సన్విగ్రహేకృతశబ్దార్థస్యమౌక్తికశబ్దార్థఏవాభేదేనాన్వ
యాత్తస్యతత్సమానలింగవచనకతా హారీకృతాని మౌక్తికానీత్యత్రహారీ
కృతానీత్యేతద్విగ్రహేకృతశబ్దార్థాభేదాన్వయివిశేష్యవాచకపదాంతరా
సమభివ్యాహారేపి విశేష్యనిఘ్నపదానాం విశేష్యవాచకపదాసమభివ్యా
హారేస్వాన్వయయోగ్య సన్నిహిత వాక్యాంతరస్థితపదసమానలింగవచ
నకతాస్వాభావ్యే నకృతశబ్దస్యమౌక్తికశబ్దసమాన లింగ వచనకతా
ఏవంకశ్చిదిత్యాది శబ్దాంతరాధ్యాహారపక్షేపిసర్వనామ్నాం యత్పదా
ర్థోపస్థితార్థ పరామర్శకత్వాంతత్పద సమాన లింగవచన కత్వనియ
మేన కానిచిదితి నపుంసక బహువచనాంత పదమేవాధ్యాహర్తవ్య
మితితత్పద సమానలింగవచన కతా కృతశబ్దస్య అర్థసమానార్థఉచ్య
తే అత్రకేచిత్ ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదకీభూతం చూడామణిత్వం చ్వి
ప్రత్యయార్థః తస్యపూర్వకాల వచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠాభావప్రతియోగి
త్వాధేయత్వోభయ సంబంధేన తత్రప్రకృత్యర్థ స్యాన్వయః । తథాచ
పూర్వకాలావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వ ఆధేయత్వోభయ
సంబంధేన చూడామణి విశేషితం యచ్చూడామణిత్వం తదనుకూలకృ
త్యుపాదానమితి తత్రప్రయోజక వ్యాపారప్రయోజ్యధర్మ వానితివాని
ష్ఠాంతజన్యబోధః ॥ అభూతతద్భావేచ్విరిత్యనుశాసనాత్ । అభూతస్య
పూర్వకాలావచ్ఛేదేనప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదేన ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదకా
భావవతః తద్భావః ప్రకృత్యర్థ తావచ్ఛేదకధర్మః । తస్మిన్వాచ్యేచ్విప్ర
త్యయస్స్యాదిత్యర్థః । అత్రాభూతత్వాంశస్తుల్య విత్తివేద్యతయాసంసర్గ

మర్యాదయాభాసతే। యద్వా। అభూతః పూర్వకాలావచ్ఛేదేన ప్రకృ
త్యర్థనిష్ఠాభావప్రతియోగీయస్తద్భావః ప్రకృత్యర్థాసాధారణధర్మ ఇత్యర్థః
అత్రకల్పేష్వభూతత్వాంశ స్సంసర్గమర్యాదయాఽభ్యత ఏవ పరంతు।
తుల్యవిత్తివేద్యతాశ్రయణమంతరేణైవోపపద్యత ఇత్యాహుః। ఏతన్న
తేవ్యాసనమాసయోస్స మానార్థకత్వంవిరుధ్యతే। యద్యపి రాజ్ఞః పురు
షో రాజపురుష ఇత్యత్రాపి నవ్యాసన మాసయోస్స మానార్థకత్వం
నిరూపితత్వసంబధేన రాజవిశేషిత స్వత్వప్రకారకాశ్రయతా సంసర్గ
కపురుషవిశేష్యకబోధస్య వ్యాసవాక్యేన రాజనిరూపితస్వత్వాశ్రయ
ప్రకారక తాదాత్మ్య సంసర్గకపురుషవిశేష్యకబోధస్యసమాసవాక్యేనో
దయాత్। తథాప్యాశ్రయ తయాస్వత్వస్య ఆశ్రయస్య వా తాదా
త్మ్యేనాం తరాప్రకారత్వేపి తద్వారాజ్ఞః పురుషాంశేప్రకారత్వమక్షత
మేవేతి తావతా తయోస్సమానార్థకత్వ ప్రవాదోప్యుపపద్యతే। నచేవ
తథాసంభవతీతి ధ్యేయం। వస్తుతస్తు పూర్వకాలీన చూడామణిత్వాభా
వవాన్ చ్విప్రత్యయార్థః చూడామణి పదార్థస్య చూడా సంయోగిత్వ
విశిష్టస్యనిర్వాహకతాసంబధేన కృధాత్వర్థ వ్యాపారేన్వయః। నివర్తనీ
య్యధర్మవాన్నిష్ఠార్థః। తస్య చ్విప్రయార్థే పూర్వకాలావచ్ఛిన్నచూ
డామణిత్వాభావవతి తాదాత్మ్యేనాన్వయః। తథాచ। చూడాసంయో
గిత్వ విశిష్టనిర్వాహక వ్యాపార నివర్తనీయ్యధర్మ వదభిన్న పూర్వకా
లావచ్ఛిన్న చూడామణిత్వాభావవానిత్యాకారక శ్చూడామణీకృత ఇతి
వాక్యజన్యబోధః। వ్యుత్పత్తి వైచిత్ర్యేణచ చ్వి ప్రకృత్యయప్రత్యర్థస్య చ్వి
ప్రత్యయోత్తరధాత్వర్థే నిష్ఠార్థస్య చ్విప్రత్యయార్థే చాన్వయస్వీకా
రే బాధకాభావాత్। అనేనచసమాసార్థేన ప్రాథమికదర్శిత విగ్రహ
వాక్యార్థోనురుధ్యతే। అభూతతద్భావ ఇతిసూత్రస్య అభూతః। పూ
ర్వకాలావచ్ఛిన్న ధర్మనిష్ఠాభావ ప్రతియోగితద్భావః। ప్రకృత్యర్థతావ
చ్ఛేదకధర్మః। చ్విప్రత్యయబోధ్య ఇత్యర్థః। పూర్వకాలావచ్ఛిన్నప్రకృ

త్యర్థతావచ్ఛేద కాభావవతః చ్విప్రత్యయ వాచ్యత్వేతుల్య వృత్తి వేద్యత
యా పూర్వకాలా వచ్ఛిన్నస్య నిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వ విశిష్టప్రకృత్య
ర్థ తావచ్ఛేదకధర్మస్య చ్విప్రత్యయబోధ్యత్వ మక్షతమేవేతి నతద్విరో
ధః అథవా అభూతత్వమేవచ్విప్రత్యయార్థః అభూతత్వం పూర్వకాలా
వచ్ఛిన్నస్య నిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వం తచ్చ ప్రకృత్యర్థ తావచ్ఛేదకీ
భూతచూడామణిత్వేఽన్వేతి తథాచపూర్వకాలావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠాభావప్ర
తియోగియచ్చూడామణిత్వం తద్విశిష్టనిర్వాహక వ్యాపారప్రయోజ్య
ధర్మవానితిబోధః ఇదానీందర్శితవిగ్రహవాక్యార్థః పర్యవసానగత్యా
నురుధ్యతే ప్రకృత్యర్థతా వచ్ఛేదకాన్వితస్యపూర్వకాలావచ్ఛిన్న ధర్మని
ష్ఠాభావప్రతియోగిత్వ స్యచ్విప్రత్యయవాచ్యత్వే తద్విశిష్టప్రకృత్యర్థతా
వచ్ఛేదకస్య చ్విప్రత్యయాంత బోధ్యత్వమిత్యుక్తమితి నతదనుశాసనవిరో
ధః పూర్వకాలావచ్ఛిన్న చూడామణిత్వా భావఏవ వా చ్వి ప్రత్యయార్థః
తస్యాశ్రయతాసంబంధేన ప్రకృత్యర్థేఽన్వయః । పూర్వకాలావచ్ఛిన్న
చూడామణిత్వా భావవానిత్యేతదర్థః తస్యతాదాత్మ్యేన ప్రకృత్యర్థేఽన్వ
యః । ఇదానీందర్శిత ద్వితీయవిగ్రహ వాక్యార్థోఽపి రాబాధమనురు
ధ్యతే సూత్రార్థోఽప్యేతదనుసారేణ స్వయమూహనీయః । యద్వా ।
చ్విప్రత్యయార్థస్య పూర్వకాలా వచ్ఛిన్నచూడామణిత్వా భావవతః
తాదాత్మ్యసంబంధేన నిష్ఠార్థవిశేషణ త్వమభ్యుపేయతే । తథాచ ।
పూర్వకాలావచ్ఛిన్న చూడామణిత్వా భావవదభిన్నశ్చూడామణిత్వవి
శిష్టనిర్వాహక వ్యాపారప్రయోజ్యధర్మ వానితిబోధః ఇదానీందర్శిత
తృతీయవిగ్రహవాక్యార్థోఽనురుధ్యతే । సూత్రార్థస్త్వస్మదుపదర్శితప్ర
థమకల్పరీత్యాప్రత్యేతవ్యః । పరంత్వత్రకల్పేఽపి చూడామణీక్రియత
ఇత్యాదావగతిః అఖ్యాతార్థకర్తృత్వే చ్విప్రత్యయార్థస్యాఽభేదేనాన్వయా
సంభవాత్ । వ్యుత్పత్తివైచిత్ర్యేణ తత్రచ్విప్రత్యయార్థస్య అఖ్యాతా
ర్థకర్తృత్వేఽభేదయతా సంబంధేనాన్వయ ఇతివాస్తు చతుర్థవిగ్రహవా

త్యార్థానురోధేన సమాసార్థస్తు నసంభవత్యేవ తత్రహి చ్వి ప్రత్యయార్థ
స్యపూర్వకాలావచ్ఛిన్న చూడామణిత్వాభావవతశ్చూడామణిపదసమ
భివ్యాహృతకృత పదార్థస్య చూడామణిత్వ విశిష్టనిర్వాహక వ్యాపారప్ర
యోజ్యధర్మవతశ్చ నపరస్పరాన్వయబోధః కింతు చూడామణీకృతో విధురి
త్యత్రవిధుపదార్థే తయోరుభయోరేకత్రద్వయమితి రీత్యాఽన్వయ ఇతి
వాచ్యం తచ్చ నసంభవతి చ్వి ప్రత్యయార్థస్య చూడామణిపదకృతపద
ఘటితసమాసార్థస నిర్వ్యపేక్షత్వేన తస్యసమాసమధ్య నివేశానుపపత్తేః
నచపరస్పరాన్వ యిత్వలక్షణ సాపేక్షత్వవిరహేపిధవ ఖదిరౌ ఛింధీ
త్యాదావివైకదేశాన్వ యిత్వలక్షణం సాపేక్షత్వమాస్తా మితివాచ్యం
తథాపిచూడామణీకృతం పశ్యేత్యాదౌ ద్వితీయార్థవిషయతాయామేవ
చ్వి ప్రత్యయార్థస్య నిష్ఠాంతార్థస్యచ పృథగాధేయతా సంబంధేనాన్వయ
స్య వక్తవ్యతయా పూర్వకాలావచ్ఛిన్న చూడామణిత్వాభావవాన్ చూ
డామణిత్వ విశిష్టనిర్వాహక వ్యాపారప్రయోజ్య ధర్మవతోఽన్యస్యైవ
నేతిసంశయ నివర్తకతాయాస్త ద్వాక్యజన్యశాబ్దబోధస్యానుపపత్తేః య
త్రనిష్ఠాంతార్థస్య అభేదాన్వయయోగ్యవిశేష్యవాచక పదాంతర సమభి
వ్యాహారోస్తి తత్ర చ్వి ప్రత్యయార్థస్య నిష్ఠాంతార్థస్యచ పదాంతరా
ర్థే తాదాత్మ్యేనాన్వయః యత్రసనాస్తి తత్ర చ్వి ప్రత్యయ వాచ్యార్థస్య
నిష్ఠార్థే తాదాత్మ్యేన విశేషణత్వ మభ్యుపేయతే తథైవ వ్యుత్పత్తిస్వీకారా
దిత్యుక్తౌ తు న దోషః ఏవం ప్రదర్శిత పంచమకల్పరీత్యాపి శాబ్దబోధో యు
జ్యతే చూడామణీకృతో విధురిత్యత్ర తాదాత్మ్యేన చ్వి ప్రత్యయార్థ పూ
ర్వకాలావచ్ఛిన్న చూడామణిత్వాభావ వద్విశిష్టే విధ్వర్థనిష్ఠార్థ
స్య విశేషణత్వం యత్ర విశేష్య వాచక పదాంతరసమభివ్యాహారో
నాస్తి తత్రనిష్ఠార్థ ఏవ చ్వి ప్రత్యయార్థాన్వ య ఇతివక్తుం శక్యత్వాత్
వరంతు సమాస మధ్యనివిష్టకించిత్ప పదార్థ విశిష్టపదాంతరార్థ
తత్సమాసనివిష్టేతర పదార్థాన్వయో నక్వచిదానుభావిక ఇతి ప్రతిభా

తినస్తుతస్తు ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదకీభూత చూడామణిత్వమేవచ్విప్రత్య
యార్థః తత్రప్రకృత్యర్థస్యాధేయతా సంబంధేనాన్వయః శబ్దసాధుత్వ
మాత్రార్థకత్వంవాప్రకృతేరిష్యతే చూడామణీ కృతో విధురిత్యత్ర
విధుపదంపూర్వ కాలావచ్ఛిన్న చూడామణిత్వా భావవిశిష్టవిధులా
క్షణికం నిష్ఠార్థోనివర్తనీయ్యోధర్మవాన్ తథాచ చూడామణిత్వాను
కూలవ్యాపారనివర్తనివర్తనీయ్యోధర్మవదభిన్నః పూర్వకాలావచ్ఛిన్న
చూడామణిత్వాభావవిశిష్టోవిధురిత్యన్వయబోధః విశేష్యవాచకపదాం
తరసమభివ్యాహార విరహస్థలేతు నివర్తనీయ్యోధర్మవాన్ పూర్వకాలా
వచ్ఛిన్నచూడామణిత్వా భావవాంశ్చ పృదజునిష్ఠార్థా వ్యుత్పత్తివైచి
త్ర్యాదేకపదోపాత్తయోరపి తయోఃపరస్పరమన్వయః తథాచచూడా
మణిత్వప్రయోజకవ్యాపారనివర్తనీయ్యోధర్మవదభిన్నఃపూర్వకాలావచ్ఛి
న్నచూడామణిత్వాభావవానితిబోధః అభూత తద్భావేచ్విరిత్యను శాస
నస్యాప్యభూతే పూర్వకాలావచ్ఛిన్నప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేద కాభావవతి
పరంపరయాన్వయినాయః ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదకోధర్మః తస్మిన్వాచ్వే
చ్విప్రత్యయోభవతీత్యర్థః అభూతపదేన పూర్వకాలా వచ్ఛిన్న ప్రకృ
త్యర్థ తావచ్ఛేదక ధర్మాభావస్య పరంపరయాచ్వి ప్రత్యయార్థ విశేష్య
తావచ్ఛేద కత్వమావశ్యక మిత్యేతావదేవవివక్షితం నతుసమభివ్యా
హృత పదాంతరస్య తద్విశిష్టలాక్షణికత్వ మావశ్యకమిత్యేతావదపి
తేనతాదృశాభావ విశిష్ట బోధకపదాంతర సమభి వ్యాహారో యత్ర
తత్ర ప్రాగశుక్లోఘటి ఇదానీం శుక్లీకృత ఇత్యాదౌ ఘటపదస్యపూర్వ
కాలా వచ్ఛిన్న శుక్లరూపా భావవిశిష్ట ఘటలాక్షణికత్వమితి నపౌన
రుక్త్యప్రసక్తిః పూర్వకల్పేషుత్వభూత త్వస్యచ్వి పత్యయార్థే ప్రకృత్య
ర్థసంసర్గతయా చ్విప్రత్యయార్థ విషయాంవా లాభసంభవేన ప్రాగశుక్ల
ఇత్యంశేపౌనరుక్త్యం దుర్వారమేవ అత్రకల్పేతునతత్ప్రసక్తిః అత్రప్ర
కృత్యర్థ తావచ్ఛేదకాభావపదం ప్రకృత్యర్థ తావచ్ఛేదకవిరుద్ధధర్మమా

త్రపరం ఏతేన ప్రాక్ నీలో ఘట ఇదానీం శుక్లీకృతఇత్యాదౌ శుక్లరూ
ప విరుద్ధనీలరూప విశిష్టవాచకపద సమభివ్యాహారేపి ఘటపదస్య నపూ
ర్వకాలావచ్ఛిన్న శుక్లరూపాభావ విశిష్టఘటలాక్షణికత్వం ప్రయోజనా
భావాత్ అత్రసర్వేష్వపి కల్పేషుప్రకృత్యర్థ తావచ్ఛేదకభేదేన చ్విప్ర
త్యయశక్త్యానంత్యాపత్తిరితితున శంకనీయ్యమేవతస్యభావ స్త్వతలావిశి
న్నాత్ర విహితత్వతలాదేరివ నానార్థకత్వస్యేష్ట త్వాదిత్యాస్తాంవిస్తరః
*యత్తుమహాదేవః*అచూడామణిశ్చూడామణిస్సంపద్యతఇతి చూడామణీ
కృతఇతివిగ్రహః తత్తుచ్ఛ్వంసంపూర్వకపద్యతే ర్భవతేరివాసాధారణ
ధర్మరూప తాదాత్మ్య వాచకతయా శుక్లోభవతి శుక్లస్సంపద్య తఇ
త్యాదేః శుక్లవృత్తి తాదాత్మ్యాశ్రయ ఇతిబోధజనకత్వవచ్చూడామణి
స్సంపద్యతఇత్యస్యాపి చూడామణివృత్తితాదాత్మ్యాశ్రయఇతిబోధజన
కత్వేన సమాస ఘటకీభూతకృత శబ్దార్థస్య విగ్రహ వాక్యార్థప్రవేశా
భావేన న్యూన తాపత్తేః అత్రచూడామణీ కృతవిధు రిత్యత్ర విధుశబ్ద
స్యపూర్వకాలా వచ్ఛిన్న చూడామణి త్వాభావాశ్రయ విధునిష్ఠధర్మ
నివర్తక చూడామణిత్వ విశిష్టనిర్వాహక వ్యాపారకర్తరిలక్షణాచూ
డామణీకృతపదం తాత్పర్యగ్రాహకం బహువ్రీహౌవిగ్రహవాక్యా
ద్యాదృశ విశేష్య విశేషణ భావాపన్న స్యార్థస్యబోధస్తాదృశవిశేష్య
విశేషణ భావవిపరీత విశేష్య విశేషణ భావాపన్న విశిష్టార్థ చరమ
పద లక్షణాంగీకారాదితి సర్వం చతురస్రం.* భవతుభవ్యాయేతి *
ఇహాతు సంపాదకత్వం భూధాత్వర్థః తదన్వితంనిరూప్యత్వంచచతుర్థ్య
ర్థఃక్లిపిసంపద్యమానె చెత్యనుశాసనాత్ క్లిప్యర్థక ధాతుయోగేసంపా
దకత్వార్థక ధాతుయోగేయత్సంపద్యతేషజాయతే తద్వాచక పదాచ్చ
తుర్థీతితదర్థః యద్యప్యేతదను శాసనస్యబీజ మంతరాయభవ తీత్యా
దిప్రకృతివిక్రుతి భావమాత్ర విషయకత్వ మంగీకృతందండి ప్రభృతిభి
స్తథాపి శామాయనోభవతు గోపకిశోరమూర్తి రిత్యాద్యభియుక్తప్ర

యోగానురోధేన ప్రకృతివికృతిభావతదభావోభయసాధారణప్రయో
జ్యప్రయోజక భావమాత్రవిషయకత్వమేతదనుశాసనస్యావశ్యకమిత్య
న్యదేవత్ అథసంపాదకతార్థక ధాతుయోగే నిరూప్య త్వార్థకచతుర్థీ
యద్యేతదనుశాసన విహితాస్యాత్తర్హి సంపాదయతి ప్రయోజయతి
నిర్వాహయతీత్యాదావపిచతుర్థీస్యాదితి చేద్భ్రాంతోసి సహితత్రా
నుకూలత్వాపరపర్యాయంస్వరూపసంబంధ విశేషాత్మకంసంపాదకత్వం
ధాతునాప్రత్యాయ్యతే కింతుధాతునాసంపత్తిస్తదుత్తరణిచాతదనుకూల
వ్యాపారఇత్యస్తివిశేషః అథవా భవ్యాయభవతీత్యత్ర సంపాదకత్వ
మేవచతుర్థ్యర్థః అసాధారణధర్మఏవ భూధాత్వర్థః తత్రచతుర్థ్యర్థస్య
సంపాదకత్వస్యాభేదసంబంధేనాన్వయః యద్యపిసుబర్థస్యధాత్వర్థే తాదా
త్మ్యేనాన్వయోనాన్యత్ర దృష్టః తథాపీహవ్యుత్పత్తివైచిత్ర్యాత్తథాన్వ
యస్స్వీక్రియత ఇతినదోషః లోడర్థస్తుప్రార్థనాతస్యాశ్చవిషయతాసం
బంధేనధాత్వర్థేన్వయః ధాత్వర్థస్యచాఖ్యాతార్థాశ్రయత్వే తస్యచభవ
పదార్థేన్వయః భవ్యశబ్దేనచేహవిఘ్నధ్వంసరూప స్సమాప్తిరూపోవా
స్వేష్టోమంగళార్థోవివక్షితః తథాచ ప్రార్థనావిషయీభూతంయద్విఘ్న
ధ్వంస నిరూపితంసంపాదకత్వం తదాశ్రయత్వవానితి ప్రార్థనావిషయీ
భూతోయో విఘ్నధ్వంససంపాదకత్వాభిన్నాసాధారణ ధర్మస్తదాశ్ర
యత్వవానితిబోధః * అర్వాచీనాస్తు * యత్రచైత్రస్యేష్ట సంపాదకో
భవత్వితీచ్ఛయాచైత్రస్యేష్టాయ భవత్వితివాక్యమాత్రంమైత్రః ప్రయుం
క్తేనతుమైత్రస్యేష్టం వస్తుతశ్చైత్రస్సంపాదయతి తత్ర తద్వాక్యస్యా
ప్రామాణ్యాపత్తిః ప్రార్థనావిషయీభూతస్యమైత్రేష్టసంపాద కత్వస్య
చైత్రేబాధాదతోనిరూపితత్వసంబంధేనధాత్వర్థవిశేషితస్యాఖ్యాతార్థా
శ్రయత్వస్యప్రకారతాసంబంధేనలోడ్విశిష్టోపస్థితప్రార్థనాయాంతస్యా
శ్చవిశేష్యతాసంబంధేనప్రథమాంతార్థేఽన్వయఇత్యాహుఃతన్నధాత్వ
ర్థస్యప్రథమాంతార్థకర్తృకత్వ లాభానుపపత్తేః ఉక్తస్థలేచతద్వాక్యస్య

ప్రామాణ్యం నిష్ఫలమేవ అభినివేశిప్రయుక్తవాక్యానాం ప్రామాణ్యస్య
ప్రాయికత్వాదితి శిష్యావధానాయ ప్రతిజానీతే *నిజేతి* స్వకృతగ్రంథస్య
స్వయమేవ వ్యాఖ్యానం ప్రాయశో సదృష్టచరమతస్తత్రనిమిత్తమాహ *స
ద్రవ్యేతి * ప్రతిపాదకతయా ద్రవ్యైః పృథివ్యాదిభిస్సహితా సద్రవ్యా
హారపక్షే ద్రవ్యం ఘనం క్రయణ ద్వారకసాధ్యతయా విక్రయణ ద్వారక
సాధకతయా వా తద్విశిష్టేత్యర్థః మరకతప్రవాళాది నానావిధద్రవ్యఘటి
తేత్యపి మహాదేవః గుణైః రూపాదిభిః గుంభితా ప్రతిపాదకతయా విశిష్టా
హారపక్షే గుణేన సూత్రేణ గుంభితా ప్రోతేత్యర్థః కర్మసు సత్త్వం భావత్వం
సత్తాజాతిమత్త్వం వా అవ్యావర్తకత్వాత్ కింతు ప్రకృత న్యాయశాస్త్ర
ప్రతిపాద్యతయా వర్తమానత్వం ధర్మశాస్త్రేషు ప్రాయశో ధర్మాధర్మ
యోరేవ కర్మశబ్దేన వ్యవహారః నతు తావిహ తృతీయ్య పదార్థతయా కర్మ
శబ్దప్రతిపాద్యత్వేనాభిమతౌ తయోర్గుణేంతర్భావాదేవం ధర్మాధర్మ
యోర్విహితనిషిద్ధ కర్మణోర్యాగాది కలంజభక్షణాది రూపయో
రేవ క్వచిత్కర్మ పదేన వ్యవహారః నతావ తృతీయ్య పదార్థతయాఽభి
మతౌ యాగాదేరిచ్ఛారూపత్వాత్ గళాధస్సంయోగానుకూలక్రియా
నుకూలవ్యాపారరూప భక్షణాదేః ప్రయత్నాదిరూపత్వాత్ కయో
శ్చిద్విహిత నిషిద్ధకర్మణోః క్రియారూపత్వేపి ధర్మాధర్మానుధాయకశాఖా
ది క్రియాణామసంగ్రహాత్ తథా క్రియత ఇతి వ్యుత్పత్త్యా కార్యమపి కర్మ
శబ్దప్ర తిపాద్యతయాఽభిమతమిత్యేతత్సూచనాయ సత్పదం తథాచ
సతాం న్యాయశాస్త్రే వర్తమానానాం కర్మణాం కర్మశబ్దప్రతి పాద్యానా
ముత్క్షేపణాదీనాం జ్ఞాపికా బోధికా హారపక్షే సతాం సమీచీనానాం సత్పా
త్రదానాది రూపాణాం ప్రాక్తనకర్మణాం జ్ఞాపికాఽనుమాపికేత్యర్థః
గ్రంథపక్షే సత్సామాన్యేత్యాదిరుజ్జ్వలేత్యంతం ఏకస్సమాసః సమాన
స్య భావః సామాన్యమితి వ్యుత్పత్త్యా సాదృశ్యమపి సామాన్య పదప్రతిపా
ద్యం తథా గగనాభావాదిరూపస్సాధారణ ధర్మోపి సామాన్య పదప్రతిపా

ద్యః అతస్సదితిసామాన్య విశేషణంన్యాయశాస్త్రే వర్తమానంజాతిరూ
పంసామాన్యమిత్యర్థః యద్వా సామాన్యంద్వివిధం జాతిరఖండోపాధి
శ్చేతి తర్కాలంకారాదిభిస్సామాన్య పదార్థోద్వేధావిభక్తః విశ్వనా
థపంచాననస్తు జాతిమేవనిరూప యిష్యతినతు అఖండోపాధి మతస్సదితి
ప్రశస్త మిత్యర్థః ప్రాశస్త్యంచ సకలలోకైకసం మతత్వంజాతిహీనసక
లలోకంత్రికైస్సంమాన్య తేనత్వ ఖండోపాధిః ఏతేనస్వయమఖండోపా
ధ్యని రూపణేబీజమపి దర్శితం విశేషఃపరమాణూనాం పరస్పరవ్యా
వర్తకః పంచమపదార్థః మిళితంమేళనంభావె నిష్ఠాప్రత్యయాత్ నిత్య
మళితం నిత్యసంబంధస్సమవాయః అభావస్సప్తమపదార్థః ఏతేషాం
ప్రకర్షేణోజ్జ్వలాప్రకాశికాఏతేషాంయః ప్రకర్షఃపరస్పరవైలక్షణ్యం
తస్య ఉజ్జ్వలాప్రకాశికేతివాతైః ప్రతివాద్యభూతైః ప్రకర్షేణోజ్జ్వలా
ప్రకాశమానేతివాఏతేషాంయః ప్రకర్షఃపరస్పరవైలక్షణ్యంతేన ప్రతి
పాద్యభూతేనోజ్జ్వలాప్రకాశ మానేతివా ఏతేషాంయఃప్రకృష్టః కర్షః
కర్షణంప్రతిపాదనమితి యావత్ తేనోజ్జ్వలాప్రకాశమానేతివా అత్ర
మిళితేత్యంతం పదంవిభజ్య సత్సామాన్యంజాతిరూపసామాన్యంవిశేషః
పంచమపదార్థః నిత్యోనిత్యసంబంధస్సమవాయస్తైర్మిళితా సంతిసా
మాన్యవిశేషనిత్యమిళితాని యస్యామితివార్థ ఇతిమహాదేవో వ్యాచ
ఖ్యౌ తత్రాకారప్రశ్లేషః క్లేశసాధ్యః ఝుడిత్యవగమాదితివిదాంకుర్వం
తుశబ్దరసికాః హారపక్షే సామాన్యేభ్యః సాధారణేభ్యఃహారభ్యోమో
విశేషఃవైలక్షణ్యంసకిమపకర్షరూపః నేత్యాహ సదితి సన్ ప్రశస్తః
ఉత్కర్షః తేననిత్యంఅనవరతంమిళితావిశిష్టేత్యర్థః సన్ సమీచీనో
యస్సామాన్యవిశేషస్తేననిత్యంమిళితా ఇత్యర్వాచీనాః సత్సామాన్యం
సమీచీనాజాతిః విశేషోమహత్వనిర్మలత్వాదిస్తాభ్యాం నిత్యంమిళితే
తితు మహాదేవః భావానాం సన్నికృష్టపదార్థానాం ప్రకర్షేణో
జ్జ్వలా స్వప్రభయాప్రకాశితా భావేషుపదార్థేషుమధ్యేప్రకర్షేణోజ్జ్వ

లాప్రకాశమానేతివార్థః భావేంతఃకరణే ప్రకర్షేణోజ్జ్వలా ఇష్టతయాస
మీచీనతయావాప్రకాశమానేతివా భాకాంతిః తస్యావప్రం వలయం
ప్రభామండలమితియావత్ తస్యకర్షణః కర్షణం తేనోజ్జ్వలాప్రకాశ
మానేతివా హారంకరేధృత్వాపురుషేగచ్ఛతి లంబమానోహారశ్చలన్ప
రితః ప్రభామండలం కర్షన్నివచలతీత్యర్థః * మహాదేవస్తు * అభావే
తేజోభావేతమసిప్రకర్షేణోజ్జ్వలా అర్థాప్రకాశికేత్యర్థ ఇతివ్యాచ
ఖ్యౌతమసిప్రకాశమానేత్యర్వాచీనాఃసత్యస్సమీచీనాయుక్తయస్సిద్ధాం
తోపపాదక హేతువిశేషాః యస్యాంప్రతివాద్య తయాసాసద్యుక్తిఃహార
పక్షేసత్యేనయుక్తిర్యాస్యాస్సాఏతచ్చసత్కర్మణాంఙ్గాపికేత్యత్రఅను
కూలతర్కణసూచకంసతీ సమీచీనాయుక్తిర్గ్రంథనవిశేషఇతివాప వంవి
ధాసిద్ధాంతముక్తావళీవిష్ణోర్వక్షసివిన్యస్తా విన్యాసోపలక్షితేంయదవస్థిత
త్వప్రకారకమానసారోపాత్మకం భావనాపరపర్యాయం జ్ఞానంతద్విష
యీకృతాసుకృతినాంమనసోముద మానందవిశేషజనన్నైకతాసతావ
తాంవితనుతాంప్రయోజయత్విత్యర్థః * విఘ్నవిఘాతాతాయేతి* అత్రమ
హాదేవః ఘాతపదస్యఉత్పత్తిమదభావపరతయా విపదమనర్థకమితిప్రతి
భాతి తథాపివిశిష్టవాచకానాం పదానాంసతిపృథక్ విశేషణవాచకపద
సమవధానే విశేష్యమాత్రపరతాయాస్సకీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రై
రిత్యత్ర కీచకాదేవేనవస్తైన్యుర్వైస్వనంత్యని లోద్ధతా ఇతికోశాన్మారుత
పూర్ణరంధ్రత్వ విశిష్టవేణుబోధకకీచకపదేదృష్టత్వాద్ఘాతపదమభావ
మాత్రపరమితిద్రష్టవ్యమితి సమాదధౌ అత్రాహుః విశేషబోధకోవిశ
బ్దఃక్వచిదభావబోధకశ్చనతుక్వచిదుత్పత్తిబోధకత్వం ఇత్యాక్షేపోయమ
లగ్నకఇతి తత్రబ్రూమఃనిత్యం విశేషబోధకఏవ విశబ్దఃనచవిశేషఃఉత్పా
త్తేనన్వో ధ్వంసే దుర్వచః ఉత్పత్తిరేనహిధ్వంసే ప్రాగభావాది
భ్యోవిశేషఃఏవంచోత్పత్తియాపవిశేషబోధకోవిశబ్దోనర్థకఃజన్యాభావత్వ
రూపధ్వంసత్వవిశిష్టవాచక ఘాతపదేనైవోత్పత్తిసంభవాత్ ఉత్పత్తే

కేవ జన్యత్వాదిత్యభిప్రాయేణేదమాశంకితం ఇతి స్యాదేతత్ ఈశ్వర
స్థాపకానుమానే స్వరూపసంబంధరూప మేకం కార్యత్వం ప్రాగభావప్రతి
యోగిత్వరూపం చాన్యత్కార్యత్వం ఏవంచ జన్యత్వమితి తాదృశజన్య
త్వస్య ఘాతపదార్థ ఘటకతయాలాభేప్యాద్యక్షణసంబంధరూపాయా ఉత్ప
త్తే స్తస్మాదలబ్ధతయా క్వానర్థక్యశంకా నచ స్వరూపసంబంధరూపం ప్రా
గభావప్రతియోగిత్వరూపం ఉత్పత్తిరూపంవా జన్యత్వం ఘాతపదార్థతా
వచ్ఛేదకమిత్యత్ర వినిగమనావిరహాత్ త్రయాణామేవ ఘాతపదార్థతావచ్ఛే
దకత్వంవాచ్యమిత్యస్త్యేవానర్థక్యం కేతి వాచ్యం లాఘవేన స్వరూపసం
బంధరూప జన్యత్వస్యైవ తథాస్వీకారాత్ కించ ధర్మత్రయవిశిష్టే ఏకా
శక్తిః పృథగ్వా ఆద్యేపక్షే నైవ అభావాంతరవ్యావృత్తేరితరయోరవ్యావ
ర్తకతాన్వేతీత్యే ఘాతపదస్య నానార్థకతాపత్తిః నచ కదాచిత్స్వరూపసం
బంధరూప జన్యత్వవిశిష్టస్య కదాచిత్ప్రాగభావప్రతియోగిత్వవిశిష్టస్య క
దాచిదుత్పత్తివిశిష్టస్య చాభావస్య ఘాతపదాద్బోధేన శక్తిత్రయమావ
శ్యకమితి వాచ్యంలాఘవేనైకధర్మవిశిష్టే శక్తిసిద్ధావితరధర్మవిశిష్టబో
ధస్య లక్షణయా శక్తిభ్రమేణ వాబోధాంగీకారసమ్భవాత్ అస్తు వా ధర్మత్రయ
విశిష్టే శక్తిత్రయం తథాపి సకృదుచ్చరితన్యాయాదేకేన ఘాతశబ్దేనైకధర్మ
విశిష్టమేవ ప్రత్యాయ్యేత నతు ధర్మత్రయవిశిష్టం తథాచోత్పత్తిబోధకస్య
విశబ్దస్య న పౌనరుక్త్యం కార్యత్వాంతరవిశిష్టమేవ ఘాతపదేన ప్రత్యాయ్య
త ఇత్యభిధానాత్ అస్తు వోత్పత్తివిశిష్టాభావ ఏవ ఘాతశబ్దబోధ్యః తథాపి
న పౌనరుక్త్యం కార్యత్వాంతరరూపస్యైవ విశేషస్య విశబ్దేన బోధసంభ
వాత్ నైష దోషః యతో నాత్ర పౌనరుక్త్యమాశంకితురభిప్రేతం కింత్వ
వ్యావర్తక విశేషణాభిధానం ఘాతపదార్థ ఘటకజన్యత్వవిశేషణేనైవ ప్రా
గభావాదీనాం వ్యావర్తితత్వాదితి ఏవంచ విశబ్దబోధ్యో విశేషః ఘాతప
దార్థఘటకజన్యత్వాదతిరిక్తోస్తు మా వా ఉభయథా వ్యావర్తకత్వమవశ్యప
రిహార్యమితి శంకాసంగతిః తతశ్చోత్పత్తిమదభావ పరత్వమేవాత్రోత్ప

త్తిపదం నిష్ఠత్వపరం తచ్చ స్వరూపసంబంధరూపం ప్రాగభావప్రతియో
గిత్వరూపం ఆద్యక్షణసంబంధరూపం వేత్యన్యదేతత్ యాదృశంచనిష్ఠ
త్వం ఘాతపదార్థఘటకం తాదృశమేవహావిశబ్దబోధ్యం ఘాతపదంత్వభా
వమాత్రపరమితి నావ్యావర్తకవిశేషణాభిధానమితిచ సమాధేయ్యతఇతి
నదోషగంధః అద్వైవమపి విపదమిత్యయుక్తం ఉపసర్గాణాంద్యోతకత్వే
నశక్తత్వరూపపదత్వాసంభవాత్ ద్యోత్యస్యైవావ్యావర్తకత్వేశం
కతిచేత్తర్హి ఘాతపదమభావమాత్రపరమితి సిద్ధాంతాసంగతిః విశబ్ద
స్యోత్పత్తిరూపవిశేషణవాచకత్వాసంభవాత్ ఇతిచేదత్రకేచిత్ ఉపస
ర్గాణాంవాచకత్వపక్షమవలంబ్యేదముక్తంమహాదేవ నేతిసమాదధతే
స్వపరమతభేదపరిజ్ఞానవిధురోమహాదేవ ఇత్యభిధానస్యైవపర్యాయాం
తరమిదంసమాధానం ద్యోతకత్వవాదినైయ్యాయికమతేవిశబ్దద్యో
త్యార్థస్యావ్యావర్తకత్వే పరిహారాభావశ్చ అన్యేతు నాయంవిశబ్దఉప
సర్గాత్మకః కింతుసుబంతః వాత్యుత్పద్యతఇతివిః వాగతిగంధనయోరిత్య
స్మాద్ధాతోర్వాతేడిచ్చేత్యౌణాదికఇ ప్రత్యయః ధాతూనామనేకార్థక
త్వాద్గత్యర్థకస్యాపి వాతేర్జగదిత్యత్రగమేరివసంసారఇత్యత్రసరతేరివో
త్పత్త్యర్థకత్వమవిరుద్ధం ఈదృశఏవాయంవిశబ్దఇతివక్తవ్యం నతూపస
ర్గాత్మకఇతివిశబ్దద్యోత్యార్థాభావాదిత్యభిప్రేత్యయద్యపత్యాదినాతత్రా
వ్యావ్యావర్తకవిశేషణాభిధానమాశఙ్క్యపరిహృతమితివ్యాచక్షతే ఏతచ్చ
బహుతరక్లేశసంవలితం గత్యర్థకధాతోరుత్పత్త్యర్థకత్వమితినదృష్టచరంవి
నాశప్రతియోగిత్వేనైవ జగచ్ఛబ్దప్రవృత్తిస్వీకారాత్ సంసారఇత్యత్ర
తూపసర్గవిశేషవశాదుత్పత్తిబోధేబాధకాభావః అతఏవోత్పత్తిరిత్య
త్రగత్యర్థకపదేఉత్పత్త్యర్థకత్వమప్యవిరుద్ధంఉపసర్గవిశేషస్యైవతన్నియా
మకత్వాదితి అన్యేతు యథాఘాతఇత్యత్ర భావకృతశ్శబ్దసాధుత్వార్థక
త్వస్వీకారేణధాతుతఏవధ్వంసస్యోపస్థితిః తథాకృదంతసముదాయతఏవ
కదాచిత్తదుపస్థితిరిష్యతఇతికృదంతసముదాయస్యాపి తత్రశక్తిరుపేయ

తేత్ర చ యదా ధాతుత ఏవ తదుపస్థితిః తదా విశబ్దస్యోపసర్గత్వేపి కృదన్తస
ముదాయాత్మక ప్రాతిపదికేన యదా తదుపస్థితిః తదా న తస్యోపసర్గత్వం
ఉపసర్గాః క్రియాయోగ ఇతి ధాత్వర్థయోగ ఏవ తత్సంజ్ఞావిధానాత్తత్ర
చోపసర్గసంజ్ఞావత ఏవ ప్రాదేరవాచకత్వం నైయ్యాయికాభిమతం నతు
కేవలనిపాతసంజ్ఞావతః తథా సతి నిర్మక్షికముపకుంభ మిత్యాదావనిరు
పాదేరభావాత్ సమీపాద్యర్థకత్వకథనవిరోధాపత్తేః ప్రకృతే విశబ్ధోనో
పసర్గసంజ్ఞావాంస్తథా సతి పూర్వోక్తరీత్యా తద్ద్యోత్యార్థాభావేన తదానర్థ
క్యాపత్తేః కింతు కేవలనిపాతసంజ్ఞావానిత్యభిప్రేత్యాత్రాపి విశబ్దార్థస్యో
త్పత్తిరూపవిశేషస్య ఘూరాతపదార్థఘటక తయైవ లాభాత్తదానర్థక్యమా
శంక్య ఘురాతశబ్దస్య అభావమాత్రపరత్వమాశ్రిత్య న మాహితవాన్మహా
దేవః అతఏవ ఘురాతశబ్దస్యోత్పత్తి మదభావపరతయేత్యభిహితం నహితు న
ధాతోరితి తథా ఘురాతపదమభావమాత్రపరమిత్యభిహితం నతు వానధా
తోరిత్యత్ర నకోపి దోష ఇతి వదన్నిపతచ్చ యద్యపి మహాదేవగ్రన్థానుగుణ
మేవ తథాపి న తత్ యుక్తిసహం తథాహి విశబ్దస్య ధాతుయోగ ఏవ విశేషబో
ధకత్వం నతు ప్రాతిపదిక యోగే శబ్దస్వాభావ్యాత్ విశిష్టజయాదితాత్ప
ర్యేణాపి విజయ ఇతి వితనోతీత్యాది ప్రయుజ్యతే నతు విశిష్టఘటాదితాత్పర్యే
ణ విఘటో విపట ఇత్యాది ప్రత్యుత ప్రాతియోగేన సమభివ్యాహృతపదస్య
స్వార్థాభావవిశిష్టలక్షణా తాత్పర్యగ్రాహకత్వమేవ విఫలో విజనో విధన
ఇత్యాదౌ దృశ్యతే అతఏవ వినీలనవశాకినీ వింశబీజరోమాంకురమితి చా
టుశ్లోకే విశిష్టనీలతాత్పర్యక వినీలపదస్య అసాధుత్వమేవ మనీషిణోమ
న్యంతే తదివ దాతుతోధ్వంసోపస్థితావేవ విశబ్దస్య విశేషబోధోపయోగి
త్వనిర్వాహక ఇక విఫలోయమాయాసః అస్తు వా యత్కించిత్ప్రాతిపదిక
యోగేపి తస్య విశేషబోధోపయోగిత్వం తథాపి భావకృదంత సముదాయా
త్మక ప్రాతిపదిక ధ్వంసశక్త్యా వేవ విశబ్దస్యోపసర్గత్వాభావ ప్రసక్తిః నచ సము
దాయశక్తిముక్తి సిద్ధావాంతిహాంన్యతే ఘ్నుఙ్ హాస్యమానః పచతి పచ్యతే

పచతి పచ్యమానః ఇత్యాదావవశ్యకల్పనీయయా ధాతుశక్త్యైవ నిర్వాహాత్
పాక ఇత్యాదావపి శాబ్దబోధసిద్ధ్యా ప్రకృతే తత్ర సముదాయశక్తౌ ప్రమాణాభా
వాత్ అత ఏవ సంయోగవిభాగాదిశబ్దానాం నైమిత్తికసంజ్ఞాత్వనిరాకరణం
దీధితికృతా సఙ్గచ్ఛతే యత్తు ధాతోరివ ఘఞాద్యంతసముదాయస్యాపి శక్తి
రావశ్యకీ అన్యథా పాకం పశ్యతీత్యాదౌ సుబ్విభక్త్యర్థకర్తృత్వాదౌ తదన్వ
యానుపపత్తేః ప్రకృత్యర్థాన్వితస్వార్థబోధకత్వం ప్రత్యయానామితివ్యుత్ప
త్తేర్ధాతూనాం సుబ్విభక్త్యప్రకృతిత్వాత్ ప్రకృత్యేకదేశార్థస్యాపి
ప్రత్యయార్థాన్వయే పచంతంపశ్యతీత్యాదితోऽధికరణాదిల్యుడంతపచ
నపద ఘటితాత్ పచనంపశ్యతీత్యాది తశ్చపాకాదే ద్వితీయార్థ
కర్తృత్వాద్యన్వయోపపత్తేః ఏకత్రవిశేష్యత్వేనోపస్థితస్యాన్యత్ర విశేషణ
త్వేనాన్వయస్య అవ్యుత్పన్నతయా తత్ర కృదర్థకర్త్రధికరణాదివిశేషణ
పాకాదేరకర్తృత్వే విశేషణతయాऽన్వయ ఇతిచేత్తథాపి పాకాదివిశే
షణతయా సుబర్థసంఖ్యాన్వయసంభవే యత్ర పాకకర్త్రాదేర్ద్విత్వా
దికంబాధితం పాకాదేస్తద బాధితం తత్రపచంతౌ పశ్యతిపచమానౌ
పశ్యతీత్యాదిప్రయోగప్రసంగస్యదుర్వారత్వాత్ ధాతూపస్థాప్యార్థే
సుబర్థాన్వయబోధంప్రతి తత్తద్ధాతూత్తరప్రత్యయధర్మిక కించిదర్థపర
త్వజ్ఞానస్య ప్రత్యయధర్మికకించిదర్థపరత్వజ్ఞానస్యవా ప్రతి బంధకత్వము
పగమ్య ఏతాదృశాతిప్రసంగవారణేచగౌరవాత్ ఏవంశోభనంపచనమి
త్యాదౌధాతుమాత్రేణ పాకాద్యుపస్థితౌ తత్రశోభనాద్యభేదాన్వయా
నుపపత్తిః విశేషణవిభక్తిసజాతీయవిభక్తిప్రకృత్యనుపస్థాప్యత్వాత్
ప్రకృత్యేకదేశసాధారణతాదృశ విభక్తిప్రకృతిత్వస్యప్రయోజకత్వేత
త్రల్యుడాదేః అధికరణాదిపరత్వేపితథావిధాన్వయబోధప్రసంగాత్ ధాత్వ
ర్థేసమాన విభక్తికప్రాతిపదికార్థాభేదాన్వయబోధంప్రతితత్తద్ధా
తూత్తరప్రత్యయధర్మిక కించిదర్థపరత్వజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతాభ్యుప
గమేతద్వారణేచగౌరవాత్ ఏవంపాకోదృశ్యతే పచనందృశ్యతఇత్యా

కోభవతిపచనం భవతీత్యాదౌ ఆఖ్యాతోపాత్తసంఖ్యాకర్మ త్వాదేః
పాకాదావన్వయబోధానుపపత్తిః ప్రథమావిభక్తి ప్రకృత్యనుపస్థాప్య
త్వాత్ ప్రకృత్యేకదేశసాధారణ ప్రకృతిత్వస్య ప్రయోజకత్వేపచ
దృశ్యత ఇత్యాదావధికరణాది పరల్యుడాదిఘటితే పచనం దృశ్యత
ఇత్యాదౌచ తథాన్వయబోధ ప్రసంగాత్ కస్యచిత్ప్రతిబంధకత్వం
కల్పయిత్వా తద్వారణేచ గౌరవాత్ ఏవంస్తోకః పాకః స్తోకః పచ
నంస్తోకేనపచనేనస్థీయత ఇత్యాదౌధాతుతఏవపాకోపస్థితౌ స్తోకశబ్దస్య
పాకాదిశబ్దసమానలింగవచనకత్వానుపపత్తిః క్రియావిశేషణానాంనపుం
సకద్వితీయైకవచనాంతత్వనియమాత్ మమతుధాతుమాత్రస్యైవయత్ర
పాకాదౌతాత్పర్యం తత్రవిశేషణవాచకపదాద్ద్వితీయైవస్తోకంపాక ఇతి
యత్రకృదంత సముదాయస్య పాకాదౌ తాత్పర్యం తత్రతాదృశపదాంత
థావిధకృదంతసముదాయ సమానవిభక్తికమేవ తదుక్తం కాత్రతపరి
శిష్టేః కథంస్తోకఃపాకః కృదంతవిశేషణ త్వాద్ధాత్వర్థైకాధికరణ్యాత్తుస్తోక
మోదనస్య పాకఇతిస్యాదేవేతికైశ్చిదుక్తం తథాసతి స్తోకమోదన
స్యపాకాన్నదుఃఖాని స్తోకమోదనస్యపాకోదుఃఖజనకః స్తోకమోదనస్య
చైత్రేణపాకో మైత్రేణబహుర్దృశ్యత ఇత్యాదావన్వయ బోధానుపపత్తిః
తత్రస్తోకమితి క్రియావిశేషణాన్వయానురోధేనధాతునైవపాకోపస్థితే
రవశ్యంవక్తవ్యతయా తత్రవిభక్త్యర్థాన్వయస్యసమానవిభక్తికాంతరా
ర్థాభేదాన్వయ స్యాఖ్యాతోపాత్తసంఖ్యాకర్తృ త్వాద్యన్వయస్య చాను
పపత్తేః కింబహునాతాత్పర్యవశాత్ క్వచిద్ధాతునైవార్థోపస్థితిః క్వచి
త్కృదంత సముదాయేనేతితేనైవోక్తం తతశ్చ పాకంపశ్యతిపాకఃశోభ
నఃపాకోదృశ్యతేత్యాదౌ యదాధాతుతఏవార్థోపస్థితిరభిప్రేతాతదా
విభక్త్యర్థాద్యన్వయానుపపత్తిర్దుర్వారైవేతితదనురోధేన ప్రకృత్యే
కదేశసాధారణ ప్రకృతిత్వస్య ప్రయోజకతాయాః పచంతంపశ్యతీత్యా
దావపితదన్వయ వారణాయదర్శిత ప్రతిబంధకతాయాశ్చకల్పనీయత్వా

తథాకృదంత సముదాయస్యశక్తికల్పనయాకృతంతము క్తంశాబ్దికైః కృద
భిహితోభావో ద్రవ్యవత్ప్రకాశత ఇతిభావః క్రియాధాత్వర్థ ఇతియా
వత్ తస్యద్వేఅవస్థే సిద్ధావస్థా సాధ్యావస్థాచ సంఖ్యాకార కాద్యన్వయ
యోగ్యత్వం సిద్ధత్వంతచ్చప్రాతిపదికార్థస్యసార్వత్రికం ధాత్వర్థస్యక్వా
చిత్కం సార్థకప్రత్యయాంత ధాతూపస్థాప్యసాధ్యత్వం తచ్చసం
ఖ్యాకార కాద్యన్వయాయోగ్యత్వం భావతిఙోఽపి వర్తమానత్వాద్యర్థ
త్వాత్ తదంతధాతూపస్థాప్యస్యాపిసాధ్యత్వమేవ భావకృదంతధాతూ
పస్థాప్యస్యతు సిద్ధావస్థాభ్యుపేయత ఇతి తతశ్చకృదభిహితోధాత్వ
ర్థస్సిద్ధఃత్ప్రకాశతఇతితదర్థః అథైవంస్తోకఃపాకఇతిప్రయోగానుపపత్తిః
క్రియావిశేషణానాం కర్మత్వంనపుంసకత్వమేకవచనాం తత్వేత్యనుశాస
నాదితిచేదత్ర గదాధరః క్రియావిశేషణానాం కర్మత్వమిత్యనుశాసనక్రి
యాపదస్య సార్థకప్రత్యయాంతధాతూపస్థాప్యార్థ పరత్వాత్ వస్తోకః
పాకఇత్యాద్యనుపపత్తిరిత్యాచష్టతదపరేనక్షమంతే స్తోకంజుగుప్సతేమృ
దుమీమాంసతఇత్యాది నిరర్థకసన్నంతస్థలేఽనుపపత్తేః తత్రతిఙోర్థవత్వేపిగు
పాదిధాతూనాం సనాదిప్రత్యయవ్యవధానేన తదంతతావిరహాదితితత్రై
దముత్తరం సార్థకత్వపదేన కించిదర్థబోధకత్వం కించిదర్థలక్షణాతాత్ప
ర్యగ్రాహకత్వాన్యతరవత్వస్యవివక్షితత్వాత్ జుగుప్సతఇత్యాదౌ సనా
దేరర్థోపస్థాపకత్వాభావేపి గుపాదిధాతూనాం గర్హావిచారాద్యర్థ
లక్షణాతాత్పర్యగ్రాహకత్వేనసార్థకత్వసిద్ధేః అస్తువా కించిదర్థబోధక
త్వమేవసార్థకత్వమిహావివక్షితం తథాపినక్షతిః స్వపూర్వప్రత్యయభి
న్నపదపూర్వత్వాభావవిశిష్ట స్వపూర్వత్వసంబంధేన సుబ్విభక్తిభిన్న
సార్థకప్రత్యయ విశిష్టత్వస్యైవసార్థకప్రత్యయాంతత్వ శబ్దార్థత్వేనజుగు
ప్సత ఇత్యాదౌ సార్థకతిఙ్ప్రత్యయపూర్వసనాదిప్రత్యయపూర్వస్యాపి
గుపాదేస్తథాత్వసంభవాత్ అతఏవస్తోకం పచతీత్యాదౌశబ్దాదివికర
ణప్రత్యయస్యార్థ బోధకత్వాభావేపి తిఙ్విభక్తిమాదాయైవపచాదే

స్తథాత్వం స్తోకః పాకః స్తోకాన్ పాకాన్ పశ్యతీత్యాదౌ సంఖ్యాద్యర్థక
సుబ్విభక్తిరూపాదాయామితి ప్రసంగవారణాయ సార్థకప్రత్యయస్సు
బ్విభక్తిభిన్నత్వేన విశేషితః తదపి సార్థకత్వం న కించి దర్థబోధోప
ధాయకత్వం స్తోకం పచ్యత ఇత్యాదౌ వర్తమానత్వాద్యవివక్షాయా
మనుపపత్తేః కింత్వర్థబోధోపయుక్తాకాంక్షాశాలిత్వమేవ వక్తవ్యం
ఏవం చ గతాని రమ్యాణీవ నాంగనాయా ఇత్యాదావతిప్రసంగః నిష్ఠాప్ర
త్యయరూపస్య భావకృత స్తదానీం భూతకాలే బోధానుపధాయకత్వేపి త
ద్బోధోపయుక్తాకాంక్షాశాలిత్వస్యాక్షతత్వాదితి తైరేవోక్తం తదప్యా
పాతరమణీయమేవ తథాహి స్తోకం పచ్యత ఇత్యాదౌ కదాచిద్వర్త
మానత్వావివక్షాయాం తద్బోధవిరహేపి లప్రత్యయరూపేణ భావత్యేపి వ
ర్తమానత్వబోధ జనకత్వం తద్వివక్షాస్థలే నిరాకాంక్షమితి తద్బోధ జనక
తావచ్ఛేదకానుపూర్వీవిశేషరూపాకాంక్షాశాలిత్వం తత్ర తాత్తతంగ
తానీత్యాదౌ తు క్తాదిపరనిష్ఠాప్రత్యయేనైవ భూతత్వం బోధ్యతేఽతః తు
భావపరేణేత్యస్య వివాదతయా క్తాది పరనిష్ఠాప్రత్యయతాదృశ
ధాతుపదయోరేవ ఆనుపూర్వీభూతత్వబోధజనకతావచ్ఛేదికా న తు భావ
పరనిష్ఠాప్రత్యయతాదృశధాతుపదయోః తాదృశబోధం ప్రతిధాతుపదా
న్యవహితోత్తరక్తాది పరనిష్ఠాప్రత్యయజ్ఞానస్యైవ కారణత్వాదితి
న తస్య సార్థకత్వసంభవః న చైతావతా గదాధరోక్తం సమ్యగితి మంతవ్యం
స్తోకమోదస్య పాక ఇత్యాదౌ స్తోకమిత్యస్య క్రియావిశేషణత్వానుపపత్తేః
భావకృతాం నిరర్థకత్వస్య తేనైవోక్తత్వాత్ కథం తర్హి స్తోకః పాకః
స్తోకమోదనస్య పాక ఇతి ద్వివిధప్రయోగయోరుపపత్తిరితి చేదత్ర కేచిత్
భావకృతాం క్రియాత్వేన క్రియాసామాన్యమర్థః తత్ర ప్రకృత్యర్థస్య పా
కాదిరూపక్రియావిశేషస్య అభేదేనాన్వయః స్తోకం పచ్యత ఇత్యాదౌ ల
కారస్యాపి క్రియాసామాన్యార్థకత్వమేవ భావార్థకత్వానుశాసనాత్ త
థా చ ఘఞంత స్తద్వెయదా స్తోకాదీనాం ఘఞ్ప్రకృత్యుపస్థాప్యపాకాద్యన్వ

యావిశ్రాంతయా స్తోకమోదనస్య పాక ఇతి ప్రయోగః షష్ఠ్యాది ప్రత్యయో
పస్థాప్యక్రియాసామాన్యాన్వయస్తు యదా వివక్ష్యతే తదా స్తోకాదిపదా
నాం విశేష్యవాచకపదానుసారి విభక్తికత్వమిత్యాహుః తత్తుచ్ఛం భావ
ప్రత్యయశక్యతావచ్ఛేదకస్య క్రియాత్వస్య గర్వచత్వాత్ తద్ధి నకర్మత్వం
స్పందో మందం మందం చలనం పశ్యేత్యాదౌ తాదృశ ఏవ కర్మత్వవిశిష్టోపస్థి
త్యా పౌనరుక్త్యాపత్తేః సంఖ్యాపరిమాణసంయోగో విభాగశ్చేహాశ్వబ్దో
వాదో బుద్ధిర్జ్ఞానం దర్శనం స్పర్శనం శ్రవణం మననం ధ్యానం కామో రాగ
ద్వేష ఇత్యాదౌ కర్మత్వస్య బాధాచ్చ నాపి గుణకర్మసాధారణసత్త్వం తత్
స్పందస్సన్ బుద్ధిస్సతీ జ్ఞానం సదిత్యాదౌ భావకృతైవ సత్త్వవిశిష్టోపస్థితౌ పౌన
రుక్త్యాపత్తేః సమవాయో ధ్వంస ఇత్యాదావగతేశ్చ నాపి భావత్వం జన్య
త్వం వా సమవాయోఽవ్యతిరేక ఇత్యాదావగతేః స్పందో భావో జన్య ఇ
త్యాదౌ పౌనరుక్త్యాపత్తేః నాపి ప్రమేయత్వమభిధేయత్వాదికమాదా
య విసర్గహానావిరహాపత్తేః స్పందః ప్రమేయ ఇత్యాదౌ పౌనరుక్త్యాప
త్తేశ్చ కించ కర్మత్వాదేః ప్రమేయత్వాంతస్య దర్శితస్యైకస్యాపి ధర్మస్య
అనుపస్థితావపి స్పందః పాక ఇత్యాదౌ శాబ్దబోధోత్పత్తేరానుభావికత
యా తేషాం భావప్రత్యయశక్యతావచ్ఛేదకత్వానుయుక్తమేవ నచ సకల
ధాత్వర్థసాధారణాఖండోపాధేరేవ క్రియాత్వమితి వాచ్యం తత్ర ప్రమా
ణాభావాత్ నహి స్పందపాకపరిమాణాదిషు పండితపామరసాధారణ్యే
న క్రియాకారానుగత ప్రతీతిరస్తి కింతు ధాత్వర్థత్వవిశిష్టే తాంత్రికైః
పరిభాషితః క్రియాశబ్దః నచ క్రియాశబ్దబోధ్యతయా తాంత్రికపరిభాషితత్వ
మేవ భావకృద్వాచ్యతావచ్ఛేదకమితి యుక్తం తాంత్రికపరిభాషామవిదు
షః స్పందపాకాదిశబ్దాద్బోధానుపపత్తేః క్రియాశబ్దబోధ్యతయా తాంత్రి
కపరిభాషిత ఇతి వాక్యే పౌనరుక్త్యాపత్తేశ్చ అస్తు వా క్రియాత్వమఖండో
పాధిస్తథాపి క్రియాపదే ధాతుబోధ్యతావచ్ఛేదకం ఉత కృత్ప్రత్యయ
బోధ్యతావచ్ఛేదకం బ్రూహిస్విదుభయబోధ్యతావచ్ఛేదకం వాద్యే

క్రియాభావకృద్వాచ్యేతి ప్రయోగానుపపత్తిః ధాత్వర్థవిశేషణస్య నపుం
సకద్వితీయైక వచనాంతత్వనియమస్య త్వదుక్తత్వాత్ ద్వితీయే
ధాతోర్మూలకత్వాపత్తిః ప్రకృత్యర్థాన్వితస్వార్థబోధకత్వం ప్రత్య
యానామితి। విరోధశ్చ స్తోకమోదనక్రియతి ప్రయోగానుపపత్తిశ్చ
తృతీయేతు పౌనరుక్త్యం స్ఫుటమేవేత్యలమనేకేనేతస్మాద్భావకృదంతస్థ
తి ధాతుస్సైవ పాకత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యాయ్యతే భావప్రత్యయస్తు శబ్ద
సాధుత్వమాత్రార్థః పాకత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకాభేద సంసర్గకస్తోక
త్వావచ్ఛిన్నప్రకారక శాబ్దబోధం ప్రతి నపుంసకద్వితీయైకవచ
నాంతస్తోకాది పదపచ్యాదిధాతోస్సమభి వ్యాహారజ్ఞానస్య సమాన
విభక్తికయోః స్తోకాది పదపచ్యాదిధాతు ఘటితకృదంతసముదాయ
యోస్సమభివ్యాహారజ్ఞానస్య తృణారణిమణిన్యాయేన కారణత్వస్వీ
కారాచ్చ స్తోకమోదనస్య పాక స్తోకః పాక ఇతి ద్వివిధప్రయోగయోరు
పపత్తిః తత్ర ప్రథమకార్యకారణభావే క్రియావిశేషణానాం కర్మ
త్వమిత్యనుశాసనం బీజం ద్వితీయే కార్యకారణభావే తు కృదభిహితో
భావో ద్రవ్యవత్ప్రకాశత ఇత్యనుశాసనం తత్ర కృత్సమభివ్యాహారసిద్ధ
సాధుతాక ధాత్వభిహితత్వాత్ కృదభిహితత్వం భావస్యోపచారికం తత
శ్చ ద్రవ్యవత్ప్రకాశత ఇత్యస్య నన సంఖ్యాకారకాద్యన్వయ యోగ్యత్వం
సమాన విభక్తిక ప్రాతిపదికాంతరార్థాభేదాన్వయయోగ్యత్వం చ ద
ర్శితం తత్రైవ దర్శనం భవతీత్యనుక్త్వా ద్రవ్యవత్ప్రకాశత ఇతి వచ ప్రత్య
యాభిధానేన సాధ్యావస్థాపి క్వచిదస్తీతి జ్ఞాయతే తేన నపుంసకద్వితీయై
కవచనాంతప్రాతిపదికార్థాభేదాన్వయ యోగ్యత్వమపి కల్ప్యతే ప్ర
యోగానుసారిత్వాత్ కల్పనాయా ఇతి అత్ర ప్రత్యయానాం ప్రకృత్య
ర్థాన్విత స్వార్థబోధకత్వమితి వ్యుత్పత్తౌ ప్రకృత్యైకదేశసాధారణప్రకృతి
త్వస్యైవ వివక్షితయా నపాకం పశ్యతీత్యాదౌ సంఖ్యాకర్మత్వా
ద్యన్వయానుపపత్తిః తద్ధాత్వర్థే సంఖ్యాద్యన్వయబోధనం ప్రతి

తద్ధాతూత్తరప్రత్యయధర్మిక కించిదర్థపరత్వజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వకల్ప
నాచ్చ పచంతం పశ్యతీత్యాదౌ నపాకేసంఖ్యాద్యన్వయాపత్తిః ఏవంత
ద్ధాత్వర్థకర్తృజన్యాద్యన్వయబోధంప్రతి సమానవిభక్తిక ప్రాతిపదికాంత
రార్థాభేదాన్వయ బోధంప్రత్యపి దర్శితజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వం కల్ప
యిత్వాపూర్వోక్తదర్శితాతి ప్రసంగోవారణీయః యత్తు ఏతాదృశ
ప్రతిబంధ్యప్రతిబంధక భావకల్పనే శోభనః పాకోదృశ్యత ఇత్యాదౌ పాక
సుబర్థసంఖ్యాయాం శోభనాభిన్నస్య తిఙర్థస్య చాన్వయానుపపత్తిః పచ
ధాతూత్తరసుప్ప్రత్యయ ధర్మికసంఖ్యా పరత్వజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వ
సత్వాత్ నచతద్ధాతూత్తరత్వంతద్ధాత్వవ్యవహితోత్తరత్వం పాక
ఇత్యాదౌ సుపో ఘఞాద్య వ్యవధానాన్నానుపపత్తిరితి వాచ్యం తథాసతి
పచమానో పశ్యతీత్యాదౌ శానచశ్శపా వ్యవధానేన శానచ్ ప్రత్యయ
ధర్మికకర్తృపరత్వజ్ఞానస్య అకించిత్కరతయా తత్ర పాకాదౌ సంఖ్యాద్య
న్వయబోధాపత్తిరిత్యాదిదూషణం కేనచిదుక్తం తదయుక్తం తద్ధాతూ
త్తరప్రత్యయపదేన తద్ధాతూత్తరసుబ్విభక్తిపూర్వశ్చయః ప్రత్య
యః తస్య తద్ధాతూత్తర సుప్పదభిన్నో యః ప్రత్యయః తస్య తద్ధాతూత్త
రత్వప్రత్యయస్యైవవా వివక్షితత్వేనదర్శితదోషాప్రసక్తేరితి వస్తు
తస్తు పచ్యాదిధాతోరివతదుత్తర కృత్ప్రత్యయస్యాపి పాకత్వాద్యవచ్ఛిన్న
శక్తిరుపేయా తేనతుతస్యనిరర్థకత్వంనపుంసకేభావేక్త ఇత్యాద్యనుశాస
నేషు తత్తద్ధాత్వర్థవాచకత్వేనభావకృతాంవిధానాత్ తేషుభావపద
స్యధాత్వర్థపరత్వాత్ నత్వన్యావాచకత్వార్థకత్వాత్ నచైవంధాత్వ
ర్థతావచ్ఛేదకభేదేన భావకృతాంశక్తిభేదాపత్తిరనాయత్యాత్తస్యేష్ట
త్వాత్ తత్రయథాధూమాలోకోభయ లింగకలింగపరామర్శాత్పర్వ
తోవహ్నిమానిత్యనుమితిరేకైవజాయతే యథాచ ఘటనయనద్వయ
సంయోగాత్ ఘటఇత్యాకారకంచాక్షుష మేవజాయతే యథావా
నానాసంబంధ జ్ఞానరూపోద్బోధకవశాద్ఘటఇత్యాకారకం స్మరణమేవ

జాయతే తథాధాతుకృదుభయశక్తిజ్ఞానాత్పాక ఇత్యాద్యాకారకంస్మ
రణమేకమేవజాయతే నచధాతుకృదోరన్యతరవైయ్యర్థ్యం నకేవలాప్రకృ
తిః ప్రయోక్తవ్యానాపిప్రత్యయఇతిన్యాయేన ద్వయోరావశ్యకత్వాత్
ఇత్థంచ పాకస్యధాత్వర్థత్వం నామార్థత్వంచే త్యుభయరూపకతమితి
స్తోకమోదనస్యపాకో మైత్రేణేత్యాదౌనపుంసకద్వితీయైకవచనాంత ప్రా
తిపదికార్థాభేదాన్వయ బోధరూపం తృతీయార్థకర్తృత్వాదివిశేష్యతా
న్వయబోధరూపం కార్యత్వ నిర్వాహతి కారకవిభక్తీనాంధాత్వర్థవిశేషణ
స్వార్థబోధకత్వనియమాదేవం పాకం పశ్యతిపాకశ్శోభనః పాకోదృశ్య
తఇత్యాదౌసుబ్విభక్త్యర్థ సంఖ్యాకర్మత్వాద్యన్వయ బోధరూపంసమ
మానవిభక్తికప్రాతిపదికాంతరార్థాభేదాన్వయా బోధరూపంలిఙ్గార్థా
న్వయబోధరూపంచనామార్థత్వప్రయుక్తం కార్యత్వమపినిర్వాహతీతిసర్వం
చతురస్రం * ఏతదభిప్రాయకమేవకృదభిహితోభావో ద్రవ్యవత్ప్ర
కాశతఇత్యభిధానం యస్తుతత్ప్రత్యాభిధీయతే తస్యాత్ప్రాతిపదికార్థత్వ
ప్రయుక్తకార్యత్వమపిధాత్వర్థస్యభవతీత్యర్థః ఇత్యలంప్రసక్తానుప్రసక్త
చింతయా తస్మాత్ కృదంతసముదాయస్య శక్తిమభ్యుపేత్య విశబ్దస్యో
పసర్గత్వాభావసంపాదనమయుక్తమేవ కించ ద్యేకమభ్యుపేయతే త
దాస్తోకోభిషవోదృశ్యతే స్తోకమభిషవంపశ్యతీత్యాదౌ షత్వానుప
పత్తిః ఉపసర్గాత్సునోతీత్యాదిసూత్రేణ ఉపసర్గాత్పరస్యైవ సునోతీ
త్యాదేస్సస్యషత్వవిధానాత్ ఉక్తస్థలే సమానవిభక్తికప్రాతిపదికాంత
రార్థాభేదాన్వయానురోధేన ద్వితీయార్థసంఖ్యాకర్మత్వాద్యన్వయాను
రోధేన లిఙ్గార్థాన్వయానురోధేనచనవతిసముదాయస్యైవ బోధకతా
యాస్స్వయావాచ్యత్వేనాభిమతశబ్దస్య ఉపసర్గత్వాసంభవాత్ ఏవంశో
భనాము పశ్యతి ప్రార్థింపశ్యతీత్యాదౌ ఉపసర్గాద్యభిహితా
విధిసూత్రవిహితవృద్ధ్యనుపపత్తిః శోభనాభేదాద్యన్వయానురోధేనసిద్ధి
రితిసముదాయశక్తౌ రాజశ్యకత్వోపాదేరుపసర్గత్వాసంభవాత్ ఏక

మన్యదపూర్వ్యాహ్యాం అస్తువా యథాకథంచిదత్రవిశబ్దస్య విశేషవాచ
కత్వం తథాపిసమభివ్యాహృతపదవాచ్యతావచ్ఛేదక కోట్యప్రవిష్టం
కంచన విశేషం బోధయన్నేవ విశబ్దస్సార్థకస్స్యాత్ నత్వన్యథానచేహ
తథాసంభవతి తత్రైతావతాస్థితస్య గతిశ్చింతనీయేతి న్యాయఏవల
నుసృతోమహాదేవేన నతుస్వసార్థకత్వం సమ్యగుపపాదితంవిశిష్టవా
చకానామిత్యాది నియమమానాభావః నచ సకీచకైః మారుతపూర్ణ
రంధ్రైః కూజద్భిరాపాదిత వంశకృత్యమితి కాళిదాసప్రయోగ ఏవతా
దృశనియమజ్ఞాపకః అన్యథామారుతపూర్ణ రంధ్రైః కూజద్భిరితి పద
ద్వయార్థస్య పునరుక్తత్వాపత్తేరితిమహాదేవోక్తం ప్రమాణంయుక్తం
కీచకశబ్దస్య వేత్రవంశాది సాధారణం యద్వేణుత్వం తద్వ్యాప్యజాతి వి
శేషావచ్ఛిన్న ఏవశక్తిస్వీకారేణపౌనరుక్త్యప్రసక్తేః మారుతపూర్ణరం
ధ్రత్వవిశిష్టధ్వనిమత్త్వోభయ విశిష్టఏవతత్పదశక్తిస్వీకారే యదాన
రంధ్రేషుమారుతపూరణంధ్వనిజననం వాతత్కాలీనేగృహమాగతే త
స్మిన్ కీచకపదప్రయోగానుపపత్తిః తదుభయస్యోపలక్షణవిధయాతత్ప
దశక్యతావచ్ఛేదకత్వేపి యాదృశకీచకవ్యక్తౌదైవాద్రంధ్రేషుమారుత
పూరణాభావేనకదాచిదపినధ్వనిరుత్పన్నః తత్రకీచకపదప్రయోగానుప
పత్తేః మారుతపూరణజన్యధ్వన్యుపలక్షితానాంకీచకానాంసుషిరవ్యా
పారాపాదకత్వసంభవేన తదాపాదకత్వరక్షార్థై తద్విశిష్టబోధనస్యా
వశ్యకతయాతదర్థం మారుతపూర్ణరంధ్రైః కూజద్భిరితి తదద్వయస్యా
వశ్యకత్వాచ్చ ఏతేన మారుతపూరణజన్యధ్వని స్వరూపయోగ్యత్వంకీ
చకపదశక్యతావచ్ఛేదకందైవాన్మారుత పూరణాభావేనాజనితధ్వనికా
యామపికీచకవ్యక్తౌతత్స్వరూపయోగ్యత్వమక్షత మిత్యపిప్రత్యుక్తంతా
వతాపిసుషిరవ్యాపారాపాదకత్వోపపాదానాయతా దృశధ్వనివిశిష్ట
త్వబోధనాయ పదద్వయవైయర్థ్యానవకాశాత్ కించతాదృశధ్వనిస్వ
రూపయోగ్యత్వం తాదృశధ్వనిజనకతావచ్ఛేదకధర్మవత్వం సచధర్మో

వేణుత్వవ్యాప్యజాతివిశేష ఏవేతి తస్యస్వరూపత ఏవ శక్యతావచ్ఛేదకత్వ
ముచితం లాఘవాన్నతు తాదృశధ్వనిజనకతావచ్ఛేదకత్వేన రూపేణ గౌర
వాన్నచైవం కీచకా వేణవస్తే స్యుర్యే స్వనంత్యనిలోద్ధతా ఇతి కోశవిరోధ
ఇతి వాచ్యం తాదృశజాతివిశేషస్య శబ్దాంతరేణ ప్రతిపాదనాసంభవేన దీ
ర్ఘగ్రీవోలంబోష్ఠో వికటపృష్ఠో యః పశుస్స ఉష్ట్రపదవాచ్య ఇతి వా
క్యస్యేవ తాదృశకోశస్య శక్యతావచ్ఛేదకపరిచాయకధర్మమాత్రపర
త్వాత్ తథాచ యేయజ్జాతివిశిష్టాః అనిలోద్ధతాస్సంత స్స్వనంతి తేత
జ్జాతివిశిష్టాః కీచకపదవాచ్యా ఇతి తాదృశకోశార్థః ఏవం వంశాంకురవృత్తి
జాతివిశేష ఏవ కరీరపదశక్యతావచ్ఛేదకః లాఘవాత్తాదృశజాతివిశే
షపరిచాయకధర్మసమర్పకే ఏవ వంశాంకురే కరీరోస్త్రీతి కోశస్తేనాని
న్యారే వంశకరీరనీత్తైరిత్యత్ర న పౌనరుక్త్యప్రసక్తిః ఏవం దేవదత్తయజ్ఞ
దత్తాద్యుచ్చరితేషు శబ్దేషు దేవదత్తీయత్వాద్యనుమాపకాః పరస్పర
వ్యావృత్తా వేదపౌరుషేయత్వవాదే గంగేశోపాధ్యాయాంగీకృతా జాతివి
శేషా గజతురగమయూరాదిశబ్దేష్వపి తాదృశజాతివిశేషా అనుభ
వసిద్ధాస్స ఏవచ బృంహణహేషాకేకాదిపదశక్యతావచ్ఛేదకాః
నతు గజాదికర్తృకత్వవిశిష్టశబ్దకత్వం తథా గౌరవాత్ ధైవతం హేష
తే వాజీ నిషాదం బృంహతే గజః హయానాం హేషమాణానాం కరిణాం
చాపి బృంహతాం ఇత్యాదౌ హయాదికర్తృకత్వవిశిష్టశబ్దకర్తారో
హయాదయ ఇతి బోధస్య శిరోవేష్టనేన నాసికాస్పర్శనతుల్యత్వాపత్తేః
హేషాశబ్దంచ శృణ్వాత ఇత్యత్ర హేషాపదేనైవ హయకర్తృకశబ్దబోధనే
శబ్దపదే పౌనరుక్త్యాపత్తేశ్చ కల్పవృక్షస్సహకారతరురిత్యాదావివసా
మాన్యవిశేషభావేన న పౌనరుక్త్యం తేన హయహేషితైః కేకికేకాదృతే
త్యాదావపి విశిష్టవాచకానామితి న్యాయప్రసరః కించ ధారతేయు
ద్ధిపంచకే హయహేషితశబ్దైశ్చేతి కరిబృంహితశబ్దైశ్చేతి బహుశః ప్రయు
జ్యతే తత్ర చ హయగజాదిసంబంధిత్వస్య హయగజాదిపదైశ్శబ్దత్వస్య చ శబ్ద

నబోధనమన్యాలంబమానానాం హేషితజృంభితాదిపదానాం మూకత్వ
మేనపరమతేవ క్తవ్యమిత్యలంపల్లవితేన అథైవంవిఘ్న విఘాతాయేత్యత్ర
విశబ్దస్యకిం ప్రయోజనమితిచేద్విఘ్నప్రతియోగికధ్వంసే విశేషద్యోతన
మేవేతి బ్రూమః సచవిశేషోనోత్పత్తిరూపః ఘాతపదేనైవతల్లాభాత్ ఘాత
పదస్యాఖండోపాధిరూప ధ్వంసత్వవిశిష్టవాచితా స్వీకారేతత్రోత్పత్తి
రూపవిశేషస్య అవ్యావర్తకత్వాత్ కింత్వవిళంబితోత్పత్తికత్వంవిశేషః
తథాహి జన్యభావస్యవినాశిత్వనియమాత్ ఉత్పన్నేవిఘ్నే యద్యపి
భోగాదిరూపేణ నాశకాంతరేణావశ్యమేవాస్మిన్న ముష్మిన్వాజన్మని
నంక్ష్యతితథాపి తాదృశోవిఘ్ననాశోన కార్యకారీసమాప్తిప్రతిబంధా
పత్తేః మంగళైక్యతేతుఇదానీమేవ విఘ్నోనశ్యతీత్యవిళంబేన విఘ్ననా
శాయమంగళాచరణమితి నపషముఖ్యఃకల్పః ఏవమన్యేపికల్పాఃకవిభిరు
ద్భావితాః యథామంగళస్యనవిఘ్నధ్వంసత్వం నకార్యతావచ్ఛేదకం
భోగాదిజన్య విఘ్నధ్వంసేవ్యభిచారాత్ కింతుభోగాద్య జన్యవిఘ్న
ధ్వంసత్వం స్వావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికత్వసంబంధేనమంగళవిశిష్ట
విఘ్నధ్వంసత్వంవా అతఏవవక్ష్యతి మంగళంవిఘ్నధ్వంసవిశేషేకారణ
మితి తతశ్చ భోగాద్యజన్యత్వరూపవిశేషద్యోతకోవిశబ్ద ఇతిద్వితీయః
పక్షః మంగళస్యవిఘ్ననాశకత్వేతద్విఘ్న ప్రతిబంధకత్వమపిశిష్టసమ్మ
తం విఘ్నోనశ్యతామితీచ్ఛయేవ విఘ్నోమాభూదితీచ్ఛయాపితదాచ
రణాత్ తత్రచనిష్పన్నేవిఘ్నధ్వంసోవిఘ్నాంతరోత్పాదేనిష్ఫలః అతో
విఘ్నాంతరోత్పాదవిరహవిశిష్ట విఘ్నధ్వంసఏవోద్దేశ్యస్సచమంగళేనై
వస్యాత్ భోగేనైవతస్యవిఘ్ననాశకత్వేపివిఘ్న ప్రతిబంధకత్వాసంభ
వాత్ ఏవంచవిఘ్నాంతరోత్పాదవిరహవిశిష్టత్వరూప విశేషద్యోతకో
విశబ్దఇతితృతీయఃపక్షః యుక్తంచైతత్ జ్వరార్తస్యౌషధపానేపూర్వ
పూర్వజ్వరోపగమేపియావజ్జ్వరాంతరానుత్పాదంజ్వరోవిహతఇతిప్రయో
గాభావేనవిశబ్దస్యతాదృశవిశేషద్యోతకతాయాఅనుభవసిద్ధత్వాత్ ఏవం

భిన్నభిన్నసమయేషు ప్రాగార్జితాభూయాంసో విఘ్నా యదీదానీమస్యు
స్తైస్సర్వై రపినష్టైరిదానీంభవితవ్యం సర్వేచ తేభోగాన్నయుగపన్న
శ్యేయుస్తత్తత్కర్మవిపాకసమయఏవభోగస్యతత్తత్కర్మ నాశకత్వాత్
మంగళంత్వ పరిపక్వానపితానశేషాన్యు గపద్వినాశయేత్ తతశ్చవి
ఘ్నాంరాసమానకాలోత్పత్తికత్వరూప విశేషద్యోతకోవిశబ్ద ఇతిచతు
ర్థః కల్పః తదర్థసౌష్ఠవమాత్రఫలకోయంవిశబ్దః అనుభూయతేవావిఘ్నవిఘా
తాయేత్యతోవిఘ్నవిఘాతాయేత్యత్ర శబ్దమైత్రీతదనుభవర సికైరిత్య
ర్వాచీనాః అత్ర మంగళస్యావశ్యకర్తవ్యతాం సాధయితుం ఆశంకతే
* నన్వితి * అత్రకేచిదాక్షిపంతి విఘ్నవిఘాతాయకృతమిత్యనేనమంగళే
విఘ్నధ్వంసోద్దేశ్యకకృతివిధేయత్వబోధనేపి విఘ్నధ్వంసకారణత్వస్యా
బోధనాత్ అనుపపత్తిశంకాయానావకాశః అప్రసక్తత్వాత్ న చతదు
ద్దేశ్యకకృతివిధేయత్వస్యతత్కారణత్వవ్యాప్యతయా విఘ్నధ్వంసకార
ణత్వమర్థాల్లభ్యతఏవేతివాచ్యం స్వర్గముద్దిశ్యకేనచిత్క్రియమాణచైత్య
పందనాదావ్యభిచారేణతాదృశనియమాసిద్ధేః నచతదుద్దేశ్యకభ్రమా
జన్యకృతివిధేయత్వస్యైవతత్కారణత్వవ్యాప్యత్వస్వీకారాన్నోక్తవ్యభి
చారఇతివాచ్యం భ్రమాజన్యత్వాంశస్య విఘ్నవిఘాతాయకృతమిత్యనే
నాలబ్ధత్వాత్ అస్తువాభ్రమాజన్యత్వాంశస్య కంఠతోనుక్తత్వేపిగ్రం
థకృత్ప్రయత్నేసంభావనోపనీతభ్రమాజన్యత్వమవగాహ్య మానసాత్మ
కోదర్శితవ్యాప్యధర్మబోధః కృధాతోర్భ్రమాజన్యయత్నలక్షణ యాశా
బ్దాత్మకఏవవా ఏతావతామంగళేవిఘ్నధ్వంసకారణత్వస్యార్థతోలాభ
సంభవేపిసమాప్తికారణత్వస్యకథమప్యలబ్ధతయాతదనుపపత్తిశంకానిరవ
కాశైవఅప్రసక్తత్వాదితి అత్రబ్రూమః పూర్వప్రాప్తయావిఘ్నధ్వంస
కారణతాయా అనుపపత్త్యావుద్భావితాయాం మంగళస్యవిఘ్నధ్వంస
ద్వారాసమాప్తికారణత్వాంగీకర్తృప్రాచీన మతేప్యనుపపత్తేరుపస్థి
తత్వేనప్రసంగసంగత్యాసమాప్తికారణతాయాఅప్యనుపపత్తిశంకాయా

స్సంగతేః అస్మద్గురుచరణాస్తు విఘ్నవిఘాతాయకృతమిత్యనేన విఘ్న
ధ్వంసఏవఫలమితినవీన మతస్యైవవిఘ్నధ్వంసద్వారాసమాప్తిః ఫలమితి
ప్రాచీనమతస్యాపి పరంపరయాదర్శితత్వేనమతద్వయేపి అనుపపత్తిశం
కాయుజ్యతఏవ అప్రసక్తత్వాభావాదితిప్రాహుః మహాదేవస్తు ననువి
ఫలత్వాన్మంగళాచరణ మయుక్తంనచనిష్ఫలత్వమేవాసిద్ధం తస్యఫల
విశేషశూన్యత్వరూపహేతునా సాధనాదిత్యభిప్రాయేణశంకతే * న
న్వితి * త్యవతారయాంచకార తస్యాయమాశయః విఘ్నవిఘాతా
యేతివాక్యోపరినేయమాశంకాయేనా ప్రసక్తప్రతిషేధఆక్షిప్యేతకింతు
నూతనేత్యాదివాక్యప్రతిపాద్యంయన్మంగళంతదనుపపత్తిశంకైవేతినదో
షఇతిఅత్రచాయుక్తమిత్యస్య బలవదనిష్టానుబంధీత్యర్థః తథాచమంగళం
బలవదనిష్టానుబంధి నిష్ఫలత్వా దిత్యనుమానంపర్య
వసన్నం అత్రచనకుర్యాన్నిష్ఫలం కర్మేత్యాగమ ఏవానుకూలతర్కః
తత్రలిఙుపస్థాప్యస్య బలవదనిష్టాననుబంధిత్వస్యయోఽ భావోబలవద
నిష్టానుబంధిత్వ రూపః తస్య నిష్ఫలకార్యకృతౌనఞా బోధనాత్
ఏతదనురోధనా త్రైవ మంగళమయుక్త మిత్యుక్త్వా మంగళాచ
రణమయుక్తమిత్యయుక్తం మహాదేవేన యత్తుమూలకృతాప్రాగేమంగళ
ఏవసఫలత్వస్యసాధయిష్యమాణతయాప్రథమతో నిష్ఫలత్వశంకాయా
అపితత్రైవయుక్తత్వేనతద్ధేతుతయాబలవదనిష్టానుబంధిత్వానుమిత్యాపి
మంగళవిశేష్యకతయైవభవితవ్యమితి పర్యాలోచ్యమంగళం బలవదని
ష్టానుబంధీత్యనుమానమేవపర్య వసాయయాంచకార నైతావతామ
హాదేవగ్రంథవిరోధః మంగళాచరణస్య బలవదనిష్టానుబంధిత్వే తద్విష
యీభూతమంగళేపితస్యా చిత్యావర్జనీయత్వాత్ నిష్ఫలత్వం జనకతా
సంబంధావచ్ఛిన్న ఫలత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావః తత్సాధకో
హేతుశ్చ జనకతాసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తత్ఫలవ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకాభావకూటవత్త్వం విశేషాభావకూటస్యసామాన్యాభావసా

ధకతయాపిస్వతస్సిద్ధప్రయోజ్యప్రయోజకభావమూలకత్వాత్ నాత్రా
ప్రయోజకత్వ శంకా ఏవంచబలవదనిష్టాను బంధిత్వానుమాపకసఫల
త్వాభావసాధకఫలవిశేషాభావకూట సాధకోఽయం విఘ్నధ్వంసం ప్రతీ
త్యాదిగ్రంథః నన్వేతావతా విఘ్నధ్వంసరూపఫలజనక త్వాభావసమా
ప్తిరూపఫలజనకత్వా భావయోస్సిద్ధావపి కథం నిఖిలతత్తత్ఫలాభావకూ
టసిద్ధిః నచదర్శితాభావకూటస్యైవ హేతుతాస్త్వితి వాచ్యం తథాసతిని
ష్ఫలత్వరూపసాధ్యాభావవతి యాగాదౌ తాదృశాభావద్వయసత్వేనవ్య
భిచారాపత్తేరితి చేన్న విఘ్నధ్వంససమాప్తీతరఫలజనకత్వాభావస్యమం
గళేస్వమతసిద్ధతయా విఘ్నధ్వంసరూపఫల జనకత్వ సమాప్తిరూపఫలజన
కత్వయోర్నవీనమత ప్రాచీన మతసిద్ధయోరభావసాధనేనిఖిలతత్తత్ఫలా
భావకూటస్య సాధితప్రాయత్వాదితి వదంతి అథాత్రజనకతాసంబంధావ
చ్ఛిన్నతత్తత్ఫలవ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావకూటరూప హే
తురసిద్ధః మంగళస్యాపిస్వధ్వంసరూపఫలజనకత్వాత్ నచాత్రాభావప్రతి
యోగివ్యక్తిపరిచాయకంఫలత్వంప్రవృత్త్యుద్దేశ్యత్వం అతఏవవిఘ్న
ధ్వంసఏవఫలమిత్యగ్రిమముక్తావళీ గ్రంథే ఫలమిత్యస్య ప్రవృత్త్యుద్దేశ్య
మితి వివరణంకృతంమహాదేవేన తచ్చనమంగళధ్వంససాధారణంమంగ
ళధ్వంస ముద్దిశ్యకస్యాపికుత్రచిదపిప్రవృత్త్యభావాత్ తథాచమంగళ
ధ్వంసఫలకత్వాభావస్యదర్శితాభావకూటానంతర్గతత్వాన్న హేత్వసి
ద్ధిరితి వాచ్యంశిష్యప్రవృత్త్యుపయోగినిబంధనరూపమంగళవాచకశబ్దప్ర
యోగాయమంగళ ప్రత్యూహముద్దిశ్యాపికస్యచిత్ మంగళేప్రవృత్తిసంభ
వేనతస్యనిరుక్తపరిచాయక రూపాక్రాంతతయాతజ్జనకే మంగళేహేత్వ
సిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్ నచప్రత్యూహాతిరిక్తత్వ మపిపరిచాయకవిశేషణం
అతఃప్రత్యూహ ఫలకత్వాభావస్యాపి ఉక్తకూటానంతర్గతత్వాన్న హేత్వ
సిద్ధిరితి వాచ్యం తథాపినిష్ఫలత్వాభావరూపసాధ్యాభావవతిప్రత్యూహమా
త్రఫలకేచతుస్సం యోగాదావ్యభిచారాపత్తేః నచస్వప్రత్యూహాతిరిక్త

త్వమేవ పరిచాయకవిశేషణం స్వపదంఫలజనకత్వేనాభిమతపరం ధ్వం
సాతిరిక్తతత్ఫలనిష్పాదయావిష యతానంబంధానవచ్ఛిన్నాకార్యతా
తన్నిరూపిత జనకత్వాభావకూటవత్త్వంవా హేతురతోనవ్యభిచారఇతి
వాచ్యం తథాపి క్రియావిశేషవాచకశబ్ద ప్రయోగాయక్రియావిశేషప్ర
త్యక్షముద్దిశ్యయత్రప్రవృత్తిస్తత్రస్వప్రత్యక్షాతిరిక్తంయద్యత్ప్రవృత్త్యు
ద్దేశ్యం తజ్జనకత్వాభావకూటవతితాదృశ క్రియావిశేషాదౌ ప్రత్యక్షఫ
లకేనిష్ఫలత్వరూపసాధ్యాభావేనవ్యభిచారాపత్తేః నచతాదృశక్రియావి
శేషస్యస్వప్రత్యక్షాతిరిక్తంతాదృశ శబ్దప్రయోగరూపం ప్రవృత్త్యుద్దే
శ్యంతజ్జనకత్వాన్నవ్యభిచార ఇతివాచ్యం తథాసతిమంగళస్యస్వ ప్రత్య
క్షాతిరిక్తం యన్మంగళనిబంధనరూపం ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యంతజ్జనకత్వేనహే
త్వసిద్ధ్యాపత్తేః యదిచస్వప్రత్యక్షేణాన్యథాసిద్ధత్వాన్నతస్య మంగళని
బంధనజనకత్వ మిత్యుచ్యతేతదాదర్శితక్రియావిశేషస్థలేపితుల్యాయుక్తేర్వ్య
భిచారోదుర్వారః అథమంగళప్రత్యక్షాతిరిక్తత్వమేవ పరిచాయకవిశేష
ణం తేనమంగళప్రత్యక్షం యత్క్రియావిశేషప్రత్యక్షం ఘటాదిచాక్షుష
ప్రత్యక్షంచ తజ్జనకక్రియావిశేషాదౌ చక్షుస్సంయోగాదౌ చహేత్వస
త్వాన్నవ్యభిచార ఇతిచేదత్త్వేవం ఏవమపిస్వధ్వంసరూపఫలజనకే మం
గళేనిష్ఫలత్వబాధస్యఫలవదన్యప్రవృత్త్యుద్దేశ్యపరతావర్ణనేనవారణేపి
స్వప్రత్యక్షరూపంయత్ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యంతజ్జనకత్వమాదాయ బాధోదు
ర్వారః అథయాదృశమంగళస్యనిబంధనం నకృతంతాదృశమంగళమా
దాయైవ మంగళంనిష్ఫలమిత్యనుమానపర్యవసాన మస్తుపక్షతావచ్ఛే
దకీభూతమంగళత్వ సామానాధికరణ్య మాత్రేణసాధ్య సిద్ధేరుద్దేశ్య
త్వాత్ తథాచ తర్శితబాధోకించిత్కరః ఏవంచహేతావపిస్వ ప్రత్య
క్షాతిరిక్తత్వంపరిచాయక విశేషణంనదేయం పక్షతావచ్ఛేదకసామా
నాధికరణ్యమాత్రేణ సాధ్యసిద్ధేరుద్దేశ్యత్వే భాగాసిద్ధేరదోషత్వేనా
కృతనిబంధన రూపమంగళమాదాయ హేతుపర్యవసానసంభవాది

తిచేన్న స్వసమానాధికరణవిఘ్నన్యూన సంఖ్యాకస్యబలవత్తర విఘ్న
సమానాధికరణస్య నిర్విఘ్నపురుషానుష్ఠితస్యచ మంగళస్యనైయాయి
కైరపినిష్ఫలత్వాంగీకారేణమంగళత్వ సామానాధికరణ్యమాత్రేణ
సాధ్యసిద్ధేరుద్దేశ్యత్వేసిద్ధ సాధనాపత్తేః అథాస్తుమంగళత్వావచ్ఛేదే
నైవసాధ్య సిద్ధిరుద్దేశ్యా ప్రత్యక్షాతిరిక్తప్రవృత్త్యుద్దేశ్యతావచ్ఛిన్న
జనకతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్యైవసాధ్యత్వాన్నో
క్తబాధఇతిచేత్తర్హి తాదృశనిష్ఫలత్వహేతునా బలవదనిష్టానుబంధిత్వ
సాధనమయుక్తం బలవదనిష్టాననుబంధినిదర్శిత క్రియావిశేషచక్షుస్సం
యోగాదౌ నిరుక్తనిష్ఫలత్వసత్త్వేన వ్యభిచారాపత్తేః అథమంగళప్ర
త్యక్షాతిరిక్త ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యతావచ్ఛిన్న జనకతాసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకాభావస్యైవ నిష్ఫలత్వపదేన వివక్షితత్వాత్ నాయం
వ్యభిచార ఇతిచేత్తథాపిశిష్యప్రవృత్త్యుపయోగి మంగళవాచకశబ్దప్ర
యోగాయ మంగళప్రత్యక్షముద్దిశ్యాపి యత్రమంగళేప్రవృత్తిస్తస్యన
కుర్యాదితి నిషేధావిషయత్వేనబలవద నిష్టానుబంధిత్వస్య బాధోదు
ర్వారః నచకేవలంస్వప్రత్యక్ష ముద్దిశ్యైవతదాచరణేతస్య మంగళత్వ
మేవనేష్యతే విఘ్నధ్వంసోద్దేశ్యక ప్రవృత్తివిషయస్యైవమంగళ వ్యవ
హారవిషయత్వాత్ యదివిఘ్నధ్వంసముద్దిశ్యాపితత్ర ప్రవృత్తిః తర్హి
స్వప్రవృత్త్యుద్దేశ్య విఘ్నధ్వంసరూపఫలాజనకత్వా దేవనకుర్యాదితిని
షేధవిషయత్వమిత్య స్యైవతస్యబలవదనిష్టానుబంధిత్వ మితివాచ్యం
నహి యతోయత్రఫలద్వయ ముద్దిశ్యప్రవృత్తిస్తదేక తరఫలావిసంవా
దిన్య పితస్యాపరఫలాజనకతయాబలవదనిష్టాను బంధిత్వం తథాసతి
స్వర్గంపశ్వాదిఫలం చోద్దిశ్యకేన చిత్క్రియమాణస్యపశ్వాదిఫలవిసం
వాదినోదర్శపూర్ణమాసాదేర్ధాన్యం తృణపుంజంచోద్దిశ్యక్రియమాణ
స్యతదేకతరఫలవి సంవాదినోకృష్యాదేరపితథాత్వాపత్తేరితి అత్రబ్రూ
మః ఫలంతావద్ద్వివిధం ముఖ్యమానుషంగికంచస్వ విధేయకప్రవృత్తి

ప్రయోజకోత్కటేచ్ఛావిషయీభూతం స్వస్యముఖ్యం ఫలం తాదృశా
నుత్కటేచ్ఛావిషయీభూతం స్వస్యానుషంగికంఫలం ఉత్కటానుత్క
టత్వే జాతివిశేషౌ ఇచ్ఛానిష్ఠౌ దుఃఖవిశేషజనకస్వరూపయోగ్యాను
త్పత్తికఫలవిషయకత్వముత్కటత్వం తదన్యత్వమనుత్కటత్వం ఉ
త్కటేచ్ఛావిషయీభూత ఫలస్యానుత్పత్త్యా దుఃఖవిశేషజననాదిత్థంచ
స్వవిధేయక ప్రవృత్తిప్రయోజకీభూతోత్కటేచ్ఛావిషయఫలవిసంవాది
కార్యవిషయతశ్చనకుర్యాదితినిషేధః విఘ్నధ్వంసాతిరిక్తస్వప్రత్యూహా
దివిషయకోత్కటేచ్ఛయాపియత్ర ప్రవృత్తిః సతన్మంగళపదవ్యవహా
ర్యం కింతు విఘ్నధ్వంసవిషయకోత్కటేచ్ఛయాయత్రప్రవృత్తిః తదరిక్తే
స్వప్రత్యూహాదౌ అనుత్కటేచ్ఛయాచతదా మంగళత్వం నహీయతేత
స్యచ విఘ్నధ్వంసజనకతాయాః పరైరంగీకారాత్ నబలవదనిష్టాను
బంధిత్వరూపసాధ్యస్యబాధః తతశ్చమంగళప్రత్యూహాతిరిక్తం యత్ప్రవృ
త్త్యుద్దేశ్యం జనకతాసంబంధేన తత్సామాన్యాభావ ఏవనిష్ఫలత్వమితి
నకోపిదోషః అథవాస్వవిధేయక ప్రవృత్తిప్రయోజకోత్కటేచ్ఛావిష
యాజనకత్వమేవ నిష్ఫలత్వం అత్రచ జనకత్వం స్వరూపయో
గ్యత్వరూపం వివక్షితం తేనపాపభ్రమేణకృత ప్రాయశ్చిత్తాదౌ పా
పధ్వంసానుపధాయకే బలవదనిష్టానను బంధినిదర్శితనిష్ఫలత్వసత్వేపిన
వ్యభిచారః తథాచమంగళం బలవదనిష్టాను బంధీస్వవిధేయకప్రవృత్తి
ప్రయోజకోత్కటేచ్ఛా విషయత్వావచ్ఛిన్నజనకతాసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకాభావాత్ చైత్యవందనవత్ ఇత్యనుమానంబోధ్యం అ
త్రచ హేత్వసిద్ధిశంకాయాంఫలవిశేషజనకత్వాభావకూటసత్త్వేనతత్సా
ధనీయం అనుమానంచమంగళం జనకతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాకదర్శితాభావవత్ స్వవిధేయకప్రవృత్తిప్రయోజకోత్కటేచ్ఛావిష
యత్వపరిచేయత త్తద్వ్యక్తిజనకత్వా భావకూటవత్త్వాదితి అత్రచసా
మాన్యముఖవ్యాప్త్యాచైత్య వందనందృష్టాంతః ప్రకృతే తాదృశేచ్ఛావి

షయత్వపరిచేయంచవిఘ్నధ్వంసరూపం సమాప్తిరూపంచ ఫలమే వేతిత
జ్జనకత్వాభావద్వయమేవగ్రంథకృతాసాధితమితి అథవాసామాన్యతః
ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యాజనకత్వమేవనిష్ఫలత్వం ఏవంతత్సాధనహేతుకోటిప్రవి
ష్టఫలపరిచాయకమపిప్రవృత్త్యుద్దేశ్యత్వమాత్రంనచైవం స్వప్రత్యక్షాదిరూ
పప్రవృత్త్యుద్దేశ్యరూపాదాయ బాధోభాగాసిద్ధిశ్చేతివాచ్యంపక్షతావచ్ఛే
దకసామానాధికరణ్య మాత్రేణసాధ్యసిద్ధేరుద్దేశ్యత్వాన్న చోక్తరీత్యా
సిద్ధసాధనమితివాచ్యం స్వరూపయోగ్యత్వరూప జనకత్వస్యైవతత్రని
వేశాత్ విఘ్నధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నంప్రతిమంగళత్వేన సామాన్యతఃకారణ
త్వాస్వకారేణ బలవత్తరాదివిఘ్నస్థలే విశేషకారణవిరహేణ విఘ్నధ్వం
సానుపధానేపినిర్విఘ్న పురుషానుష్ఠితమంగళస్థలే విఘ్నరూపకారణాభా
వేనతదనుపధానేపిచ స్వరూపయోగ్యతారూపకారణతాయాః మంగళ
మాత్రేనైయాయికాభిప్రేతత్వేనసిద్ధ సాధనానవకాశాత్ అస్తువామంగ
ళన్యూనసంఖ్యాకవిఘ్న వత్పురుషానుష్ఠితమంగళత్వమేవ పక్షతావచ్ఛేద
కంతత్సామానాధి కరణ్యేననిష్ఫలత్వం నైయాయికానామనిష్టమేవేతి
నకోపిదోషః నచజన్యమాత్రస్యభోగసాధనతాయాః వక్ష్యమాణత్వాన్న
నిష్ఫలత్వమితివాచ్యం నిర్విఘ్నసమాప్తిజనితభోగసాధనతాయాః సమా
ప్తిసాధనతా మంతరేణాసంభవాత్ మంగళనిబంధనజనితభోగసాధనతా
యాశ్చానిబద్ధ మంగళేభావాత్ అతిరిక్తస్యకస్యచిత్సుఖానుభవరూపస్య
దుఃఖానుభవరూపస్యవా తుచ్ఛభోగస్యపూర్వపక్షిభిరవశ్యమంగీకర్తవ్య
త్వేపితస్యప్రవృత్త్యుద్దేశ్యత్వాభావాదితి పరంతు అయుక్తమిత్యస్యబలవద
నిష్టానుబంధిత్వర్థోనసంభవతినిష్ఫలకర్మమాత్రస్యతథాత్వేమానాభావా
త్ బలవదనిష్టానుబంధిత్వంహిదురితజనకత్వంనచతత్రప్రమాణమస్తినచవ
క్తుర్యాన్నిష్ఫలంకర్మేత్యాగమ ఏవతత్రప్రమాణంకృతిసాధ్యత్వాభావస్య
ప్రత్యక్షబాధితత్వేనేష్టసాధనత్వాభావస్యనిష్ఫలమిత్యనేనైవబోధితత్వేన
చవిధిబోధితబలవదనిష్టాననుబంధత్వాభావస్యైవతత్రనఞాబోధనీయత్వా

దితి వాచ్యం తథాసతి సర్వేషామేవ ప్రత్యయానాపత్తేః సహి ప్రత్యహమస్మ
దాదిభిః క్రియమాణం సకలమేవ కర్మ సఫలమిత్యస్తి నియమః తథాచ సర్వేశి
ష్టాః ప్రత్యవేయుః నహి పూజార్థమతిథీనన్వేష్యమాణానాం అతిథ్యవాభే ప్ర
త్యవాయ ఇతియుక్తం చ వా ఫలజననస్వరూపయోగ్యమపి కర్మ ఫలభ్రాంత్యా
రభమాణైః ప్రత్యవయంతి తస్మాదవశ్యకర్తవ్య కుటుంబభరణాద్యుపయోగి
మాత్రవ్యతిరిక్తా సంపత్సంపాదనప్రయాసస్య నిత్యనైమిత్తికాద్యావశ్య
కకర్మానుష్ఠానశ్రవణాద్యభ్యాసప్రతిరోధినః ప్రతిషేధక ఏవాయమాగ
మః తథాచ నిష్ఫలకర్మశే వృద్ధైశ్వర్యసంపాదకం బహుతరక్లేశజుష్టం క
ర్మోచ్యతే తత్ఫలస్యైశ్వర్యస్యానావశ్యకత్వాత్ తస్య నిష్ఫలత్వవ్యపదేశః
నఞాచాత్ర బలవదనిష్టాననుబంధిత్వా భావ్రౌదలవదనిష్టానుబంధిత్వం స
త్కర్మాదివిరోధరూపం బోధ్యతే ఇమమేవార్థం అభ్యుష్ణాత్సఘృతాదన్నార
చ్ఛిద్రాచ్చైవ వాససః అపరప్రేష్యభావాచ్చ భూయ ఇచ్ఛేవతత్యధ ఇ
త్యాదిస్మృతిరపి అనురుంధే నచైవం చైత్యవందనాదేః పాపజనకత్వం న
స్యాదితి వాచ్యం యాన్యస్మాకం సుచరితాని తాని త్వయోపాస్యాని నో ఇత
రాణీత్యాది శ్రుత్యైవ శాక్యార్హతాద్యాచారాణాం పాపజనకత్వబోధనా
దితి తస్మాదయుక్తమిత్యస్య భ్రమమూలకేచ్ఛాజన్య ప్రవృత్తివిధేయమి
త్యర్థః తథాచ మంగళం భ్రమమూలకేచ్ఛాజన్య ప్రవృత్తివిధేయుస్వవిధే
యకప్రవృత్తిజనకేచ్ఛావిషయ జనకత్వాభావాదిత్యనుమానం పర్యవస
న్నం శేషం పూర్వోక్తదిశావసేయం మంగళస్య విఘ్నధ్వంసం ప్రతిస
మాప్తిం ప్రతిచ కారణత్వాభావముపపాదయతి వినాపీతి విఘ్నధ్వంసా
భావౌ నిర్విఘ్నం అర్థాభావేవ్యయీభావః అభావశ్చాత్ర ధ్వంసరూపోవి
వక్షితః నిర్విఘ్నం పరిసమాప్తిః నిర్విఘ్నపరిసమాప్తిః నిర్విఘ్నమిత్యస్య
విఘ్నధ్వంసాదిత్యర్థః అవ్యయాదాప్సుపః ఇతి పంచమ్యా మాపాత్ ఉత్త
రత్వం పంచమ్యర్థః తథాచ విఘ్నధ్వంసపూర్వకసమాప్తిదర్శనాదిత్యర్థః
యద్వా నిర్విఘ్నమితి తృతీయాంతం తదర్థశ్చస్వాశ్రయకర్తృకత్వరూపః

స్వాశ్రయకర్తృకప్రతియోగికత్వరూపంవా వైశిష్ట్యం స్వాంశే విఘ్నధ్వంసః
నిర్విఘ్నస్వాశ్రయకర్తృకత్వస్వసమానకాలీనత్వోభయసంబంధావచ్ఛి
న్నవిఘ్ననిష్ఠప్రతియోగితాకాభావవతీయా సమాప్తిస్తద్దర్శనాదిత్యర్థస్తు
నసంభవతి తథాసతి విఘ్నధ్వంసం ప్రతిమంగళస్య వ్యభిచారవాభాసంభ
వాత్ మంగళమితిద్వితీయార్థః ప్రతియోగిత్వం వినాపదార్థశ్చాభావః
తస్యసామానాధికరణ్యసంబంధేన విఘ్నధ్వంసవిశిష్టసమాప్త్యావన్వయః
నాస్తికాదీనామిత్యత్రకర్తృకర్మణోః కృతీతిషష్ఠ్యర్థః కృతిః గ్రంథశబ్దస్య
కృదంతత్వాత్తథాచనాస్తికాదినిష్ఠకృతిజన్యగ్రంథేష్విత్యర్థః షష్ఠీశేష
ఇతిసంబంధసామాన్యేవాషష్ఠీతి గ్రంథేష్విత్యత్ర సప్తమ్యర్థఘటకత్వ
స్యసమాప్తిపదార్థనిష్ఠచరమవర్ణేన్వయః సమాప్తిశ్చరమవర్ణధ్వంస ఇత్యే
కేపూర్వమిదమేవ గ్రంథస్సమాప్త ఇతివ్యవహారాచ్చరమవర్ణజ్ఞానం చరమవ
ర్ణఏవవా సమాప్తిరిత్యన్యే వర్ణే చరమత్వం సఘటితగ్రంథఘటకవర్ణప్రాగ
భావాసమానకాలీనత్వం తథాచ మంగళ ప్రతియోగికాభావసమా
నాధికరణః యో విఘ్నధ్వంసవిశిష్టనాస్తికాదిసంబంధి గ్రంథఘటకచర
మవర్ణధ్వంసాదిః తద్దర్శనాదిత్యర్థః అత్రవిశిష్టాన్వయినోసతి బాధకేవి
శేషణేనాన్వయ ఇతిన్యాయేనవిఘ్నధ్వంస విశిష్టసమాప్తౌ సామానాధి
కరణ్యసంబంధేనాన్వయినో మంగళప్రతియోగికాభావస్య విశేషణీభూ
తవిఘ్నధ్వంసేపితేనసంబంధేనాన్వయః స్వీక్రియతే తేనవిఘ్నధ్వంసస
మానాధికరణీభావ ప్రతియోగిత్వరూపస్య సమాప్తిసమానాధికరణీభావ
ప్రతియోగిత్వరూపస్య చవ్యతిరేకవ్యభిచారస్య మంగళేలబ్ధతయా తద
భావఘటితకారణత్వం తత్రనసంభవతీతిభావః మంగళస్యసమాప్తికార
ణతా వాదిప్రాచీనమతముపన్యస్యతి అవిగీతేత్యాదినా అత్రమహాదేవః
మంగళంసమాప్తిఫలకం సమాప్త్యన్యాఫలకత్వేసతి సఫలత్వాదితిపరిశే
షానుమానేనసమాప్తిఫలకతాం వ్యవస్థాపయిష్యన్ ప్రథమతోవిశే
ష్యాసిద్ధినిరాసాయసఫలతాంసాధయతి అవిగీతేతివిషయత్వంజ్ఞానవిష

యసుఖేతి ప్రసక్తం అతఆచారేతి యద్యప్యాచారః క్రియాతథాపివిష
యత్వ్రసు తేః కృతి రేవవివక్షితా విషయత్వంవిధేయతయాబోధ్యం తేన
ఫవేనవ్యభిచారః తస్యోద్దేశ్యతయాకృతివిషయత్వాత్ విధేయతయాకృ
తివిషయత్వం చైత్యవందనాదానప్యస్తి అతశ్శిష్టేతి శిష్టత్వంచాత్ర ఇ
ష్టసాధనతాంశేభ్రాంతి రహితత్వం నతువేదప్రామాణ్యాభ్యుపగంతృత్వం
తేఎవృత్య్రమేః కృతేద్యూదానవ్యభిచారః శిష్టాచారవిషయత్వంశ్యే
నయాగాదావప్యస్తి అతోవిగీతేతి అవిగీతత్వంచబలవదనిష్టానమబంధి
త్వం తేనశ్యేనయాగాదౌ ప్రవృత్త్యుపయుక్తబలవదనిష్టానను బంధిష్ట
సాధనత్వరూపసాధ్యాభావేపినవ్యభిచారః సిద్ధేఅనుమితేత్యత మంగళే
ఫలజిజ్ఞాసాయాం విశేషతఃఫలజిజ్ఞాసాయాం ననుకథంతర్హి గంగాస్నా
నాదీనామదృష్టార్థక తేత్యతాహ సంభవతీతి బాధావదృష్టఫవాసంభవే
నత్రాదృష్టఫలకల్పనేతిభావః ననుతథాపివిశ్వజిన్నాయేనస్వర్గపవేష్టః
కల్ప్యతామతిఆహ ఉపస్థితత్వాదితి ఆరబ్ధంకర్మనిర్విఘ్నంపరి సమాప్య
తామితి గ్రంథాదౌప్రవృత్తపురుష కామనావిషయత్వేనపరి శేషాను
మానే ప్రవృత్తమానస్యోపస్థితత్వాదిత్యర్థః కల్ప్యతేనుమీయతే అనే
నచమంగళస్య సమాప్తి హేతుత్వేను మానమేనప్రమాణం నతుశిష్టాచా
రానుమితాశ్రుతిః ఇదానీమానుపూర్వీవిశేష నిర్ణయాభావేనతస్యాబో
ధకత్వాదితిసూచితం ఇతివ్యాచక్ష్యా అత్రపరిశేషానుమానేన మాప్త్య
న్యాఫలకత్వం సమాప్తిభిన్నంతజ్జనకవ్యాపార భిన్నంతజ్జన్యభోగభిన్నంచ
యత్ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యం తజ్జనకత్వంతేనమంగళస్య సమాప్తిభిన్నంవిఘ్న
ధ్వంసం ప్రతిభోగంప్రతి స్వధ్వంసంప్రతి జనకత్వేపినహేత్వ ప్రసిద్ధిః
శ్రీః శ్రీః శ్రీః. ఏవంశక్తేరతిరిక్తపదార్థత్వయుక్త్వా సాదృశ్యస్యా పా
ఏవమితి నశక్తివత్సాదృశ్యేప్యనుమానాపేక్షా తస్యప్రత్యక్షసిద్ధత్వాత్
కింతుతస్యాతిరిక్తపదార్థత్వేతస్త దేవసాధ్యతయాసిద్ధిరితి అతిరిక్తప
దార్థఇతి అత్రచాతిరిక్తత్వమేవసాధ్యం నతుపదార్థత్వమపితత్రప్రవిష్టం

ప్రయోజనాభావాత్ అతిరిక్తత్వస్య ద్రవ్యాదిపదార్థప్రతియోగిత్వ
వాభాయ పదార్థ ఇత్యుక్తం ప్రతియోగివాచకపదాసమభి వ్యాహృతా
న్యాతిరిక్తాది పదానాం స్వసమభివ్యాహృతపదార్థ తావచ్ఛేదకాశ్రయ
త్వేనక్లృప్తవస్తు ప్రతియోగికభేదబోధక తాయాస్స్వారసికత్వాత్ య
థా చైత్రమతిరిక్తరూపమితివాక్యాద్రూపత్వాశ్రయత్వేనక్లృప్తనీలాది
ప్రతియోగికభేదబోధ ఇతి ఏతదేవాభిప్రేత్యాసప్త పదార్థాతిరిక్త ఇత్యర్థ
ఉక్తో మహాదేవేన తత్ర హేతుమాహ తద్ధీతి హి యత్ర తత్సాదృశ్యం
షడ్భావాంతర్భూతం న భవతి నాప్యభావే అతస్సాదృశ్యమతిరిక్తః పదా
ర్థ ఇతి యోజనా తేన షడ్భావానంతర్భూతత్వే సత్యభావానంతర్భూతత్వాది
తి హేతుః పర్యవసన్నః తద్ఘటకదళయోః ప్రత్యేకం సాధకం హేతుద్వయం
సామాన్యేపీత్యాదినా సత్వేనేత్యాదినా చ ప్రతిపాదితమేతేనాత్ర షడ్భా
వానంతర్భూతత్వే సత్యభావానంతర్భూతత్వాదితి హేతుః పూరణీయః
తత్ర విశేషణసిద్ధిం నిరస్యతి తద్ధీత్యాదినేత్యాది మహాదేవవ్యాఖ్యానే పూ
రణమనతిప్రయోజనకం వేదితవ్యం పూరితవాక్యే హి హేతుపంచమ్యా
తాదృశ విశిష్టార్థస్యాతిరిక్తపదార్థత్వ హేతుత్వం బోధ్యతే తచ్చ హి శ
బ్దేనైవ బోధితం హి శబ్దస్య పూర్వోక్తార్థ హేతుతాయాస్స్వసమభివ్య
హృతపదార్థ విశేషణతయా బోధకత్వవ్యుత్పత్తేః బోధకత్వం చ శక్త్యా
లక్షణే తాత్పర్యగ్రాహకతయా వా తత్ర ద్వితీయపక్షే నజ ఏవ అతిరిక్తప
దార్థత్వ హేతుత్వ విశిష్టాభావవాచకత్వమవసేయం ననుకిమత్ర పక్ష
తావచ్ఛేదకం న తావత్సాదృశ్యత్వం తస్యదుర్వచత్వాత్ తద్భిన్నపదా
ర్థాంతర భూతసాదృశ్యవృత్తిరఖండో ధర్మస్తస్య సాదృశ్యాతిరిక్తత్వ
సిద్ధ్యధీనసిద్ధికత్వాత్ త్ర్ నాపి తద్భిన్నత్వవిశిష్టతద్గత భూయోధర్మవ
త్వం తాదృశధర్మరూపసాదృశ్యేక్లృప్తపదార్థాతిరిక్తత్వ సాధనే బాధా
పత్తేః ఉచ్యతే సదృశపదోల్లిఖితప్రతీతిప్రకారత్వం సదృశపదవాచ్యతా
వచ్ఛేదకత్వం వా పక్షతావచ్ఛేదకం తచ్చనైయాయికమతే ప్రసిద్ధం పరే

షాంతుతత్పదార్థాంతర వృత్త్యేవేతిన బాధః సాధ్యంతుతత్పదార్థత్వావ
చ్ఛిన్నభిన్నత్వం అప్రసిద్ధత్వాన్నాపిక్ల్ప్తపదార్థత్వావచ్ఛిన్నభేదఃక్ల్ప్త
త్వస్యదుర్వచత్వాత్ నాపిద్రవ్యాద్యభావాంతేషువర్తమానంయత్తావద్వి
షయకప్రతీతివిషయత్వతావదన్యతమత్వా దితదవచ్ఛిన్నభిన్నత్వంసాధ్య
మితియుక్తం నైయాయికమత్రేకోట్యప్రసిద్ధ్యావిప్రతిపత్తేరసంభవాత్ కిం
తుద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్న భేదకూటవత్వం తాదృశకూటప్రసిద్ధిస్తు తావే
కాలికవిశేషణతయాసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనకోటిప్రసిద్ధేరనావశ్యక
త్వాత్ నచైవంసాధ్యహేత్వోర భేదం ద్రవ్యాదిసమవాయాంతప్రత్యేకాన్య
తమత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదస్య హేతుఘటకత్వేనఅభేదాప్రసక్తేః అథవాద్ర
వ్యాద్యవృత్తిధర్మవత్వంసాధ్యం ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నభేదషట్కవత్వే
సత్యభావాన్యత్వం ద్రవ్యాదిషట్కాన్యత మావృత్తిధర్మవత్వే సత్య
భావావృత్తిధర్మవత్వంవా హేతుః అవృత్తిత్వంచ స్వరూపసంబంధావ
చ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావః ధర్మపదంవస్తుపరం సాధ్యతావచ్ఛేదకస్తుస్వ
రూపసంబంధః తాదృశధర్మోనైయాయికమతే రూపగగనాదిరేవ
ప్రసిద్ధః పరేషాంతుసాదృశ్యే తాదృశోధర్మః తద్వ్యక్తిత్వాదిరేవ
అంతతోస్తీతిన బాధః వస్తుతస్తు సాదృశ్యమప్యతిరిక్తః పదా
ర్థ ఇతి నప్రతిజ్ఞా కింతుపక్షపరిగ్రహః తదర్థశ్చద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛి
న్నభేదసప్తకవదితి ఏవంపరిగృహీతేపక్షే భేదాస్సప్తసాదృశ్యే సాధనీ
యాస్సంవృత్తాః తత్రచైకేన హేతునాషడ్భేదాః అన్యేనచైకస్సాధ్యతే
తావతాచభేదసప్తకం సాదృశ్యేసిద్ధమితినాంతరాళిక మనుమానమపే
క్షితం ప్రయోజనాభావాత్ హేతుద్వయవిషయక సమూహాలంబనప
రామర్శాత్సమూహాలంబనానుమితేః ప్రత్యేకసిద్ధ్యుత్తరకాలీన సమూహాల
బుద్ధేర్వాభేదసప్తకప్రకారికాయాస్సంభవేన పక్షపరిగ్రహనిర్వాహాత్
వాశబ్దశ్చాయంపరిగృహీత పక్షవ్యవస్థాపకోయముత్తరగ్రంథ ఇత్యేతా
దృశార్థబోధకస్తథావాశబ్దతుల్యయోగక్షేమేన హేతుత్వార్థక ఇతిసహి

శబ్దస్వారసవిరోధః సామాన్యేపీతి అత్రేమహాదేవః సామాన్యేపిసామాన్యే
తరవృత్తిత్వేసతి సామాన్యవృత్తిత్వాదిత్యర్థః తేనసామాన్యత్వేనవ్యభిచా
రః వ్యతిరేకిత్వేసతీతి విశేషణేన్నప్రమేయత్వాదౌవ్యభిచారః భావత్వే
చద్రవ్యాదిషట్కాన్యతమత్వరూపే హేతుమతి సాధ్యసత్వాన్నవ్యభి
చారఇతివాచ్యఖ్యా అత్రేదం చింత్యతే సామాన్యేతరవృత్తిత్వ విశేష
ణేనుపాదానేకథం సామాన్యత్వేవ్యభిచారప్రసక్తిః తస్యసామాన్యానతి
రేకాదితిచేత్తర్హి సామాన్యేతరవృత్తిత్వ విశేషణేనకథం తద్వ్యావర్త్యశే
సామాన్యనిష్ఠస్యహామాన్యే తరవృత్తిత్వస్య తదసతిరిక్తసామాన్యత్వే
దుర్నివారత్వాత్కించ సామాన్యతదితరోభయ సాధారణస్య ఏకస్య
సాదృశ్యస్యాభావేనస్వరూపాసిద్ధిః యేషుయత్సాదృశ్యంధర్మ్యం తేషుత
త్సాదృశ్యమేకమేవేత్యాలంకారిక సిద్ధాంతఇత్యస్మద్గురు చరణోక్తరీ
త్యాప్రకృతగ్రంథస్యాలంకారిక మతాభిప్రాయకతా స్వీకారేణస్వ
రూపాసిద్ధివారణేపి ప్రమేయత్వస్యప్రమావిషయత్వ రూపస్యవిషయాభే
దేనభిన్నతయాతత్రవ్యభిచారఇత్యస్మద్గురుచరణోక్తరీత్యాప్రమేయ
త్వవ్యావర్తకవ్యతిరేకిత్వ విశేషణోపాదానమనర్థకం కించవ్యతిరేకి
త్వవిశేషణేనకథంతద్వ్యావర్తనం ప్రమేయత్వస్యాపితత్తద్వ్యక్తిత్వా
వచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగిత్వాత్ అథాత్యంతాభావప్రతియోగితాన
వచ్ఛేదకధర్మశూన్యత్వంవ్యతిరేకిత్వం ప్రమేయత్వేతాదృశప్రమేయ
త్వత్వసత్వాత్తద్వ్యావర్తనం నచైవంసర్వత్రైవతాదృశప్రమేయత్వ
సత్వాదప్రసిద్ధిరితివాచ్యం తత్తన్నిష్ఠప్రమేయత్వవ్యక్తేః తత్తద్వ్యక్తి
త్వేనాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ యదితుప్రమేయత్వత్వస్యా
పితత్తత్ప్రమేయత్వవ్యక్తివృత్తిత్వ విశిష్టత్వేనాభావప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకత్వాత్ కథమనవచ్ఛేదకత్వమితివిభావ్యతే తదాయత్కించిద్వ్య
క్త్యసంబంధస్వవిశిష్ట సామాన్యకభిన్నధర్మశూన్యత్వం వ్యతిరేకిత్వంతా
దృశోధర్మశ్చ ప్రమేయత్వత్వం నతుప్రమేయత్వమితి నదోషః నచైవం

సర్వస్యాపి తాదృశ గగనాభావవిశిష్టసంబంధిత్వాద ప్రసిద్ధితాదవస్థ్య
మితివాచ్యం ధర్మపదస్యభావపరత్వాదితిచేన్న తథాపిసాధ్యశ్యేసాధ్య
శ్యత్వరూపతాదృశధర్మసత్వేన స్వరూపాసిద్ధేర్దుర్వారత్వాదితి అత్ర
బ్రూమః సామాన్యేతరనిష్ఠాధికరణతా నిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యధికరణ సామాన్యనిష్ఠాధికరణతా నిరూపకతావచ్ఛేదక తాపర్యా
ప్త్యధికరణధర్మవత్త్వ వివక్షణాన్న సామాన్యత్వేవ్యభిచారః తథాహి
యద్యపిసామాన్యత్వం సామాన్యస్వరూపానతిరిక్తం ఏవంసామాన్యత్వ
త్వమపి సామాన్యస్వస్వరూపాదనతిరిక్తం తథాపి సామాన్యముఖం
దోపాధిః సామాన్యత్వంనిత్యత్వేసత్య నేకసమవేతత్వం సామాన్యత్వ
త్వంతు నిత్యానేకసమవేతేతరావృత్తిత్వే సతినిఖిలనిత్యానేక సమవేత
వృత్తిత్వంనచసామాన్యరూపం సామాన్యత్వం కథంనిత్యానేకసమవేతే
తరావృత్తీతివాచ్యం సామాన్యేతరవృత్తితానవచ్ఛేదకం యన్నిత్యానేక
సమవేతవృత్తిత్వంతస్యైవ సామాన్యత్వత్వరూపత్వాత్ ఏవంచఘట
స్సామాన్యస్వాకా ఇత్యప్రతీత్యాసామాన్యం సామాన్యవదిత్యప్రతీ
త్యాచనిత్యానేకసమవేతేతరావృత్తిత్వాదివ మఘటితవిశిష్టరూపసా
మాన్యత్వత్వస్య ఘటాదినిష్ఠాధికరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యధికరణత్వాంతదఘటితవిశిష్టరూపసామాన్యత్వస్యచసామాన్యనిష్ఠాధి
కరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వంనస్వీక్రియతేతథా
చోభయనిష్ఠాధికరణతా నిరూపకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణైక
ధర్మవత్త్వస్యసామాన్యత్వేఅభావాన్నతత్రవ్యభిచారఃఏవంచప్రమేయ
త్వత్వరూపతాదృశధర్మమాదాయప్రమేయత్వే వ్యభిచారప్రసక్త్యావ్య
తిరేకిత్వవిశేషణం తచ్చపూర్వోపదర్శితధర్మే వ్యతిరేకితావచ్ఛేదకత్వప
ర్యవసితం వ్యతిరేకితావచ్ఛేదకత్వంచ అత్యంతాభావప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకత్వం యత్కించిద్వ్యక్తిసంబంధస్వవిశిష్టసామాన్యకత్వం వాప్ర
మేయత్వత్వంతునతాదృశమితినప్రమేయత్వే వ్యభిచారః నచైవంసాధ్య

శ్యత్వస్యవ్యతిరేకిత్వా భావాత్స్వరూపాసిద్ధిరితివాచ్యం నిత్యత్వరూపసా
ధారణధర్మాభివ్యంగ్యత్వ విశిష్టసాదృశ్యత్వస్యవ్యతిరేకితావచ్ఛేదకస్యసా
దృశ్యేనత్వాదితి పరంత్వేవంక్రమేణనిత్యత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వ
త్వమాదాయప్రమేయత్వేవ్యభిచారఃప్రసజ్యతేఏవంసమవేతత్వేకించద్ర
వ్యాదిషట్కాన్యతమత్వరూపేభావత్వే వ్యభిచారాప్రసక్తావపిసమవాయై
కార్థసమవాయాన్యతర సంబంధేనసత్తాశ్రయ త్వరూపేభావత్వేతాదృ
శాశ్రయత్వత్వమాదాయ వ్యభిచారోదుర్వారఇతి తస్మాదేకధర్మపర్యా
ప్త్యావచ్ఛేదక తాకసామాన్యవృత్తిత్వ సామాన్యేతరవృత్తిత్వోభయవ
త్త్వమేవహేతుఃసామాన్యత్వేవ్యభిచారవారణాయఅవచ్ఛేదకాతాకాం
తం తాదృశవృత్తిత్వద్వయస్యప్రమేయత్వసమవేతత్వభావత్వాదిష్వభా
వాన్నవ్యభిచారః యేషుయత్సాధర్మ్యం తేషుతత్సాదృశ్యమేకమేవే
త్యస్మద్గురుచరణోక్తరీత్యా చనస్వరూపాసిద్ధిః అత్రచసాదృశ్యాతిరిక్తత్వ
వాదినాంమతేచస్వాశ్రయస్సమవాయికారణం ఏవంచసామాన్యాదావ
ర్తమానంసాదృశ్యంసామాన్యాదిసమవేతం అతఏవవిశిష్టాతిరిక్తత్వవాదే
విశిష్టసత్తాయాస్సత్తా సమవేతత్వముక్త్వాతదుపరిసామాన్యాదేః కథం
సమవాయిత్వమిత్యాశంక్య యథాసాదృశ్యంప్రతిసామాన్యాదేస్సమ
వాయికారణత్వమితిదృష్టాంతతయోక్తం తథాచసామాన్యసమవేతత్వ
మేవహేతుః అతోనతత్రాపివ్యభిచారః సామాన్యేపీత్యపిశబ్దస్తు ఉక్త
హేతోర్ధర్మితసాధ్యవ్యాప్యత్వే అవివాదస్ఫోరణాయేతి యద్యపిశక్యతేవ
క్తుం తథాపినాత్రహేతుభూతవృత్తిత్వే సమవాయావచ్ఛిన్నత్వవిశేష
ణం గ్రంథకృతభిప్రేతం తథాసత్యనేనైవహేతునా అభావభిన్నత్వస్యా
పిసాధనసంభవేనాప్యభావ ఇతిప్రయత్నాంతరవైఫల్యాత్ నాపీత్యపి
శబ్దం ప్రతీయమానత్వాత్ ఇత్యుపరిసంయోజ్య సత్వేనప్రతీయమాన
త్వాదవినాభావ ఇతియోజనయా అపిశబ్దసముచ్చితసామాన్యసమవే
తత్వస్యాపిహేతుతాభావాన్నవిరోధఇతి వ్యాఖ్యానేతుమహాన్క్లేశఃతస్మా

దస్మద్గురుచరణోక్తం సామాన్యేతరవృత్తిత్వ సామాన్యవృత్తిత్వోభ
యవత్త్వమేవ హేతుః ఉభయస్మింశ్చ ఏకధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వ
నివేశాన్న సామాన్యత్వాదౌ వ్యభిచార ఇత్యప్యాచామః అథాత్ర యదిసా
దృశ్యత్వావచ్ఛేదేన సాధ్యసిద్ధిరుద్దేశ్యా తదాముఖవృత్తిచంద్రసాదృశ్యా
దౌ భాగాసిద్ధిః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితిం ప్రతి తదవచ్ఛేదేన
హేతుమత్తాజ్ఞానస్యైవ కారణత్వాత్ యది సాదృశ్యత్వసామానాధికర
ణ్యేన తదా సిద్ధసాధనం సదృశపదోల్లిఖితప్రతీతౌ తద్భిన్నత్వవిశిష్టతద్గత
భూయోధర్మవత్త్వస్యైవ తద్గత భూయోధర్మవత్త్వవిశిష్టస్య తద్భిన్నత్వ
స్యాపి కదాచిత్ప్రకారతయా నైయాయికమతే అశక్యవర్జనీయతయా తత్ర
సాధ్యస్య న్యాయమతేపి సిద్ధత్వాత్ ఏవం న్యాయమతేపి విశేషణవిశేష్యభా
వే వినిగమనావిరహేణ తద్భిన్నత్వస్యాపి సదృశపదవాచ్యతావచ్ఛేదక
త్వం దుర్వారం అస్తు వా సాధారణధర్మస్యైవ తత్పదోల్లిఖితప్రతీతిప్రకార
త్వం తత్పదవాచ్యతావచ్ఛేదకత్వం చ తథాపి యత్రాభావస్య సాధారణధ
ర్మత్వం తత్ర షడ్భావభిన్నత్వస్య న్యాయమతేపి సిద్ధత్వాదంశతస్సిద్ధసా
ధనం దుర్వారమేవ అథ భావసాధారణధర్మస్థలీయసాదృశ్యవ్యక్తేరేవప
క్షత్వాన్న సిద్ధసాధనభాగాసిద్ధీ పశ్చాత్సాదృస్యత్వహేతునా తద్వ్యక్తి
దృష్టాంతేన సాదృశ్యత్వావచ్ఛేదేన షడ్భావభిన్నత్వ సాధనాచ్చేష్టసిద్ధిరితి
చేన్న తథా సతి నిత్యత్వసాధారణధర్మకసాదృశ్యస్య గ్రంథకృదుపాత్తస్యా
నన్వయప్రసంగాత్ నిత్యత్వస్య ధ్వంసప్రతియోగిత్వాభావరూపస్య భా
వత్వాభావాత్ ఉచ్యతే సాదృశ్యత్వమేవ పక్షతావచ్ఛేదకం దర్శితవృ
త్తితాద్వయవద్వృత్తిధర్మవత్త్వస్య హేతుత్వాచ్చ న భాగాసిద్ధిః తాదృ
శో ధర్మశ్చ సాదృశ్యత్వమేవ న చైవం సాదృశ్యవృత్తి ప్రమేయత్వాదిధర్మ
మాదాయ ద్రవ్యాదౌ వ్యభిచార ఇతి వాచ్యం సాదృశ్యనిష్ఠప్రమేయత్వ
వ్యక్తేర్ద్రవ్యాదావసత్త్వాత్ ధర్మపదం చ భావపరం నాతో గగనాభా
వాదికమాదాయ వ్యభిచారః వాచ్యత్వవస్తుత్వాదికమపి ప్రతివ్యక్తిభిన్న

మేవేతిసతదాదాయాపివ్యభిచారః నచప్రతియోగితాసంబంధేన సామా
న్యతదితరవృత్త్యో సమవాయైకార్థసమవాయేన సామాన్యతదితరవృత్త్యోన
ర్త్రాయాశ్చవ్యభిచారఇతివాచ్యం తయోర్వృత్తినియామకత్వాభావాత్
నచతథాపిస్వరూపసంబంధేనసామాన్యవృత్త్యా కాలికసంబంధేనకాలవృ
త్త్యాసామాన్యస్యవ్యభిచారఇతివాచ్యం ఏకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యవృత్తి
ద్వయవిశేషణత్వాత్ అథస్యాదేతత్సాదృశ్యంయది తత్సధర్మసుత్వం సాదృ
శ్యైకత్వంనయుక్తం నహ్యేవం తథాసత్యేకస్మిన్నపి నీరదరాగదురి
తమాలిన్యాదినాచంద్రసాదృశ్యస్యత్వయే కామిన్యంతరసదృశేపిప్రత్య
యప్రసంగాత్ శ్యామంఘటకురువిందసాదృశ్యస్యపాకోత్తరకాలోత్ప
త్తికత్వానుపపత్తేశ్చేతిచేత్ తథాపియత్రయత్సాదృశ్యం సాధకంతదేక
త్వేబాధకాభావాత్ అతశ్చనిత్యత్వేగోత్వసాదృశ్యమశ్వస్యాగవస్యచై
కమేవాస్తులాఘవాత్ అస్తుతత్ప్రతియోగిభేదేనసాదృశ్యభేదఆవశ్యకః
అన్యథాగోత్వేపిగోత్వసాదృశ్యప్రసంగాత్ తథాచైకస్యాం నిత్యవ్య
క్తౌతదితరయావన్నిత్యవ్యక్తిప్రతియోగికానాం సాదృశ్యానాంభేదత్త్వ
న్మతేసిద్ధః మమత్వేకైకవ్యక్తినిష్ఠానాముభేదః నతుప్రతియోగిభేదేనభే
దఇతితుల్యతాకింతుత్వన్మతేప్యేకైకస్య సాదృశ్యస్యతదితరయావన్నిత్య
వ్యక్తిసంబంధకల్పనాగౌరవంపరమతిరిచ్యత ఇతిచేదస్తుగౌరవంతథాపి
త్వన్మతరీత్యాహేతువరిష్కారేనవిరుద్ధఇత్యస్మద్గురుచరణానామభిప్రా
యః యదిచద్విత్వాదికం ప్రత్యేకత్వాదిబుద్ధేరివపరత్వాదికంప్రతిసన్ని
కృష్టత్వేకృష్టత్వాది బుద్ధేరివచసాదృశ్యం ప్రతిసాధారణధర్మబుద్ధేర్ని
మిత్తకారణత్వం తదభిమతమిత్యుచ్యతే తదాబహువ్యక్తిష్వేక సాధా
రణేధర్మజ్ఞానస్థలేద్విత్వాది రీత్యానుసరణేనఅనుపపత్తిగంధః వరత్వాదిరీ
త్యానుసరణేతుసామాన్య సమవేతత్వమేవహేతుః నాప్యభావఇత్యత్రాపి
శబ్దస్యభిన్నక్రమేణ పూర్వోపదర్శితయోజన యాచనసందర్భవిరోధః
నాపీత్యాదిగ్రంథః ప్రత్యక్షప్రమాణప్రదర్శనపర ఇతికల్పేతునదోషగం

ధః అభావభిన్నత్వస్య అనుమాననిరపేక్షతయానుమితౌ తదప్రవేశ ఇ
త్యభిప్రాయవర్ణన సంభవాత్ ముఖ్యవృత్తిచంద్రసాదృశ్యే భాగాసిద్ధివా
రణంతు పూర్వవదితిసర్వం సమంజసం. ॥ సత్త్వేనభావత్వేనప్రతీయమా
నత్వాత్ప్రమీయమాణత్వాదిత్యర్థః నన్వత్రహేతోస్సాధ్యావిశిష్టత్వం
అసిద్ధ్యత్యభావభిన్నత్వే భావత్వప్రకారకప్రతీతేః ప్రమాత్వాసిద్ధేః త
థాహి నాత్రభావత్వం సమవాయైకార్థసమవాయాన్యతరసంబంధేనస
త్తావత్వం సామాన్యాభావాది మాత్రవృత్తిసాదృశ్యవ్యక్తౌ భాగాసిద్ధి
ప్రసంగాత్ భావసాధారణధర్మస్థలీయ సాదృశ్యేవ్య భావభిన్నత్వస్య
న్యాయనయేపిసిద్ధత్వేనాంశతస్సిద్ధసాధనవారణా యావచ్ఛేదకావ
చ్ఛేదేన సాధ్యసిద్ధేరేవోద్దేశ్యత్వాత్ నాపిద్రవ్యాదిషట్పదార్థాన్యతమ
త్వం స్వరూపాసిద్ధి ప్రసంగాత్ నాపిద్రవ్యాదిషట్పదార్థ సాదృశ్యేతత్స
ప్తకాన్యతమత్వమప్రయోజకత్వాత్ నహియత్రాభావభిన్నత్వంసా
ధ్యం తత్రతద్ఘటితాన్యత్వమేవ హేతుభిర్భావితుమర్హతి తథాసతిద్రవ్యా
దిషట్పదార్థధ్వంసైతత్సప్తకాన్యతమత్వేన హేతునాధ్వంసేప్యభావభి
న్నత్వసిద్ధిప్రసంగాత్ అతఃపరిశేషాదభావభిన్నత్వ మేవభావత్వం త
థాచాభావభిన్నత్వేసాధ్యే అభావభిన్నత్వప్రమావిషయత్వమేవహేతు
రితి సాధ్యావిశిష్టత్వం దుర్వారమితిదర్పితమహాదేవ వ్యాఖ్యానమయుక్త
మితిచేత్తర్హిసత్త్వేనేత్యస్య ఉల్లేఖాభావేనేత్యర్థోస్తు తథాచనఉల్లేఖఃహి
తప్రతీతి విషయత్వాదిత్యర్థః నచైవంనఉల్లేఖరహిత ప్రమేయత్వధ్వంస
త్వాదిప్రకారక ప్రమావిషయేధ్వంసాదౌవ్యభిచారఇతివాచ్యం నఉల్లి
ఖితప్రతీత్య విషయత్వస్య తదర్థత్వాత్ ధ్వంసాదేరపిఘటోనేత్యాది
ప్రతీతివిషయత్వస్య ప్రాచీనైరభ్యుపగమేన తత్రవ్యభిచారాభావాత్ ఏ
తేనేదంతమఇతి ప్రతీతివిషయేతమస్యపివ్యభిచారోనిరస్తః తేజోనేతిప్రతీ
తివిషయతాయాం అపితత్రసత్త్వాత్ పూర్వపక్షిమతేతమసోద్రవ్యత్వా
చ్చనసాదృశ్యాభావోనేతిప్రతీతివిషయతామాదాయస్వరూపాసిద్ధిరితి.

వాచ్యం అభావాప్రకారకత్వస్య ప్రతీతివిశేషణత్వాత్ భ్రమాద్యన్య
త్వమపిప్రతీతి విశేషణం తేనఘటోనేతిప్రతీతౌ ఘటాభావత్వేనరూపేణ
కదాచిత్సాదృశ్యస్య భానేపినక్షతిః తథాచప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛి
న్నాభావావృత్తి ప్రకారతానిరూపితభ్రమానిరూపిత విశేష్యతాశూ
న్యత్వాదితి పర్యవసితోర్థః తేననఞుల్లిఖితత్వనిర్వచనప్రయాసగౌరవప్ర
సక్తిః అస్మద్గురుచరణాస్తు తత్రప్రతీతింప్రమాణయతి సత్త్వేనేతి భావత్వే
నేత్యర్థః ప్రతీయమానత్వాదితి ప్రమావిషయత్వాదిత్యర్థః ఇతివ్యాచ
ఖ్యుః తథాచసత్త్వేనేత్యాది గ్రంథోనసాదృశ్యస్యాభావభిన్నత్వేనమా
నప్రదర్శనపరః కింతుప్రత్యక్షప్రమాణ ప్రదర్శనపరఇత్యాశయః ఏత
ద్వ్యాఖ్యానేపి భావత్వేనేత్యస్యాభావ భిన్నత్వేనేత్యర్థః అభావభిన్నత్వే
తద్విషయకప్రత్యక్ష ప్రతీతేరేవసాధకత్వాదితిబోధ్యం అనంతశక్తీతి న
నుమణేర్దాహప్రతి బంధకత్వవ్యవహారాన్యథానుపపత్త్యాశక్తిస్సిధ్యతి
కార్యానుకూలధర్మవిఘట కత్వస్యైవప్రతిబంధకత్వ పదార్థత్వాత్ య
త్తుప్రతి బంధకత్వంనకార్యానుకూల ధర్మవిఘటకత్వం బాధజ్ఞానస్యాను
మితిప్రతిబంధకత్వా భావాపత్తేరితిమహాదేవే నోక్తంతత్తుచ్ఛంమ
ణేర్వహ్నినిష్ఠదాహానుకూలశక్తివిఘటకతాయా ఇవబాధజ్ఞానస్యాపిప
రామర్శాత్మమనస్సంయోగాదినిష్ఠానుమిత్యను కూలశక్తివిఘటకతా
యాస్సువచత్వాదితిచేదత్ర పృచ్ఛామఃశక్తింప్రతికిం కారణంవహ్నిరితి
చేత్తర్హి మణిసమవహితేన వహ్నినాకుతోనోత్పద్యతే మణినాప్రతిబం
ధాదితిచేన్మణేర్వహ్నిశక్తినాశకత్వం త్వయాస్వీకృతం నతుశక్తిప్రతిబంధక
త్వం తథాచపూర్వశక్తేర్మణి నానాశేపిశక్త్యంతరోత్పత్తిర్దుర్వారా అ
థోత్పన్నాపిశక్తిర్నాశకసమవధానాన్నశ్యతీతిచేన్నశ్యతాం తృతీయ
క్షణే ద్వితీయక్షణే చదాహఃకేనవారణీయః అథమణేశ్శక్తినాశకత్వమి
వశక్తిప్రతిబంధకత్వమపిస్వీక్రియతఇతిచేత్తత్కిం మణేశ్శక్తిప్రతిబంధ
కత్వం శక్త్యనుకూలధర్మవిఘటకత్వమితి చేత్కోసౌశక్త్యనుకూల

ధర్మః వహ్నినిష్ఠశక్త్యంతరమితి చేత్తదేవకుతో౽సత దానీంమణినాశా దితి
చేన్నశక్యకాదస్యాదుత్పద్యతాం తత్రాపిమణిః ప్రతిబంధక ఇతిచేత్తర్హి త
త్రాప్యుక్తైవభక్తికా తథాచశక్తీనామనవస్థా తదేతదభిప్రేత్యగ్రంథకృ
తో౽క్తమనంతశక్తీతి అథమణిసమవధానకాలీన వహ్నినిష్ఠదాహశక్తి
త్వావచ్ఛిన్నంప్రతి ఉత్తేజకానాంవహ్నినిష్ఠదాహశక్తిత్వా వచ్ఛి
న్నంప్రతి తృణారణిమణిన్యాయేన మణ్యభావప్రాత్తేజకయో రుత్తేజకాభా
వవిశిష్టమణ్యభావస్యైవవా హేతుత్వకల్పనాన్నోక్తదోష ఇతిచేత్స
త్యం కింతుదాహంప్రత్యేవేదృశ కారణతాస్వీక్రియతాం కిమంతరాశక్తి
మభ్యుపగమ్యతాం ప్రత్యుక్తకారణతా స్వీకారేణతదేతదభిప్రేత్యో
క్తంఅనేనైవసామంజస్యఇతితథాచాయాతం కారణీభూతాభావప్రతియో
గిత్వస్యప్రతిబంధకత్వపదార్థతయాకించాస్త్వేవంకారణతాస్వీకారఃతథా
పివహ్నినిష్ఠదాహానులశక్తినాశంప్రతిమణేః కేనరూపేణకారణత్వంమణి
త్వేనేచేత్తర్హ్యుత్తేజకమసవహితేనమణినాకుతో౽నశక్తినాశః అతఏవశ
క్తిమత్త్వేనమణేర్వహ్నినిష్ఠశక్తినాశకతామణి సత్త్వేతన్నిష్ఠశక్తేరనపా
యాదథమణేఃశక్తేరుత్తేజకావిఘటకా ఇతిచేత్కింవిఘటకత్వంనాశకత్వం
ప్రతిబంధకత్వంవా ఆద్యేపూర్వశక్తినాశేశక్త్యం తరోత్పాదేబాధకాభా
వః ద్వితీయేతూత్తేజకస్యమణిశక్తిప్రతిబంధకతాన్యథానుపపత్త్యావహ్ని
నిష్ఠదాహశక్తినాశానుకూలమణిశక్త్యపాదానానుకూలశక్త్యంతరంమ
ణౌతదన్యస్మిన్వాయత్రక్వచిదంగీకార్యం తదపితదాకుతో౽నేత్యాశంకా
యాంతత్రాప్యుత్తేజకావిఘటకావాచ్యా ఇత్యనవస్థా అథమన్యతేదా
హశక్తినాశానుకూలమణిశక్తేర్నాశకాఏవోత్తేజకాః నప్రతిబంధకాః
అతశ్చోత్పన్నమపిదాహశక్తి నాశానుకూలం శక్త్యంతరంపునరేవో
త్తేజకేననాశ్యతే నాతో౽దాహశక్తినాశప్రసంగఇతి తత్రబ్రూమః ఉత్ప
న్నంమణౌశక్త్యంతరం తృతీయక్షణేనాశ్యతాన్యథానాస్తికమతప్రవేశ
ప్రసంగాత్ తథాచద్వితీయక్షణేవహ్నౌదాహశక్తినాశప్రసంగఃతతశ్చ

త్తేజకాభావ విశిష్టమణ్యభావరూపకారణ బలాత్ప్రవర్త్యహ్నా దాహ
శక్త్యంతరోత్పాదే నోత్తరక్షణేదాహజనన సంభవేపివహ్నేర్దాహో
విభిద్యవిభిద్యోత్పద్యేరన్ అథసత్యోర్మణ్యుత్తేజకయోః విష్యత ఏవేదంతు
క్షువ్యవధానస్యదుర్జ్ఞేయత్వాదథవా దాహశక్తినాశానుకూలామణిశక్తి
యోాద్వితీయక్షుక్షుప్రో త్తేజకేనాశ్యంతే తాసాంచపూర్వకాలవృత్తిత
యాసహభావేనచ దాహశక్తినాశానుకూలతా అతోనదాహశక్తేర్నా
శః నచైతావతానాస్తికత్వప్రసంగః కృత్స్నస్యజగతః క్షణికత్వానంగీకా
రాత్ నైకదేశస్వీకారమాత్రేణ నాస్తికతా తథాసతి నాశస్వీకారమా
త్రేణసత్కార్యవాదేన తథాత్వప్రసంగాదితిచేదేవం సతియావన్మణ్యుత్తేజ
కసమవధానముత్పన్నప్రధ్వంసినీరనంతామణిశక్తీర్వహ్నౌశక్తీర్వాగణ
యితుమీశ్వరోపినేశ్వరః తదిదమభిప్రేత్యోక్తమనంతశక్తీతియదితు
మణిశక్తిం ప్రత్యుత్తేజకాభావస్యకారణత్వాన్నతదామణౌ శక్త్యుత్ప
త్తిరితిమన్యతే తదాకిమపరాద్ధం మణ్యభావస్యదాహకారణతయాతథా
చాగతంమణిశక్తిం ప్రత్యుత్తేజకానాం కారణీభూతాభావప్రతియోగిత్వ
రూపతయా ప్రతిబంధకతయా అథమణౌనదాహశక్తి నాశానుకూలా
శక్తిస్స్వక్రియతేకింతుదాహశక్తినాశం ప్రత్యుత్తేజకాభావవిశిష్టమణేః
కారణత్వమతోనోక్తదోష ఇతిచేత్తర్హ్యుత్తేజకాభావవిశిష్టమణేర్మణి
విశిష్టస్యోత్తేజకాభావస్య వేతివినిగమనావిరహాద వచ్ఛేదకగౌరవాచ్చ
మణేరుత్తేజకాభావస్యచ దండచక్రన్యాయేనదాహశక్తి నాశంప్రతి
కారణత్వైవయుక్తా తథాచాగతందాహశక్తినాశం ప్రత్యుత్తేజకానాం
దర్శితప్రతిబంధకతయా యత్త్వత్రకైశ్చిదుక్తం కారణీభూతాభావప్ర
తియోగిత్వస్యైవప్రతిబంధకత్వపదార్థత్వేఽనుమితౌవ్యభిచారజ్ఞానస్యా
ప్రతిబంధకతానస్యాత్తదభావస్యానుమిత్యజనకత్వాదితి తత్తుచ్ఛం ఇష్ట
త్వాత్తత్కారణ ప్రతిబంధకతయైవతత్ప్రతిబంధకత్వ వ్యవహారా
త్కథమన్యథా భవతాంతమపపత్తేః అనుమిత్యనుకూలవ్యాప్తిజ్ఞానవి

ఘటకత్వాదితిచేన్న వ్యభిచారజ్ఞానంహ్యుత్పత్త్య [illegible] వ్యాప్తిధియం
ప్రతిబధ్నాతి నతూత్పన్నాం విఘటయతి విఘటకతా హి నాశకతా నతు
ప్రతిబంధకతా అనవస్థానాత్ అథోత్పన్నామపి తాం స్వోత్తరోత్పన్న
గుణవిధయా విఘటయతీతి చేత్తర్హి వ్యాప్తిజ్ఞానానుత్తరం వ్యభిచార
జ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతావిరహప్రసంగః స్వోత్తరోత్పన్న గుణవిధయా
పూర్వ పరామర్శనాశకస్య పరామర్శాంతరస్యానుమితి ప్రతిబంధక
త్వాపత్తేశ్చ తస్మాత్కారణీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వమేవ ప్రతిబంధ
కత్వమితి సిద్ధం నను ప్రతిబంధకత్వస్య దృశత్వే కారణీభూత వహ్నిరూ
పాభావ ప్రతియోగిని వహ్న్యభావే వ్యాప్తిః స్వప్రాగభావప్రతియో
గిని ఘటాదౌ చేతి చేదత్ర మహాదేవః తాదాత్మ్యాతిరిక్త సంబంధావచ్ఛి
న్న కారణతా ప్రయోజకీభూతో యోభావ భిన్నోత్యంతాభావః తత్ప్రతి
యోగిత్వం వివక్షితం కారణతావిశేషోపాదానాచ్చ స్వాత్యంతాభావ
ప్రత్యక్షే స్వస్య ప్రతిబంధకతాపత్తిః పరాస్తా విషయస్య తాదాత్మ్యసం
బంధేనైవ ప్రత్యక్షే హేతుత్వాదితి నిరవోచత్ తత్ర విచార్యతే అత్యం
తాభావత్వ నివేశేనైవ కారణీభూతవహ్ని రూపాభావప్రతియోగినివ
హ్న్యభావేతి వ్యాప్తివారణసంభవాత్ భావభిన్నత్వనివేశనమఫలం
నచాత్యంతాభావత్వమిహాన త్రైకాలికసంసర్గాభావత్వం యేనవ
హ్న్యస్తేనవ్యావర్త్యేత కింత్వనుయోగితా విశేషరూపం భావాభావసా
ధారణమితి వాచ్యం తస్యావ్యావర్తకత్వాత్ ప్రాగభావస్యాపిస్వాభా
వాభావరూపత్వేనతద్వ్యావర్తనాసంభవాచ్చ అథాత్యంతాభావ
పదంస్వాత్యంతాభావపరం స్వాప్రతిబంధకత్వేనాభిమతావ్యక్తిః ఘట
ప్రాగభావశ్చ నఘటాత్యంతాభావ ఇతి తద్వ్యావర్తనమితి చేత్కింస్వా
త్యంతాభావత్వం స్వప్రతియోగికత్వే సత్యత్యంతాభావత్వమితి చేత్తర్హి
ఘటప్రాగభావోపి ఘటప్రతియోగికః ఘటప్రాగభావాత్యంతాభావా
త్యంతాభావశ్చేతి కథం తద్వ్యావర్తనం అథ స్వనిష్ఠప్రతియోగితానిరూ

పితాత్యంతాభావత్వరూపానుయోగితా విశేషవత్త్వంతద్ఘటప్రాగ
భావనిష్ఠాత్యంతాభావత్వంతు నఘటనిష్ఠప్రతియోగితా నిరూపితం కిం
తుఘటప్రాగభావాత్యంతాభావనిష్ఠ ప్రతియోగితానిరూపిత మితిచేత్త
థాపిదాహకారణీభూతోయోమణ్యభావః కించిద్విశిష్టస్యతస్యాభా
వాపిస్వాత్యంతాభావాత్మకమణ్యభావప్రతియోగిత్వాద్దాహప్రతి
బంధకస్స్యాత్ ఘటప్రాగభావాత్యంతాభావత్వస్య ఘటతద్ధ్వంస
యోరపి స్వీకారేణఘటనిష్ఠాయా ఘటప్రాగభావాత్యంతాభావత్వా
వచ్ఛిన్నా ప్రతియోగితా తన్నిరూపితాత్యంతాభావత్వరూపానుయో
గితా విశేషాశ్రయప్రాగభావప్రతియోగిఘటేతి వ్యాప్తేశ్చప్రత్యక్షా
దాగురుత్వాదేస్తాదాత్మ్యేనప్రతిబంధకతాప్రదర్శకబహుతరగ్రంథ
కారోక్తి విరోధశ్చ కారణీభూతగురుత్వాది భేదనిష్ఠాయాస్తాదాత్మ్య
సంబంధావచ్ఛిన్న గురుత్వాదినిష్ఠ ప్రతియోగితానిరూపితాయా అను
యోగితాయా అత్యంతాభావత్వరూపత్వాభావాత్ తస్మాత్కారణతా
వచ్ఛేదకాభావత్వనిరూపిత ప్రతియోగితాశ్రయత్వం ప్రతిబంధకత్వం
వహ్నిర్దాహకారణతావచ్ఛేదకంవహ్నిత్వంప్రాగభావవ్యక్తిత్వం
ఘటాత్యంతాభావ ప్రత్యక్షేఘటాత్యంతాభావస్యకారణతావచ్ఛేద
కం విషయత్వంతద్వ్యక్తిత్వం వేతినదోషః అస్మద్గురుచరణైరప్యేత
దేవనిరుక్తం ఉత్తేజకత్వంతు ప్రతిబంధకసమవధానకాలీనకార్యోత్పా
దప్రయోజకత్వం ప్రతిబంధకవిశేషణీభూతాభావ ప్రతియోగిత్వంవా
అత్రచమంత్రౌషధ్యాదిరూపాణాముత్తేజకానాముత్తేజకత్వేనాభావప్ర
మణివిశేషణ తయాప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టః అన్యోన్యా
శ్రయప్రసంగాత్ కింతు మంత్రత్వౌషధత్వాదినాఉత్తేజకతావచ్ఛేదక
సంబంధస్తు మంత్రాణాముద్దేశ్యతా సాచస్వోచ్చారణ ప్రయోజకదా
హవత్త్వప్రకారకేచ్ఛావిషయత్వం ఓషధ్యాదీనాంతు యథాయథం
తాదాత్మ్యసంయోగ సామానాధికరణ్యసామీప్యాదిః యత్తుమూర్ధ

మాత్రస్య నిరుపాధితయా దైశిక విశేషణతాయాః ఆవశ్యకత్వేనసప
వౌషధి విశేషాణాముత్తేజకతావచ్ఛేదకసంబంధః తస్యకాలిక విశేషణ
తాతిరిక్తసంబంధాంతరని యతత్వాన్నావ్యాప్తి ప్రసంగఇతితన్న తస్య
సకలసంబంధి సాధారణతయాతి ప్రసంజకత్వాత్తథాహి యద్వ్యక్తే
స్తాదాత్మ్య సంబంధేనోత్తేజకత్వంత ద్వ్యక్తేర్దైశికవిశేషణతా తత్సం
యోగివ్యక్తితా తథాచమణిసమవధానే తద్వ్యక్తేరివతద్వ్యక్తిసం
యోగినోపిదాహస్స్యాత్ ఏతేనభావాభావసాధారణ విశేషణతాయాః
షధి విశేషనిష్ఠోత్తేజకతావచ్ఛేదకసంబంధత్వమపి ప్రత్యుక్తంతస్యాపి
నిఖిలసంబంధి సాధారణత్వాదేవంమణేః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక సంబం
ధస్సంయోగః ప్రతియోగివ్యధికరణత్వ విశిష్టమణ్యభావస్యకారణత్వా
చ్చన మణిసంయుక్తేపిదాహాపత్తిః అస్మద్గురుచరణాస్తు సంయోగసంబం
ధావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాః వ్యాప్యవృత్తేః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక
సంబంధత్వ మంగీచక్రుః ఇదంతుబోధ్యం మణిస్థలీయదాహంప్రత్యుత్తే
జకానాం కారణత్వంకల్ప్యతే లాఘవాత్ నచమణిమంత్రౌషధ్యాదిరూ
పాణాముత్తేజకానామననుగతతయా తత్తత్కారణవైశిష్ట్యం నివేశ్య
మంత్రత్వాదినా.నానాకారణత్వకల్పనే గౌరవాత్ తత్తదుత్తేజకాభావ
విశిష్టమణ్యభావత్వేనైవకారణతా కల్పనమేవయుక్తమితివాచ్యం అవ
చ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేనం గీకారేణతత్తదుత్తేజకా భా
వానాం విశేషణవిశేష్య భావేవినిగమనా విరహప్రయుక్త గురుధర్మా
వచ్ఛిన్నానంత కారణతాకల్పనా పేక్షయాతదుత్తే జకానామతి
లఘుతత్తద్రూపేణ కతిపయకారణతా కల్పనాయాఏవయుక్తత్వాత్
నను మణి సమవధాన దశాయాం వహ్న్యాది ఘటిత సామగ్రీ
బలాత్ ఉత్తేజకా భావేపి దాహత్వరూప సామాన్య ధర్మా
వచ్ఛిన్నా పత్తిః నచవిశేష సామగ్రీ సమవ హితా యాఏవసా
మాన్య సామగ్ర్యాః ఫలోపధాయకత్వాత్ తావదుత్తేజకాన్య తమ

రూప విశేషసామగ్ర్యభావే సామాన్యసామగ్ర్యాః ఫలాపత్తిరితి వాచ్యం
మణ్యాద్యసమవధానదశాయాం ఉత్తేజకవిరహేపి వహ్న్యాదిఘటితసామా
న్యసామగ్ర్యాః ఫలోపధానేన తేషాం విశేషసామగ్రీత్వాసంభవాదితి చేన్న
మణ్యభావవిశిష్టదాహత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి మణ్యభావత్వేనాపి కారణతాం
తరం కల్పయిత్వా వహ్న్యాదిఘటిత సామాన్య సామగ్ర్యా ఫలజననేమ
ణ్యభావతత్తదుత్తేజకాన్యతమన్య విశేషసామగ్రీత్వ కల్పనయా సర్వదో
షవిరహాదితి నన్వనుమానమేవ శక్తౌ ప్రమాణం తథాహి వహ్నిర్దా
హానుకూలాద్విష్టాతీంద్రియ ధర్మసమవాయీ దాహజనకత్వా దాత్మవ
త్ తజ్జననశక్తిమత ఏవ తజ్జనకత్వసంభవాత్ ఆత్మనిత్వదృష్టమాదా
య సాధ్యసంగతిః నచ ప్రతిబంధకాభావవిధయా దాహజనకే జలసం
యోగాభావే వ్యభిచార ఇతి వాచ్యం ప్రతిబంధకాభావస్య కార్యమా
త్రం ప్రతిజనకతాయాః పరైరనభ్యుపగమాత్ మణేరివ జలసంయోగ
స్యాపి వహ్నినిష్ఠ దాహశక్తిఘటకతయైవ తదానీం దాహాపత్తివార
ణాత్ నచ ప్రతియోగివిధయా పూర్వరూపనాశాత్మకదాహజనకే పూ
ర్వరూపే వ్యభిచార ఇతి వాచ్యం తత్రాపి శక్త్యభ్యుపగమాత్ పూర్వ
రూపనాశ ప్రాగభావస్య పూర్వరూపాత్మక ఏవ దాహజనక ఇతి తదా
హ ప్రాగభావే వ్యభిచారః నచ కాలవిధయా ధ్వంసే వ్యభిచార ఇతి వాచ్యం
తత్ర శక్త్యనభ్యుపగమే కాలత్వానవచ్ఛిన్నజనకతాయాః కాలికాతిం
క్తసంబంధావచ్ఛిన్నజన్యతాయా వా వివక్షితత్వాత్ దాహత్వావచ్ఛి
న్నజన్యతానివేశస్తు న సంభవతి దృష్టాంతాసిద్ధిప్రసంగాత్ భావత్వస
తీతి వా విశేష్యతాం తేన ధ్వంసే న వ్యభిచారః ఇత్థం చ జలసంయోగాభా
వేపి న వ్యభిచారశంకేతి చేన్న అప్రయోజకత్వాత్ తజ్జనకే హి కారణతా
వచ్ఛేదక విధయా తదనుకూలధర్మ ఆవశ్యకః నతు తాదృశధర్మస్యా
తీంద్రియత్వమప్యావశ్యకం స చ ధర్మో వహ్నౌ వహ్నిత్వమేవేతి న శక్తి
సిద్ధిశంకా కేచిత్తు తృణపూత్కారసంయోగారణినిర్మంథనసంయో

గమణికరణికిరణసంయోగానాంత్రయాణాంవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నంప్రతికా
రణతాయాం పరస్పరజన్యవహ్నౌ వ్యభిచారేణవహ్నౌ కార్యతావచ్ఛే
దకవైజాత్య త్రయస్వీకారే గౌరవేణచ తేషాంత్రయాణామనాయత్యా
ఏకశక్తిమత్త్వేనైవకారణతాయావక్తుముచితత్వేన శక్తిసిద్ధిః నన్వత్రాప్యే
కశక్తిర్నసంభవతిసాహినిత్యాఅనేకసమవేతనిత్య ధర్మస్యజాతిత్వాత్
వహ్న్యుత్పాద ప్రతిబంధకమణ్యాది సమవధానవినాశ్యత్వాచ్చకింత్వా
త్యావాచ్యాతస్యాశ్చైకత్వేఏకవ్యక్తౌశక్తినాశేవ్యక్త్యంతరమపిశక్తి
స్స్యాత్ తథాచ కథమేకరూపేణత్రయాణాం కారణతాసంభవః నచ
తృణసంయోగాద్యన్యతమవృత్తి శక్తిత్వేనతాసామనుగమ ఇతివా
చ్యం మణిసత్త్వేపితృణసంయోగవృత్తిక్రియాద్యుత్పాదానుకూలశక్తి
మాదాయవహ్న్యుత్పాదాపత్తేః తదపేక్షయాతృణసంయోగాదీనా
మేవాన్యతమత్వేనకారణతాయా ఉచితత్వాత్ ఏతేనవహ్న్యుత్పా
దానుకూల శక్తిసత్త్వద్వ్యక్తిత్వేన ధృత్వాతావదన్యతమత్వేనతా
సాంకారణతావచ్ఛేదకత్వస్వీకారోపిప్రత్యుక్తః నచవహ్న్యుత్పాదా
నుకూలత్వేనతాసామనుగమఇతివాచ్యం సిద్ధేతాసాంవహ్న్యుత్పా
దానుకూలత్వేతద్విశిష్టశక్త్యవచ్ఛిన్నకారణతాసత్త్వాద్వహ్న్యు
త్పాదకినిచవహ్న్యుత్పాదేతాసాంతదనుకూలత్వమిత్యన్యోన్యాశ్ర
యప్రసంగాదితిచేన్న వహ్న్యుత్పాదానుకూలశక్తీనాం విలక్షణశక్తి
త్వేనకారణతావచ్ఛేదకతాస్వీకారేణసర్వానుపపత్తివిరహాత్ వైల
క్షణ్యంచ శక్తినిష్ఠజాతిరూపమఖండోపాధిరూపంవా ఇత్థమేవవహ్ని
నిష్ఠదాహజనకతావచ్ఛేదకశక్తీనామనుగమోవసేయఇత్యాహుః తత్
న్నవహ్నౌకార్యతావచ్ఛేదకవైజాత్యత్రయస్వీకారేణావ్యవహితోత్త
రత్వనివేశేనవాతృణసంయోగాదీనాం కారణతాత్రయస్వీకారేణైవో
పపత్తౌ మణ్యాదిసమవధానాసమవధానప్రయుక్తోత్పాదప్రధ్వంసవిశిష్టా
పరిమితశక్తివ్యక్తికల్పనాయాం మహాగౌరవాత్ కించదాహ్యశక్త్యైలక్ష

ణ్యావచ్ఛిన్న శక్తిరూపకార్యస్యపాషాణమృత్సంయోగాదిష్వాత్పత్తివా
రణాయతదవచ్ఛిన్నంప్రతితృణసం యోగాదీనాంకారణత్వేనావ్యత్యేన
సంయోగత్వాదినాకారణతాత్రయకల్పనేపిపరస్పరజన్యశక్త్యా వ్యభిచా
రఃశక్తౌకార్యతావచ్ఛేదక వైజాత్య తయాస్వీకృత్యాఽన్యథాహిలోత్తరత్వం
నివేశ్యవా తద్వారణేపహ్నం ప్రత్యేకతథాస్వీక్రియతాంకిమాంతరాళిక
శక్తిస్వీకారేణ యద్వితువిలక్షణశక్తిత్వావచ్ఛిన్నజనకతావచ్ఛేదకతయా
తృణసంయోగాదిషువిజాతీయశక్త్యంతరాభ్యుపగమః తదానవస్థాతదేత
దభిప్రేత్యగ్రంథకృతోక్తమనంతశక్తీతి మహాదేవస్తు తృణసంయోగాదీ
నాంతృణసంయోగాద్యన్యతమత్వేనైవకారణతాస్వీకారాన్నదోషఃనచా
న్యతమత్వఘటకభేదానాం మిథోపిశేషణవిశేష్యభావవినిగమనావిరహే
ణకారణతావచ్ఛేదకతాభేదాత్కారణతాభేదాపత్తిరితివాచ్యంస్వరూప
సంబంధరూపాయా అతిరిక్తాయా వా కారణతాయా అవచ్ఛేదకతాభేదేప్య
భేదాదితిసమాధానస్యాయమభిసంధిః కారణత్వాస్వరూపసంబంధరూ
పంప్రాచీనైరుక్తంఅఖండోపాధిరూపమతిరిక్తంనవీనైరుక్తంతత్రాద్యేప్ర
థమంనిరుక్తపూర్వవృత్తిత్వరూపంతదాత్వాంశస్వరూపం నావచ్ఛేదక
భేదాదవచ్ఛేదకతాభేదఃభేత్తుమర్హతి కి తు కారణీభూతతృణసంయోగాది
భేదాత్ అథయదిపూర్వవృత్తిత్వం పూర్వక్షణరూపం తదాక్షణభేదా
ద్భిన్నంనావచ్ఛేదకతా భేదాద్భేత్తుమర్హతి అథయదిపూర్వవృత్తితావ
చ్ఛేదకధర్మరూపం తదాతదన్యతమత్వాత్మకాతిరిక్తభేదరూపంనావచ్ఛే
దకతాభేదాత్ భిద్యతేద్వితీయేత్వఖండోపాధిరూపాయాఃకారణతాయాః
విశేషణవిశేష్య భావేవినిగమనావిరహప్రయుక్తో వచ్ఛేదకతాభేదేపిభే
దోనస్వీక్రియతే ప్రయోజనాభావాత్ తస్మాదుభయథాపి అపికా
రణతాయానావచ్ఛేదక తాభేదప్రయుక్తోభేదః ఆశ్రయాదిభేదప్రయుక్త
భేదస్తుమతద్వయేప్య విశిష్టఏవనహి తృణసంయోగఏవారణి సంయో
గత్వాదిపరైరభ్యుపేయతే ఇతి అత్రవిచార్యతే మీమాంసకైశ్శక్తిని

ష్ట కారణతావచ్ఛేదకతా దర్శితవైజాత్యావచ్ఛిన్నే ఏకైవస్వీక్రియత ఇతి
లాఘవం నైయాయికానాంతు కారణతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకధర్మస్యాపే
కవిధవిశేషణవిశేష్యభావాపన్నపదార్థస్తోమఘటితస్యైకవిధస్యాభావా
దవచ్ఛేదకతాభేదో దుర్వారః అవచ్ఛేదకత్వం నామ ప్రతీతిసాక్షికో ధర్మః
ప్రతీతిశ్చ కారణవిశేషణే కారణతావచ్ఛేదకతాం తద్విశేషణే కారణతా
వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాం తత్తద్విశేషణేషు తత్తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతావచ్ఛే
దకతామవగాహమానా నానావిధా దృశ్యతే తత్ర చ కస్యాశ్చిత్ప్రమాత్వం క
స్యాశ్చిద్భ్రమత్వం ఇతి వినిగంతుం శక్యం లాఘవగౌరవయోరభావాత్ తథా
చావచ్ఛేదకానాం భేదో దుర్వారః అపిచావచ్ఛేదకతాభేదాదవచ్ఛేద్యభేదః సక
లకధర్మసంప్రదాయసిద్ధస్సర్వైరపి తాం తర్కైరవచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టధర్మా
ణాం విశేషణవిశేష్యభావే వినిగమనావిరహేణ కారణతాభేదస్యలిఖితత్వా
త్ మహాదేవేనాప్యగ్రే తత్ర తత్ర ప్రదర్శయిష్యమాణత్వాచ్చ తస్మాదనాదరణీ
యం మహాదేవవచనం యద్యప్యేషా రీతిరన్యథాసిద్ధవియత్పూర్వవృత్తి
త్వాంతదవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వం వా కారణత్వమితి పక్షే న ప్రసరతి తథాపి తత్ప
క్షస్యాప్రామాణికత్వాద్ద్వితీయపక్షమాశ్రిత్యైవాస్మాభిర్యథా
చ న ప్రసరతి యథా చాప్రామాణికతా తథా వ్యక్తముపపాదయిష్యామో
ఽగ్రే కారణతాగ్రంథే నచాన్యతమత్వఘటకానాం భేదానాం త్రయాణా
మేకః తద్వయమితి రీత్యైవ కారణతావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశాన్న విశేష
ణవిశేష్యభావే వినిగమనావిరహ ఇతి వాచ్యమవచ్ఛేదకతాయాః వ్యాసజ్య
వృత్తిత్వస్యాన్యత్ర దూషణీయత్వాత్ యేతు కామినీచరణఘాతాదశోక
తరుషు కుసుమోత్పాదకశక్తిం ప్రాగప్రతిష్ఠాదినా ప్రతిమాదిష్వభిలషి
తార్థసంపాదనశక్తించ స్వీకుర్వంతి తే శశధరాదిభిః ప్రత్యుక్తాః తథాహి కా
మినీచరణసంపర్కప్రహ్లాదితానాం తరూణాం మానుషాణామివ కతిపయకే
లోధాతుస్థానీయావయవానాముచ్ఛ్వసద్ధరణీగర్భానామనుపానుంతః పవనోపనీతైః
పరమాణుభిః కాలవశేన నవైః ప్రసూనాదయుచ్చూనాః కలికాః ప్రసూనాకు

సుమాన్యారభంతేకింతత్ర శక్తిస్వీకారేణైవం ప్రాణప్రతిష్ఠాపనాదికమే
వబహుతరవరిచర్యానహాకారేణస్వధ్వంస సంబంధేనఅభిలషితానర్థాన్
సంపాదయతీతికింతత్రశక్త్యా యత్త్వత్రకేచిదాహుఃపంతి కామినీచరణసం
పర్కాదశోకతరూణామి వపిచమందకతరూణా మపికుసుమోసరే తోధా
తూద్భేదఇతితన్న శక్తిపక్షేపిపర్యనుయోగస్య తుల్యత్వాదిత్యాస్తాం
విస్తరః. ॥ తద్భిన్నత్వేసతీత్య త్రభూయస్త్వం నవివక్షితంఏకధ
ర్మేణసాదృశ్యానుపపత్తేః భూయసాతిశయితస్తాత్పర్య విషయఇతివా
వ్యాఖ్యేయం నన్వాహ్లాదకత్వం ఆహ్లాదప్రయోజకచాక్షుష విషయత్వం
తచ్చచంద్రముఖసాధారణంనైకంనచతద్వ్యాప్తితావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛి
న్నధర్మవత్త్వం వివక్షితమితివాచ్యం ఘటః పటఇవద్రవ్యమిత్యాదౌ సా
దృశ్యభానానుపపత్తేః తత్రద్రవ్యత్వస్యస్వరూప తఏవభానాదితిచేన్న
యత్రసాధారణ ధర్మస్యస్వరూపతోభానం తత్రతద్గతధర్మవత్త్వమేవ
వాచ్యం యత్రకించిద్రూపేణభానం తత్రపూర్వనిరుక్తమిత్యదోషాత్
అస్మద్గురుచరణాస్తు తద్గతత్వంనలక్షణేప్రవిష్టం కింతుచంద్రభిన్నత్వే స
త్యాహ్లాదకత్వా చంద్రసాదృశ్యమితిరీత్యా విశిష్యైవధర్మాణాం లక్షణే
ప్రవేశః తేచధర్మాఉపమానసాధారణాఏవగ్రాహ్యాః తేనచంద్రభిన్నత్వే
సతికేశాదిమత్త్వంనచంద్రసాదృశ్యమితి స్ఫోరణాయతద్గతత్వోక్తిః కర్త
సమిత్యాహుః అత్రతద్గతధర్మవత్త్వమాత్రోక్తౌ చంద్రేపిచంద్రసా
దృశ్యాపత్తిః అతస్తత్త్యంతం అనుయోగితాసంబంధ వివక్షణేతు నదే
యమితి మహాదేవః తస్యాయమర్థః ముఖంచంద్రసదృశమితి వ్యవహారా
త్ సాదృశ్యస్యచంద్రః ప్రతియోగీముఖం అనుయోగి చంద్రేతునసాదృ
శ్యానుయోగితా చంద్రశ్చంద్రసదృశ ఇతివ్యవహారాభావాత్ తథా
చానుయోగితా సంబంధవివక్షయైవచం ద్రేతివ్యాప్తివారణ సంభ
వాత్ తద్భిన్నత్వేసతీతి విశేషణంనదేయమితి అత్రవిచార్యతే ముఖం
చంద్రసదృశమితిప్రతీతౌ చంద్రగతధర్మానుయోగిత్వస్యానుయోగి

తాసంబంధేన చంద్రగతధర్మస్య వాప్రకారత్వంవాచ్యం అనుయోగి
త్వంచాశ్రయత్వాపరపర్యాయంచంద్రేప్యక్షతం పదార్థాంతరరూపా
నుయోగిత్వ స్వీకారేచసాదృశ్యస్యైవాతి రిక్తపదార్థత్వం స్వీక్రియ
తాం ననుసంయోగాదేరను యోగితానామ కోపిసంబంధస్స్వరూప
విశేషాత్మకోతిరిక్తోవానైయాయికై రేవస్వీకృతః సచాత్రాపిస్వీక్రియత
ఇతిచేత్కస్తర్హ్యయ మనుయోగితానామ సంబంధః సాదృశ్యస్యైవేతిచే
త్కింసాదృశ్యం సాధారణధర్మ ఇతి చేత్తర్హ్యయమాహ్లాకత్వస్యము
ఖఏవసంబంధేన చంద్రేతథాసతి చంద్రోముఖసదృశః చంద్రఆహ్లాదక
ఇతివల్లోకప్రతీతియుః అథచంద్రగతత్వ విశిష్టనిరూపితాను యోగి
తానచంద్రే కింతుతద్భిన్న ఇతి చేద్విపరీతమవగతం చంద్రగతత్వవిశి
ష్టనిరూపితాను యోగితాహిచంద్రఏవ గుణకర్మాన్యత్వవిశిష్ట నిరూపి
తాను యోగితైవగుణకర్మాన్యస్మిన్ అతస్సాదృశ్యలక్షణే యేతదన్య
త్వంనివేశయంతితే వ్యాప్యలక్షణవిధయైవనివేశయేయుః సవిశేషణవిధ
యా అథచంద్రవృత్తిత్వ విశిష్టనిరూపితానుయోగితాయాశ్చంద్రమా
త్రవృత్తిత్వేపి చంద్రప్రతియోగికత్వ విశిష్టాహ్లాదకత్వనిరూపితాను
యోగితాముఖ ఏవశ్యేనప్రతియోగికత్వ విశిష్టసంయోగనిరూపితా
నుయోగితేవ శైలేవృక్షావధికత్వవిశిష్ట విభాగనిరూపితానుయోగితే
వపర్ణే ముఖంచంద్రసదృశమితిప్రతీతౌ చంద్రప్రతియోగికత్వ విశిష్టా
హ్లాదకత్వనిరూపితాను యోగితైవభాసతే నచైవంముఖంచంద్రస్య స
దృశమితివత్ చంద్రస్యాహ్లాదకమిత్యపి ప్రత్యయస్స్యాత్ ఇతివాచ్యం
సదృశాదిపదోల్లిఖిత ప్రతీతావేవచంద్ర ప్రతియోగికత్వ భానోపగ
మాదితిచేన్న సంయోగాదేః ప్రతియోగిత్వస్యోభయసిద్ధత్వేపి ఆహ్లాద
కత్వాదిధర్మాణాం స్వరూపాదిసంబంధాతిరిక్త ప్రతియోగిత్వాఖ్య సంబం
ధకల్పనే ప్రమాణాభావాత్ అస్త్వైవంముఖంచంద్రస్య సదృశమిత్యత్రష
ష్ట్యాకిముల్లిఖ్యత ఇతిచేత్సాదృశ్యలక్షణే తద్గతత్వమనివేశయతాం భేద

సమానాధికరణధర్మవత్త్వరూపసాదృశ్యఘటక భేదాన్వితంప్రతియోగి
త్వం తన్నివేశయతాం పునఃధర్మాన్వితమాధేయత్వ మపీతిమహాదేవస్య
పునరయమభిసంధిః సాదృశ్యాతిరిక్తత్వవాదిభిరపిముఖం చంద్రస్యస
దృశమితి ప్రతీత్యాసాదృశ్యస్య చంద్రాదా ప్రతియోగిత్వ రూపసంబం
ధాంతరమన్వేష్టవ్యం తచ్చవయమాహ్లాదకత్వాదేరేవ సంబంధతయా
స్వీకుర్మః తథాచచంద్రప్రతియోగికత్వ విశిష్టాహ్లాదకత్వనిరూపితాధిక
రణ తాయాశ్చంద్రేభావాన్నతద్భిన్నత్వవిశేషణందేయమితిఅథపరైర
పినసాదృశ్యస్య ప్రతియోగిత్వం సంబంధాతరమభ్యుపగంతవ్యం కింతు
జ్ఞాపకత్వంవ మాసజ్ఞానవిషయత్వంవాచంద్రమప్రతీత్యసాదృశ్యస్యాప్రతీ
తేర్నత్వేతదాహ్లాదకత్వస్య శక్యాభ్యుపగమంచచంద్రమప్రతీత్యాపిముఖ
మాహ్లాదకం ఇతిప్రతీతేరితి చేదాహ్లాదకపదోల్లిఖితప్రతీతౌ చంద్రప్రతీ
త్యనావశ్యకత్వేపిసదృశాదిపదోల్లిఖితా హ్లాదకత్వాదిప్రతీతౌ తదావ
శ్యకత్వేన మమాపిచంద్రేజ్ఞాపకత్వాదేస్సూపపాదత్వాదితి అత్రచాని
ర్భరమేవ సూచయతిఅనుయోగితాసంబంధ వివక్షణేత్వితిన స్తమిత్యంత్ర
యుంజానోమహాదేవః అపరైరంగీకృతస్యాపిప్రతియోగిత్వ రూపసంబం
ధాంతరస్యన్వయ మంగీకారే ప్రయోజనాభావాత్ జ్ఞాపకత్వాదేస్తు
చంద్రే అబాధితత్వేపితన్యతత్ప్రతీతి విషయతాస్వీకారేప్రయోజనాభా
వాచ్చేతి సర్వంసమంజసం అథాహ్లాదకత్వాదే రేవసాదృశ్యత్వే చం
ద్రఇవముఖ మాహ్లాదకమితి వాక్యేపౌనరుక్త్యాపత్తిః అహ్లాదకత్వస్యైవ
వదేనైవలబ్ధత్వాత్ ఇతిచేన్న ఇవపదేన. సాధారణధర్మత్వేనైవాహ్లాద
కత్వబోధనేన పౌనరుక్త్యాభావాదయంతువిశేషః యత్రవిశిష్యసాధార
ణధర్మవాచక పదసమభివ్యాహారోస్తి తత్రసాధారణధర్మత్వేనైవా
హ్లాకత్వ మివాదిర్బోధయతి యత్రతుననాస్తితత్ర వతితాత్పర్యేఅహ్లా
దకత్వత్వేనైవబోధః అస్యధాతుసాధారణ ధర్మత్వేనైవాహ్లాదకత్వాది
ర్బోధ్యతే అతఏవభూయఃపదంతాత్పర్య విషయకమిత్యపాదామం ఇతి

శక్తిపాద్యశ్యనిరూపణం॥ తత్ర క్షితిరితి అక్షితోఽస్య క్షిత్త్వ ఇత్యాద్యా క్షితి
శబ్దస్య క్షయవాచకత్వా దాహ క్షితిః పృథివీతి ఆపోవా అకామయం
తేత్యాదా వప్శబ్దస్య దేవతావిశేష పరత్వాదాహ ఆపోజలానీతి అగ్నిర్యే
తేజస్వ తేపు రోడాశమష్టాకపాలం నిర్వపేత్తే జస్కామ ఇత్యాదౌ తేజః
పదస్య రూపవిశేష పరత్వా దాహ తేజోవహ్నిరితి వహ్న్యాదివృత్తిజా
తివిశేషావచ్ఛిన్న ఇత్యర్థః మరుత ఏవ స్వేన భాగధేయే నోపధావతీత్యా
దౌ మరుచ్ఛబ్దస్య దేవతావిశేషపరత్వా దాహ మరుద్వాయురితి సైషా
భార్గవీ వారుణీ విద్యా పరమే వ్యోమన్ప్రతిష్ఠితేత్యాదౌ వ్యోమశబ్దస్య
బ్రహ్మపరత్వా దాహ వ్యోమ ఆకాశ ఇతి కాలదిశోస్తు వివరణం బహుషు
పుస్తకేషు న దృశ్యతే మహాదేవేనాపి న వ్యాఖ్యాతం దేహవిశిష్టార్థక దేహి
శబ్దా ద్దేహ ఏవ యవానాముపస్థితే రాహ దేహీ ఆత్మేతి మహాదేవః తన్నసా
మాన్యతత్సంబంధిబోధకతయా విహితస్యాపి మత్వర్థీయ ప్రత్యయస్య తత్ర
త్ప్రకృతి సమభివ్యాహారేణ యతసంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నబోధకతాయాః
స్సర్వానుభవసిద్ధత్వేన దర్శితశంకాననకాశాత్ తథాహి వృక్షాదిష్వే
వ శాఖ ఇతి వ్యపదేశో న వర్ణాదిషు అతశ్శాఖాద్యవయవ వాచకపదోత్తర
మత్వర్థీయప్రత్యయేన సమవేతత్వమేవ బోధ్యతే న సమవాయిత్వం ఏవం
పుత్రీత్యా దౌ పుత్రతానిరూపకత్వం శాస్త్రీత్యాదా వధ్యేతృత్వం ఏవం
గోమాన్ చైత్రః గోమాన్ వ్రజ ఇతి వ్యవహారాద్గ వాదిపదోత్తరేణ స్వా
మిత్వం సంయోగశ్చ బోధ్యతే న చైవం దేహావయవేహస్తాదౌ దేహీతి
వ్యవహారోస్తి యేన సమవాయిత్వబోధకత్వం ఆశంక్యేత తస్మా దిత్థమవత
రణీయం తథాహి దేహశబ్దో దేహావచ్ఛిన్నపరః లోకే దృష్టః తథా చే
శ్వర పరిగ్రహోన స్యాత్ నను మాస్త్వీశ్వర పరిగ్రహః అత ఏవా గ్రే జీవ ఏ
వ నిరూప్యతే నేశ్వరః న చేశ్వరస్యానిరూపణాత్ గ్రంథస్యన్యూనతేతి శం
క్యం మంగళరూపేశ్వర నిర్దేశస్యైవ తన్నిరూపణస్యోక్తత్వాత్ అత ఏవ
తత్రైవేశ్వర సాధకమానముపన్యస్తం గ్రంథకృతా సహితత్ప్రకరణ ఏవ

తత్త్వనిరూపణమితివియమః అస్మిన్గ్రంథేదృశ్యతే ఆత్మప్రకరణేబుద్ధిని
రూపణాత్ ఉచ్యతేమాస్త్వాత్మప్రకరణే ఈశ్వరనిరూపణం తథాపీశ్వరేకేన
చిద్ద్రవ్యవిభాజకేనభవితవ్యమన్యథానవత్వవ్యాఘాతాత్ అథమన్యతేభూ
తావేశన్యాయాత్సం సార్యదృష్టవశాద్వా ఈశ్వరస్యాపి దేహిత్వం గ్రం
థకృదభిమతం అతఏవస్ఫాతసజలధరరుచయేఇతిదేహిత్వేనోక్తస్యైవసం
సారమహీరుహస్యబీజాయేతి ఈశ్వరత్వాపమాతేనిర్దిష్టంసాధితంచగ్రం
థకృతేతి ఏవమపినాత్రదేహిత్వస్య ద్రవ్యవిభాజకత్వంయుక్తం లాఘ
వాదాత్మత్వస్యైవ తథాత్వసంభవాత్ అతఏవాత్మేంద్రియాద్యధిష్ఠాతే
త్యుపరిష్టాదభిధానమపిసంగచ్ఛతే అన్యథావిభాజకీభూత దేహిత్వవిశి
ష్టఏవలక్షణాద్యాకాంక్షయాత్మత్వ విశిష్టేతదభిధానం అప్రకృతంస్యాద
తఏవచాగ్రేఈశ్వరేసాజాతి రస్తీత్యాదినా ఈశ్వరేపిఆత్మత్వజాతిసత్తాం
స్వమతేనోక్త్వా పశ్చాదీశ్వరేతదసం గీకారమతాభిధానవేళాయామీశ్వ
రస్యదశమద్రవ్యత్వాపత్తిమాశం క్యజ్ఞానవత్త్వేనవిభజనాదితి సమా
హితమనేన హిప్వమతేఆత్మత్వజాతి రేవవిభాజకేత్యవగమ్యతే తస్మాదా
త్మత్వ జాతేర్విభాజకత్వలాభాయదేహీ ఆత్మేత్యుక్తం దేహిశబ్దాదా
త్మత్వజాతివిశిష్టలాభశ్చ దేహిశబ్దస్యపంకజాదివత్ యోగరూఢిస్వీకా
రేణలక్షణయావోపపాదనీయః తత్రయోగరూఢిపక్షే ఉపస్థితస్యాపిదే
హావచ్ఛిన్నత్వస్యానవిభాజకత్వం స్వీక్రియతే ప్రయోజనాభావాత్ కిం
త్వాత్మత్వస్యేతిబోధ్యం ఇదమిదానీంనిరూపణీయం కోయంభూతావేశ
న్యాయోనామకీదృశో వాసంసార్యదృష్టవశ ఇతి తత్రప్రథమం భూతావేశ
న్యాయో నిరూప్యతే యథాహి లోకేభూతాని జీవాంతర శరీరమావి
శంతి తథా ఈశ్వరోపిఅనుభూయతేహి వేంకటేశ్వరనరసిహ్మాదిసంజ్ఞావా
నీశ్వరోమానుషాణాం శరీరమావిష్టోలోకేసోయం భూతావేశన్యాయ
ఇతికేచిన్మన్యంతే తదపరేనక్షమంతే జీవవిశేషాఏవైతేవేంకటేశ్వరాది
సంజ్ఞాభిధావిశంతిశరీర మానుషాణామనుగ్రహసృష్టిసంజ్ఞయా విష్ణవు

ర్గాణాదిషు సృష్టిప్రకరణేఽభిహితా వేంకటేశ్వరాదిసంజ్ఞాం వహంతో నానా
విధాః పృథగీశ్వరమానినః ఈశ్వరభావనాపూర్వికామేవ పూజాం స్వీకు
ర్వాణాస్తదర్థమేవేశ్వరశ్చైవపురాణాదిషు నిర్దిష్టాః బలిం కాంక్షమాణాస్తే
హి మంత్రాద్యుపాసనావిశేషైః పురుషాణాం వశీభూతాః కేచిదతిక్షుభితాః
కేచిదీషత్క్షుభితాస్సన్త్వపి తత్తదుపాసనావిశేషైస్తారతమ్యేన తుష్యంతి ఉపా
సనావిశేషైర్హోమబ్రాహ్మణభోజనాదిభిశ్చ తృప్యంతి అభివ్యంజంతి హి తు
ష్ట్యాదికమాపిష్టాగణవిశేషాః తే చ కేచిత్ సర్వకర్తృత్వాభిమానినః
కేచిన్నరసింహత్వమానినః కేచిద్రామత్వమానిన ఇతి వివిధరూపాస్త ఏవ
ప్రాణస్థాపనాదిభిరావాహ్యమానాః ప్రతిమాదిష్వనుప్రవిశంతి అను
ప్రవేశశ్చ సూక్ష్మశరీరేణాంతరవస్థానం ప్రతిమాదిషు స్వశరీరత్వాభిమానో
వా అత ఏవ ప్రతిమాదినాశే దాహాద్యవయవభంగాదౌ స్వేషామేవ దాహాదిక
మాచక్షతే పురుషేష్వావిశ్య స్థానవిశేషేషు చ వేంకటాద్రిప్రభృతిషు పౌ
రాణికేషు త ఏవ దృష్టిగోచరైస్సైన్యైస్సైన్యైశ్శరీరైస్సన్నిదధతే అథైవం
స్థానవిశేషేషు ఈశ్వరస్యావిర్భావప్రతిపాదనపరాణి పురాణాని వ్యాఖ్యా
స్యేరన్ న వ్యాఖ్యాస్యంతే అయమేవ హ్యావిర్భావో నామేశ్వరస్య యదా
త్మాభిమానగణవిశేషావస్థానం అన్యస్యానిర్వచత్వాత్ తే హి తత్రేశ్వరత
యాత్మానం ప్రోపాసీనాః పురుషార్థాన్ భజంతే ఈశ్వరప్రవణమనసశ్చ భ
వంతి తదేతదుక్తం ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనాం సర్వత్ర సమదర్శినామితి
తస్మిన్ లోకే యం భూతావేశన్యాయో నామాత్ర వదంతి బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాణాం
త్రయాణాం ఏకస్మాత్పరస్పరస్య చ పరస్పరస్మాదుత్పత్త్యాద్యభిధాయినశ్శ్రు
తిస్మృతీతిహాసపురాణాదయః పరస్పరం విరుధ్యంతః ఏకవాక్యతయా సమర్థ
నీయాః ఆత్మోఽతిరిక్త ఏవేశ్వరో జీవభూతానాం తేషాం శరీరే కదాచిత్కదా
చిదనుప్రవిశతీత్యంగీకార్యం తథా సతి సర్వసామాన్య నిర్వాహేదనుప్ర
వేశాచ్ఛధర్వణోక్త మంత్రపాఠాదిభిరితరకర్తృకైశ్చ భవతి అనుప్రవిష్టాశ్చ తే
స్వర్గాదీని వితన్వంతి లోకానాం ప్రయచ్ఛంతి చ వరానుపాసకానామపి

కంటిచ రామకృష్ణాదిరూపవిశేషైః ననుకోఽయమనుప్రవేశోనామనతా
వద్గృహాదావివచైత్రాదీనామ మూర్తత్వాన్నసంయోగః అవ్యావర్తక
త్వాన్నాపితదవచ్ఛేదేన జ్ఞానోత్పత్తిస్తదవచ్ఛిన్న జ్ఞానవత్త్వంవావ్యా
ప్యవృత్తినిత్యజ్ఞానవత్త్వాత్ నాప్యాత్మనస్తదవచ్ఛిన్నత్వ మవ్యాప్యవృ
త్తిత్వాభావాత్ ఉచ్యతే అనుప్రవేశోనామతన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతావిశేషని
రూపకత్వం అవచ్ఛేదకత్వంచ ధర్మాంతరముత్పాద వినాశశాలితదవచ్ఛి
న్నజ్ఞానవత్త్వంవా అనుప్రవేశః భగవజ్జ్ఞానస్యాపికదాచిద వచ్ఛిన్నత్వ
మభ్యుపగమ్యతే వస్తుతస్తుతదవచ్ఛిన్నాత్మత్వప్రకారకలౌకికసాక్షాత్కా
రవిశేష్యత్వంత్రానుప్రవేశః ఆత్మత్వంచస్వత్వం తథాహి పురుషాంత
రకర్తృకాథర్వణికమంత్ర విశేషపాత్రైరీశ్వరే ఉత్పాదితేనతన్మనసాంవి
జాతీయేనసంయోగేనేశ్వరంస్వత్వేనాభిమన్యంతే స్మర్యంతేహిపురాణే
షుస్వమనసః పురుషాంతరాత్మనివిజాతీయసంయోగేన ఆజన్మపురుషాం
తరకృతాన్ వ్యాపారాన్ స్వకృతత్వే నాభిమన్యమానాజీవాస్తత్ర
బ్రహ్మాదయః కాలవిశేషే ఈశ్వరంస్వత్వేననిర్దిశంతి అనుద్బుద్ధతత్సంస్కా
రాశ్చరామాదయః కదాచిద్దుఃఖకాలతుణాదిభిస్మార్యంతే మహాత్మానం
కృతాత్మానంకింన బుధ్యసఇత్యాదినాతేన చోద్బుద్ధసంస్కారాః ప్రాగ
నుభూతం స్వస్యేశ్వరత్వంస్మరంతో దుఃఖంవిజహతె సంస్కారాను
ద్బోధోద్బోధప్రయుక్తావే వచరామకృష్ణయోరావృత త్వానావృత
త్వవ్యవహారౌ సంభవతిచేదృశఏవ భూతానాంమానుషశరీరేష్వావేశః
తచ్ఛరీరావచ్ఛిన్నలౌకిక సాక్షాత్కారవిషయత్వాత్ ఇయాంస్తువిశేషః
భూతానాం లౌకికసాక్షాత్కార స్స్వత్వమాత్రవిషయకః నమానుషా
త్మ విషయకః మనసోభిన్నత్వాత్ భూతీయస్యైవ హిమనసస్తదాత్మ
నావిజాతీయసంయోగః తచ్ఛరీరావచ్ఛేదేనో త్పద్యతేఇహత్వేకస్యైవ
మనసోయుగ పత్స్వాత్మనాపరమాత్మనా చవిజాతీయసంయోగాద్ద్వ
యాకారభేదభ్రమఇతిప్రతిమాదిష్వా విష్టానామపిగణానాం శరీరేష్వపర

మాత్మనఈదృశోను ప్రవేశోననివార్యతే నచైవమీశ్వరస్యలౌకికసా
క్షాత్కారావిషయత్వసిద్ధాంతవిరోధః అస్మదాదిలౌకికసాక్షాత్కా
రావిషయత్వస్యైవాభిప్రేతత్వాత్తావతైవేశ్వరేను మానాదిప్రణయన
సార్థక్యాత్ బ్రహ్మాదీనామపిలౌకికసాక్షాత్కారప్రమావిషయత్వస్యే
శ్వరే అభావాచ్చప్రపంచతచ్ఛరీరావచ్ఛిన్నవిజాతీయమనస్సంయోగా
శ్రయత్వమేవతత్రానుప్రవేశఇత్యపివక్తుంయుక్తం భూతేశ్వరసాధారణ్యే
నఏవంపరమాత్మనఃప్రత్యక్షంనాస్తీతిలేఖనమపిగ్రంధకృతాం అస్మదాది
విషయం అన్యథాన్యేనాత్మనా విజాతీయ మనస్సంయోగాత్తదీయజన్మ
వృత్తాంతస్యస్వాత్మీయతయాప్రత్యభిజ్ఞాప్రతిపాదనపర పురాణకథావిరో
ధాదథవా లౌకికవిషయతా ద్వివిధాలౌకికసన్నికర్షప్రయోజ్యాదోషవి
శేషప్రయోజ్యాచతథాచయథా మండూకవసాంజనాది ప్రయోజ్యా
ఉరగత్వాదౌ లౌకికవిషయతాయథాచ దేశాంతరగతాదృష్టచరకా
మినీ గుణవిశేషబహుతర శ్రవణజనితవాసనా విశేషోద్బలితరాగవి
శేషవితతిపరిభావనాతిశయరూపదోషవిశేషాత్కామినీ పరిరంభాదౌచా
క్షుషలౌకిక విషయతాపరిరంభ సుఖచమానసలౌకికవిషయతా తథా
త్రాపి తథాహి బ్రహ్మాదయస్సర్వజ్ఞామహాయోగినో విదితతత్వాః కాల
విశేషే పురుషాంతరైరీశ్వర త్వేనస్తూయమానా స్సాదరంచతాంస్తుతి
మాకర్ణ్య యంతఃతదుద్బోధితాభిరనాదౌ సంసారేపూర్వ పూర్వాను
భూతేశ్వరాభేద విషయవాసనాభిః పురుషాంతరప్రార్థ్య మానకర్తృత్వాక
ర్మోద్యోగ సహకృతాభిః యోగ విశేషోద్బలితాభి రపహృతమనన
స్స్వాత్మానమేవేశ్వరత్వేనస్వాత్మత్వేనచేశ్వరంమన్యమానాఃకర్మవిశేషా
నారభంతే అతఏవకర్మవిశేషారంభేషుఅవశ్యమేవస్తూయంతే ఏవంచయ
థోపవర్ణితవాసనారూపదోష ప్రయోజ్యైవేశ్వరలౌకిక విషయతాసతు
లౌకికసన్నికర్షప్రయోజ్యేతినదోషఃలౌకికసన్నికర్షప్రయోజ్యలౌకికవిష
యతా శూన్యత్వస్యైవసిద్ధాంతత్వాదతశ్చ తచ్ఛరీరావచ్ఛిన్నస్వాత్మ

త్వప్రకారక సాక్షాత్కారనిరూపిత లౌకికవిషయతాశ్రయత్వమేవత
త్రానుప్రవేశో నామ ఏవంచైతన్మతే దేహవాచకపదోత్తరమత్వర్థీయ
ప్రత్యయేన దేహావచ్ఛిన్నత్వతదవచ్ఛిన్నజ్ఞానాశ్రయత్వాదికమివతద
నుప్రవిష్టత్వమపిబోధ్యతే మూర్తిహీనస్త్రిమూర్తిమానితి ప్రయోగా
దతోదేహి శబ్దేనేశ్వరస్యాపిలాభసంభవః అథవా యథాహి నిత్యా
యామపి భగవదిచ్ఛాయాంసృష్టిగోచరత్వరూపసిసృక్షాత్వసంహారగో
చరత్వరూప సంజిహీర్షాత్వాదేః కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వం తథానిరవ
చ్ఛిన్నవృత్తికాస్వపి తదీయజ్ఞానేచ్ఛాసుతత్తదర్థ విషయకత్వందైశిక
వ్యాప్యవృత్తిస్వీక్రియతే తథాహి యదీశ్వరతయా బ్రహ్మాదయస్తూ
యంతే తథాభగవజ్జ్ఞానేతజ్జ్ఞాతవ్యార్థవిషయకత్వమిచ్ఛాయాంచస్రష్టవ్యా
ర్థవిషయకత్వం కృతౌచకర్తవ్యార్థవిషయకత్వం తద్దేహావచ్ఛేదేనభవతి
ఇతరార్థ విషయకత్వంతునదైశికావ్యాప్యవృత్తి ప్రయోజనాభావాత్
అయమేవచసర్గాదౌ వరదానశత్రునిగ్రహాదౌచ బ్రహ్మాదిశరీరేషుకదా
చిద్గణశరీరేష్వీశ్వరస్యానుప్రవేశో యత్తదవచ్ఛిన్నవిషయతావిశిష్టజ్ఞానా
శ్రయత్వం మహాత్మాసంకృతాత్మానం ఇత్యాదిలక్షణవాక్యమపి భగవది
చ్ఛాయాస్తచ్ఛరీరావచ్ఛేదేనకర్తవ్యార్థవిషయతాసంబంధప్రయో
జకమేవేత్యాదిపూర్వవదస్య దూహనీయం * సోయంభూతావేశన్యా
యః * సంసార్యదృష్టవశోపి దృశ ఏవ తథాహి పూర్వకల్పావసానప్ర
మితచేతననిచయ సమవేతసదసదదృష్ట విశేషైస్తానస్సుయ పరిపక్వై
స్సామయికసృష్టి విషయతావిశిష్టభగవదిచ్ఛాసనాథైర్ద్వ్యణుకాది క్ర
మేణ జనితచతుర్ముఖత్వాది విశేషణవిశిష్టంశరీర మీశ్వరసమవేతజ్ఞా
నాదినిష్ఠ తత్తదర్థవిషయతా వచ్ఛేదకంభవతి యోధియ్యతే తచ్ఛరీర
సంపాదనీయార్థాను భావకసంసార్యదృష్టపరిక్షయే పునరపిహిరణ్యకశి
పుప్రభృతిని భృతతపోవిశేషైః తాదృశమేవజాయతే తత్పరదానేచతి
రోధీయతే తమపద్రుతసురాభిలషిత పునరపిప్రాదుర్భవతి నానాస్థానేషు

యుగపదు పాసీనానాంవరదానాద్యైక రూపాణ్యేవనానా శరీరాణ్యావి
ర్భావయ భగవద్జ్ఞానేచ్ఛా నిష్ఠవిషయతా విశేషానవచ్ఛి న్నానికంచి
దనేహ సమవస్థాయాంతర్ధీయంతే ఏవంవిష్ణ్వాదిశరీరాణ్యపి జ్ఞేయానిత
థాచబ్రహ్మవిష్ణ్వాది శరీరావచ్ఛిన్నా నజీవాః ఏవంరామకృష్ణాద్యవతా
రశరీరేష్వపిరామకృష్ణ యోరాసృగత్వానావృతత్వవ్యవహారస్తు గూ
ఢప్రకటప్రభావవత్త్వాభ్యాం అక్రూరంరామకృష్ణాదేర్విష్ణ్వవతారత్వంశ
రభగప్రాదేశ్చావతారత్వమిత్యా దివ్యవహారభేదః కథమితిచేదు
చ్యతే విష్వపదుష్ప్లుతాదివాకః ప్రభృతయః మహతాసమాధినాయా
దృశరూపా విశిష్టమనుసందధతే తేషాంతాదృశరూప మేవావిర్భావయవ
రదానప్రతి ప్రశంతదనుజవధంశిరోధత్తే పశ్చాచ్చుత దుష్ప్లవనిగ్రహాయ
గృహీతంయాప. తదవతారఇత్యాచక్షతే శేషంసుధీభిరూహనీయం

వేంకటేశనరసింహాదిస్వప
దేశం భజంతే తాంచపరమాత్మా రాధనఫలమేవతాదృశః ప్రభావః
కదమస్యధావిత్రాభరణాదివితరణాల యానరణాదిసర్వాణిదపహరణాది
నాప్రీతిద్వేషా వుపపద్యేతాం అపూర్ణేషుజీవేష్వేవతదుపపత్తేః నచని
జార్థనిరపేక్షస్య భక్తరక్షణతద్విరుద్ధశిక్షణైక దీక్షితస్యభగవతోనిరు
క్తప్రీతిద్వేషాశ్రయత్వం సపరిపూర్ణత్వవిరోధిస్వ పేక్షణీయకించిద
ర్థక భిన్నత్వస్యైవాపూర్ణపదార్థత్వాత్ కథమన్యధారామకృష్ణాద్యవ
తారేషూపపత్తిరితివాచ్యం భూతవిశేషాణామేవరామకృష్ణాదిస్వదేశ
భాక్త్వా దతఏవరాజ్యభ్రంశ పత్న్యపగమాద్యపత్తిః కర్మాపరవశ
స్యేశ్వరస్యస్వబుద్ధిపూర్వకదుఃఖసంపాదక వ్యాపారాచరణానుపపత్తే
రితిప్రాలపత్ తదతితుచ్ఛం వేంకటాదిస్థలేషు భగవదావిర్భావప్రతిపా
దకానాం భగవతఏవరామ కృష్ణాదిరూపత్వప్రతిపాదకానాంచబహు
ప్రమాణానాంవ్యాఘాతాపత్తేః యఏవరామకృష్ణాద్యవతారస్య గుణ
క్రియాజన్మాను భవేనజగద్ధన్యయితుం భగవతాప్రవర్త్యతే తచ్ఛరీర

హాకాశేవసంసార్యదృష్ట వశ ఇత్యవధేయం ఆచార్యాస్తు భౌతికాను తయాణావవ ఈశ్వరశరీరాణి తథాహి విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖోవి శ్వతోహస్త ఉతవిశ్వతస్పాత్ సంబాహుభ్యాంధమతిసంపతత్రై ర్ద్యావా భూమీజనయన్దేవఏక ఇత్యాదిశ్రుతిభిర్యథాలోకే ఘటాదికార్యం జనయన్ కులాలాదిః పాణిపాదాద్యవయవైర్వ్యాప్రియతే ఏవంద్యా వాపృథివ్యుపలక్షితంకృత్స్నంజగజ్జనయన్పరమేశ్వరోపి పాణిపాదాదిభి స్సర్వతోవ్యాప్రియతే ఇత్యవగమ్యతే తేచపాణిపాదాదయః పరిశేషా త్పరమాణవఏవేత్యాహురిత్యలం విస్తరేణ ఘృతేతి తథాచహిరణ్యాది ష్వేవలోకానాం ద్రవ్యశబ్దోల్లిఖితా ప్రతీతిరితిభావః యద్యపిద్రవ్యశ బ్దోల్లేఖాభావేపి పృథివీజలాదిష్వనుగతోజాతివిశేషః ప్రత్యక్షసిద్ధఏవఘ టకురాదిసంయుక్త సమవాయసత్వాత్ తథాపితస్యపృథివీత్వాదిసా సాంకర్యవారణాయపరమాణుద్వ్యణుకసాధారణ్య సిద్ధావపిగగనాదిసా ధారణ్యంనసిద్ధ్యేదితి సర్వద్రవ్యసాధారణ ద్రవ్యత్వజాతిసిద్ధ్యర్థం అను మానప్రమాణమాహ కార్యేతి కార్యత్వంప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వం తచ్చసమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్నకార్యతా శూన్యధ్వంససాధారణస్య కార్యత్వస్యకథంకార్య తావచ్ఛేదకత్వమితివాచ్యం కార్యతాతిరిక్త వృత్తిధర్మస్యాపి కార్యతావచ్ఛేదకత్వబాధకాభావా దేతచ్చకారణ తానిరూపణే స్ఫుటతరముపపాదయిష్యామః మహాదేవస్తు సత్వవిశిష్ట కార్యత్వం కార్యతావచ్ఛేదకమిత్యాహ అస్మద్గురుచరణాస్తు స్వవృత్తి మహాకాల భేదవత్త్వకాలిక విశేషణత్వసమవాయైతత్త్రితయసంబం ధేనసత్తాయాః కార్యతావచ్ఛేదకత్వం అత్రచమహాకాలవారణాయస్వ వృత్తిమహాకాలభేదవత్త్వనివేశః శేషంసుగమమిత్యాహుః అయంచ కార్యకారణభావః నీలేనీలాద్యాపత్తివారణాయస్వీకరణీయః అన్యథా స్వాశ్రయసమవేతత్వసంబంధేన నీలత్వావచ్ఛిన్నవతి నీలేసమవాయేన నీలాపత్తేః ఘటమపినీలత్వ వ్యాపకకార్యత్వావచ్ఛిన్న జనకస్యద్రవ్య

త్వావచ్ఛిన్నస్య తాదాత్మ్యేన అభావాన్న నీలత్వావచ్ఛిన్నావృత్తేః నచ
సమవాయేన నీలత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిస్వాశ్రయసమవేతద్రవ్యత్వసంబం
ధేన నీలాదేః కారణత్వకల్పనాదేవోక్తాపత్తివారణాత్ దర్శితకార్యకార
ణభావే మానాభావ ఇతి న ద్రవ్యత్వ జాతిసిద్ధిరితివాచ్యం ద్రవ్యత్వజాత్య
సిద్ధౌ తస్య కారణతావచ్ఛేదకసంబంధత్వ స్వీకారాసంభవాత్స్వాశ్ర
యసమవేతత్వ ద్రవ్యత్వయోర్విశేషణ విశేష్యభావే వినిగమనావిరహే
ణ కార్య కారణభావభేదప్రసంగాచ్చ నీల పీతమధురాద్యనంత కారణతా
వచ్ఛేదకసంబంధకోటౌ ద్రవ్యత్వప్రవేశాపేక్షయా కార్యతావచ్ఛిన్నం
ప్రతి ద్రవ్యత్వేనైవ కారణతాయాః స్వీకర్తుముచితత్వాచ్చ నను జలా
దౌ నీలత్వాద్యవచ్ఛిన్నాపత్తివారణాయ నీలత్వాద్యవచ్ఛిన్నం ప్రతిపృ
థివీత్వేనా సమవాయికారణతాయా ఆవశ్యకతయా తత ఏవ న నీలా
దౌ నీలాద్యాపత్తిః నచ నీలాదికం ప్రత్యావశ్యకల్పనీయ కారణతాకయో
ర్నీలాది విజాతీయాగ్నిసంయోగయోరభావాదేవ న జలాదౌ నీలాద్యా
పత్తిరితి వాచ్యం తథాపి విజాతీయాగ్నిసంయోగవత్యగ్నౌ నీలాద్యాపత్తే
ర్దుర్వారత్వాన్న చాగ్ని ప్రతియోగికత్వవిశిష్ట విజాతీయాగ్నిసంయోగ
స్యాగ్నావితి వాచ్యం నీలాద్యనంత కారణతావచ్ఛేదకకోటౌ వహ్నిప్రతి
తియోగికత్వ వైజాత్యయోర్మిథో విశేషణవిశేష్యభావే వినిగమనావి
రహేణ కారణతాభేదాపత్త్యా నీలత్వాద్యవచ్ఛిన్నం ప్రతిపృథివీత్వేన
అతిరిక్త కారణతానామేవావచ్ఛేదకలాఘవేనయుక్తత్వాత్ నచాగ్ని
సంయోగస్య వైజాత్య పురస్కారేణైవ అనుయోగితా సంబంధేన కార
ణతాస్వీకారాన్నాగ్నౌ తదాపత్తిరితి వాచ్యం వహ్నిక్రియాజన్యాదే
కఘటక్రియాజన్యాదుభయక్రియాజన్యాచ్చ సంయోగాన్నీలాద్యుత్ప
త్తేః అగ్నిసంయోగస్యానుయోగితాసంబంధేన కారణత్వే తస్య నీలా
ద్యసమవాయి కారణత్వానుపపత్తేః సమవాయస్వాశ్రయసమవేతత్వా
న్యతరసంబంధావచ్ఛిన్న కారణతాయా ఏవాసమవాయి కారణతావ

దార్థత్వాత్ అథాగ్నిసంయోగనీలాద్యోః పరస్పరజన్యనీలాద్యోర్వ్యభిచా
రవారణాయ వైకార్యతావచ్ఛేదకత్వేనవాగ్నౌ నీలపాకేయోర్యతజా
త్యవచ్ఛిన్నాపత్తిః తదవచ్ఛిన్నం ప్రత్యాపాదకాభావాదితి చేదేవంసతి
తుల్యయుక్త్యా నీలేపినీలత్వావచ్ఛిన్నాపత్తిః యదిచనీలాదిజన్యతావ
చ్ఛేదకజాత్యవచ్ఛిన్నమేవనీలాదావాపాద్యేతతదాగ్నిసంయోగజన్య
తావచ్ఛేదకజాత్యవచ్ఛిన్నంకుతోనశక్యతేగ్నావాపాదయితుం తథాత్వ
గణంచతాదృశజాతివ్యాపకనీలత్వావచ్ఛిన్నంప్రతి పృథివ్యాః కార
ణత్వకల్పనయాశక్యమేవకించజాతేర్నియామ్యత్వేన సర్వేషాంసర్వ
జాతీయత్వం ఏకజాతీయత్వంవాస్యాదితి జాతేర్నియామకాపేక్షాయాం
కార్యమాత్రవృత్తిజాతేః కార్యతావిశేషనియామ్యతాయాః సిద్ధాంత
సిద్ధత్వేన తత్రాగ్నిసంయోగావయవనీలాదిజన్యతావిశేషయోర్వ
ద్ధ్యోర్నీలత్వాదిజాతినియామకత్వే గౌరవాపత్త్యానీలత్వావచ్ఛి
న్నంప్రతిపృథివీత్వేనహేతుతాంగీకృత్యతాదృశజన్యతావిశేష
స్యైవనీలత్వాదిజాతినియామకత్వం ఆవశ్యకమతఏవకార్యమాత్ర
వృత్తిజాతేః కార్యతావచ్ఛేదకత్వమితినియమః నియామ్యనియామ
కాభావశ్చాయం ప్రాతిస్వికస్వరూపసంబంధవిశేషః తథాచకింకార్య
త్వావచ్ఛిన్నంప్రతి ద్రవ్యత్వేనకారణతాస్వీకారేణేతి చేన్నగుణాదా
వసమవాయిసంబంధేన కార్యత్వావచ్ఛిన్నానుత్పాదే కార్యత్వవ్యాప్యత
త్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నజనకసామగ్ర్యభావకూటస్య ప్రయోజకత్వకల్పనా
పేక్షయా ద్రవ్యభేదస్యైకస్యానుగతస్య ప్రయోజకతాస్వీకారేలాఘ
వానురోధేన తాదృశకారణతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ నచగుణాదాభా
వత్వం ప్రమేయత్వాద్యనంతధర్మావచ్ఛిన్నానాం సమవాయేనానుత్పా
దప్రయోజకభేద ప్రతియోగితయా కారణాంతరాణిస్యురితి వాచ్యం
సమవాయేనభావత్వావచ్ఛిన్నోత్పత్తింప్రతి సమవాయేనయాజన్య
ద్రవ్యత్వా తదవచ్ఛేదకీభూతకార్యత్వావచ్ఛిన్నజనకద్రవ్యభేదస్యైవన

మవాయేనభావత్వాద్య వచ్ఛిన్నానుత్పాద ప్రయోజకత్వసంభవాత్
నచతథాపిద్రవ్యజన్యతా వచ్ఛేదకంకార్యత్వా భావత్వాదికమేవేత్యత్ర
వినిగమనా విరహఇతి వాచ్యం కార్యతాయా బహుతరవ్యక్తివ్యావృ
త్తధర్మస్య కార్యతావచ్ఛేదకత్వేనా భవతి తత్సాధారణధర్మస్యకా
ర్యతావచ్ఛేదకతాయా అన్యాయ్యత్వాదేవంచ ఉక్తకార్యతావచ్ఛేదక
తయైవసత్తా జాతిరపిసిద్ధ్యతి తస్యాశ్చ ద్రవ్యత్వాదినా సాంకర్యవారణా
యనిత్య సాధారణ్యాత్కార్యతాతిప్రసక్తధర్మస్య కార్యతావచ్ఛేదకత్వా
సంగీకారేత్వస్మద్గురుచరణోపదర్శితసంబంధత్రయస్యకార్యతావచ్ఛేదక
తావచ్ఛేదకత్వంవాచ్యంసమవాయేనకార్యత్వాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నోత్ప
త్తివ్యాపక తావచ్ఛేదక సత్తావచ్ఛిన్నజనకద్రవ్యభేదఏవసమవాయేన
కార్యత్వాభావత్వా ద్యవచ్ఛిన్నానుత్పాదప్రయోజకః ఏవంచ అఖం
డానుగత ధర్మస్య కార్యతావచ్ఛేదకత్వే లాఘవమపికార్యత్వా భావ
త్వాదేరతథాత్వేవినిగమకమిత్యాస్తాంవిస్తరః ద్రవ్యత్వజాతావనుమా
నాంతరమాహ సంయోగస్యేతి ననుకిమర్థోయం కార్యకారణభావఃన
చగుణాదౌతదాపత్తి వారణాయసఆవశ్యకః తత్తద్వ్యక్తిసమవేతసత్త్వా
మాన్యం ప్రతితత్ తద్వ్యక్తిత్వేన సమవాయికారణత్వావశ్యకత్వేనత
ద్వారణాత్తథాహిఘటాదౌ ప్రసిద్ధాస్సంయోగవ్యక్తయః గుణాదౌత
త్తద్వ్యక్తిత్వేనాపాద్యంతే ఉతసంయోగత్వావచ్ఛిన్నం ఆద్యేతత్కా
రణతయాఘటాదీనాం సంభవతి తత్తత్సంయోగవ్యక్తి త్వవ్యాపకతద్ఘటా
దివ్యక్తిసమవేత సత్త్వావచ్ఛిన్న జనకత తద్ఘటాదివ్యక్తేస్తాదాత్మ్యేన
గుణాదావభావాత్ నచతద్ఘటవ్యక్తి సమవేతసంయోగద్విత్వాదివ్య
క్తేఃపటాదావుత్పత్త్యావ్యభిచార ఇతివాచ్యం తత్తద్వ్యక్తిసమవేతత్వ
స్యవిశేషణవిధయాకార్యతావచ్ఛేదకత్వేనతద్విశిష్టస్యోత్పత్తేః
ఉపలక్షణత్వేపి కార్యతావచ్ఛేదకాశ్రయ యావత్యంశే తద్వ్యక్త్యధికరణ
యావద్వ్యక్తినిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వస్యైవవ్యభిచారపదార్థత్వేనదోషా

భావాచ్చ నచతథాపితత్సంయోగవ్యక్తేస్తాదాత్మ్యసంబంధేన తద్ఘట
వ్యక్తిరూపకారణాభావేపి యథాపటాదావుత్పత్తిస్తథా గుణాదావపిస్యా
దితి వాచ్యం తత్పటవ్యక్తిసమవేతసత్తాసామాన్యం ప్రతి తత్పటవ్యక్తేరపి న
సమవాయికారణతయా తత్కార్యతావచ్ఛేదకధర్మస్యాపి తత్సంయోగవ్య
క్తిసాధారణ్యేన తత్క్రియాదివ్యక్త్యాసమవాయేన తత్సంయోగవ్యక్త్యాజన
నీయాయాం తద్ఘటవ్యక్తితత్పటవ్యక్త్యోస్తాదాత్మ్యేన సహకారిత్వస్యైవ కారా
త్ తత్సహకారిత్వం చ తన్నిష్ఠకార్యవ్యాప్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టత్వం
న హి సంయోగత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి కించిత్కారణమస్తి ద్వేహి సంయో
గకారణే సంయోగః కర్మ చ తయోశ్చ కార్యతావచ్ఛేదకం వైజాత్యద్వ
యం స్వావ్యవహితోత్తరక్షణోత్పత్తికత్వసంబంధేన తత్తద్విశిష్టసంయో
గత్వం వా సంయోగకర్మణోరభావాదేవన తత్కార్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నాపత్తిరితి కిం సంయోగత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి ద్రవ్యస్యైవ కారణతయేతి
చేన్న గుణాదౌ సంయోగత్వావచ్ఛిన్నానుత్పాదే సంయోగత్వవ్యాప్యత
త్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నజనకసామగ్ర్యభావకూటస్య ప్రయోజకత్వే గౌరవేణ
తదావశ్యకత్వాత్ యది తు సంయోగత్వవ్యాపకసత్త్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి
ద్రవ్యస్యైవ దర్శిత కారణతయోపపత్తిరితి మన్యతే తదా కార్యమాత్రస్య
త్తేస్సంయోగత్వజాతేః కార్యతావచ్ఛేదకత్వానురోధేన స్వప్రాప్తకారణ
తావశ్యకీతి బోధ్యం ఏవం విభాగస్థలేపి అత ద్విత్వాదిసమవాయికారణ
తావచ్ఛేదకతయాపి ద్రవ్యత్వజాతిసిద్ధిరస్మద్గురుచరణైరుక్తా నచాత్ర
సర్వత్ర పరంపరాసంబంధేన గుణత్వస్యైవావచ్ఛేదకత్వమస్త్వితి వా
చ్యం సాక్షాత్సంబద్ధధర్మబాధే నస్యైవాయుతేః పరంపరాసంబద్ధధర్మవి
షయకత్వస్య వాచ్యత్వాదేకత్వత్వైకపృథక్త్వత్వసంఖ్యాత్వాది
షూదాయవినిగమనావిరహాచ్చ అత్ర కేచిద్ద్రవ్యవతి ద్రవ్యాంతరానుత్ప
త్త్యాసమవాయేన ద్రవ్యస్య ప్రతిబంధకత్వం కల్పనీయమితి ప్రతిబంధక
తావచ్ఛేదకతయా ద్రవ్యత్వజాతిసిద్ధిః ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకం తు ద్రవ్య

వ్యాదిచతుష్టయమాత్ర వృత్తిస్పర్శసమవాయి కారణతావచ్ఛేదక
తయా ద్రవ్యసమవాయికారణతావచ్ఛేదకతయా వా సిద్ధజాతివిశేషస్యై
వం పృథివీత్వాదినా సాంకర్యవారణాయ స్వీకృతాంత్యావయవివృత్తిత్వం
భూతత్వం నతుద్రవ్యత్వంమూర్తత్వం వాబహుతరనిత్యద్రవ్యవ్యావృ
త్తధర్మస్య ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వే సంభవతితన్నాధారణధర్మస్యత
థాత్వానౌచిత్యాత్ భూతత్వస్యప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేతుమూర్త
త్వస్యతథాత్వమాదాయవినిగమనావిరహః నచతన్యగగనాదివృత్తి
త్వమానాభావ ఇతివాచ్యంభూతత్వేన తుల్యవ్యక్తికత్వాపత్త్యావినిగ
మనావిరహేణ గగనాదివంతవృత్తిత్వాభ్యుపగమాత్ నచఘటత్వకల
శత్వయోరివాభేదస్వీకారేణ తుల్యవ్యక్తికత్వవారణమస్త్వితివాచ్యం
తావతాభూతత్వస్యైవ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ ప్రాప్త్యామూర్త
త్వస్యతథాత్వమాదాయవినిగమనావిరహస్యవారణాత్ నచగగనాది
వృత్తిత్వకల్పనేపిమూర్తత్వేన సాంకర్యవారణాయ మనోవృత్తిత్వస్యా
ప్యకల్పకతయాకిం గగనాదివృత్తిత్వకల్పనేనేతివాచ్యం తథాసతిమూర్త
త్వజాత్యాద్రవ్యత్వస్యతుల్యవ్యక్తికత్వాపత్తేః అభేదస్వీకారేచభూత
త్వస్య ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతామాదాయవినిగమనావిరహాపత్తే
రిత్యాహుః తన్న అత్యంతాప్రతిబంధకబహుతరవ్యక్తివ్యావృత్తధర్మ
స్యప్రతిబంధక తావచ్ఛేదకత్వే సంభవతితన్నాధారణధర్మస్య తథా
త్వానౌచిత్యేన అణుకపివిశేషోక్ష్యవసాయకర ఇతిన్యాయేనమూర్తత్వ
స్యతథాత్వమాదాయవినిగమనావిరహప్రసక్తేః అభావేనభూతత్వస్యై
వప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్ సాధర్మ్యప్రకరణేజలత్వాదీ
నాం ద్రవ్యత్వసాక్షాద్వ్యాప్యత్వస్య అగ్రేవక్ష్యమాణతయా దర్శితభూ
తత్వమూర్తత్వజాత్యో గ్రంథకృదభిమతత్వాచ్చ కించ నపృథివ్యాది
చతుష్టయవృత్తి భూతత్వజాతౌప్రమాణమస్తి తద్ధిన ప్రత్యక్షేణ ద్రవ్య
త్వాదిరిక్తమనుభూయతేనాప్యనుమానగమ్యం యోగ్యవృత్తిజాతేర్యో

గ్యత్వాపత్తేరనుమానస్యాప్యసంభవాచ్చ తద్భిన్నద్రవ్యసమవాయికార
ణతావచ్ఛేదకతయాసిద్ధ్యతి ద్రవ్యారంభకవిజాతీయావయవసంయోగా
భావాత్ సమవాయేనద్రవ్యం ప్రతిస్పర్శస్యసమవాయ సంబంధేనహే
తుత్వస్వీకారాద్గగనాదౌ ద్రవ్యోత్పత్తివారణసంభవేన అతిరిక్త
భూతత్వజాతి పురస్కారేణపృథివ్యాదీనాం కారణతాయా అప్రామా
ణికత్వాత్ నాపిస్పర్శసమవాయికారణతావచ్ఛేదకతయాతత్సిద్ధిః తత్ర
ప్రమాణాభావాత్ నహిస్పర్శత్వం కార్యమాత్రవృత్తి యేనకార్యతావి
శేషనియామ్యతయైవతత్కార్యతావచ్ఛేదకం స్యాత్ అనుపదోక్తద్రవ్యకా
రణత్వాదేరేవస్పర్శస్య జాతినియామకతాయాముతద్వయోరప్యావశ్యక
త్వాత్ నచగగనాదౌస్పర్శత్వావచ్ఛిన్నాభావేఅనుగత ప్రయోజక
లాభాయతద్ధేతుత్వమావశ్యకమితివాచ్యం యోగ్యవృత్తిజాతేర్యోగ్య
త్వనియమేన పృథివీజలాదిషుద్రవ్యత్వాదతిరిక్త స్యానుగతధర్మస్యప్ర
త్యక్షతోనుపలంభేనకల్పయితుమశక్యతయాస్వాశ్రయ సమవేతత్వ
సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానుష్ణాశీతా ద్యభావసమవాయిసం
బంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక విజాతీయాగ్నిసంయోగాభావకూట
స్యైవ అనాయత్యాతత్ప్రయోజకతాయా వక్తవ్యత్వాత్ అన్యథా
రూపసమవాయికారణ తావచ్ఛేదకతయా పృథివ్యాదిషుత్రిషురససమ
వాయికారణతావచ్ఛేదకతయా పృథివీ జలయోర్నైమిత్తిక ద్రవత్వ
సమవాయికారణ తావచ్ఛేదకతయా పృథివీ తేజసోరనుష్ణాశీతస్పర్శ
సమవాయికారణ తావచ్ఛేదకతయా పృథివీవాయ్వోశ్చ జాతిసిద్ధి
ప్రసంగాత్ అథపృథివ్యాదిష్వనుభూయమానోనుగతోధర్మో భూ
తత్వమేవాస్తునద్రవ్యత్వమితిచేద్భ్రాన్తోసినవద్రవ్యసాధారణఃకంచన
ధర్మంభవానప్యనుమన్యతే నచగగనాదిష్వయోగ్యః పృథివ్యాదిషు
యోగ్య ఇతిచభవతాప్యంగీకార్యం కింతుతదతిరిక్తం పృథివ్యాదిచతు
ష్టయమాత్ర వృత్తింకమపిధర్మ మంగీకుర్వాణోభవాన్ పృచ్ఛ్యతేకిమితి

రిక్తంకమపిధర్మం ప్రత్యక్షేణానుభవసీతి ఏతేన మూర్తత్వమపి ప్రత్యా
ఖ్యాతం ద్రవ్యత్వాద్యభేదేనతస్యా నుపలబ్ధేర్వ్యాప్యపిస్పందత్వం కార్య
మాత్రవృత్తితయా వశ్యం కార్యతావచ్ఛేదకంవాచ్యం తథాపితదవచ్ఛి
న్నకారణతావచ్ఛేదకం నజాతిరూపం కింత్వపకృష్టపరిమాణవత్త్వం
యథాచాపకృష్టత్వం మూర్తపరిమాణేష్వను గతంతథాగ్రేపారిమాం
డల్యేతిశ్లోకవ్యాఖ్యా నావసరేవక్ష్యతేనచస్పంద సమవాయికారణతా
వచ్ఛేదకమేవజాతిరూపమస్తుసంయోగాది సమవాయికారణతావచ్ఛేదక
మన్యదాస్త్వితివాచ్యం తత్రానుగతస్యైకస్యవినిగంతుమశక్యత్వాత్
తదేతత్సర్వమభిప్రేత్యైవ వక్ష్యతిజలత్వాదీనాంద్రవ్యత్వ సాక్షాద్వ్యా
ప్యత్వా మూర్తత్వాపకృష్ట పరిమాణవత్త్వమితిచ గ్రంథకృత్ తర్హి
ద్రవ్యం ప్రతిద్రవ్యస్య ప్రతిబంధకతాయాం కిం ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకమితి
చేత్ ద్రవ్యత్వమేవతస్యా నాయత్వాబహుతరనిత్య సాధారణ్యేపితత్తే
రభావాత్ జన్యత్వంవావిశేష్యతాం పూర్వోక్తసంబంధ త్రయస్య
కార్యతా వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వంవాస్తు ఏవంచోక్తప్రతిబంధకతావ
చ్ఛేదకతయా ద్రవ్యత్వజాతిసిద్ధిః పరంసిష్ప్రిత్యాహై వేత్యలమతిజల్ప
నేన. దశమద్రవ్యమితి పృథివీత్వాదిశూన్యద్రవ్య మిత్యర్థఃనమతమసన్న
త్వేపనకిమ్మానం సత్వేవాకథంద్రవ్యత్వం ద్రవ్యత్వేవాకుతః పృథివీత్వా
దిశూన్యత్వమిత్యాశంకా త్రయంక్రమేణవారయతి తద్ధీత్యాదినా అత్ర
గంధశూన్యత్వాదితి గంధాభావస్య హేతుత్వోక్త్యా ఘటగతగంధప్రతి
యోగికాభావమాదాయపక్షే వ్యభిచారః అతస్తచ్ఛూన్యత్వముక్తం
హేతుశ్చప్రతియోగి వ్యధికరణస్సమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకోపిబోధ్యః తేనోత్పత్తికాలీనేనసంయోగ సంబంధావచ్ఛి
న్నగంధాభావవతివాఘటేన వ్యభిచారః ఇతిమహాదేవః తత్ర గంధ
త్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం శూన్యపదసమభివ్యాహారేణైవల
భ్యతే ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాదికంతు వైవక్షికమితిభావః అత్రప్ర

తియోగివ్యధికరణత్వం ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వం ప్రతియోగ్య
ధికరణావృత్తిత్వంవా ఆద్యే ప్రతియోగ్యనధికరణత్వంసమవాయసంబం
బంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేనవా ఆద్యేగంధసమవాయిభి
న్నజల వృత్తేర్గంధాభావస్యో త్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ఘటసత్త్వాద్వ్యభి
చారతాదవస్థ్యం ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వ విశిష్టస్య హేతుత్వే తావ
తైవగంధ సమవాయిభిన్నజలాదివృత్తిత్వ విశిష్టస్యసంయోగ సంబంధా
వచ్ఛిన్నగంధాభావస్య ఘటేభావాదేవ తత్రవ్యభిచారవారణే సమవా
యసంబంధా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ విశేషణమనర్థకం ద్వితీయేసమ
వాయసంబంధా వచ్ఛిన్నగంధాభావస్యాపి ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకీభూత
విశేషణతాసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్యాభావ రూపప్రతియోగ్యధికరణమే
వజగదిత్యప్రసిద్ధిః భావనిష్ఠప్రతియోగితాని వేశేపిసంయోగేన గంధా
భావస్య స్వరూపసంబంధేన గంధాభావస్యసంయోగసంబంధేన వాచ్య
త్వాభావస్య చత్రయాణాంసమనియ తతయాభేదాభావేన సంయోగేన
గంధాభావస్య స్వరూపసంబంధోపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధః వా
చ్యత్వమపి ప్రతియోగీతి తదనధికరణాప్రసిద్ధ్యా సంయోగేనగంధాభా
వేన ప్రతియోగివ్యధికరణఇతి సమవాయసంబంధా వచ్ఛిన్నత్వనివేశో
వ్యర్థః స్వీయభావనిష్ఠతత్ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన తత్ప్రతియో
గితా శ్రయానధికరణత్వస్య స్వీయగంధనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకసం
బంధేన గంధనిష్ఠప్రతియోగితా శ్రయానధికరణత్వస్యవావివక్షణేతుతా
దృశసంయోగ సంబంధేనగంధాధి కరణత్వస్యైవాప్రసిద్ధ్యాసుతరాం అ
థా స్తుస్వప్రతి యోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనస్వ ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తి
యత్తదన్యత్వం ప్రతియోగివ్యధికరణత్వమితిచే త్తర్హి సమవాయేన గంధా
భావస్య ప్రతియోగ్యధికరణేఘటే ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వర్తమాన
త్వాదప్రసిద్ధిరితిచేదత్రబ్రూమః స్వప్రతియోగితా వచ్ఛేదకసంబంధేన
స్వప్రతియోగి సమానాధికరణం యత్తద్భిన్నత్వమేవేహ ప్రతియోగివ్య

ధికరణత్వం మీమాంసకమతే అధికరణస్వరూపానతిరిక్తస్యాభావస్యాధి
కరణభేదేన భిన్నతయాతమోనిష్ఠస్య గంధాభావస్యనిరుక్త ప్రతియోగి
వ్యధికరణత్వోపపత్తిః అథవాస్వీయభావనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసం
బంధేన భావరూపప్రతియోగ్యనధి కరణవృత్తిత్వం ప్రతియోగి వ్యధికరణ
త్వం సంయోగపదంచ సమవాయాతిరిక్తత్వేన రూపేణకాలికవిశేషణతా
విషయితాది సంబంధపరం అతస్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకా
భావమాదాయ వ్యభిచారవారణాయ సమవాయావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాకత్వ విశేషణసార్థక్యం ఇతిబోధ్యంపరంతుసమవాయేన ప్రతియోగ్య
నధికరణ వృత్తిత్వవిశిష్టగంధాభావ గంధాధికరణత్వాభావగంధ వద్భేదా
దేరపిల ఘ్రాణత్వాంతరస్యసంభవః అత్రైవమపినానాజాతీయ గంధవద
వయవారబ్ధ స్యావయవినోనిర్గంధ తాయాఅగ్రేవక్ష్యమాణ తయాతత్ర
వ్యభిచారః నచసమవాయ సామానాధికరణ్యాన్యతర సంబంధేనగంధ
శూన్యత్వ వివక్షయానవ్యభిచార ఇతివాచ్యంనిర్గంధ కపాలారబ్ధఘటేని
ర్గంధకపాలావయవారబ్ధకపాలారబ్ధ ఘటాదౌచవ్యభిచారస్య తావతాప్య
పరిహారాదితిచేన్న గంధవద్వృత్తిద్రవ్యత్వవ్యాప్య జాతిశూన్యత్వస్యగం
ధవద్వృత్తి జాతిమత్త్వస్యవాపి వక్షితత్వాత్ ననుతమసోద్రవ్యత్వేద్ర
వ్యనిష్ఠ లౌకికవిషయతా సంబంధేనచాక్షుషత్వా వచ్ఛిన్నంప్ర
త్యాలోకసంయోగస్యా లోకావచ్ఛిన్న చక్షుస్సంయోగస్యవా కారణ
తాయాం వ్యభిచారః నచాలోకచాక్షుషే వ్యభిచారవారణాయస్వావ్య
వహితోత్తరక్షణోత్పత్తి కత్వసంబంధేన ఆలోకసంయోగవైశిష్ట్యస్య
తదవచ్ఛిన్న చక్షుస్సంయోగవైశిష్ట్యస్య వాకార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ
అవశ్యంనివేశనీయతయా తమశ్చాక్షుషేనవ్యభిచార ఇతివాచ్యంఆలో
కసంయోగస్యా లోకవృత్తిసంయోగత్వేన కారణతయాఆలోకచా
క్షుషేప్యా లోకవృత్తిగగనాదిసం యోగస్యాప్యంతతస్సంభవేన తత్ర
వ్యభిచారప్రసక్త్యభావాత్ అతఏవసంయోగసంబంధేనా లోకస్యకా

రణతాం పరిత్యజ్యాలోకసంయోగ స్యైవకారణతాస్వీక్రియతే అన్య
థాసంయోగసంబంధేనా లోకస్యాలోకావచ్ఛిన్న చక్షుస్సంయోగ
స్యవాభావేన వ్యభిచారాపత్తేః అతఏవగృహ్ణాతి చక్షుస్సంబంధాదా
లోకోద్భూత రూపయోరితిమూలే ఆలోకపదంఆలోకసం యోగ
పరతయా వ్యాఖ్యాస్యతి గ్రంథకృత్ అథాలోకవృత్తిత్వసంయోగ
త్వయోర్విశేషణ విశేష్యభావేవినిగమనా విరహేణకారణతాద్వయా
పత్త్యాసంయోగసంబంధే నాలోకస్యతదవచ్ఛిన్న చక్షుస్సంయోగస్య
వాకారణత్వైపయుక్తా తథాచాలోకచాక్షుషే వ్యభిచారవారణాయ
కారణ వైశిష్ట్యస్యకార్యతా వచ్ఛేదకకోటౌనివేశ నీయతయానతమ
శ్చాక్షుషే.వ్యభిచారః నచాలోకచాక్షుషే వ్యభిచారవారణాయాలో
కభిన్నద్రవ్యచాక్షుషత్వమేవకార్యతావచ్ఛేదకంస్వీక్రియతే అవ్యవహి
తోత్తరత్వనివేశేగౌరవాత్ తథాచతమశ్చాక్షుషే వ్యభిచారోదుర్వా
రఇతివాచ్యం ఏతద్దోషవారణాయ గౌరవేపిఅవ్యవహి తోత్తరత్వఘ
టితధర్మస్య కార్యతావచ్ఛేదకత్వ స్వీకారసంభవాదితిచేన్న యథో
క్తకారణ వైశిష్ట్యస్యకార్యతా వచ్ఛేదకకోటౌ నివేశేపితాదృశకార
ణవైశిష్ట్యచాక్షుషత్వయోర్విశేషణ విశేష్యభావేవినిగమనా విరహే
ణకారణతాద్వయస్యావిశిష్టతయాఅవ్యవహితోత్తరత్వనివేశప్రయుక్త
గౌరవాధిక్యేనతదపేక్షయా ఆలోకవృత్తిసంయోగత్వేన కారణతా
యాఏవయుక్తత్వాత్ కించాలోకస్యతదవచ్ఛిన్న చక్షుస్సంయోగస్య
వాస్యవిశిష్టచాక్షుషం ప్రతికారణతాస్వీకారే ఆలోకస్యతదవచ్ఛిన్న
చక్షుస్సంయోగస్యా భావదశాయాముద్భూత రూపాదిఘటితసా
మాన్యసామగ్రీబలాత్ ఘటాదౌద్రవ్యచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నాపత్తిః
కారణతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నసత్త్వేకార్యతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నోత్పత్తే
రావశ్యకత్వాత్ నచవిశేషసామగ్రీసమవహితాయా ఏవసామాన్యసా
మగ్ర్యాఃఫలోపధాయకత్వేనోద్భూతరూపాది ఘటితసామాన్యసామ

గ్ర్యాఫలజననే ఆలోకస్యతదవచ్ఛిన్న చక్షుస్సంయోగస్యవా విశేష
సామగ్రీత్వాన్నాను పపత్తిరితివాచ్యం ఆకాలోదికంవినాప్యు ద్భూత
రూపాది ఘటితసామగ్ర్యాఅలోకే ద్రవ్యచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నోత్పా
దేన ఆలోకాదేర్విశేష సామగ్రీత్వాసంభవేన తత్రతఃఫలోత్పాదకతా
వచ్ఛేదక ధర్మానచ్ఛిన్నఘటిత సామగ్ర్యా ఆలోకాద్యసంయుక్త ఘటా
దావప్య ఃశిష్టతయాతత్రఫలాపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ అతఃఆలోకచాక్షు
షంప్రతితాదాత్మ్యే నాలోకస్యసమవాయేనాలోకవృత్తి చక్షుస్సం
యోగస్య వా హేతుత్వాంతరంపరికల్ప్య ఉద్భూతరూపాదఘటితసా
మగ్ర్యా ఫలేజననీయేసంయోగతాదా త్మ్యాన్యతరసంబంధే నాలోక
స్యాలోకా వచ్ఛిన్నచక్షుస్సంయోగాలోకవృత్తిచక్షుస్సంయోగాన్య
తరస్యవావిశేషసామగ్రీత్వ స్వీకారేణనాలోకాద్యసంయుక్త ఘటాది
చాక్షుషత్వాపత్తిరితి వక్తవ్యంతదపేక్షయా ద్రవ్యచాక్షుషం ప్రత్యా
లోకవృత్తిసం యోగత్వేనైవకారణతా కల్పనంయుక్తమితితమశ్చా
క్షుషేవ్యభిచారోదుర్వారః అఘతమోభిన్నద్రవ్యచాక్షుషత్వస్యైవా
లోక సంయోగాదికార్యతా వచ్ఛేదకత్వాన్నతమశ్చాక్షుషేవ్యభి
చారః నచతమోభిన్నత్వస్య కార్యతావచ్ఛేదకకోటి ప్రవేశేగౌరవం
తమోభిన్నత్వ ద్రవ్యత్వయోర్విశేషణ విశేష్యభావే వినిగమనా విర
హేణకారణతా బాహుళ్యంచేతివాచ్యం ద్రవ్యాధికరణకాభావవిషయ
కలౌకిక చాక్షుషంప్రతిస్వాశ్రయ విశేషణతాసంబంధే నాలోకసం
యోగస్యాలోకసంయోగా వచ్ఛిన్న చక్షుస్సంయోగాశ్రయవి
శేషణ తాయావా కారణతాయాం తమశ్చాక్షుషే వ్యభిచారవార
ణాయతత్కార్యతా వచ్ఛేదక కోటౌతమో భిన్నత్వస్యాభావే విశే
షణతయా నివేశస్యత్వన్మతే ఆవశ్యకత్వేనసామ్యాత్ ప్రత్యుతత
మో భిన్నత్వ ద్రవ్యాధికరణకత్వా భావత్వానాం త్రయాణాం విశే
షణ విశేష్య భావేవినిగమనా విరహ స్తవమతే మన్మతేతు తమోభిన్న

త్వ ద్రవ్యత్వయోర్ద్వయో రేవేతిలాఘవమితి చేన్న తమోవృత్తిత్వాది
భిరపీహాలోకో నాస్తీత్యాలోకాభావచాక్షుషస్య దురపహ్నవతయా
లోకాభావభిన్నత్వస్య తత్కార్యతావచ్ఛేదక కోటావవశ్యం నివేశనీయ
త్వేనాలోకాభావస్యైవచాస్తు కిం తమఃపదార్థత్వేన తత్రాధికస్యానివే
శనీయత్వాత్ ద్రవ్యచాక్షుషనిష్ఠకార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ తమోభిన్నత్వ
నివేశనస్య తవమతేఽధికత్వాత్ ననురూపాదిమత్త్వేన తమసో ద్రవ్యత్వ
సిద్ధౌ ద్రవ్యచాక్షుషనిష్ఠకార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ తమోభిన్నత్వనివేశన
ప్రయుక్తగౌరవం సదోషాయ ప్రామాణికత్వాత్ నచైవమాలోకాశే
త్తమోభిన్నద్రవ్యచాక్షుషత్వ స్యైవకార్యతావచ్ఛేదకత్వే ఆలోక
సంయోగాదిశూన్యతా దశాయాముద్భూతరూపాది ఘటితసామాన్య
సామగ్రీబలాత్ తత్కార్యతావచ్ఛేదకీభూతద్రవ్యచాక్షుషత్వావచ్ఛి
న్నాపత్తిః ఆలోకసంయోగాదికం వినాప్యుద్భూత రూపాదిఘటితసా
మగ్ర్యాతమసి ద్రవ్యచాక్షుషత్వావచ్ఛిన్నోత్పాదేన తత్సామగ్ర్యాఫల
జననే ఆలోకసంయోగాదేర్విశేషసామగ్రీత్వాసంభవాదితివాచ్యం ఏ
వంసతి ద్రవ్యాధికరణకాభావచాక్షుషనిష్ఠకార్యతావచ్ఛేదకకోటావపి
తమోభిన్నత్వనివేశస్యా ప్రామాణికత్వాపత్తేః తథాహితమోభిన్న
ద్రవ్యాధికరణకాభావచాక్షుషత్వస్యైవాలోక సంయోగాదికార్య
తావచ్ఛేదకత్వే ఆలోకసంయోగాద్యభావదశాయామపి భూతలాదౌ
ఘటాభావాది చాక్షుషాపత్తిః తమశ్చాక్షుషేక్లృప్తసామాన్యసామ
గ్ర్యాస్తత్రాప్యక్షతత్వాత్ ఆలోకసంయోగాదికం వినాసామాన్యసా
మగ్ర్యాతమశ్చాక్షుషజననేన ఆలోకసంయోగాదేర్విశేషసామగ్రీత్వా
సంభవాదితిచేన్న అభావచాక్షుషనిష్ఠకార్యతావచ్ఛేదక కోటావాలో
కాభావభిన్నత్వంనివేశయతస్తవాప్యేతద్దోషస్యావిశిష్టతయా లోకా
భావచాక్షుషం ప్రత్యాలోకాభావస్యతాదాత్మ్యే నాలోకాభావ
వృత్తిచక్షుస్సంయుక్తవిశేషణతాయావాకారణతాంతరం పరికల్ప్య

సామాన్య సామగ్ర్యాత్ర వ్యాధికరణకాభావ చాక్షుషరూపఫలేజననీ
యే ఆలోకసంయోగాలోకాభావాన్యతరస్య లోకసంయోగావచ్ఛి
న్న చక్షుస్సంయుక్త విశేషణతాలోకాభావవృత్తి చక్షుస్సంయుక్త
విశేషణతాన్యతరస్యవా విశేషసామగ్రీత్వస్వీకారేణోక్త దోషస్యవా
రణీయతయాతమః పదేనైవాలోకా భావంవ్యవహారతామ స్మాకమ
వ్యుక్తదోషవారణసంభవాత్ తమోఽతిరిక్తత్వవాదినస్తు ఆలోకసం
యోగాద్యభావదశాయాం సామాన్యసామగ్రీబలాద్ఘటాది చాక్షుషం
దుర్వారమితిదూషణ మవశిష్యతఇత్యతఆహతత్ప్రత్యక్షే చేతి తమః ప్ర
త్యక్షే చేత్యర్థః ఆలోకనిరపేక్షమితి ఆలోకసంయోగాసహకృతమిత్యర్థః
చక్షురితి చక్షుస్సంయోగాదిఘటితసామాన్య సామగ్రీత్యర్థః కరణమితి
ఉత్పాద ప్రయోజకమిత్యర్థః అయమాశయః తమోభిన్నద్రవ్యచాక్షు
షంప్రతి ఆలోకసంయోగస్య సమవాయేన తమశ్చాక్షుషం ప్రతి
చ తాదాత్మ్యేనతమసః కారణత్వం కల్పయిత్వా చక్షుస్సంయోగో
ద్భూత రూపాదిఘటత సామాన్యసామగ్ర్యా ఫలేజననీయే ఆలోక
సంయోగ తమసోన్యతరస్య విశేషసామగ్రీత్వం స్వీక్రియతే ఏవంచ
నాలోకసంయుక్త ఘటాదిచాక్షుషాపత్తిః తత్రసమవాయేనాలోక
సంయోగస్య తాదాత్మ్యేన తమసోవాభావాత్ తమశ్చాక్షుషంతు
తమోరూప విశేష సామగ్రీబలాదేవోపపద్యత ఇతి నతత్రచక్షు
స్సంయోగాదిఘటత సామాన్యసామగ్ర్యా ఆలోకసంయోగసాపేక్ష
త్వమితి ఏవంచాలోకసంయోగస్య స్వాతంత్ర్యేణైవచాక్షుష కారణ
త్వం నతుచక్షుస్సంయోగనిష్ఠకారణ తావచ్ఛేదకఘటకత్వ మితిమతా
భిప్రాయేణ స్వారసికోయంగ్రంథః తన్మతస్యైవప్రసిద్ధత్వాత్ ఆలోక
సంయోగస్యచక్షుస్సంయోగవిశేషణత్వమేవేతివక్ష్యమాణసిద్ధాంతపక్షే
తుతమోభిన్నద్రవ్య చాక్షుషంప్రతి ఆలోకసంయోగావచ్ఛిన్న చక్షు
స్సంయోగస్య తమశ్చాక్షుషంప్రతితమోవృత్తి చక్షుస్సంయోగస్యచ

కారణత్వాద్వాయుం పరికల్ప్య ఉద్భూతరూపాదిఘటిత సామాన్యసామ
గ్ర్యాః తేజసనీయేదర్శితే చక్షుస్సంయోగద్వయస్య తరస్యసహ
కారిత్వమితిచేత్ర ఉపపాదనీయమేతన్మతే చక్షుస్సంయోగస్య విశేష
సామగ్రీత్వేన సామాన్య సామగ్రీత్వాభావాత్ అథ వాలోకనిరపేక్షం
చక్షుః కారణమిత్యస్యాలోకసంయోగావచ్ఛిన్నత్వా విశేషిత
స్తమోవృత్తిత్వవిశేషితశ్చక్షుస్సంయోగస్తమః ప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం
ప్రతిహేతురిత్యర్థకతయా సిద్ధాంతపక్షే పితాద్యశ్రగంధసమర్థనం యు
జ్యతఏవేతి బోధ్యం నచ కార్యకారణభావ ద్వయకల్పనే గౌరవం ఉప
దర్శిత యుక్త్యా దవ్యత్యసిద్ధౌ ఉపదర్శితగౌరవస్య ప్రామాణికత్వా
దితి తాత్పర్యం భ్రమరూపేతి నీలం నభ ఇతి ప్రతీతివదితి శేషః నను గౌత
మాదిభిర్గుణాశ్చతుర్వింశతిరుక్తాః కథమిహ త్రయోవింశతిరేవోచ్యంత
ఇత్యత ఆహ ఏతే గుణా ఇతి తత్ర ధర్మాధర్మయోః పృథగభిధానాచ్చతు
ర్వింశతిత్వం ఇహ త్వదృష్టత్వేన తయోర్విభాగాత్త్రయో వింశతిత్వం
తథాచైతఏవ గుణాశ్చతుర్వింశతి సంఖ్యాభవంతీత్యర్థః నను కణాదసూ
త్రే సప్తదశానామేవోక్తత్వాద్విరోధ ఇత్యత ఆహ కణాదేనేతి పృథ
గితి ఉత్క్షేపణాది భిన్నమిత్యర్థః ఇదం చ హేతుగర్భవిశేషణం తథాచయ
స్మాద్భ్రమణాదికం ఉత్క్షేపణాదిభిన్నం కర్మ తస్మాదధికతయా ఉత్క్షేపణత్వా
దిభిన్న విభాజకరూపేణ కుతోనోక్తమిత్యర్థః మూలేగమనాదేవేతివి
భాగవాక్యఘటకగమనపదాదేవేత్యర్థః నను విశేషధర్మప్రకారకజ్ఞానా
నుకూల వ్యాపారరూప విభాగస్య విశేషధర్మప్రకారక జిజ్ఞాసాయాం
సత్యామేవ సార్థకతా విశేషధర్మజిజ్ఞాసా చ సామాన్య ధర్మజ్ఞానే సత్యేవ
భవతి తస్య చేహాభావాత్ సామాన్యం ద్వివిధమిత్యాది విభాగోనుపప
న్న ఇత్యత ఆహ ముక్తావళ్యాంతల్లక్షణం త్వితి నచ వ్యాఖ్యానే లక్షణాభిధా
నమాత్రేణ కథం మూలస్థవిభాగప్రయోజక విశేషధర్మజిజ్ఞాసోత్థితి
వాచ్యం ద్రవ్యం గుణ ఇత్యాద్యుద్దేశవాక్యఘటకసామాన్యపదైనైవ తదుప

స్థితిరిత్యభిప్రాయాత్ అతఏవద్రవ్యగుణ కర్మణాంలక్షణాంతరాణినాభి
హితాని ఉద్దేశవాక్యఘటకద్రవ్యాదిపదోపస్థాపితద్రవ్యత్వాదీనామేవ
తల్లక్షణత్వాత్ తేషాంచాఖండతయా ననిరుక్త్యపేక్షేతి జాతిరూపత్వం
వ్యవస్థాపితం ఇహతుసామాన్యత్వస్య జాతిరూపత్వాభావాత్ నిరుక్తిః
కృతా అత్రచక్షిత్యప్తేజ ఇత్యాదితద్విభాగవాక్యఘటక ద్రవ్యాది
పదైరేవ సామాన్యలక్షణలాభం కేచనమన్యంతే తత్తునసమీచీనతయా
వయంప్రతీమః సామాన్యధర్మజ్ఞానజనిత విశేషధర్మజిజ్ఞాసోత్థాపనీయ
విభాగవాక్యఘటక ద్రవ్యాదిపదైస్సామాన్యధర్మ ప్రతిపాదనస్యవిరు
ద్ధత్వాత్ అస్త్వేవంద్రవ్యంగుణ ఇత్యాద్యుద్దేశవాక్యవ్యాఖ్యానావసర
ఏవద్రవ్యత్వాదీనాంజాతిత్వం సామాన్యత్వాదిస్వరూపంచవక్తవ్యంస్యా
న్నతు తత్తద్విభాగావసరఇతిచేన్న తత్తద్విభాగదశాయాం తత్తద్వి
భాగప్రయోజక జ్ఞానవిషయసామాన్యధర్మస్వరూప ప్రతిపాదనేపిబాధ
కవిరహాత్ ఇమానిచలక్షణాని వ్యావహారికాణ్యేవ నతువ్యావర్తకాని
వ్యావహారికత్వం వ్యవహారజనకజ్ఞానవిషయత్వం వ్యావర్తకత్వంచఇతర
భేదానుమితిజనకజ్ఞానవిషయత్వంతదుక్తంవ్యావృత్తిర్వ్యవహారోవాలక్ష
ణస్యప్రయోజనమితి లక్షణప్రతియోజనత్వంలక్షణజ్ఞానజన్యత్వం అత్రచ
పృథివ్యాః పృథివీత్వంవ్యావహారికంలక్షణం గంధవత్త్వంతువ్యావర్తక
లక్షణం తథాహిపృథివీతివ్యవహారేపృథివీత్వజ్ఞానంకారణం వ్యవహారే
వ్యవహర్తవ్యతావచ్ఛేదక జ్ఞానస్యకారణత్వాత్ వ్యావర్తకత్వంతు
తస్యనసంభవతి పక్షతావచ్ఛేదక హేత్వోరైక్యేనసిద్ధసాధనాపత్తేః గం
ధవత్త్వంతు వ్యావర్తకం తేనపృథివ్యామితరభేదానుమితిజననాత్ నతు
వ్యావహారికత్వం తస్యసంభవతివ్యవహర్తవ్యతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్
ఏవంచోద్దేశ్యవాచక పదప్రతిపాద్యతావచ్ఛేదక ధర్మరూపంలక్షణం
వ్యావహారికం అన్యద్వ్యావర్తకమితిస్పష్టార్థః అయంచగదాధరభట్టా
చార్యస్యాప్యభిప్రేతః పక్షః వ్యావహారికత్వేనాభిప్రేతస్య దుష్టహేతు

లక్షణస్య దుష్టపదప్రతిపాద్యత్వ[illegible] పపాద్యతదుపరితల్లక్షణస్యతత్పద
ప్రతిపాద్యత్వాభావమాశంక్యేతర భేదానుమాపక మేవేదంలక్షణమిత్య
భిధానాత్ అత్రచేతర భేదానుమాపకమేవలక్షణం తస్యవ్యావహారికత్వం
తుకాదాచిత్కం ఆస్తాంవాపూవానచైవం ప్రమేయత్వస్యైవ లక్షణ
త్వానుపత్తిరిష్టత్వాన్న చైవంపృథివీత్వస్య పృథివీలక్షణత్వంనస్యాత్
పక్షతావచ్ఛేదక హేత్వోరైక్యేనతస్యవ్యా వర్తకత్వాసంభవాదితివా
చ్యం తత్రపృథివీపదవాచ్యత్వస్యైవలక్ష్యతావచ్ఛేదకత్వస్వీకారాత్
అతఏవప్రమాకరణం ప్రమాణమిత్యాదిలక్షణేషు ప్రమాణపదవాచ్య
తాదికమేవ లక్ష్యతావచ్ఛేదకత్వేనాభిహితం గ్రంథకారైః నచప్రమా
ణప్రమేయేత్యాద్యుద్దేశవాక్యఘటకప్రమాణ పదోపస్థాప్యతావచ్ఛేద
కధర్మావచ్ఛిన్నే వ్యావర్తకధర్మాకాంక్షాయామేవ ప్రమాకరణంప్రమాణమి
తిగ్రంథోక్తిత్యాప్రమాణ పదవాచ్యత్వావచ్ఛిన్నే లక్షణాభిధానే అసం
గతిరితివాచ్యం ఉద్దేశవాక్యఘటకీభూత ప్రమాణాదిపదానామపి ప్ర
మాణపదవాచ్యత్వా వచ్ఛిన్నోపస్థాపకతాయా ఏవస్వీకారాదితికేచన
మన్యంతే తన్మతేద్రవ్యంగుణ ఇత్యాద్యుద్దేశవాక్యే ద్రవ్యాదిపదానిత
త్తత్పదవాచ్యత్వా వచ్ఛిన్నపరాణ్యేవ ఏవంచద్రవ్యాది పదవాచ్యత్వ
రూపసామాన్య ధర్మజ్ఞానాత్త్రిత్యప్తేజ ఇత్యాదివిభాగసంగతిః ముక్తావ
ల్యాంక్షితిః పృథివీత్యాదివివరణంతు తత్తత్పదవాచ్యవ్యక్తిప్రదర్శనపరం
ద్రవ్యత్వాదీనాం జాతిత్వవ్యవస్థాపనం సామాన్యత్వాది నిర్వచనంచన
సామాన్య దర్మజ్ఞానాయ కింతుద్రవ్యపదవాచ్యత్వాద్య వచ్ఛిన్నస్య
వ్యావర్తక ధర్మజ్ఞాపనాయేతిబోధ్యం నచైతన్మతేద్రవ్యాది పదవాచ్య
త్వస్యైవపదార్థత్వా వచ్ఛిన్నవిభాజకతా స్యాన్నతుద్రవ్యత్వాదే స్తదవ
చ్ఛిన్నోద్దేశ్యకవిభాగవాక్యజన్యశాబ్ద బోధప్రకారతావచ్ఛేదకత్వస్యై
వతదవచ్ఛిన్న విభాజకత్వపదార్థత్వాదితివాచ్యం ఇష్టత్వాత్ తదవచ్ఛి
న్నోద్దేశ్యకవిభాగ వాక్యజన్యశాబ్దబోధ ప్రకారతావచ్ఛేదకీ భూతవా

చ్యతావచ్ఛేదకత్వ స్యైనతదవచ్ఛిన్న విభాజకత్వపదార్థత్వసంభ వాత్
మహాదేవస్తు వ్యావహారికత్వం నవ్యవహర్తవ్యతావచ్ఛేదక విధయావ్య
వహార ప్రయోజకత్వం కింతులక్ష్యవాచకపదవ్యవ హర్తవ్యతానుమితి
జనకజ్ఞానవిషయత్వం తచ్చపృథివీత్వఇవగంధవత్త్వేప్యక్షతం పృథివీత్వ
స్యపృథివీపద వ్యవహర్తవ్యతాయాం అవచ్ఛేదకత్వేనతద్వ్యాప్యతా
జ్ఞానవత్ తద్వ్యాప్యతయాగంధ వత్త్వేపిపృథివీ పదవ్యవహర్తవ్యతా
వ్యాప్యత్వజ్ఞానసంభవాత్ ఏవంచజ్ఞేయత్వాదేరపి లక్షణత్వమక్షతమితి
మన్యతే ఏవంసర్వత్రోద్దేశవాక్యఘటక విధేయపదాని స్వశక్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నపరాణ్యేవ నతుతత్తత్పదవాచ్యత్వావచ్ఛిన్నపరాణితతశ్చ
తత్తత్పదశక్యతావచ్ఛేదకధర్మాణామేవ విభాజకత్వం లక్షణానాంతు
చద్వైధాసంభవతి క్వచిత్తత్తత్పదవాచ్యత్వావచ్ఛిన్నే క్వచిదుద్దేశవా
క్యఘటకపదశక్యతావఛేదకావఛిన్నే చఅనుభవసిద్ధంచైతత్ తథాహి
క్షిత్యప్తేజ ఇత్యాద్యుద్దేశవాక్య శ్రవణానంతరం యథాక్షితిత్వావచ్ఛి
న్నస్యకిం లక్షణమితిజిజ్ఞాసాస్వారసికీ తథాక్షిత్యప్తేజఇత్యత్రక్షితి శబ్దనిర్ది
ష్టస్యకిం లక్షణమితిజిజ్ఞాసాపితతోభిధేయ మానేషులక్షణేషుతత్తత్పద
శక్యతావచ్ఛేదకధర్మస్యతత్తత్పద వాచ్యత్వస్యచయథాయోగం లక్ష్య
తావచ్ఛేదకత్వసంభవః యత్రచలక్షణలక్ష్యతావచ్ఛేదకయోరభేదప్ర
సక్తిః తత్రతత్తత్పదవాచ్యత్వమేవ లక్ష్యతావచ్ఛేదకం యత్రచభేద
స్తత్రోభయమపియథాకామం సంభవతీత్యపిమహాదేవామన్యతేనను
సర్వమతేపి సామాన్యధర్మజ్ఞానం వినావిభాగోనసంభవ తీత్యవిశిష్టంత
త్రద్రవ్యంగుణ ఇత్యాదివిభాగేకాగతి రితిచేత్తత్రప్రథమం సర్వేపదా
ర్థఇతివాక్య మధ్యాహృత్యైవతదుపరి ద్రవ్యంగుణఇత్యాదివి భాగవా
క్యమవతరణీయ మితిమన్మహే ఇత్యాస్తాంవిస్తరః అనేకేతికిమిదమనేక
త్వం ఏకభిన్నత్వమితిమహాదేవః యుక్తంచైతత్ ఏకంనభవతీతివ్యుత్ప
త్త్యాతదర్థసిద్ధేః నచైకత్వస్యకేవలాన్వయితయాతదవచ్ఛిన్నభేదోప్రసి

ద్ధ ఇతి వాచ్యం ఏకత్వపర్యాప్త్యనవచ్ఛేదకో భయత్వాద్యవచ్ఛేదే నైక
త్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక భేదస్వీకారే బాధకాభావాత్ నచైకదేశ
వృత్తేర్వ్యాసజ్య వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాను యోగితాకభేదప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వం నాస్తీతి వాచ్యం తాదృశనియమానంగీకారాత్ అతఏవవ
క్ష్యతి ప్రత్యేక మేకత్వసత్త్వేపి పృథివీజలయోర్న గంధ ఇతివదుభయం
నైకమిత్యస్య సర్వజనసిద్ధత్వాదితి గ్రంథకృత్ నచతథాపి ఏకత్వావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాక భేదాధికరణోభయానతిరిక్త ప్రత్యేకజలపరమాణువృ
త్తిరూపాదావతివ్యాప్తిర్దుర్వారేతి వాచ్యం ఏకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాకభేదావచ్ఛేదకయత్కించిద్ధర్మాధికరణయావద్వ్యక్తివృత్తిత్వస్య
తాదృశయత్కించిద్ధర్మవ్యాపకత్వస్య వావివక్షితత్వాత్ తాదృశభేదా
వచ్ఛేదకశ్చోభయత్వాదిః తత్రజగత ఏవ తాదృశభేదావచ్ఛేదకధర్మాధిక
రణతయా తాదృశయావద్వ్యక్తి వృత్తిత్వస్య తాదృశభేదావచ్ఛేదకధర్మ
త్వావచ్ఛిన్న నిరూపితవ్యాపకత్వస్య చాసంభవవారణాయ యత్కించి
త్వనివేశః ఏకత్వంచ సంఖ్యారూపమేవ తదవచ్ఛిన్నభేదావచ్ఛేదకత్వస్య
రూపాదిషు ప్రత్యేకమాత్రవృత్తితద్వ్యక్తిత్వాదౌ సత్త్వేపి తదధికరణస
మవేతత్వస్య జాతావేవ సత్త్వేన దోషాభావాదితి యదిచైకదేశవృత్తే
ర్వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాను యోగితాకభేదప్రతియోగితా వచ్ఛే
దకత్వం నాభ్యుపేయతే తద్వైకభిన్నత్వ మిత్యస్య స్వసమానాధికరణయ
త్కించిదేకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక భేదవత్త్వమిత్యర్థః సమభివ్యా
హృతపదార్థ సంబంధినిష్ఠయత్కించిదేకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభే
దవద్బోధకతాయా అనేకపదస్యాంగీకారాత్ యథా అనేకపితా చైత్ర
ఇత్యుక్తే స్వవృత్తిపితృతానిరూపకవ్యక్తినిష్ఠైకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాక భేదవన్నిరూపితపితృత్వాశ్రయశ్చైత్ర ఇతిబోధః చైత్రస్యపుత్రా
అనేక ఇత్యత్రాపి చైత్రపుత్రాః చైత్రపుత్రనిష్ఠయత్కించిదేకత్వావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకభేదవంత ఇత్యర్థః తథాచస్వసమానాధికరణయత్కిం

చిదేకత్వా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక భేదత్వసమవేతత్వం పర్యవసన్నం స్వంలక్ష్యత్వే నాభీమతం ఏకత్వంచాత్రనసంఖ్యారూపం రూపత్వాదావ వ్యాప్తేః కింతుత త్తద్వ్యక్తిత్వాదితస్యచన తత్తద్వ్యక్తిత్వేనఅనేకవ దార్థశరీరేప్రవేశః తత్తద్వ్యక్తిత్వస్యానుగతస్యాభావాత్ కింతుస్వస మానాధికరణావ్యాసజ్యవృత్తిధర్మత్వేనఅవ్యాసజ్యవృత్తిత్వనివేశా న్నద్విత్వావచ్ఛిన్న భేదమాదాయ జలపరమాణురూపేతివ్యాప్తిః ఏవంచస్వాధికరణవృత్త్యవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా కభేదవద్వృత్తిత్వమితి అథవా ఏకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాయా వంశోభేదాః యథాసంభవంతావదాశ్రయసమవేతత్వమర్థః జలపర మాణురూపంతునతాదృశం తాదృశయావద్భేదాంతర్గత తత్పరమాణు వ్యక్తినిష్ఠైకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదాశ్రయసమవేతత్వాభా వాత్ ఏతాదృశార్థలాభస్తు ద్రవ్యాదయఃపంచభావా ఇతిశ్లోకవ్యా ఖ్యానావసరే స్ఫుటీభవిష్యతి అనేకసమవేతత్వపదస్యాత్రలభ్య ఏవా యమర్థః స్వప్రతియోగివృత్తిత్వ స్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధే నభేదవిశిష్టత్వం స్వవృత్తిత్వస్వభిన్నవృత్తిత్వోభయసంబంధేనకించిద్వి శిష్టత్వం స్వసామానాధికరణ్యస్వాభావసామానాధికరణ్యోభయసం బంధేనకించిద్విశిష్టత్వమిత్యాదయోర్థాస్తైవక్తుం శక్యా ఏవేతిబోధ్యందినకర స్తుఅనేకాశ్రితాగుణాఇతిమూలవ్యాఖ్యానావసరేగుణనిరూపణే ఏక త్వభిన్నసంఖ్యా విశిష్టవాచకత్వం అనేకపదస్యేతివ్యాచఖ్యౌ తద్రీత్యా యద్యపిప్రకృతలక్షణంపరిష్కర్తుంశక్యతే తథాప్యేకత్వభిన్నసంఖ్యా విశిష్టవాచకత్వ మనేకపదస్యేత్యేతదేవాస్మాకమరుంతుదం అనేకపదం హి ఏకంనభవతీతివ్యుత్పత్త్యా ఏకభిన్నమాచష్టే తత్పురుషఘటకనఞ స్సోత్తరపదప్రతిపాద్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భేదబోధకతాయాఃవ్యు త్పత్తిసిద్ధత్వాత్ అన్యథా అనశ్వఇత్యాదేరవ్యశ్వత్వభిన్న జాతివిశిష్టా ర్థకత్వసంభవేన తాదృశపృథివీత్వాదిజాతిమాదాయాశ్వేప్యనశ్వ ఇతి.

వ్యవహారాపత్తేః నచనఞః ఏకశబ్దేనతత్పురుషే సతిననిష్పన్నమిదమనేక
పదం కింతుప్రకృత్యంతరం ఏకత్వభిన్నసంఖ్యావిశిష్ట వాచకమితివాచ్యం
తథాసతి ఏకశబ్దోత్తరపదకత్వా భావేనసర్వనామసంజ్ఞావిరహాత్ అనే
కస్మై అనేకేఇత్యాదిషు స్మాయాదేశాద్యనుపపత్తేః ఏతేనైకశబ్దే
నైకత్వముచ్యతే తత్సమభివ్యాహృతనఞాతద్భిన్నసంఖ్యాసజాతీయసాదృ
శ్యయోర్బోధనాత్ సంఖ్యాత్వేన సాదృశ్యస్యచేహ వివక్షితత్వాత్
తతోమత్వర్థీయః అర్శఆద్యచ్ గుణవచనాద్వామతుపోలుక్ తతశ్చే
ష్టార్థసిద్ధిరిత్యపిప్రత్యుక్తం తదాసీమపిమత్వర్థీయప్రత్యయార్థోపసర్జనత
యాతిసర్వ ఇత్యాదావివసర్వనామ సంజ్ఞావిరహాత్ఋత్యాద్యదేతత్ (ప్రక)
తలక్షణంతునహీయతే ఏకత్వభిన్నయత్కించిత్సంఖ్యావ్యాపకత్వస్యై
కత్వభిన్నసంఖ్యాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయత్కించిద్ధర్మవ్యాపకత్వస్య వావి
వక్షణేనాతివ్యాప్త్యభావాత్ ద్విత్వాదిపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మ
శ్చతావద్వ్యక్తివృత్త్యన్యతరత్వాదిః రూపాదావపిగుణరూపసం
ఖ్యాయాఅభావేపి అపేక్షాబుద్ధివిశేషవిషయత్వరూపాసంఖ్యాత్వమస్త్యేవ
కేచిత్వనేకసమవేతత్వమిత్యర్థాత్ అనేకంచ తత్సమవేతత్వంచేతికర్మధార
యః తత్పురుషాపేక్షయాతస్య లఘుత్వాత్ సమవేతత్వేఅనేకత్వంచైక
భిన్నత్వం సామాన్యనిష్ఠసమవేతత్వవృత్త్యేకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకభేదవత్త్వమితియావత్ అస్మిన్భూతలేఘటా అనేక ఇత్యతఏతద్భూత
లవృత్తిఘటనిష్ఠైకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదవంతఇతిప్రత్యయా
త్ తథాచ స్వనిష్ఠసమవేతత్వవృత్త్యేకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభే
దవత్త్వమనేకత్వమితిపర్యవసన్నమిత్యాహుః ఇదంచాధికరణతాభేదే
నాధేయతాభేదమభ్యుపేత్య తదనభ్యుపగమేతు అనేకాధికరణతానిరూప
కత్వంస్వనిరూపితాధికరణతానిష్ఠైకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానిరూప
కభేదవదధికరణతానిరూపకత్వపర్యవసితంవివక్షణీయమితిసర్వం సమం
జసం ॥ ఏకవ్యక్తిమాత్రవృత్తిరితి మాత్రపదస్యసమభివ్యాహృత పదా

ర్థసంసర్గిత్వా భావవ్యాప్యభేదప్రతియోగిత్వ బోధకత్వం వ్యుత్పత్తిసి
ద్ధంపృథివీమాత్రేగంధో వర్తతఇతివాక్యాద్గంధనిష్ఠ వృత్తితానిరూపక
త్వాభావవ్యాప్యభేద ప్రతియోగిపృథివీనిరూపిత వృత్తితాశ్రయోగంధ
ఇతిబోధాత్ తథాచస్వనిష్ఠవృత్తితానిరూపకత్వా భావవ్యాప్యభేదప్ర
తియోగ్యేక వృత్తిర్యోధర్మస్సజాతిరిత్యర్థః యత్కించిదేకవ్యక్తిభిన్నా
వృత్తిత్వే సతి తాదృశవ్యక్తివృత్తిర్యో ధర్మస్సజాతిరితియావత్ వ్యక్తే
రితి వ్యక్తేస్స్వాశ్రయస్యా భేదస్వాశ్రయనిష్ఠైకత్వా వచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకభేదా భావస్స్వాశ్రయనిష్ఠైకత్వా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేద
వద్వృత్తిత్వాభావవత్త్వమితియావత్ తజ్జ్ఞానంచానేకవృత్తిత్వ ఘటి
తజాతిత్వ జ్ఞానేగ్రాహ్యాభావానవగాహితయా ప్రతిబంధకంననుజాతిత్వం
నిత్యత్వే సత్యనేకసమవేతత్వ మితియదుచ్యతే తద్దైవవ్యక్త్యభేదస్య
జాతిత్వగ్రహప్రతిబంధకజ్ఞాన విషయత్వరూపంజాతిత్వ బాధకత్వంస్యా
త్తత్రైవచ నిర్బంధంనపశ్యామః నిస్సామాన్యత్వేసతివిశేషాన్యత్వే
సతిసమవేతత్వస్యైవ జాతిలక్షణత్వసంభవాత్ నచనిస్సామాన్యత్వం
సామాన్యశూన్యత్వం సామాన్యత్వంచజాతిత్వమేవేత్యాత్మాశ్రయఇతి
వాచ్యం సామాన్యపదస్య సమవేతధర్మపరత్వాత్ తథాచసమవాయి
త్వాభావోనిస్సామాన్యత్వమితిపర్యవసన్నమితిచేన్న బహువృత్త్యేకధర్మ
స్యైవ సామాన్యపదేనలోకే వ్యవహారదర్శనాత్ అనేకవృత్తిత్వఘటి
తస్యైవ సామాన్యత్వస్య నిర్వాచ్యత్వాత్ అథైవమాకాశత్వస్యాపి
స్వాశ్రయైక భిన్నఘటాదౌ కాలికసంబంధేనసత్వాదేకవ్యక్తి కత్వా
నుపపత్తిః స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వనివేశేతు తజ్జ్ఞానస్యసమ
వాయసంబంధా వచ్ఛిన్నవృత్తిత్వఘటిత సామాన్యత్వగ్రహేగ్రాహ్యా
భావానవగాహితయాఽప్రతిబంధకత్వాపత్తేః సమవాయసంబంధావచ్ఛి
న్నవృత్తిత్వ నివేశేభూతత్వేంద్రియ త్వాదావపిసమవేతత్వ ఘటితైక

వ్యక్తికత్వే నైవజాతిత్వవారణేసాం కర్యాదేర్జాతిత్వబాధకత్వంనస్యా
త్ సమవేతత్వాభావ మాత్రస్యైవసామంజస్యేనసమవేతత్వే స్వాశ్రయై
కభిన్నీయత్వనివేశవైయర్థ్యంచ సముభూతత్వం క్రియత్వాదే ర్జాతి
త్వాభావనిశ్చయాత్పూర్వం స్వాశ్రయైకభిన్నసమవేతత్వస్యాపి సంభా
వితత్వేనతదభావస్య దుర్నిశ్చేయతయాసాం కర్యస్యజాతిభాధకత్వోప
పత్తిః జ్ఞానకారణమనస్సంయోగ రూపేంద్రియత్వేతు సుతరాం ఏవ
మాకాశత్వస్య జాతిత్వాభావగ్రహాత్పూర్వం సమవేతత్వాభావస్యదు
ర్నిశ్చేయత్వాత్ విశేషశబ్దాదిరూపే ఆకాశత్వేతదసంభ వాచ్చస్వా
శ్రయైక భిన్నియత్వనివేశనసార్థక్య మితిచేదత్రైవం ఏవమపిస్వాశ్రయై
కభిన్నీయేత్యత్రస్వాశ్రయత్వంయదియేనకేనాపిసంబంధేనతదాకాలికసం
బంధేనస్వాశ్రయఘటభిన్నాకాశ సమవేతత్వేనసంభావితస్యాకాశత్వ
స్యైకవ్యక్తికత్వాభావాపత్తేఃస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాశ్రయత్వనివే
శేసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నాశ్రయత్వఘటిత సామాన్యత్వగ్రహప్ర
తిబంధక గ్రహావిషయత్వానుపపత్తిః సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నాశ్ర
యత్వ నివేశేశబ్దాశ్రయత్వరూపాకాశత్వే వస్తుతః ఏకవ్యక్తికత్వానా
పత్త్యాస్వసమాన విశేష్యకజాతిత్వగ్రహప్రతిబంధకప్రమావిషయత్వా
నుపపత్తిః ఉచ్యతే స్వసమవాయ్యేకభిన్న సమవేతంయత్తద్భిన్నత్వం
మిహైకవ్యక్తికత్వం తచ్చశబ్దరూపేశబ్దాశ్రయత్వరూపేదాకాశత్వే
సంభవతి బహువ్యక్తివృత్తిధర్మేచజాతిత్వాభావనిశ్చయాత్ప్రాక్దు
ర్గ్రహంచేతి యదిత్వేకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకయావద్భేదాశ్ర
యసమవేతత్వం సామాన్యత్వఘటకమిత్యుచ్యతే తదాతాదృశయావ
ద్భేదాశ్రయ సమవేతత్వాభావ ఏవవ్యక్తేరభేద ఇత్యనేన వివక్షణీయః
యదితుస్వసమవేతత్వస్వ భిన్నసమవేతత్వోభయసంబంధేన ప్రమేయ
విశిష్టత్వం సామాన్యత్వఘటకముచ్యతే తదా తాదృశోభయసంబధేన
ప్రమేయవిశిష్టాన్యత్వమేవైకవ్యక్తికత్వం వాచ్యం ఏవంపూర్వోక్తప

రిష్టా రాంతరేప్యపిబోధ్యం కేచిత్తు సర్వాధారతాప్రయోజక సంబంధ
భిన్నసంబంధేనస్వాశ్రయత్వంతదేకభిన్న వ్యక్తివృత్తిత్వంచ వివక్షితం
అతోనదోషః సమవాయస్యాపిసమవాయఘటిత సామాన్యత్వగ్రహేపి
రుక్తాతిరిక్తసంబంధేన తద్వృత్తిత్వైకవ్యక్తికత్వగ్రహస్యాగ్రాహ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నాభావావగాహిత్వేపి సాంకర్యాదిగ్రహస్యేవ తదభావ
వ్యాప్యత్వాత్ జ్ఞానముద్రయైవప్రతిబంధకత్వోపపత్తేః ఏవంచజాతిత్వస్య
నిత్యానేకసమవేతత్వ రూపతావత్పూర్వోక్త నిస్సామాన్యత్వఘటిత
ధర్మరూపత్వేపిసద్వృత్తిత్వే సతినిరవచ్ఛిన్నవిషయతా శ్రయత్వాది
రూపవత్త్వేపిచనక్షతిరిత్యాహుః ననునిర్ధర్మితావచ్ఛేదకకజ్ఞానస్యాప్ర
తిబన్ధ్యత్వాద ప్రతిబంధకత్వాచ్చ ఆకాశత్వత్వధర్మితావచ్ఛేదకక జాతి
త్వగ్రహేతద్ధర్మితా వచ్ఛేదకకైకవ్యక్తికత్వ జ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వం
వాచ్యం తచ్చనసంభవతి ఆకాశత్వత్వంచశబ్దాశ్రయత్వంశబ్దత్వంవా
తతఏవజాతిత్వగ్రహోబాధ్యతే కించిత్పదార్థఘటితత్వగుణత్వశబ్దత్వా
దీనాం జాతిత్వాభావవ్యాప్య భూతానాం జ్ఞానేనైవ జాతిత్వగ్రహప్రతి
బంధకసంభవాదితిచేన్న కించిత్పదార్థఘటితత్వాదేర్జాతిత్వాభావవ్యా
ప్యత్వగ్రహవిళంబేనశబ్దాశ్రయత్వం కించిత్పదార్థఘటితమితి శబ్దాశ్ర
యత్వత్వావచ్ఛిన్నే తద్వత్తాజ్ఞాన విళంబేనచతస్య ప్రతిబంధకత్వాసంభ
వాత్ కించాకాశపదార్థతావచ్ఛేదకత్వేన ఆకాశపదోల్లిఖిత ప్రతీతివి
షయతా వచ్ఛేదకత్వేనవాకాశత్వగోచర జాతిత్వజ్ఞానప్రతిబంధకత్వం
ప్రాయశస్తదవచ్ఛిన్నధర్మికైకవ్యక్తికత్వజ్ఞానస్యైవయుజ్యతే తదానీం
శబ్దాశ్రయత్వత్వాదేరేవ అనుపస్థితత్వాత్ యద్యపిచకించిత్పదార్థఘటి
తత్వగుణత్వాదేరపి జాతిబాధకత్వంసంభవతి తథాపితస్యజాతిత్వాభావ
నిశ్చయాత్ప్రాక్ ప్రాయశోదుర్నిశ్చేయత్వాత్ అనుపాదేయమితిబో
ధ్యం ఏవమగ్రేపితుల్యత్వం స్వభిన్నజాతిసమనియతత్వం తజ్జ్ఞానస్యజాతి
త్వాభావవ్యాప్యవత్తా జ్ఞానముద్రయాజాతిత్వ గ్రహప్రతిబంధకత్వా

తస్యచజాతిత్వా భావవ్యాప్యత్వేలాఘవమనుకూలతర్కః యథాఘట
త్వసమనియత జాత్యంతరసత్త్వేఘటకలశకుంభాదినానాశబ్దానాంద్వేశ
క్యతా వచ్ఛేదకేస్యాత్తాం దండాదిజన్యతావచ్ఛేదకే చ ద్వేవినిగమనావి
రహాత్ తథాచకంబుగ్రీవాది మత్త్వేతావదన్యతమత్వాద్వా జాతిత్వా
భావవ్యాప్య జాత్యంతరసమనియతత్వ వత్త్వాజ్ఞానాత్ జాతిత్వజ్ఞానంప్ర
తిబధ్యతేధర్మితా వచ్ఛేదకధర్మశ్చ అత్రఘటత్వభిన్నత్వ విశిష్టఘటత్వస
మనియతధర్మత్వం కంబుగ్రీవాదిమత్త్వత్వాదికం కంబుగ్రీవాదిమాని
త్వాది ప్రతీతిప్రకారతావచ్ఛేదకం నాయదిచాన్యతమత్వస్య ఖండక
భేదరూపస్య ఘటత్వవ్యాపకత్వాసంభవేపి కంబుగ్రీవాదిమత్త్వస్య కంబు
సదృశగ్రీవాసమవేతత్వరూపస్య ప్రత్యేకవిశ్రాంతతయా కథంఘటత్వ
వ్యాపకత్వం తత్సమానాధికరణాత్యంతాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక
ధర్మవత్త్వస్య వ్యాపకత్వరూపత్వే ద్రవ్యత్వవ్యాప్యస్య ద్రవ్యత్వసమా
నాధికరణాంత్యంతాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసమవేతతాదిమతః
పృథివీత్వాదేరపి ద్రవ్యత్వాదినాతుల్యత్వాపత్తి వారణాయస్వానధికర
ణతజ్జాత్యధికరణకభిన్నత్వస్య తత్సమానాధికరణాత్యంతాభావప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకతద్వ్యక్తిత్వకత్వస్యవావాచ్యత్వాదితి విభావ్య
తేతదాతుల్యత్వం నసాక్షాజ్జాతిగ్రహప్రతిబంధకం కింతుజాతిత్వగ్రహప్ర
తిబంధక తర్కోద్భావకతయాబాధకం తథాహి తద్విశిష్టబుద్ధింప్రతిత
దాపాదకవ్యాప్తేః ప్రతిబంధకతయా కంబుగ్రీవాదిమత్త్వంయదిఘటత్వ
సమనియతజాతిస్స్యాత్తర్హి ఘటత్వవత్కంబుగ్రీవాది మత్త్వస్యాపిఘట
త్వసమనియతకార్యతావచ్ఛేదకత్వంస్యాదితితర్కః కంబుగ్రీవాదిమత్త్వం
ఘటత్వసమనియత జాతిరితిజ్ఞానంప్రతిప్రతిబంధకః తాదృశతర్కేచ ఆపా
ద్యవ్యాప్యాపాదకవత్తాజ్ఞానముద్రయాఘటత్వ సమనియతత్వవిశిష్టజాతి
త్వవత్తాగ్రహః హేతుః ఏవంచఘటత్వసమనియతత్వ విశిష్టజాతిత్వగ్రహ
ప్రతిబంధకీభూతోయో వినిగమనావిరహప్రయుక్త గౌరవసంపాదకత

యాఽనిష్టభూత ఘటత్వసమనియతకార్యతా వచ్ఛేదకత్వాపాదనంజనాత్మకత
ర్కః తజ్జనకసంభావనావిషయత్వేన ఘటత్వసమనియతత్వం జాతిత్వ
బాధకం సంభావనాచ అప్రామాణ్యజ్ఞానవిష యీభూతంజ్ఞానంతర్కం
ప్రతిహి అప్రామాణ్యశంకాస్కందితమేవాపాదకవత్త్వాజ్ఞానం కారణంతత్ర
చజాతిత్వాంశేఘటత్వ సమనియతత్వాంశేపి యద్యప్రామాణ్య శంకా
స్యాత్తదాకింనః ఛిన్నం నచవిపర్యయపర్యవ సాయినస్తర్కస్యఘ
టస్య సమనియతత్వాభావాంశే పర్యవసానసంభవేన దర్శితతర్కస్య
కంబుగ్రీవాదిమత్త్వం ఘటత్వసమనియతజాతిరితి జ్ఞానప్రతిబంధకత్వసం
భవేపి కంబుగ్రీవాదిమత్త్వం జాతిరితిజ్ఞానప్రతిబంధకతాన ఘటతఇతి
వాచ్యం కంబుగ్రీవాదిమత్త్వస్య ప్రత్యేకవిశ్రాంతత్వాధీనో యోఘట
త్వసమనియతత్వాభావః తస్యజాతిత్వాభావనిశ్చయాత్ ప్రాగ్దర్శిశ్చే
యత యాదర్శితతర్కస్య ఘటత్వసమనియతత్వాభావ ఇవజాతిత్వాభా
వాంశేపి పర్యవసానాత్ కించాత్రసమనియతత్వఘటకం వ్యాప్యత్వంవ్యా
పకత్వంచసమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్నమేవ గ్రాహ్యంకస్యకంబుగ్రీవా
దిమత్త్వాదౌ బాధేపిదర్శితతర్క మవతారయతః పురుషస్యజాతిత్వాభావ
నిశ్చయాత్ప్రతిసంభావయితుంశక్యత్వాత్ అథవాఘటత్వ యదిస్వస
మనియత జాతికంస్యాత్తర్హి జాతిర్న స్యాదితితర్కః తేనచఘటత్వస్య
సమనియతజాతికత్వాభావేసిద్ధేజాతిత్వా వచ్ఛేదకతత్సమనియతత్వా
భావపర్యవసానాత్ తత్సమనియతత్వా వచ్ఛేదకజాతిత్వా భావపర్యవ
సానాదిష్టసిద్ధిః యద్వాకంబుగ్రీవాదిమత్త్వస్య ప్రత్యేకవిశ్రాంతత్వంయ
దిప్రాగేవనిశ్చితం తదావ్యక్త్యభేద ఏవజాతిత్వబాధకః యదాతునజ్ఞాతం
తదాతుల్యత్వమితి యచ్చాధేయతా వచ్ఛేదకభేదేనైవ ఆధేయతాభే
దఃనత్వాధేయ భేదాదిత్యుచ్యతే తదాకంబుసదృశగ్రీవాని రూపితసమవా
యసంబంధా వచ్ఛిన్నాధేయతైవైవేతినానుపపత్తిః కింత్వాధేయభేదా
దాధేయతాభేదః సిద్ధాంతసిద్ధఇతిబోధ్యం అత్రకల్పేవ్యాప్యత్వం వ్యాప

కత్వంసర్వాధారతా ప్రయోజకభిన్నసంబంధేన సమవాయస్వరూపాన్య
తరసంబంధేనవాబోధ్యం కేచిత్తుతుల్యత్వం జాత్యోర్భేదేబాధకం యథా
సుఖసమవాయికారణతా వచ్ఛేదకతయాసిద్ధజాత్యపేక్షయా దుఃఖసమ
వాయికారణతా వచ్ఛేదకతయాసిద్ధజాతేర్భేదేత దాచతుల్యత్వంజాతిస
మనియతజాతిరిత్యాహుః సంకరశ్చస్వసామానాధి కరణ్యాత్యాభావసా
మానాధి కరణ్యస్వసమానాధి కరణాత్యంతాభావ ప్రతియోగిత్వైతత్త్రి
తయసంబంధేన జాతివిశిష్టత్వంతద్జ్ఞానస్యచ తదభావవ్యాప్యవత్తాజ్ఞాన
ముద్రయాజాతిత్వ గ్రహప్రతిబంధకత్వా తస్యచజాతిత్వా భావవ్యాప్య
త్వేబ్రహ్మత్వక్షత్రత్వాదీనామేకతరబీజేనా పరక్షత్రత్వాదితస్య శరీరస్య
బ్రహ్మత్వక్షత్రియత్వాద్యాత్మక జాతిద్వయనిగాసనపర స్మృతి పురాణా
న్యేవప్రమాణం అన్యథాతత్తజాతిద్వయ స్వీకారసంభవేనతద్విగద్ధనూ
తత్వాది జాత్యంతరవైఫల్యాత్ ఏతచ్చక్వచిద్విరగమనా విరహాద్ద్వయో
ర్జాతిత్వేబాధకం యథాభూతత్వమూర్తత్వయోః క్వచిదన్యతరస్యప్రబ
లప్రమాణేన జాతిత్వేనిర్ణీతే ఇతరస్యైవజాతిత్వంబాధతే యథాపంధస
మవాయికారణతా వచ్ఛేదకతయాప్రత్యక్ష ప్రమాణేనచపృథివీత్వస్య
జాతిత్వే నిర్ణీతే తేనసహాసంకరాదిం ద్రియత్వంనజాతిరితి అత్రచదళద్వ
యఘటకవృత్తిత్వయోః తృతీయదళఘటకప్రతియోగిత్వేపిచ సబంధవి
శేషావచ్ఛిన్నత్వా నివేశేపటకాలికసంబంధేన వర్తమానస్యఘటత్వ
స్యవటత్వేన పృథివీత్వాభావాధికరణే కాలికసంబంధేనవర్తమానస్యఘ
టత్వాదేః పృథివీత్వేనఘటత్వస్యాభావీయ సంబంధాంతరా వచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితా శ్రయస్యపృథివీత్వాదేర్ఘటత్వేనచ సంకరోదుర్వారః వృత్తి
త్వయోస్సమవాయసబాధావచ్ఛిన్నత్వనివేశ్లేన కారణమనస్సంయో
గాశ్రయత్వరూపేం ద్రియాత్వేతస్య బాధః స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ
నివేశే ఇంద్రియత్వస్యజాతిత్వవాదినం ప్రతిసాంకర్యోద్భావనానుపపత్తి
రితిచేదత్రకేచిత్ స్వాధికరణసమవేతంయత్సమవేతంతద్భిన్నత్వం స్వసమా

నాధికరణత్వం తచ్చేంద్రియత్వస్యజాతిత్వే తదభావేచతత్త్వాదుక్తం ఏవం
స్వాభావసామానాధికరణ్యమపిస్వాభావాధికరణసమవేతంయత్సమవే
తంతద్భిన్నత్వం ఏవంతృతీయదళంతు స్వసమానాధికరణాభావీయ సమ
వాయ సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాశ్రయత్వమేవేత్యాహుః తదప
రేనక్షమంతే ఏవంసతిజాతిబాధకాంతరవిలోపప్రసంగాత్ తథాహికం
బుగ్రీవాదిమత్త్వగగనత్వయోస్సమవేతత్వాభావేఽనిరుక్తత్రితయసం
బంధేన జాతివిశిష్టత్వమవ్యాహతం ఏవంసామాన్యాదేర్వృత్తిధర్మ సామా
న్యస్యైవసమవేతత్వాభావేఽనిరుక్తత్రితయ సంబంధేనయత్కించిజ్జాతి
మత్త్వరూపబాధకాత్ జాతిత్వాభావేసిద్ధేసామాన్యాదీనాం జాతిశూ
న్యత్వస్యసిద్ధాంతసిద్ధమితి అసమవస్థిత్యాదీనామపిజాతి బాధకతానస్యాదితి
తన్నవిచారసహం తథాహిగగనత్వస్య జాతిత్వాభావనిర్ణయాత్ప్రాగస
మవేతత్వం సుగ్రహమిత్యుక్తం తథాచగగనత్వపృథివీత్వాది భిస్సాం
కర్యంనిర్ణేతుం ఉత్థాపయితుంవాశక్యం తదధికరణాసమవేతత్వ విశిష్టసమ
వేతత్వ సంభావనయావిశిష్టభేదస్య దుర్గ్రహత్వాత్ సాపిద్రవ్యత్వవత్తా
భ్యాంతథా కాలత్వేద్రవ్యత్వాద్యధికరణాసమవేతత్వ సమవేతత్వయోః
పరస్పర వ్యతిరేకనియతత్వేనవిశిష్ట భేదరూపప్రథమదళనిర్ణయ సంభ
వేపిద్వితీయదళనిర్ణయాసంభవాత్ ఉద్భావయితుఃపురుషస్యకాలత్వం
శబ్దాశ్రయత్వమితి నిర్ణయదశాయాందర్శితసాంకర్యస్యకాలత్వేగ్రహీ
తుంశక్యత్వేపి శబ్దరూపమాకాశత్వమితి నిర్ణయదశాయాంతస్యసమవేత
త్వాఽనిశ్చయేనసాంకర్యోద్భావనస్య సుతరామశక్యత్వాచ్చ ఏవంకంబుగ్రీ
వాదిమత్త్వేన పటత్వాదీనాంసాంకర్యంసుగ్రహం ప్రథమదళనిర్ణయా
న్నఘటత్వేనద్వితీయతృతీయదళయోర్దుర్నిర్ణేయత్వాత్ ఏవంసామాన్య
త్వాదేర్నకయాచనజాత్యాసాంకర్యంసుగ్రహం ప్రథమదళానిర్ణయా
దితివ్యక్త్యభేదాదీనాంసర్వేషాం సార్థక్యమితి అన్యేతువృత్తితాద్వయం
ప్రతియోగిత్వంచ సర్వాధారతాప్రయోజకసబంధభిన్నసంబంధావచ్ఛి

న్నత్వేన సమవాయస్వరూపాన్య తరసంబధావచ్ఛిన్నత్వేన వావిశేషణీ
యమితినకాప్యత పప త్తిరిత్యాహుః తత్రేదమాశంక్యతే శబ్దేతరో
ద్భూతవిశేష గుణానాశ్రయత్వే సతిజ్ఞానకారణమనస్సంయోగా శ్రయ
త్వరూపేంద్రియత్వే నోక్తత్రితయసంబాధేన పృథివీత్వజాతిమత్త్వస భ
వఃతస్యప్రతివ్యక్తి విశ్రాంతతయాపృథివీత్వ సామానాధికరణ్యాతద భావ
సామానాధి కరణ్యయోరేకత్రాసంభవాత్ స్వాధికరణవృత్తితావచ్ఛే
దకస్వాభావాధి కరణవృత్తితావచ్ఛేదకస్వ సమానాధికరణప్రతియోగి
తావచ్ఛేదక ధర్మవత్త్వసంబంధేన జాతిమత్త్వవివక్షణే అభావీయవిశేష
ణతాసంబంధేన యత్స్వాధికరణం తన్నిరూపితసమవాయసంబంధావచ్ఛి
న్నవృత్తిత్వాత్మక సామానాధికరణ్యసంబంధేన నీవాన్యత్వాదివిశిష్టజా
తిత్వాదేరపి తాదృశతయాతద్ఘటిత సంబంధేనఘటత్వాదిమతః పృథివీ
త్వాదేరపి జాతిత్వాభావాపత్తేః అత్రాహుః ఇంద్రియత్వాదేర్యదాశ్ర
త్వైకవిశ్రాంతత్వజ్ఞానం తదావ్యక్త్యభేద ఏవజాతిత్వబాధకః యదాన
తజ్జ్ఞానం తదాసాంకర్యం అథ వాయవృథివీత్వం స్వసంకీర్ణ జాతికంస్యాత్
తర్హి జాతిర్నస్యాదితి తర్కేణపృథివీత్వేస్వసం కీర్ణజాతికత్వాభావేసిద్ధే
పృథివీత్వసంకీర్ణత్వా వచ్ఛేదేనవాజాతిత్వా భావేసిద్ధేంద్రియత్వాదౌ
జాతిత్వాభావనిర్ణయాత్సాకిం ప్రత్యేకవిశ్రాంతత్వస్యదుర్జ్ఞేయ్యే యత
యాసంకీర్ణత్వాభావ నిర్ణయాసంభవేనజాతిత్వాభావ ఏవపర్యవసానం
బోధ్యం ఇత్థంచజాతిత్వగ్రహవిరోధి సంభావనావిషయత్వాదస్య జాతి
త్వబాధకత్వంబోధ్యం ఉక్తాప్రత్తిణిజాతిత్వబాధకాని అథజాతిబాధకా
న్యుచ్యంతే అత్రాఽవ్యవస్థావదర్శనాయాథశబ్దః ప్రయుక్తః అనవస్థిరనవ
స్థాపాచనైకరూపా ప్రక్రియేజాత్యనాశ్రయవృత్తి పదార్థవిభాజకధర్మ
శూన్యత్వరూపా తజ్జ్ఞానస్యచ తర్కవిధయాజాతిమత్త్వగ్రహ ప్రతిబం
ధకత్వం తథాహి జాత్యాకారానుగతప్రతీత్యా జాతీనాంయది జాతిమ
త్త్వంస్వీక్రియతే తదాస్వీకృతజాతావపిజాత్యా కారానుగతప్రతీతే రవి

శిష్టతయా ఘటత్వాదిజాతిషు తత్సమవేతజాతౌ చ జాత్యంతరస్యాకారా
పత్తిః ఏవంతత్రాపి తదాకారానుగతప్రతీత్యా ఘటత్వాదిజాతిషు తత్స
మవేతజాతౌ తద్వ్యక్తిజాత్యాంతరే చైకజాత్యంతరస్యాకారాపత్తిః ఏవం
ఏవంతత్రాపి తథాపిజాత్యనాశ్రయ జాతిరేవసప్రసిద్ధ్యతి తథాచయదిజా
తిర్జాతిమతీస్యాత్తర్హి జాత్యనాశ్రయవృత్తిపదార్థ విభాజకధర్మవతీన
స్యాదితితర్కేణ జాతిర్జాతిమతీతిజ్ఞానం ప్రతిబధ్యతఇతిరూపహానిరితిరూ
పంనిస్సామాన్యత్వే సతిసామాన్యభిన్నత్వే సతిసమవేతత్వరూపంవిశేష
లక్షణం తస్యహానిరిత్యర్థఇతికేచిత్ తన్నతస్యైవవిశేషలక్షణత్వం వక్త
వ్యమితినిర్బంధాభావాత్ సహ్యాన్యముక్తలక్షణానురోధేనీ విషయసిద్ధిః
కింతుప్రమాణానురోధినీతి రూపంస్వరూపం తచ్చ విశేషాణాంవిశేష
త్వంవిజాతీయ పరమాణూనాంపరస్పరవ్యావర్తకత్వలక్షణంతస్యహాని
రభావః తద్జ్ఞానస్యవిశేషోజాతిమానితి జ్ఞానంప్రతితర్కవిధయా ప్రతిబం
ధకత్వం తథాహివిశేషాణాం జాతిమత్వేసామాన్య శ్రయణాంసామాన్య
రూపేణైవ వ్యావర్తకత్వనియమాత్ విశేషాణాంసామాన్యరూపేణైవ
భేదసాధకత్వేతు విశేషాణాంపరమాణుషు పరస్పరభేదసాధకత్వంనసం
భవతి వ్యభిచారాత్ తాదృశనియమానంగీకారే పరమాణుగతైకత్వా
దీనాంతత్తద్వ్యక్తిత్వేనైవ పరమాణ్వంతరభేదవత్త్వే సంభవేనవిశే
షస్య వైయర్థ్యప్రసంగాత్ తథాచయదివిశేషో జాతిమాన్స్యాత్తర్హి
పరమాణుషుపరస్పర వ్యావర్తకోనస్యాదితితర్కో బోధ్యతఇతికేచిత్
తత్రవిచార్యతే సామాన్యాశ్రయస్యసామాన్య రూపేణైవభేదసాధక
త్వమిత్యస్య కోర్థఇతికింసామాన్యాశ్రయనిష్ఠభేదకత్వం సామాన్యరూప
ణైవేతి కింవాసామాన్యాశ్రయస్య అవశ్యంసామాన్యరూపేణ భేదకత్వ
మితి అథవాసామాన్యరూపేణ భేదకత్వంసామాన్యాశ్రయస్యైవేతి
ఆద్యేనిత్యజ్ఞానాదీనాం ఈశ్వరలక్షణత్వం జన్యజ్ఞానాదీనాం జీవలక్షణ
త్వంచనస్యాత్ నిత్యత్వజన్యత్వాదిఘటిత రూపేణ తేషాంవ్యావర్తకత

యాతదసంభవాత్ నచసామాన్యరూపేణైవేత్యస్య సామాన్యరూపఘ
టితరూపేణైవేత్యర్థః అతోఽసత్యత్వవిశిష్టజ్ఞానత్వాదినా తేషాంవ్యావర్త
కతాయుజ్యతే ఏకత్వవిశిష్టవిశేషరూపస్య ఏతస్యైవ శేషత్వస్యైవ పరమా
ణ్వంతరభేదక తావచ్ఛేదకత్వంన సంభవతివిశేషత్వాంశివై యుక్త్యాప
త్తేరితివాచ్యం తథాసతి నిత్యద్రవ్యాణీతరేభ్యోభిద్యంతే జాత్యతిరిక్త
నిత్యధర్మవత్త్వాదిత్యనుమానోచ్ఛేదాపత్తేః పరమాణ్వేకత్వాదీనాం
తేషరూపేణ భేదకతయాతదసంభవాత్ వ్యాప్తిపక్షధర్మతాగ్రహాసత్త్వే
తత్రతానుమితే ర్దురపహ్నాతయా ఇష్టాపత్తేరయోగాత్ ద్వితీయేవిశేషా
ణాంపరమాణుషు పరస్పరభేదకతాయా విశేషత్వేనరూపేణా సంభవేపి
నిత్యద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నేతరభేదకతాయా విశేషత్వేనరూపేణసంభ
వేనతాదృశనియమవ్యాఘాతాభావాత్ నాపితృతీయః అప్రసక్తనిషే
ధాపత్తేః ప్రకృతానుపయోగాచ్చ ప్రమాణమస్మిన్నియమేవ్యాప్తిమత్త్వా
షుహి తస్మాత్సామాన్యాశ్రయస్యైకత్వాదినియమోపష్టంభేనవిశేషస్య
జాతిమత్త్వనిరాకరణం నాతిరమణీయమిత్యస్మాకం ప్రతిభాతివస్తుతస్తు
పరమాణుషు పరస్పరవ్యావర్తకతయా విశేషాస్సిధ్యంతిఃఅవ్యావృత్తా
ఏవావ్యావర్తకా ఇతిపరస్పరమవ్యావృత్తానాం వ్యావర్తకత్వాసంభ
వేనతత్రవ్యావర్తకాంతరాపేక్షాయాం అనవస్థాపత్త్యాస్వత ఏవపరస్పర
వ్యావృత్తాస్సిధ్యంతిస్వతోవ్యావృత్తత్వంచ వ్యావర్తకాంతరానపేక్షసి
ద్ధివిషయ పరస్పరభేదకత్వం తచ్చవిశేషాణామేకజాతీయత్వే నోపపద్య
తేఏకజాతీయానాంహి పరస్పరభేదఃప్రత్యక్షతో వగంతవ్యఃపరస్పరవ్యా
వృత్తధర్మాద్వానచేహ ప్రత్యక్షసంభవః పరస్పరవ్యావర్తకధర్మస్త్వ
నవస్థితః ఏవంచవిశేషాణాం వ్యావర్తకతానస్యాత్ ఏవంచవి
శేషాణాంయావం వ్యావర్తకాంతరానపేక్ష సిద్ధివిషయపరస్పర భేదకత్వ
రూపస్వతో వ్యావర్తకత్వం పరమాణుషుపరస్పరవ్యా వర్తకత్వమేవ
వాస్తు తస్యహానిః విశేషాణాంజాతిమత్త్వేబాధికైవేతిమన్యామహే

అసంబంధ స్సమవాయాభావః సచయది ప్రతియోగితాసంబంధే నసమ
వాయాభావః తదాగగనాదౌ జాత్యభావప్రసంగః యద్యనుయోగితా
సంబంధే తదభావః తదా శేషైవసామాన్య విశేషయోర్జాతిమత్త్వా
రణాదనవస్థితిరూపహాన్యోః పృథగ్జాతి బాధకత్వం స్యాదిత్యాలోచ్య
ప్రతియోగితానుయోగితాన్యతరసంబంధేన సమవాయాభావ ఇత్యు
క్తవాన్మహాదేవః ప్రత్యేకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావద్వ
యాదయమతిరిక్తోభావ ఇతి వైయర్థ్యశంకా యదిచాన్యతరత్వేనసం
బంధానాంన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధతాస్వీక్రియతే తదాసమ
వాయప్రతియోగిత్వ సమవాయానుయోగిత్వాన్యతరాభావఏవతథా
అయంచసమవాయాభావయోర్జాతిమత్త్వే బాధకః జాతిబాధకత్వంచా
స్యతదభావ వ్యాప్యవత్త్వాజ్ఞానముద్రయా తథాహి యత్రసమవాయా
నుయోగిత్వం నాస్తినతత్రజాతిర్భవితుమర్హతి తత్సమవేతత్వాసంభవాత్
తథాచసమవాయానుయోగిత్వాభావస్య జాత్యభావవ్యాప్యత్వేసిద్ధే
సుతరాంతద్వ్యాప్యస్యసమవాయ ప్రతియోగిత్వానుయోగిత్వాన్యత
రాభావస్య జాత్యభావవ్యాప్యత్వమితి అస్మద్గురుచరణాస్తు అసంబంధో
జాతిత్వే జాతిమత్త్వేచబాధకః తథాహియథాసమవాయానుయోగి
త్వాభావో జాత్యభావవ్యాప్యః తథాసమవాయప్రతియోగిత్వాభావో
జాతిత్వాభావవ్యాప్యః తతశ్చసమవాయప్రతియోగిత్వానుయోగిత్వా
న్యతరాభావస్య జాతిత్వజాతిమత్త్వాన్యతరాభావవ్యాప్యత్వమక్షతమితి
తాదృశాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వాజ్ఞానవిరోధిత్వం అసంబంధస్య తథా
చవ్యక్త్యభేదాదిత్రయం జాతిత్వబాధకం అనవస్థితిరూపహానీతు జాతి
బాధికే అసంబంధస్తూభయబాధకః తేనసమవాయాభావయోర్జాతి
త్వంజాతిమత్త్వంచ బాధ్యతఇత్యాహుః అథసమవాయాభావయోస్స
మవాయ ప్రతియోగిత్వాభావస్య జాతిత్వాభావనిశ్చయాత్సమవాయా
నుయోగిత్వాభావస్యచజాత్యభావనిశ్చయాత్ప్రాగుక్తి శ్చేయతయాక్ష

ధంజాతిత్వ జాతిమత్త్వగ్రహప్రతిబంధకత్వం ఇతిచేన్న జాతిత్వజాతిమ
త్త్వాభావనిశ్చయోఃప్రాగేవతయోర్నిశ్చేతుంశక్యత్వాత్ తథాహిసమ
వాయస్యాపి సమవేతత్వమభ్యుపేత్య పిత్యానేకసమవేతత్వా జాతిత్వస్వీ
కారే సమవాయప్రతియోగిక సమవాయస్యాపిసమవాయత్వా విశేషా
త్సమవేతత్వాపత్త్యానవస్థానాత్ ఏవంసమవాయోన సమవాయాను
యోగీ తత్ప్రతియోగ్యనిరూపణాత్ తద్భిన్నసమవాయత్వాభావత్వ ప్రమే
యత్వాది తథానతితత్సమవేతతయా సమవాయనిష్ఠానాంతేషాం సమ
వాయాతిరిక్తత్వ స్వీకారేగౌరవాత్ కించ సమవాయత్వం యదిసమ
వేతంస్యాత్ తర్హి సమవాయానుయోగికస్సమవాయత్వప్రతియోగికో
యస్సమవాయః తత్రాపిసమవాయత్వం సమవేతంస్యాదేవంతదనుయో
గికసమవాయే పీత్యనవస్థా తస్మాత్సమవాయస్యకుత్రాపి స్వరూపమేవ
సంబంధః నచయద్యపివస్తుగత్యా సమవాయానతిరిక్తస్తథాపితస్యస్వ
రూపత్వేనైవసంబంధతా నతుసమవాయత్వేనేతిబోధ్యం ఏవమత్యంతా
భావోనజాతిః అసమవేతత్వాత్ అన్యథాఘటానయనానంతరమపిఘ
టాభావబుద్ధిస్స్యాత్ ప్రతియోగినోఘటాభావస్యానుయోగినోభూతల
స్యసమవాయస్యచ సంబంధస్యావ్యవహితపూర్వం ప్రతీతస్యానపగమా
త్ మమతువిశేషణతాఖ్యస్యసంబంధస్య తదానీమభావాత్ భూతలాది
స్వరూపస్యవాతత్కాలాంతర్భావేణ సంబంధత్వానుపగమాన్నానుపప
త్తిః నత్వేవంసమవాయస్సతోః ప్రతియోగ్యనుయోగినోః కదాచిత్సం
బంధోభవతి కదాచిన్నేతిక్వచిద్దృష్టం నవాజాతేఃకాలికా వ్యాప్యవృత్తి
త్వంకించ సమవాయేఘటాత్యంతాభావః సయదిసమవాయసమవే
తస్స్యాత్తర్హి సమవాయానుయోగికో ఘటాత్యంతాభావప్రతియోగి
కోయస్సమవాయస్సోవ్యతిరిక్తస్స్యాత్ ఏవంతత్రాప్యనవస్థా ఏవంఘ
టాత్యంతాభావేయః పటాత్యంతాభావస్సయది ఘటాత్యంతాభావసమ
వేతస్స్యాత్తర్హిసోధికరణభిన్నస్స్యాత్ నహిసఏవతత్సమవేతోభవితు

మన్నాస్తి అన్యథాహ్యభావస్య సంబంధిసమవాయసంజ్ఞాపారిభాషికీస్యా
న్నతువాస్తవికంసమవాయత్వం నహ్యభిన్నయోస్సమవాయస్సంబంధః
స్వరూపంతుస్యాత్ ప్రమేయత్వేస్వరూపసంబంధేన వర్తమానస్యప్ర
మేయత్వస్యాపి కరణస్యరూపానతిరిక్తత్వాత్ ఏవమత్యంతాభావత్వాన
జాతిమార్గ అసమవాయిత్వాత్ నహి ససమవాయానుయోగీ తత్ప్ర
తియోగ్యనిరూపణాత్ తద్భిన్నాత్యంతాభావత్వాదితథానత్యత్యంతాభావ
నిష్ఠానాం ధర్మాణాంతదతిరిక్తత్వస్వీకారేగౌరవాత్ కించైవంఘటాత్యం
తాభావేయదత్యంతాభావత్వంతత్రయోఘటాత్యంతాభావస్వకీయాశ్రి
యభూతాద్ఘటాత్యంతాభావాద్భిద్యతే ఉతన ఆద్యేగౌరవం ద్వితీయే
తత్సమవేతత్వస్యతదాశ్రయత్వానుపపత్తిః నహిస్వవృత్తిధర్మసమవే
తత్వం జాతిస్తదన్యస్యవాకస్యచిద్దృష్టం లోకేస్వరూపసంబంధేన వర్త
మానత్వంతుస్వవృత్తి ప్రమేయత్వేప్రమేయత్వస్యదృష్టం ఏవమన్యోన్యా
భావస్యసమవేతత్వే సమవాయేనసహఘటాన్యోన్యా భావస్యసమవా
యాంతరస్వీకారాపత్తిః ఘటాన్యోన్యాభావాధికరణస్యఘటాన్యోన్యా
భావస్య భేదాపత్తిశ్చ అన్యోన్యాభావస్యసమవాయిత్వేచఘటాన్యోన్యా
భావేయదన్యోన్యా భావత్వంతస్యఘటాన్యోన్యా భావాశ్రయత్వానుప
పత్తిః స్వస్యస్వవృత్తిధర్మసమవేతత్వానంగీకారాత్ ధ్వంసప్రాగభావ
యోస్తూత్పాదవినాశశాలిత్వాద్దేవజాతిత్వాప్రసక్తిః తత్రచధ్వంస
స్యసమవేతత్వాంగీకారేతు కపాలసమవేతకార్యనాశంప్రతి కపాలనాశ
స్యహేతుతయా కపాలనాశేసతికపాల సమవేతరూపాదేరివఘట ధ్వంస
స్యాపినాశాపత్త్యా వినష్టఘటస్యపునరున్మజ్జనప్రసంగః కార్యతావచ్ఛే
దకకోటౌ భావత్వనివేశేచగౌరవం ప్రాగభావేత్వభావత్వ హేతునా
అసమవేతత్వం సాధనీయమేవంతేనైవ హేతునాసమవాయిత్వాభావో
పిధ్వంసప్రాగభావయోస్సాధనీయః యుక్త్యంతరంతుమృగ్యం నను
సామాన్యంద్వివిధ మిత్యాదిమూలోక్త విభాగోనుపపన్నః పరాపరత

యానిరూపయిష్యమాణద్రవ్యత్వాద్యసంగ్రహాత్ పరత్వేనాపరత్వేన
పరాపరత్వేనచ విభాజనీయతయాన్యూనతాయాదుర్వారత్వాత్ న
చాపరంద్వివిధం కేవలాపరం పరాపరంచేతి పరాపరస్యాపరత్వ రూపవి
భాజకధర్మాక్రాంతత్వాన్నన్యూనతేతివాచ్యం పరభిన్నాచయాజాతి
స్సైవాపరతయోచ్యత ఇత్యుక్తస్య రభిన్నత్వ రూపస్యాపరత్వస్యఘట
త్వాద్యపేక్షయా పరభూతేషుద్రవ్యత్వాదిషు అసంభవాదితి చేన్న పరభి
న్నాచయాజాతిరిత్యస్య కేవలాపరత్వనిర్వచన పరత్వాత్తథాహిద్ర
వ్యాదిత్రిక వృత్తిరిత్యాదినా పరజాతిముక్త్వాద్వివిధాము వరజాతింక్రమే
ణాచష్టే పరభిన్నేత్యాదినా సైవేత్యేవకారోభిన్నక్రమః అపరతయైవే
త్యర్థః ఏవకారేణపరత్వవ్యావర్తనాత్ కేవలత్వలాభః తథాచయాజాతిర్య
త్కించిదపేక్షయా పరానభవతి సా కేవలాపరేత్యర్థః సాచఘటత్వాది
రూపా అతఏవబహుషువ్యక్తేషు సైవాపరతయోచ్యత ఇత్యుక్తిస్తా
ద్రవ్యత్వాదీత్యతశ్చప్రాక్ ఘటత్వాదికజాతిస్తు తేనాపరతయోచ్యత
ఇత్యపిపాఠః తత్రచాపరతయేత్యస్య అపరతయైవేత్యర్థః యస్యాంత్వపర
త్వజాతౌ పరత్వమపిసాపరాపరేత్యాహ ద్రవ్యత్వాదీతితథాచసర్వజాతి
వ్యాపకత్వం పరత్వంజాతివ్యాప్యత్వమపరత్వం తత్రజాత్యవ్యాపకత్వేసతి
జాతివ్యాప్యత్వం కేవలాపరత్వం జాతివ్యాప్యత్వేసతి జాతివ్యాపకత్వం
పరాపరత్వం తదేతదభిప్రేత్యోక్తం ముక్తావల్యాం సకలజాత్యపేక్షయా
సత్తాయాః పరత్వం తదపేక్షయాచాన్యాసాం జాతీనామపరత్వమితి అథ
వాపరభిన్నేత్య పరసామాన్యలక్షణమేవ తత్రచపరశబ్దస్సత్తాత్వేనరూ
పేణ ద్రవ్యాదిత్రిక వృత్తిత్వేనవాపూర్వోపస్థిత సత్తామాచష్టే సైవే
త్యేవకారశ్చ కార్త్స్న్యపరః సాసర్వాపీత్యర్థః తథాచసత్తాభిన్నత్వం
అపరజాతి సామాన్యలక్షణం తత్రచఘటత్వాదిక జాతిస్త్విత్యాదినాకే
వలాపరజాతిరుక్తా ద్రవ్యత్వాదికజాతిస్త్విత్యాది నాతుపరాపరజాతిః
నచఘటత్వాదికజాతిష్వేవ అపరత్వానువృత్తిః తద్భిన్నత్వేనపరత్వాసాం

పరత్వముక్త్వాత్రసత్తాయాః కేవలపరత్వంద్రవ్యత్వాదీనాంచ పరాప
రత్వంకుతోనోక్తమితివాచ్యం ఘటత్వాదీనాంబహుతయా తేషాం అప
రభిన్నత్వరూపపరత్వ ఘటకభేదప్రతియోగితయాని వేశేగౌరవాదితిస
ర్వంసమంజసం ద్రవ్యాదిత్రికవృత్తిరితి పరజాతేర్లక్షణంతదర్థశ్చద్రవ్యవృ
త్తిత్వేసతి గుణవృత్తిత్వేసతికర్మవృత్తిత్వం తత్రచద్వయోరేవదళయో
ర్లక్షణత్వసంభవేతృతీయదళోపాదానంలక్షణ త్రయలాభాయతద్యథాద్ర
వ్యవృత్తిత్వేసతగుణవృత్తిత్వంగుణవృత్తిత్వే సతికర్మవృత్తిత్వంచగుణక
ర్మమాత్రవృత్తివైజాత్యస్వీకారపక్షేతుతృతీయలక్షణస్యాతివ్యాప్తత్వా
ల్లక్షణద్వయమేవాభిప్రేతంఅథవాద్రవ్యాది త్రికవృత్తిరిత్యనేనస్వేతరని
ఖిలజాతివ్యాపకత్వం వివక్షితంతచ్చస్వసమానాధికరణాన్యోన్యాభావప్రతి
యోగితానవఛేదకస్వేతరజాతికభిన్నత్వంతద్భిన్నత్వమపరత్వంస్వసమా
నాధికరణాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకస్వేతరజాతికత్వపర్యవ
సితం ద్వితీయకల్పేపర భిన్నేత్యస్యస్వసమానాధికరణయత్కించిజ్జాతిమ
దన్యోన్యాభావసమానాధి కరణభిన్నేత్యర్థోబోధ్యఃకల్పద్వయేపివ్యాపక
త్వాదిత్యస్యస్వసమానాధికరణ యత్కించిజ్జాతిమదన్యోన్యాభావసమా
నాధికరణత్వాదితి వ్యాప్యత్వాదిత్యస్యచస్వ సమానాధికరణాన్యోన్యా
భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక స్వేతరజాతికత్వాదిత్యర్థః ఇమే ఏవచాధిక
దేశవృత్తిత్వాల్పదేశవృత్తిత్వే అత్రచసత్తాజాతిసిద్ధిః ప్రాగేవాస్మాభిరుప
దర్శితా అన్యేతుసామాన్యాదౌప్రతియోగితా సంబంధేన ధ్వంసత్వా
వచ్ఛిన్నాభావే తత్తత్ప్రతియోగివ్యక్తిభేదకూటస్య ప్రయోజకత్వేకల్ప
నేగౌరవాత్సామాన్యతః ప్రతియోగితాసంబంధేన ధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నం
ప్రతితాదాత్మ్యసంబంధేనసతః కారణతాయావాచ్యతయా తదవచ్ఛేద
కతయాసత్తాజాతిసిద్ధిః తస్యాశ్చద్రవ్యత్వాదినా సంకరవారణాయనిత్య
సాధారణ్యం నచైవంపరమాణ్వాదౌ ధ్వంసాభావేసద్భేదస్య ప్రతి
యోగిత్వాసంభవేన తత్తత్ప్రతియోగివ్యక్తిభేదకూటస్య ప్రయోజకతా

యా అవశ్యంవాచ్యతయా సామాన్యాదావపితత్రతస్యైవ కూటస్య
ప్రయోజకత్వ మాస్త్వితివాచ్యం తత్రానాయత్యాభేద కూటస్య
ప్రయోజకత్వేపి సామాన్యాదౌ నద్భేదస్యైకస్య ప్రయోజకత్వేలాఘ
వానపాయాత్ కార్యతావచ్ఛేదకంచధ్వంసత్వం తచ్చాఖండోపాధిరూ
పం అనుయోగితావిశేషరూపం జన్యాభావత్వరూపంవా తత్రప్రథమ
ద్వితీయపక్షయోః ప్రాగభావేవ్యభిచారః ఘటాత్మకేఘట ప్రాగభావ
ధ్వంసేపి ధ్వంసాకారానుగతప్రతీత్యా అఖండోపాధిరూపస్యానుయోగి
తావిశేషరూపస్యచ ధ్వంసత్వస్యతత్రసత్వాదతః ప్రాగభావవృత్తిప్రతి
యోగితాభిన్న ప్రతియోగితాయాంకార్య తావచ్ఛేదకసంబంధత్వమభ్యు
పేయం తద్భిన్నత్వవిశిష్టధ్వంసత్వ మేవవాకార్య తావచ్ఛేదకంనచైవం
తద్భేదస్య ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్నధ్వంస త్వావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకాభావ ప్రయోజకత్వాసంభవః ప్రాగభావేతద్భేదసత్వేపి
తద్విశిష్టాభావాభావాదితివాచ్యం ప్రాగభావవృత్తి ప్రతియోగితాసంబం
ధేన ధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిప్రతియోగితాసంబంధేన ధ్వంసత్వావచ్ఛి
న్నం ప్రతివా ప్రాగభావస్యాపి హేతుత్వాంతరంకల్పయిత్వా ప్రతియో
గితాసంబంధావచ్ఛిన్న ధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావే ప్రా
గభావవృత్తి ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న జన్య
త్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న జన్య
త్వద్వయనిరూపక సత్ప్రాగభావభేదద్వయస్య ప్రయోజకత్వోపగ
మాత్ ఏవంసద్ధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిప్రాగభావత్వేనహేతుత్వాం
తరం కల్పయిత్వాధ్వంసత్వవ్యాప్యసదన్య ధ్వంసత్వసధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న
జనకసత్ప్రాగభావభేదద్వయస్య ప్రయోజకత్వకల్పనేనానుప పత్త్యభా
వాత్ తావతాప్యనంతభేదకూటస్య ప్రయోజకత్వాకల్పనేనలాఘవాన
పాయాత్ తృతీయపక్షేతు భావభిన్నత్వరూపాభావత్వఘటితస్య జన్యాభా
వత్వాత్మకధ్వంసత్వస్యఘటే అభావాన్నఘటప్రాగభావాదౌ తద్విశిష్టా

ర్య కార్యకారణభావస్య వ్యభిచారప్రసక్తిః తథాహి ఘటప్రాగభావో
ధ్వస్త ఇతిప్రతీతిః ఘట ఘటధ్వంసంవావగాహతే నాతిరిక్తం మానా
భావాత్ తత్రచఘటాత్మకో యోధ్వంసః సనభావభిన్నః ఘటధ్వంసస్తుయ
ద్యపిభావభిన్నః ఘటప్రాగభావప్రతియోగికశ్చ తథాపినవ్యభిచారప్రస
క్తిః ప్రతియోగితాసంబంధేన తద్వతిఘటేతాదాత్మ్యేన సత్త్వాత్
శేషంతుపూర్వవత్ నచనద్భిన్నధ్వంసత్వస్య జన్యాభావత్వస్యవాసత్కా
ర్యతావచ్ఛేదకత్వపక్షే ప్రతియోగితాసంబంధేనఘట ప్రతియోగికధ్వం
సవతి ఘటప్రాగభావేనతాదాత్మ్యాభావా ద్వ్యభిచారోదుర్వారఇతివా
చ్యం కార్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న యత్కించిద్వ్యక్త్యధికరణయావద్వ్య
క్తినిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వస్యైవవ్యభిచారపదార్థత్వాత్ అథవాఘట
ధ్వంసస్యద్వే ప్రతియోగితే ఏకాఘటోధ్వస్త ఇతిప్రతీతిసిద్ధాఘటనిష్ఠా
ప్రతియోగితా అన్యాతుఘటప్రాగభావోధ్వస్త ఇతిప్రతీతిసిద్ధాప్రాగ
భావనిష్ఠా సాచఘటేనతద్ధ్వంసేనచనిరూప్యతే ఉభయనిరూపితయోః
ప్రతియోగితయోర్భేదేమానాభావాత్ తథాచధ్వంసప్రతియోగ్యనిరూపి
తప్రతియోగితాయాః కార్యతావచ్ఛేదకసంబంధత్వ స్వీకారాన్నానుపప
త్తిరియమేవప్రాగభావవృత్తి ప్రతియోగితాభిన్న ప్రతియోగితానా
మేవేతిపక్షత్రయ మప్యుపపన్నం తద్భిన్నత్వంతుక్వచిదపినని వేశనీయం
ప్రయోజనాభావాదిత్యాహుః అత్రేదంబోధ్యంఘటధ్వంసాత్యంతాభా
వాభావస్య ఘటధ్వంసరూపత్వేన ఘటధ్వంసస్యతదత్యంతాభావోపి
ప్రతియోగీతి తత్రసప్రరూప కారణాభావాత్ వ్యభిచారోదుర్వారః
ప్రాప్నోతిసచేత్థం వారణీయః కార్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన కార్యతావ
చ్ఛేదకవిశిష్టాధికరణనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వ మేవహివ్యభిచారః కార్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్ననిరూపితకార్యతావచ్ఛేదకసంబంధానుయోగిని
ష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వరూపతయావత్కార్యతా వచ్ఛేదకంచేహధ్వంస
త్వంతచ్చన ఘటధ్వంసాత్యంతాభావనిష్ఠ ప్రతియోగితానిరూపకతావచ్ఛే

దకం। కింతు- అత్యంతాభావత్వం ఘటధ్వంసాత్యంతాభావౌ ధ్వస్త ఇత్య
వ్యవహారాత్ ఘటధ్వంసాత్యంతాభావౌ నాస్తీత్యేవం వ్యవహారాత్
ఇదంచధ్వంసత్వ మఖండోపాధిరూపం జన్యాభావత్వరూపంచేతి పక్షే
ధ్వంసత్వ మనుయోగితావిశేష రూపమితిపక్షేతు స్వవృత్తిధ్వంసత్వని
రూపిత ప్రతియోగితాయాః కార్యతావచ్ఛేదక సంబంధత్వస్వీకారాత్
నకోపిదోషఇతి ఏవంచోక్తప్రమాణేనకస్యాశ్చిజ్జాతేఃసిద్ధౌతస్యాః ద్రవ్యం
సదిత్యాది ప్రతీతివిషయత్వం బాధకాభావాదిత్యత్య ఏవేత్యాస్తాంవి
స్తరః ॥ మూలస్థాంత్యపదం సవివరణంవిగృహ్ణాతి అంతేఅవసానఇతి నను
అంతత్వస్యసంబంధి కత్వాత్తత్సంబంధ్యా కాంక్షాయాం పరిశేషాదవ
యవధారైవ సంబంధినీవాచ్యా సాచపరస్పరావయవావయవిభావాప
న్నబహుపదార్థ సముదాయరూపా స్వఘటకపదార్థనిరూపితావయవ
త్వవ్యాపకస్వఘటకతాకసముదాయ రూపేతియావత్ తదంతత్వంచ
తన్నిష్ఠనిరవయవ పదార్థఘటితత్వనిరూపకత్వం తన్నిష్ఠసావయవఘటి
తత్వాక భిన్నత్వేసతితద్ఘటకత్వంవా తతశ్చాంతపదంనిరవయవద్రవ్యపరం
ఇత్యాయాతం తద్వృత్తిత్వంచనిత్యద్రవ్యవృత్తి రిత్యనేనైవలబ్ధమితిపున
రుక్తిర్దుర్వారేత్యతఆహ యదపేక్షయేతి అయమాశయః లోకేచర
మాంత్యాదిశబ్దాస్స జాతీయసాపేక్షమేవచరమ త్వాదికంస్వభావతో
భిదధతేయథాబ్రహ్మక్షత్రాదిపరంపరానుచరమంబ్రాహ్మణంపశ్యేత్యుక్తే
బ్రాహ్మణసముదాయా వధికమేవచరమత్వం స్వభావతఃప్రతీయతే తది
హాంత్యో విశేషఇత్యుక్తేవిశేషసముదాయ సాపేక్షమేవ అంత్యత్వంప్ర
తీయతే అథవావిశేషశబ్దస్యావృత్తిస్తే నాంత్యోయోవిశేషః పరికీర్తితః
విశేషశబ్దేనతాంత్రికైః పరిభాషితః నపునఃకపాలాదిరూపా అపివిశేషా
విశేషశబ్దేనతాంత్రికైః పరిభాష్యంతఇత్యర్థః తథాచేహాంతశబ్దః విశేష
ధారాంతపరః విశేషధారాచస్వఘటక నిరూపితవిశేషత్వవ్యాపకస్వఘ
టకతాకసముదాయరూపా తస్యాశ్చాంతస్స్వ ఘటకావిశేషవిశేషఘ

టితత్వం తత్రైవ వర్తత ఇత్యస్యచ తత్ప్రయోజకో భవతీత్యర్థః భోజనేవర్త
తేధనార్జనే వర్తత ఇత్యాదౌ తథాదర్శనాత్ తథాచ తాదృశసముదాయ
నిష్ఠం యత్స్వఘటకావిశేష విశేషఘటితత్వం తత్ప్రయోజకతాదృ
శసముదాయ ఘటకస్య కస్యచిద్విశేషస్య విశేషాంతరావిశేష్యస్యైవభవ
తీత్యతశ్చాంత్యా ఇత్యాదేః విశేషాంతరరహితో యోవిశేషః సఇహవిశేష
శబ్దేన పరిభాషిత ఇత్యర్థో లభ్యత ఇతి తదిదమభిప్రేత్యోక్తవాన్ యదపే
క్షయా విశేషో నాస్తీత్యర్థ ఇతి యదపేక్షయాన్యో వ్యావర్తకో నాస్తీత్య
ర్థః వ్యావర్తకధారాం తదంత్యత్వంచ విశేషాణాముపపాదయతి ఘటాదీ
నామిత్యాదినా కేచిత్తు అంత్యత్వంచ నిరవయవద్రవ్యవృత్తిత్వమేవ తచ్చ
నిత్యద్రవ్యవృత్తిరిత్యనేన సిద్ధమపివిశేషాంతర శూన్యత్వలాభాయపున
రుక్తిరిత్యాహ యదపేక్షయేతి నిరవయవవృత్తిత్వోత్కీర్తనేనవిశే
షాంతర శూన్యత్వంతునో లభ్యత ఇతితు నశంక్యం కపాలాద్యవయవానా
మేవ ఘటాదివిశేషకతయా విశేషాణాం నిరవయవవృత్తిత్వోక్త్యా తల్లా
భసంభవాత్ ననువిశేషాణాం నిరవయవవృత్తిత్వోత్కీర్తనేన తదాశ్ర
యభూతానాం పరమాణూనాం వ్యావర్తకాంతర శూన్యత్వంలభ్యతే
నతువిశేషాణాం నచయదపేక్షయేత్యాదేర్వ్యతిరిక్తః పరమాణూనాం
వ్యావర్తకోనాస్తీత్యర్థకల్పనయా పరమాణూనాం వ్యావర్తకాంతరశూ
న్యత్వస్యసూచ నమేవగ్రంథకృదభిప్రేతమస్త్వితివాచ్యం సతుస్వతఏవ
వ్యావృత్తస్తేన తత్రవిశేషాంతరాపేక్షానాస్తీత్యుపరితనోపసంహార
గ్రంథసందర్భే విశేషాణామేవవ్యావర్తకాంతరశూన్యత్వస్యోపసం
హృతత్వేనోపక్రమోపసంహారయోర్విరోధాపత్తేరితిచేన్న పరంపర
యాసూచనసంభవాత్ తథాహిపరమాణూనాం నిరవయవత్వకీర్తనేన తే
షాంఅవయవరూపవిశేషవిరహస్సూచితః తతోవిశేషాణాంతద్వృత్తిత్వక
థనంచ తేషాం పరస్పరవ్యావర్తకతాం సంభావ్యవిశేషాణాం పరస్పరస్మా
దవ్యావృత్తత్వేపరస్పరాశ్రయవ్యావర్తకత్వాసంభవేనవ్యావర్తకాంత

తాపేక్షయా మనవస్థాపత్త్యా తేషాం స్వతో వ్యావృత్తత్వ కల్పనయా వ్యావర్తకాంతర శూన్యత్వం సూచయతీతి నాను పపత్తిరిత్యపి వదంతి తత్తదవయవభేదాదితి యద్యపి ద్వ్యణుకేషు కథంచిత్త్రి సరేణుషు చ పరస్పరస్మాద్భేదస్య ప్రత్యక్షాసంభవేపి యోగ్యసన్నికర్షేణ ఘటాదిషు పరస్పర భేదః ప్రత్యక్షసిద్ధ ఏవేతి నతత్ర వ్యావర్తక ధర్మాపేక్షా తథాపి పటాదిషు పరస్పర సంశ్లిష్టావయవేషు ఆలోకాదిషు చ తత్ఘా విధేషు పరస్పరావయవభేదగ్రహణస్యాయు వ్యతిరేకానువిధాయి భేదగ్రహో వయవినాం దృష్టో నాపహ్నోతుమర్హతి సంశయ చిత్ప్రత్యక్షరూపః సంశయో త్తర ప్రత్యక్షే విశేష దర్శనస్య కారణత్వాత్ యదా తు ప్రత్యక్షసామగ్ర్యాః పరికర న్యూనతా తదాను మితిరూపః ఉభయథాపి తత్తదవయవభేదస్య వ్యావర్తకత్వమవ్యాహతం భేదబోధజనకధీ విషయత్వమేవ హి వ్యావర్తకత్వం కించ క్వచిత్ప్రత్యక్షాప గతమపి భేదమప్రామాణ్య శంకాకళంకాపనయనాయ దృఢతర సంస్కారసంపాదనాయ పరం ప్రతిసమ్యగుపపాదనాయ చ యుక్తిభిః స్థిరీకర్తవ్యః తత్ర తత్తదవయవభేదమేవ యుక్తి తయా వగచ్ఛంతో దృష్టాః అత ఏవోక్తం ప్రత్యక్షపరికలితమప్యర్థమనుమానేన బుభుత్సంతే తర్కరసికా ఇతి అతో వ్యావర్తకత్వం తత్తదవయవభేదస్యాసిద్ధమేవ నహి వహ్నేః పర్వతేఽస్య చిత్ప్రత్యక్షయోగ్యతా మాత్రేణ ధూమస్య తదనుమాపకతా పరాహంతుం శక్యా అస్మద్గురు చరణాస్తు పరస్పరం భేద ఇతి సిద్ధ్యతీతి శేషః కేషాంచిచ్చక్షుషా కేషాంచిన్మనసా వయవభేదప్రయుక్త భేదోజ్ఞాతుం శక్యత ఏవేతి ఫలితోర్థ ఇతి వ్యాచఖ్యుః సజాతీయేతి విశేష పదార్థాతిరిక్త పరస్పర వ్యావర్తక ధర్మ శూన్యానామిత్యర్థః ఏతేన నక్ష్యమాణానుమానే అర్థాంతరం నిరాకృతం పరస్పర భేదక ఇతి పరస్పర భేదాను మితిజనక జ్ఞాన విషయా ఇత్యర్థః ఏతేనానుమానం సూచితం తథా హి పరమాణుషు పరస్పర భేదానుమితిః యత్కించిల్లింగ ప్రమాజన్యా భ్రమాజ న్యానుమితిత్వాత్ పర్వత వహ్న్యాద్యనుమితివత్ ద్వ్యణుకారంభ ప్రయోజకప.

రమాణుషు పరస్పరభేదః యత్కించిల్లింగజ్ఞానజ్ఞాప్యః భేదత్వాద్ఘటాది
భేదవత్ ఇతివా అనేకపరమాణుషుపరస్పర భేదానుమితిజనకప్రమాణవి
షయాస్సిధ్యంత ఇతరబాధాదతిరిక్తాపపసిద్ధ్యంతీతి నను విశేషాఃపరస్పర
వ్యావృత్తివిశేష భిన్నత్వేనాజ్ఞాతాః కథంపరస్పర స్మాత్పరమాణూనాం
భేదకాభవిష్యంతీత్యతఆహ సర్వేతి స్వతఏవధర్మిగ్రాహకమానేనైవ
వ్యావృత్తాః పరస్పరభిన్నతయాసిద్ధాస్తేన ధర్మిగ్రాహకమానసిద్ధపర
స్పరభేదకత్వరూప స్వతోవ్యావృత్తత్వేనతత్ర విశేషేషువిశేషాంతరా
పేక్షా వ్యావర్తకాంతరాపేక్షానాస్తీతితథాచయథాక్షిత్యాదికం కృతి
జన్యమిత్యనుమితౌతస్యాఃకృతేరనిత్యత్వే గౌరవమితిగౌరవజ్ఞానసహకా
రాజ్జాయమానానుమితిః కృతౌనిత్యత్వమప్యవగాహమానాక్షిత్యంకు
రాదికం నిత్యకృతిజన్యమిత్యాకారికైవజాయతే ఏవమేషాంవ్యావర్త
కాంతరవ్యావృత్తత్వేనవస్థాగౌరవమితిజ్ఞాన సహకారాజ్జాయమానాను
మితిః పరస్పరభిన్నత్వమప్యవగాహమానా పరమాణుషు పరస్పరభేదా
నుమితిః పరస్పరభిన్నలింగప్రమాజన్యేత్యాకారికైవజాయతఇతినవిశే
షాణాం పరస్పరభేదసిద్ధయేలింగాంతరమపేక్షణీయమితిభావః తథాచ
స్వతోవ్యావృత్తత్వం స్వగ్రాహకమానసిద్ధపరస్పర భేదకత్వంయత్వ
ర్వాచీనాస్స్వతోవ్యావృత్తత్వంస్వాత్మకలింగ జ్ఞానజన్యానుమితివిష
యత్వం విశేషేషుహిపరస్పరభేదః స్వాత్మకలింగేనైవసిద్ధ్యతి ఏతద్వి
శేషస్తద్విశేషాద్భిద్యతే తాదాత్మ్యసైతద్విశేషాదితి నతుస్వభిన్నలిం
గేన అనవస్థాపత్తేరితిపారయంతి తత్తుచ్ఛం విశేషాణాంపరస్పరభేదస్యధ
ర్మిగ్రాహకమానేనైవ సిద్ధత్వేనతత్రానుమానాంతరానపేక్షణాత్ కిం
చైతద్విశేషేతద్విశేష భేదోయదిప్రాగసిద్ధస్స్యాత్తదాతద్విశేషభేదం
ప్రతితాదాత్మ్యస్యైతద్విశేషస్యవ్యాప్యత్వైవదుర్గ్రహా యదిసిద్ధస్తదాసి
ద్ధసాధనమిత్యధికంవివేచయిష్యామః మూలే అంత్యఇత్యనేనవిశేషసద్భా
వేసపరికరం ప్రమాణందర్శితం తల్లక్షణమాహ నిత్యద్రవ్యవృత్తిరితిఅని

త్యద్రవ్యావృత్తిరిత్యర్థః. తథాచానిత్యద్రవ్యవృత్త్యవృత్తి పదార్థవిభాజ
కోపాధిమత్త్వం అనిత్యద్రవ్యావృత్తిపదార్థ విభాజకోపాధిశూన్యత్వంవావి
వక్షితమితిన నపరమాణ్వాకాశాదావతివ్యాప్తిః అనిత్యద్రవ్యావృత్తిత్వం
చ సర్వాధారతాప్రయోజక సంబంధభిన్నసంబంధేనేతి నానుపపత్తిః అత్ర
మహాదేవః స్వతోవ్యావృత్తత్వంస్వభిన్నలిఙ్గ జన్యస్వవిశేష్యకస్వసజాతీ
యభేదానుమిత్యవిషయత్వం సాజాత్యంచపదార్థవిభాజకోపాధిరూపేణ
తేనఘటాదేస్తాదాత్మ్యేనవ్యావృత్తత్వేపివిశేషస్యగుణాదిశూన్యత్వేనే
తరభేదానుమితివిషయత్వేపిద్రవ్యాదేః ప్రమేయత్వాదినావిశేషసజాతీ
యత్వేపిచనక్షతిరిత్యనేనాంత్యపదార్థ మేవలక్షణంమన్యతే అత్రస్వత్వం
ప్రతియోగినివిష్టం సత్వానుయోగినివిష్టం అసంభవాపత్తేః సిద్ధ్యసిద్ధి
భ్యాంవ్యాఘాతాచ్చ అతఏ తద్విశేషస్తద్విశేషాద్భిద్యతే తాదాత్మ్యేనై
తద్విశేషాదిత్యాదికాదాచిత్కానుమితిమాదాయాసంభవవారణాయ
స్వభిన్నలింగజన్యత్వ మనుమితౌవిశేషణం ఏతాదృశానుమితిస్వీకారే
నైవస్వాత్మక లింగజ్ఞానజన్యేతర భేదానుమితివిషయత్వ రూపయథా
శ్రుతస్వతోవ్యావృత్తత్వ పరిత్యాగేఘటాదావతివ్యాప్తిర్బీజతయోప
న్యస్తఘటాదేస్తాదాత్మ్యేనవ్యావృత్తత్వేపీత్యనేన గ్రంథేనేతబోధ్యంవిశే
షవాన్ పరమాణుః విశేషాంతరభిన్నః పృథివీత్వాదిత్యనుమితి మాదా
యాసంభవవారణాయస్వ విశేష్యకత్వమనుమితౌవిశేషణం అత్రాక్షేపం
తిఅనుమిత్య విషయత్వమిత్యత్ర అనుమితివిశేష్యభిన్నత్వ నివేశేనైవ
పూర్వోక్తదోష వారణసంభవాత్ పృథక్స్వవిశేష్యకత్వనివేశోవ్యర్థ
ఇతి తత్రాన్యేప్రత్యవతిష్ఠంతే స్వవిశేష్యకత్వనివేశేత్రయాణాం సంబంధ
త్వంపరికల్ప్య స్వభిన్నలింగజన్యత్వస్వ విశేష్యకత్వస్వస మానజాతీయ
ప్రతియోగికభేద విధేయకత్వఏతత్త్రి) తయసంబంధేనస్వవిశిష్టానుమితికం
యత్స్వం తద్భిన్నత్వస్యైవలక్షణత్వ స్వీకారసంభవాదనుమితివిషయ
తాయాఃప్రవేశో నాస్తీతిలాఘవమితి అథత్రయాణాంసంబంధవిధయా

నివేశేవిశేషో ద్రవ్యాద్భిన్నః నిర్గుణత్వాత్ ఘటోవిశేషాంతరాద్భిన్నః
ఘటత్వాదిత్యాకారకసమూహాలంబనాత్మకానుమితి మాదాయాసంభ
వాపత్తిరితిచేన్నైవం యత్రోయథాశ్రుతేప్యేతద్దోషవారణాయస్వసమా
నజాతీయభేద విధేయతానిరూపిత స్వనిష్ఠోద్దేశ్యతాకత్వంమిళితం ఏక
విశేషణమితివాచ్యం తథాత్రాపిమిళితస్యసంబంధత్వాస్వీక్రియతాం తథా
చస్వభిన్నలింగజన్యత్వ స్వసమానజాతీయభేదనిష్ఠ విధేయతానిరూపిత
స్వనిష్ఠోద్దేశ్యతాకత్వ ఏతదుభయసంబంధేనస్వ విశిష్టానుమితికభిన్నత్వం
పర్యవసన్నం యద్యేతద్విశేషస్తద్విశేషాద్భిన్నస్తాదాత్మ్యేనైతద్విశే
షాత్ ఘటోవిశేషాంతరభిన్నః ఘటత్వాదిత్యాకారకస్వభిన్నఘటత్వా
త్మకలింగజన్య సమూహాలంబనాత్మకానుమితి మాదాయతద్దోషతాదవ
స్థ్యమితివిభావ్యతే తదాస్వభిన్నలింగవిషయతా ఘటితధర్మావచ్ఛిన్నజన
కతానిరూపితజన్యతా వచ్ఛేదకీభూతాయాస్స్వసమాన జాతీయభేదనిష్ఠవి
ధేయతా నిరూపితస్వనిష్ఠోద్దేశ్యతా తన్నిరూపకతాసంబంధేన స్వవిశిష్టా
నుమితికభిన్నత్వమేవవక్తవ్యంవిశేషణత్వపక్షేప్యేషైవగతిరితిఇదమత్రా
వధేయం స్వభిన్నలింగజన్యత్వాదేర్విశేషణతావత్త్వేపిస్వవిశేష్యతాత్వావి
వేకసాఫల్యం కథంచిదుపపాదయితుశక్యమేవ తథాహి ఏతద్విశేషస్తద్వి
శేషాద్భిద్యతే తాదాత్మ్యేనైతద్విశేషాత్ ఘటోవిశేషాంతరాద్భిద్యతే
ఘటత్వాదితి సమూహాలంబనానుమితిం విశేషో ద్రవ్యాద్భిన్నో నిర్గుణ
త్వాద్ఘటోవిశేషాంతరభిన్నః ఘటత్వాదితి సమూహాలంబనానుమితిం
చాదాయాసంభవాపత్తిరితిస్వ విశేష్యతాత్వావివేకేపి తథాసతిసమాసే
చరమనిర్దిష్టస్య ఉద్దేశ్యతయాప్రథమనిర్దిష్టస్య విధేయతయాస్వసజాతి
యభేదవిధేయకత్వే స్వవిశేష్యకత్వా వచ్ఛేదకత్వంలభ్యతే తద్విశిష్టే
స్వభిన్నలింగజన్యత్వాన్వయబలాచ్చస్వభిన్నలింగజన్యతా వచ్ఛేదకత్వం
స్వోద్దేశ్యతా వచ్ఛేదకీభూతస్వసమానజాతీయ భేదవిధేయకత్వంలభ్యతే
తథాచ స్వభిన్నలింగవిషయతాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నజనకతా నిరూపితజ

న్యతా వచ్ఛేదకీభూతం యత్ స్వోద్దేశ్యకత్వా వచ్ఛేదకస్వసమానజాతీయ
భేదవిధేయకత్వం తచ్ఛాబ్దస్యమితికథిన్నత్వమితిపర్యవస్యతి అయమేవ
జ్యాయాన్ పక్షః నతుపూర్వోక్తః నిరుక్తపగంపరాయాస్సంబంధస్యాస్య
సంవాదత్వాత్ పరంతుస్వసమానజాతీయభేద విధేయకానుమిత్యా విశే
ష్యత్వమిత్యత్రతాదృశ సర్థోలభ్యతే త తాపివిశిష్టస్యవైశిష్ట్యమితిరీత్యా
స్వాయస్వీకారే స్వసమానజాతీయభేదవిధేయకత్వ విశిష్టనిరూపితవిశేష్య
తావచ్ఛిన్నత్వంలభ్యతే తదంశయోర్విధేయస్తస్యైవతద్విధేయకత్వవిశిష్ట
నిరూపిత విశేష్యతాస్వీకారేణ విశేషోదవ్యాద్భిద్యతే ఘటోవిశేషాత
రాద్భిద్యతే ఇతిసమూహాలంబనాను మితినిష్ఠాయావిశేషనిష్ఠ విశేష్య
తానిరూపకతాతస్యాం విశేషాంతరభేదవిధేయకత్వస్యా వచ్ఛేదకత్వా
భావాత్ నాసంభవపసక్తిః నచతథాపి అత్రకల్పేస్వసమానజాతీయ
భేదవిధేయకత్వే తద్విశిష్టనిరూపితవిశేష్యతాయాం వ స్వభిన్నలింగజ
న్యతా వచ్ఛేదకత్వంవైవక్షికమేవ సశాబ్దమితివాచ్యం స్వసమానజాతీ
యభేదవిధేయకత్వ విశిష్టానుమితౌ స్వభిన్నలింగజన్యత్వా న్వయబవా
త్స్వసమాన జాతీయభేదవిధేయకత్వే తదవచ్ఛేదకత్వలాభసంభవాత్
స్వభిన్నలింగజన్యత్వ విశిష్టానుమితి నిరూపితత్వస్యవిశేష్యతాయాంభానే
నస్వభిన్న లింగజన్యత్వే విశేష్యతా నిరూపకతావచ్ఛేదకత్వస్య లబ్ధత
యోస్యుక్త దోషవారణాచ్చ తజ్జన్యతావచ్ఛేదకీ భూతాయా విశేష్య
తాతస్యా ఏవతజ్జన్యత్వ విశిష్టనిరూపితత్వం గీకారేణైతద్విశేష
స్తద్విశేషాద్భిన్నః తాదాత్మ్యేనైతద్విశేషా ద్ఘటోవిశేషాద్భిన్నోఘట
త్వాదితి సమూహాలంబనాను మితినిరూపితవిశేషనిష్ఠ విశేష్యతానిరూ
పకతాయాం ఘటత్వాత్మకలింగజన్యత్వా వచ్ఛిన్నత్వానంగీకారాత్
వస్తుతస్తు స్వవిశేష్యకత్వం సగ్రంథకృదభిప్రేతం కిం తుప్రామాదికం లేఖక
దోషాద్వాసమాగతం తథాహియద్యత్రస్వ విశేష్యకత్వమనుమితౌవిశే
షణంస్యాత్తర్హి స్వత్వం ప్రతియోగినివిష్టంస్యాత్ నత్వనుయోగినివిష్టమ

సంభవాపత్తేః ఏవంచసతిసమవాయేతి వ్యాప్తిర్వజ్రలేపాయతేతత్సమా
నజాతీయభేదాప్రసిద్ధ్యాతస్యస్వపదేనదర్తుమశక్యత్వాత్తద్వారణాయ.
చసమవాయ భిన్నత్వంసమవేతత్వం స్వసజాతీయభేదవత్త్వమిత్యాదివిశే
షణాంతరాన్వేషణే ప్రయాసగౌరవంస్వవిశేష్యకత్వానుపాదానేతుఅను
యోగిన్యేవస్వత్వంనివేశ్యతే విశేషభిన్నలింగజన్యాయా ఘటోవిశేషాం
తరాద్భిన్న ఇత్యనుమితేః ప్రసిద్ధత్వాత్స్వసజాతీయపదస్య స్వసజాతీయాం
తరపరతాయాః లోకసిద్ధతయాసమవాయే చతదప్రసిద్ధ్యైవనాతివ్యా
ప్తిః కించయద్ప్రతియోగివిశిష్టం స్వత్వమభిప్రేయాన్మహాదేవస్తర్హి అ
నుమిత్య విషయత్వమితినాభిదధీత కింతు అనుమితివిషయభిన్నత్వమిత్యే
వాభిదధ్యాత్ ఏవంహిగ్రంథకృతాంస్వరసః యత్రప్రతియోగినివిష్టంస్వ
త్వమభిప్రయంతితత్రప్రతియోగిబోధకపదోత్తరం భిన్నాన్యాదిపదానిప్ర
యుంజతేనతు ప్రతియోగిబోధకపద మన్యేనజంనివేశయంతి యత్తుకేచి
దత్రబభ్రముః కదాచిదపికేనాపి స్వసమానజాతీయ భేదవత్తయానను
మితేంకుర విశేషాదావతివ్యాప్తివారణాయ మతద్వయేపిస్వసమానజా
తీయ భేదానుమితివిషయత్వ రూపవిశేషణాంతర ప్రక్షేపస్యావశ్యకత
యాతతఏవ సమవాయేనదోష ఇతిప్రతియోగివిశిష్టత్వనివేశోపియుజ్య
తఇతి తదనాలోచనవిజృంభితం అనాదౌకాలేబ్రహ్మాండకోటిషు చానం
తాసు కశ్చిదపిచేతనస్సామాన్య లక్షణోపనీతేషుభూతభవిష్యన్నిఖిలవ
స్తుషు పృథివీత్వాద్యవచ్ఛిన్నేషు గంధవత్త్వాదిభిః పరస్పరభేదోననుమి
తఇత్యస్య మహాసాహసత్వాత్తదం కురవ్యక్తిమాత్రపక్షకానుమితేః
కస్యచిద భావేప్యస్మాకంతుతేరభావాత్ అన్యథాయద్వ్యక్తే స్స్వేనైవే
తరభేదానుమితిస్తత్రైవాతివ్యాప్తేః దుర్వారతాపత్తేఃఅథస్వభిన్నలింగ
జన్యస్వసమాన జాతీయభేదానుమిత్య విశేష్యత్వస్యలక్షణత్వేగగనవృత్తి
రితరభిన్నః గగనానుయోగికసమవాయా దిత్యనుమితివిశేష్యతాయాః
దాయాసంభవః ప్రసజ్యేతేఅతస్స్వమాత్రవిశేష్యకత్వపరంస్వవిశేష్యక

పదమావశ్యకం దర్శితానుమితౌ చ స్వేతరశబ్దాదేరపి విశేష్యత్వాన్నా
నుపపత్తిః నచానుమిత్యవిశేష్యత్వ మిత్యత్రైవ అనుమితి నిరూపితస్వ
మాత్రవృత్తి విశేష్యతావచ్ఛిన్నత్వం వివక్ష్యతాం తావతాప్యుక్తదో
షవారణ ఇతివాచ్యం విషయభేదే విషయతానాం భిన్నతయా గగనవృ
త్తిరితరభిన్న ఇత్యనుమితి నిరూపితయోః గగనవృత్తిత్వరూపైక ధర్మావ
చ్ఛిన్నయోరపి విశేషణనిష్ఠయోర్విశేష్యత యోర్భిన్న తయా విశేష
ణనిష్ఠవిశేష్యతాయాః స్వరూపమాత్రవృత్తిత్వావసాయాత్ ఉక్తదోషస్యా
నుమితౌ స్వేతరావిశేష్యకత్వవిశేషణేనైవ వారణీయత్వాత్ నచాను
మిత్యవిశేష్యత్వ మిత్యత్రానుమితినిరూపిత స్వేతరవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నవి
శేష్యతావచ్ఛిన్నత్వమేవ వివక్ష్యతాం తావతాప్యుక్తదోషవారణసంభ
వాదితివాచ్యం స్వేతరావిశేష్యకత్వస్యానుమితివిశేషణత్వాపేక్షయా
తస్య లఘుత్వాభావాత్ ఉపాయస్య ఉపాయాంతరాదూషకత్వాచ్చేతి
చేదత్ర కేచిత్ స్వేతరావిశేష్యకత్వస్య అనుమితివిశేషణత్వేపి స్వేతరవృ
త్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం విశేష్యతావిశేషణమావశ్యకం అన్యథాగగనవృ
త్తివిశేషః పరమాణువృత్తి విశేషాద్భిద్యతే గగనానుయోగికసమవా
యాదిత్యనుమితేః శేష్యతామాదాయాసంభవాపాతాత్ తాదృశానుమి
తేరపి స్వేతరావిశేష్యకత్వాత్ ఉక్తవిశేషణేతు తాదృశానుమితినిరూ
పితవిశేషణనిష్ఠ విశేష్యతావచ్ఛేదకకోటౌ స్వేతరశబ్దవృత్తేర్గగనవృత్తిత్వ
స్యఘటకత్వాన్నానుపపత్తిః ఏవంచ తేనైవగగనవృత్తిరితర భిన్న ఇత్యను
మితివిశేష్యతామాదాయ ప్రసక్తాసంభవస్యాపి వారణసంభవాత్ స్వేత
రావిశేష్యకత్వంవ్యర్థం విశేష్యతాయాం స్వేతరవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ
లాభశ్చస్వ విశేష్యకత్వపదేన స్వేతరవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాక
త్వవివక్షయైవ అనుమితివిశేష్యత్వపదేన అనుమితినిరూపిత స్వేతరవృత్తి
ధర్మానవచ్ఛిన్న విశేష్యతావచ్ఛిన్నత్వ వివక్షయాపినిర్వాహాదితి స్వార్థంస్వావి
శేష్యకపదం యత్త్వత్ర విశేషాణాం పరస్పరభేదానుమితి స్వభిన్నలింగ

జన్యాభ్యుపేయత ఇతిసమయం బధ్నంతి తేకేవలం విప్రలంభయంతిపా
మరాన్ సతిగగనపరిమాణ శబ్దాదావ్యాప్తిజ్ఞానేసతి చహేతోర్గగ
నవృత్తివిశేష రూపపక్షధర్మతాజ్ఞానాదా లోకానాంజాయమానా
యాఃపూర్వోక్తానుమితేఃకస్యచిదున్మత్త కస్యసమయబంధమాత్రేణని
రోద్ధుమశక్యత్వాత్ నచతథాపిఏతద్విశేషశ్శబ్దశ్చ పరమాణువృత్తివిశే
షాద్భిద్యతే గగనానుయోగికసమవాయాత్ ఇత్యనుమితివిశేష్యతా
మాదాయా సంభవఃప్రసజ్యతే నచస్వేతరవృత్తిధర్మాన వచ్ఛిన్నత్వవి
శేషణే నశక్యతేవారయితుం ఏతద్విశేషత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా
స్తథావిధత్వాత్ కింతు స్వేతరావిశేష్యకత్వ విశేషణేనైవేతిస్వవిశేష్య
కపదమానర్థక మితివాచ్యం ఏవమప్యేతద్విశేషః పరమాణువృత్తివిశే
షాద్భిద్యతే గగనానుయోగికసమవాయా దిత్యనుమితివిశేష్యతామా
దాయాసంభవ వారణాయస్వసమానాధి కరణావృత్తిత్వేనభేదస్య విశే
షణీయతయా తేనైవోక్తదోష వారణసంభవాత్ తథాహిసతిహేతోః
వ్యాప్తిపక్ష ధర్మతాజ్ఞానాదాదగ్నితానుమితిర్దురపహ్నవాసాచ స్వేతరా
విశేష్యకాస్వేతరవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న విశేష్యతాకాచేతి తద్విశేష్యతా
మాదాయాసంభవః ప్రసజ్యతే నచభేదేస్వసమానాధి కరణపదార్థాం
తరావృత్తిత్వ నివేశేనవాచ్యత పరమాణువృత్తివిశేషభేదస్యస్వసమా
నాధికరణశబ్ద పరిమాణాదిరూపపదార్థాం తరవృత్తిత్వాన్నదోషఃఏవం
చపూర్వోక్తానుమితివిషయీభూతస్యాపి భేదస్యస్వసమానాధికరణప
దార్థాంతరవృత్తిత్వేన అసంభవప్రసక్త్యభావాత్ స్వేతరావిశేష్యకత్వం
స్వేతరవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వంచేత్యు భయమపిశోపాదేయమేవతత్ర
త్పరమాణు నిష్ఠోయోవిశేషః తత్సమానాధికరణపదార్థాంతరావృత్తి
శ్చభేదః తద్విశేషేతరయాఃపదవ్యక్తిప్రతియోగికస్త ద్విశేషమాత్రవృ
త్తిభేదః తద్విశేషేతరపృథ్వీసమవేత ప్రతియోగికస్తద్విశేషజలపరమా
ణ్వాదివృత్తి విశేషసాధారణభేదఇత్యాదిః తదనుమాపకశ్చైతద్విశే

షేకశ్చిద్ధేతుర్నాస్తి సహ్యేతద్విశేషమాత్ర వృత్తిరేవవక్తవ్యః అన్య
థావ్యభిచార ప్రసక్తేః తద్యథా ఏతద్విశేషేతరభేదేసాధ్యే ఏతత్పరమా
ణ్వాను యోగికసమవాయో సహేతుర్భవితుమర్హతి ఏతత్పరమాణువృ
త్తిరూపాదా వ్యభిచారాదితిఏతద్విశేషత్వంచనవస్తుగత్యా ఏతద్విశేషా
దతిరిచ్యతేఘటాదౌతు నైవం ఏతత్కపాలసమవేతద్రవ్యత్వా దేరేత
త్కపాలసంయోగ జన్యత్వాదేర్వాతత్రతదితరయా వద్వ్యక్తి ప్రతియో
గికభేదసాధకత్వసంభవాత్ తదితరయావద్వ్యక్తిప్రతియోగిక భేదో
నామతదితరత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకైకభేదఃతత్తద్భేదకూటోవే
త్యన్యదేతత్ ఏవంచాత్రయదిప్రతియోగినివిష్టంస్వత్వం తదాఘటాదిక
మేవతాదృశంస్వం యదిత్వనుయోగినివిష్టం తదాస్వమేవ తద్విశేషః
తద్భిన్నలింగం ఘటత్వాది తజ్జన్యాస్వసమానాధి కరణావృత్తిభేదవిధే
యికాఘట ఇతరేభ్యోభిద్యతఇత్యాద్యనుమితిస్తద్విశేష్యభిన్నత్వస్యవిశే
షేనత్వాల్లక్షణసంగతిః యదిచైవంవిశేషోద్రవ్యభిన్నో గుణశూన్యత్వా
దిత్యనుమితివిషయీభూతభేదస్యాపి విశేషసమానాధికరణ యాపాద్యా
త్మకపదార్థాంతరవృత్తితయా తతఏవతాదృశానుమితి విషయత్వమా
దాయప్రసక్త దోషవారణసంభవాత్స్వ సమానజాతీయత్వ నివేశవై
యర్థ్యం అపిచఏతద్విశేషేతరభేదే సాధ్యేసహేతుదుర్భిక్షం సమవేత
త్వేసతిసదన్యత్వే సతిఏతత్పరమాణు భిన్నాసమవేతత్వాదేర్హేతుత్వసం
భవాత్కించి ద్విశేషణవైశిష్ట్య ఘటితన్యచరూపాదా సర్వత్రదుర్లభ
త్వాదితిభావ్యతేతదాభేదేస్వసమానాధి కరణపదార్థాంతరావృత్తిత్వం
పరిత్యజ్యలింగే స్వసమానాధికరణ మాత్రవృత్తిభిన్నత్వం దేయంతథా
హిగగనానుయోగిక సమవాయస్తద్విశేషసమానాధి కరణమాత్రవృ
త్తిరేవ తద్విశేషస్యాపి తద్విశేషసమానాధికరణత్వాన పాయాదితిసత
ల్లింగకానుమితి మాదాయాసంభవః ఘటాదౌతుతద్ఘట సమానాధి
కరణమాత్రవృత్తి భిన్నంయద్ఘటత్వాది తజ్జన్యాయాస్వసజాతీయపటా

దిప్రతియోగిక భేదానుమితి స్తద్విశేష్యత్వాన్నాతివ్యాప్తిః ఏవంచగుణ
శూన్యత్వస్య తత్తద్విశేషసమానాధికరణేతరవృత్తిత్వాత్తద్ధేతుకద్ర
వ్యభేదానుమితి మాదాయాసంభవవారణాయ స్వసజాతీయత్వవిశేష
ణసార్థక్యం అద్వైవంసతి ఏతద్విశేషతద్విశేషౌ విశేషాంతరాద్భిద్యేతే
ఏతద్విశేష తద్విశేషాన్యతరత్వా దిత్యనుమితివిశేష్యతా మాదాయా
సంభవవారణాయ స్వేతరా విశేష్యకార్థకంస్వవిశేష్యక పదమావశ్యకమే
వతాదృశానుమితేస్తత్తద్విశేషేతర విశేషాంతరవిశేష్యకత్వాన్నదో
షఇతిచేన్న స్వభిన్నేత్యస్యస్వా విషయకప్రతీతివిషయేత్యర్థాత్ అన్య
థా స్వేతరా విశేష్యకత్వస్యానుమితి విశేషణత్వేప్యేతద్విశేషౌ విశేషాం
తరాద్భిన్నౌ ఏతద్విశేషతద్విశేషాన్యతరత్వాత్ ఇత్యనుమితివిశేష్యతా
మాదాయా సంభవస్యదుర్వారత్వాత్ తథాచస్వసమానాధికరణమా
త్రవృత్తి భిన్నస్వావిషయక ప్రతీతివిషయలింగజన్య స్వసజాతీయభేదా
నుమిత్యవిశేష్యత్వంపర్యవసన్నం ఏతద్విశేషస్యఏతద్విశేషత్వస్యఏత
త్పరమాణు సమవేతత్వాదేశ్చఏ తద్విశేషస్వరూపానతిరిక్తతయానై
తద్విశేషా విషయకప్రతీతివిషయత్వం ఏతద్విశేషతద్విశేషాన్యతరత్వా
దేరేతద్విశేషాతిరిక్తత్వేప్యేతద్విశేషఘటితత్వాన్నతదవిషయకప్రతీ
తివిషయత్వం ఏతత్పరమాణ్వనుయోగికసమ వాయాదేశ్చైతద్విశేషా
విషయక ప్రతీతివిషయత్వేపిన తత్సమానాధికరణమాత్రవృత్తిభిన్నత్వం
గుణశూన్యత్వాదిహేతౌ స్తాదృశత్వేపిసతత్సాధ్య భేదస్యస్వసజాతీయ
ప్రతియోగికత్వమితినకోపిదోషః తస్మాత్స్వవిశేష్యకపదం ప్రామాదిక
మేవేత్యాచక్షతే అద్వైవంరీత్యావిశేషేషు పరస్పరభేదవిషయకానుమి
తేస్స్వీకారే విశేషాంతరాపేక్షా నాస్తీతి ముక్తావళీగ్రంథవిరోధ ఇతిచే
న్నాస్తివిరోధః నహితేనగ్రంథేనవిశేషాణాం వ్యావర్తకాంతరేణ పరస్ప
రభేదానుమితిరేవ నాస్తీత్యుచ్యతే॰ యేనవిరోధస్స్యాత్ కింతువ్యావర్త
కాంతరమంతరేణాపి పరస్పరభేదసిద్ధిరిత్యేతావతైవ అనవస్థానిరాసాత్

సతివ్యాప్త్యాది జ్ఞానేజాయమానానుమితిర్న వార్యతే పరస్పరభేదస్యధ
ర్మిగ్రాహకమానేనైవసిద్ధత్వాన్నతదనుమితి రితిచేదస్తుధర్మిగ్రాహక
మానేనైవ తత్సిద్ధిఃతథాపి తద్విశిష్టత్వావిశేషమాత్ర స్యైత్వాత్తద
నుమితిర్నశక్యతేవారయితుంసిసాధయిషయాం కదాచిదనుమితిస్స్యాత్కే
వసావారణీయా ప్రాథమికభేదసిద్ధిస్తు ధర్మిగ్రాహకమానేనైవ నత్వేత
ద్విశేషస్తద్విశేషాద్భిద్యతే తాదాత్మ్యేనైతద్విశేషాదిత్యనుమానేన
పూర్వోక్తదోషాత్ ఉత్తరకాలంతునని వారయామః తస్మాదస్త్యేవతే
షాంపరస్పర భేదానుమితిరత ఏవవిశేషాంతరాపేక్షానాస్తీత్యప్యుక్తం
నతువిశేషాంతరంనాస్తీతియదపేక్షయావిశేషోనాస్తీత్యత్రాపివిశేషాపే
క్షానాస్తీత్యర్థః అత్రైవమపితత్తదవయవభేదాత్పరస్పరంభేదఇతి
గ్రంథస్య రసవిరోధః ఘటాన్యఘటత్వాదిహేతుకానుమితిమా
దాయైవాతివ్యాప్తేర్వారణీయత్వాత్ తత్తదవయవఘటితహేతో
స్తత్తద్ఘటాదివృత్తిసమానాధికరణమాత్రవృత్తిత్వాదితిచేన్నాయమ
వ్యస్తివిరోధఃహ్యాయం గ్రంథోయథోపదర్శితస్యమహాదేవలక్షణస్యఘ
టాదావతివ్యాప్తివారణాయప్రవృత్తః యేనవిరోధస్స్యాత్ కింతుపర
మాణువ్యావర్తకతయావిశేషా అవశ్యమభ్యుపేయాః ఇతివదిష్యన్విశ్వ
నాథః తర్హిఘటాదీనాంకేవ్యావర్తకాఇతిజిజ్ఞాసాయాంసంతిఘటాదీనాం
వ్యావర్తకా ఇతిదర్శయతితత్తదవయవభేదాదితి తావతాఘటాదీనాం
తత్తదవయవాతిరిక్తవ్యావర్తకానాంనిరాసః స్వతఏవవ్యావృత్తఇతి
చధర్మిగ్రాహకమానాతిరిక్తప్రమాణానపేక్షప్రాథమికసిద్ధివిషయపర
స్పరభేదకఇత్యర్థః తదనుగుణంచేదంలక్షణం యథోపవర్ణితవిశేషణవిశి
ష్టలింగజన్యాహిసజాతీయభేదానుమితిః ప్రాథమికీభవితుమర్హతిఘటా
దిషుప్రథమమేవఘటత్వాదినాపటాదీనాంభేదానుమితేః నతూక్తవిశే
షణరహితలింగజన్యాతథాహి స్వభిన్నత్వరహితం స్వమేవతేనచవిశే
షాంతరభేదానుమితిః ఏతద్విశేషేవిశేషాంతరభేదసిద్ధ్యధీనవ్యాప్తిగ్రహః

దాసతివ్యా దేవంతత్త్వానభిషిక్తప్యా విషయకప్రతీతివిషయత్వశూన్య
ఏతద్విశేష త్వాదికతిపయలింగకవిశేషాం తరభేదానుమితిరపితథాఘట
త్వాదిలింగక పటాదిభేదానుమితిస్తు ఘటవ్యక్త్యంతరగృహీతయావ్యా
ప్త్యాఏతద్ఘటవ్యక్తౌ ప్రథమమేవభవితుమర్హతీతి సర్వమనవద్యంపరంతు
ఏతద్విశేషో జలపరమాణువృత్తివిశేషాద్భిన్నః పృథివ్యనుయోగికసమ
వాయాజ్జలసమ వేతత్వాభావాదిత్యనుమితి విశేష్యతావమాదాయాసం
భవాదుర్వారః తాదృశలింగస్య ఏతద్విశేషావిషయక ప్రతీతివిషయ
త్వాదేతద్విశేష సమానాధికరణేతరఘటత్వాది వృత్తిత్వాచ్చకింస్వ
వంరీత్యా తత్తదవయవభేదాదిత్యాదిగ్రంథో యదుక్తలక్షణస్య ఘటా
దావతివ్యాప్తి వారకతయాపియోజయితుశక్యః అతోఘటఃపటాద్భి
ద్యతే కపాలసమవాయాత్తంత్వసమవేతత్వాదిత్యాద్యను మితివిశేష్య
తామాదాయాపితత్రాతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ కపాలసమవాయా
దేరప్యేతద్ఘటా విషయకప్రతీతివిషయత్వాదేతద్ఘటసమానాధికరణే
తరఘటాంతర వృత్తిత్వాచ్చ తస్మాదసంభవగ్రస్తమేవేదం లక్షణంయ
త్తూక్తంకేన చిత్స్వసజాతీయభేదపదస్య స్వేతరస్వసజాతీయయావత్ప్రతి
యోగిక భేదపరత్వాన్నోక్తానుమితి మాదాయాసంభవఇతి తన్నచారు
స్వభిన్న లింగజన్యత్వస్యయథా శ్రుతార్థపరత్వే ఏతద్విశేషోవిశేషాంత
రేభ్యోభిద్యతే ఏతత్పరమాణ్వనుయోగిక సమవాయాత్ ఏతద్విశేష
ఘటాన్యతరత్వాత్ ఇత్యనుమితివిశేష్యతా మాదాయాసంభవాపత్తేః
స్వావిషయక ప్రతీతివిషయస్వసమానాధి కరణమాత్రవృత్తి భిన్నలింగ
జన్యార్థకత్వే ఘటాదౌ తాదృశానుమితేరప్రసిద్ధేః తత్రఘటత్వాదేస్త
త్తద్ఘటా విషయకప్రతీతివిషయత్వేపి తత్తద్ఘటాసమానాధి కరణేతర
ఘటాంతరవృత్తిత్వేపిచ తద్ఘటేతరయావద్ఘట ప్రతియోగికభేదసాధక
త్వాభావాత్ ఏతత్కపాలసమవాయాదేస్తు తద్ఘటాసమానాధికరణ
మాత్రవృత్తిత్వాదిత్యాస్తాంవిస్తరః తస్మాద్విశేషేషుపరస్పర భేదాను

మితిస్వాభిష్టే లింగేసకదాపినజన్యత ఇత్యభిప్రాయేణేదంలక్షణం అభి
ప్రాయమూలంతుమృగ్యం ॥ నిత్యసంబంధత్వమితి నిత్యత్వంవక్ష్యతేసం
బంధత్వం విశిష్టప్రతీతినియామకత్వం తచ్చప్రకారత్వవిశేష్యత్వాన్య
విషయతాశ్రయత్వం నచనిర్వికల్పకీయవిషయతా మాదాయఘట
త్వాదావతివ్యాప్తిరితివాచ్యం కించిద్విషయతానిరూపితత్వస్యాపివిష
యతా విశేషణత్వాత్ నచగగనాదినిష్ఠఘటత్వాభావాదిరూపస్వ
రూపసంబంధేతి వ్యాప్తిరితివాచ్యం ప్రకారత్వవిశేష్యత్వాన్యతర వద్భి
న్నత్వస్యాపి విశేషణత్వాత్ నచసమవాయస్యాపికదాచిదస్మదాదిజ్ఞానే
నిత్యజ్ఞానేచ ప్రకారత్వాద్విశేష్యత్వాచ్చ అసంభవఇతివాచ్యం ప్రకా
రత్వవిశేష్యత్వాన్యవిషయతాయామేవస్వనిరూపకప్రకారత్వవిశేష్య
త్వాన్యతర వద్భిన్నవృత్తిత్వస్య నివేశనీయత్వాత్సమ వాయనిష్ఠా
యాంసంసర్గతాఖ్యా విషయతాతన్నిరూపక ప్రకారత్వవిశేష్యత్వయో
స్సమవాయే అభావాన్నదర్శితదోషః ఏవంచకించిద్విషయతా నిరూపిత
త్వంనోపాదేయ మిత్యస్మద్గురుచరణసమ్మతః పరిష్కారః అథఘటసమవా
యికపాలయోర్యస్స్వరూపసంబంధస్సయదిసమవాయరూపస్తదాఘ
టసమవాయవాన్కపాలఇతి ప్రతీతినిరూపితస్వరూప సంబంధనిష్టసం
సర్గతానిరూపక ప్రకారతావద్భిన్నత్వ విరహాదసంభవః యద్యధికరణ
స్వరూపస్తదాతుల్యయుక్త్యాప్రమేయత్వవాన్సమవాయఇతిప్రతీతివిష
యస్వరూపసంబంధస్యాపిసమవాయరూపతయాతన్నిష్ఠసంసర్గతానిరూపి
తవిశేష్యతావద్భిన్నత్వవిరహాదసంభవ ఇతిచేద్భ్రాంతోసినహిస్వనిష్ఠ
విషయతానిరూపితప్రకారత్వవిశేష్యత్వాన్యతరవద్భిన్నత్వంలక్షణమితి
వయంబ్రూమః యేనాయమసంభవస్స్యాత్కింతుస్వనిరూపితప్రకారత్వ
విశేష్యత్వాన్యతరవద్భిన్నవృత్తిర్యావిషయతా ప్రకారత్వవిశేష్యత్వా
న్యతదాశ్రయత్వమిత్యేవ ఏవంచఘటసమవాయవాన్కపాలఇత్యాది
ప్రతీతినిరూపితసంసర్గతామాదాయాలక్షణసమన్వయోమాభూత్ ఘట

వాఁకపాలఇత్యాదిప్రతీతివిషయతా మూదాయలక్షణసమన్వయః కేన
వార్యతేఅథవా ప్రకారతాత్వవిశేష్యతాత్వవత్సం సర్గతాత్వస్యావ్యతిరి
క్తతయాస్వనిరూపిత ప్రకారత్వవిశేష్యత్వాన్యతరవచ్ఛిన్నవృత్తిసంసర్గ
తాశ్రయత్వమేవసంబంధత్వమితిబోధ్యంయద్యపిసవాయః ప్రత్యక్షసిద్ధఏవ
నీలోఘటఇత్యాదౌ తస్యసంసర్గతయాభానా త్తథాపివి ప్రతిపన్నంప్రతి
ప్రథమతస్స్వరూప సంబంధాద్యతిరిక్తస్త త్ప్రతీతివిషయఇతిప్రతిపాద
యితుమశక్యతయా తదర్థమనుమానందర్శయితుమహ తత్ప్రమాణంత్వి
త్యాది సమవాయే ప్రమాణంత్విత్యర్థః ఉచ్యతఇతి శేషః గుణక్రియేతితథా
హీత్యాదిః గౌరవాదితి అథాత్రపరీతమేవగౌరవం తథాహి నీలోఘటఇ
తిప్రతీతౌ ఘటస్యస్వరూపమేవసంసర్గః ఘటస్వరూపంచక్లృప్తమేవనకల్పనీ
యంతత్ప్రతీతి నిరూపితాచయాసంసర్గతా త్వయాస్వీకృతా సమవాయే
సైవమయా ఘటస్వరూపేస్వీక్రియతే నాతోమమగౌరవం నచఘటవి
షయకప్రతీతౌ ఘటస్వరూపస్య పటవిషయకప్రతీతౌ పటస్వరూపస్యే
త్యనంతానాంసం సర్గత్వేగౌరవమితివాచ్యం తత్తత్ప్రతీతినిరూపితానాం
సమవాయేత్వయాస్వీకృతానామేవ సంసర్గతానాంతత్తత్స్వరూపేషుమ
యాస్వీకారాత్ నచవిషయభేదేన విషయతానాంభిన్నతయా తత్తత్ప్ర
తీతినిరూపితానాం సంసర్గతానాంభేదాపత్తిరితివాచ్యం విషయైక్యేపిని
రూపక విషయతా భేదేనవిషయతాభేదస్యావశ్యకతయాసమవాయని
ష్ఠానామపిసంసర్గతానాం ఘటపటాదివిశేష్యతా భేదేనభేదాదేకస్మిన్
బహువిషయతా కల్పనాపేక్షయాబహుష్వేకైకవిషయతాకల్పనస్యగు
రుత్వాభావాత్ ఘటపటకుడ్యకుసూలాఇత్యాకారకసమూహాలంబనప్ర
తీతౌ ఏకస్యామేవనానాస్వరూపాణాం సంబంధత్వకల్పనేగౌరవమిత్యపివ
రాస్తం తత్రాపిచతసృణాంసంసర్గతానాం ఏకస్మిన్ త్వయాస్వీకారేణ
చతసృషువ్యక్తిషు ఏకస్యాస్సంసర్గతాయా స్స్వీకారే గౌరవాభావా
త్ తథాచాతిరిక్త సమవాయకల్పనాప్రయుక్తం గౌరవంపరమ తిరిచ్యతే

అతస్సమవాయోనప్రామాణిక ఇతిచేదుచ్యతే అస్తితావదయంఘటో
యంఘటఇతిజ్ఞానాది మేఘటాఇతిజ్ఞానస్య ప్రత్యక్షరూపస్యశాబ్దరూపస్య
వావైలక్షణ్యమాను భావికంనతదపహ్నవమర్హతి తచ్చసమూహాలంబ
నేవిశేష్యతా భేదేనప్రకారతానాంభేదః నత్వేమేఘటాఇతిజ్ఞానే ఇతిస్వీ
కారేణైవనిర్వహతి తతశ్చతస్మిన్ జ్ఞానే నానావిశేష్యతా నిరూపితైక
ప్రకారతా తన్నిరూపితాచసంసర్గతా సమవాయస్వీకర్తృభిరేకైవస్వీ
కార్యా స్వరూపసంబధవాదిభిస్తు తత్తద్వ్యక్తిస్వరూపాత్మకవిషయ
భేదాద్భిన్నా ఏవసంసర్గతాస్స్వీక్రియేరన్ ఇతిన్యాయ్యమిదంగౌరవంనీలాః
పీతాఇత్యాది ప్రతీతిష్వపిబోధ్యం ఏవమనంతేషుభూతలాది స్వరూపేషు
రూపాది ప్రతియోగికత్వకల్పనాపేక్షయా ఏకస్మిన్ సమవాయేతత్కల్ప
నాయాం లాఘవమక్షతమేవ ఆశ్రయనాశజన్యతా వచ్ఛేదకఘటకత
యాపి సమవాయసిద్ధిః స్వరూపసంబంధేనతద్వృత్తి కార్యనాశత్వస్య
జన్యతా వచ్ఛేదకత్వేపిధ్వంసస్యాపినాశ ప్రసంగాద్రూపాభావాదితిసమ
రూపసమవాయ సత్త్వేకేనసంబంధేనకథం తత్రరూపాభావః సంబంధస
త్త్వస్యతేన సంబంధేనసంబంధి సత్త్వవ్యాప్యత్వాదితి చేదత్రమహాదేవః
రూపనిరూపితత్వ విశిష్టసమవాయస్స్వరూప సంబంధయావాయౌతద
భావః నచవిశిష్టస్యానతిరిక్తతయా విశిష్టసమవాయోపివాయావస్తీతి
వాచ్యం రూపనిరూపితత్వవిశిష్ట సమవాయనిరూపితాధికరణతాయా
ఏవస్వరూపసంబంధతయాతస్యచవాయావభావాత్ ఇత్యాహుస్తత్రవిచా
ర్యతే కిమేతావతాసమవాయస్య కేవలస్యసంసర్గతా నాస్తీత్యభిప్రేతంనా
స్తీతివా ఆద్యేరూపనిరూపితత్వ విశిష్టసమవాయత్వావచ్ఛిన్ననిరూపి
తాధికరణతా సంసర్గకరూపప్రకారకవాయు విశేష్యకబుద్ధేఃప్రమాత్వ
వారణేపి సమవాయసంసర్గక రూపప్రకారకబుద్ధేః ప్రమాత్వమవారి
తంద్వితీయే ధర్మిగ్రాహకమానవిరోధః విశిష్టబుద్ధిసంసర్గతయైవతత్సిద్ధేః
సంసర్గఘటకత్వాత్సంసర్గత్వమనపేతమితిచేదస్తు తథాపిస్వరూపసంబంధా

భావస్యైవభవదుక్త రీత్యాతన్మృద్ఘటే ప్రమాత్వాభావనియామకతయా రూపసమవాయ సత్త్వేపిరూపాభావాదితి రూపాభావస్యతన్నియామకత్వకథనవిరోధః నచరూపాభావాదిత్యస్యరూప నిరూపితత్వవిశిష్టసమవాయత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితాధికరణతాసంబంధేనరూపాభావాదిత్యర్థకల్పనయాన విరోధఇతివాచ్యం తాదృశార్థస్యాస్వరసత స్తద్వాక్యాదలాభేనకుసృష్టికల్పనాపత్తేః కించానంతస్వరూపాణాం సంసర్గతాస్వీకారేణగౌరవాద్ధిసమవాయః ప్రాగంగీకృతః యదిరూపనిరూపితత్వవిశిష్టసమవాయ నిరూపితాధికరణతాయా ఏవసంబంధత్వంతదాధికరణతాయాఅధికరణస్వరూపాతిరిక్తతయా నంత్యానపాయాత్ సమవాయస్వీకార ఏవనిరర్థకః అధాధికరణతానాధికరణస్వరూపాకింత్వతిరిక్తాసాచనాధికరణభేదాద్భిద్యతే మానాభావాత్కింతు సంబంధభేదాన్నిరూపకతావచ్ఛేదకభేదాచ్చ తథాచరూపవత్తాబుద్ధౌ సర్వత్రరూపనిరూపితత్వవిశిష్ట సమవాయత్వావచ్ఛిన్న నిరూపితాధికరణతాయా ఏవసంసర్గతాస్వీక్రియతే ఘటత్వవిశిష్టబుద్ధౌ సర్వత్రఘటత్వనిరూపితత్వ విశిష్ట సమవాయత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితాధికరణతాయాఇతి స్వరూపాణాం సంసర్గతాస్వీకారాపేక్షయాలాఘవసమవాయమితిచేదప సిద్ధాంతాత్తథాహి అధికరణతాయా అతిరిక్తత్వేవాదిభిరపిత త్తద్విశేషధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపితాధికరణతానాం అవశ్యకల్పనీయానాం సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వంస్వీక్రియతే నత్వతిరిక్తాసామాన్యధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపితాధికరణతా కాచిదంగీకార్యా ప్రయోజనాభావాత్ ఏతచ్చవ్యాప్తివాదే పూర్వపక్షగ్రంథేభట్టాచార్యేణప్రకటితం ఏవంచతత్ద్రూపనిరూపితత్వవిశిష్టసమవాయత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితాయా అధికరణతాస్తత్ద్రూపనిరూపితత్వవిశిష్టసమవాయత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వాప్రతీత్యనురోధేనకల్పితాన్తాసామేవరూపనిరూపనిరూపితత్వవిశిష్టసమవాయత్వావర్యాప్త నిరూపకతావచ్ఛేదకతాకత్వమపిస్వీక్రియతే తాభిరేవరూప

నిరూపితత్వ విశిష్టసమవాయత్వా వచ్ఛిన్నవత్తాప్రతీతేరపినిర్వాహాత్
నత్వధికరణతాంతరం ప్రయోజనాభావాత్ అన్యథా ఏకైకవ్యక్త్యాయా
వంతోధర్మాస్తద్వ్యక్తిత్వం తద్వ్యక్త్యేతద్వ్యక్త్యన్యతరత్వం ఏవంవ్య
క్తిత్రయాన్యతమత్వం వ్యక్తిచతుష్టయాన్యతమత్వం ఇత్యాదిఏవంనీలత్వ
రూపత్వ గుణత్వసత్తాభావత్వ ప్రమేయత్వాదిఏవంతదాశ్రయాన్యా
యావంతో వ్యక్తయః ప్రత్యేకం తత్తద్వ్యక్త్యన్యత్వ విశిష్టనీలత్వాది
ఏవం తత్తద్ధర్మప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వాది తత్తద్విశిష్టనిరూపితా
ధికరణతానాం తత్తద్విశిష్టనిరూపితత్వ విశిష్టసమవాయత్వా వచ్ఛిన్న
నిరూపితాధికరణ తానాంచభేదేమహా గౌరవప్రసంగాత్ మమతుత
త్తద్వ్యక్తిత్వ విశిష్టనిరూపితాధికరణతాయా ఏవతద్వ్యక్తివృత్తియా
వద్ధర్మా వచ్ఛిన్ననిరూపితత్వం తద్వ్యక్తిత్వవిశిష్టనిరూపితత్వ విశిష్టస
మవాయత్వా వచ్ఛిన్ననిరూపితాధి కరణతాయాఏవచతద్వ్యక్తివృత్తి
యావద్ధర్మా వచ్ఛిన్ననిరూపితత్వ విశిష్టసమవాయత్వా వచ్ఛిన్ననిరూ
పితత్వం ఏవమేతద్వ్యక్తివృత్తిత్వవిశిష్టఘటత్వ నిరూపితాధికరణతా
యాఏవఘటత్వనిష్ఠై తద్వ్యక్తివృత్తితావచ్ఛేదకీభూతఘటత్వజాతిత్వా
దియావద్ధర్మా వచ్ఛిన్ననిరూపితత్వం ఏతద్వ్యక్తిత్వవిశిష్ట ఘటత్వనిరూ
పితత్వ విశిష్టసమవాయత్వా వచ్ఛిన్ననిరూపితాధి కరణతాయాఏవచ
ఘటత్వనిష్ఠై తద్వ్యక్తివృత్తితా వచ్ఛేదకీభూతయావ ద్ధర్మావచ్ఛిన్నని
రూపితత్వ విశిష్టసమవాయత్వా వచ్ఛిన్ననిరూపితత్వమితి వ్యక్తమేవ
లాఘవం తతశ్చాధికరణతాయా అధికరణస్వరూపత్వమతే అతిరిక్తత్వ
మతేచ అధికరణభేదేనభిన్నతయా సమవాయాంగీకారేపి అనంతానాం
సంసర్గతా స్వీకారోనాపేతఇతి తత్స్వీకారేగౌరవం దుర్వారమేవతస్మా
దనుపపన్నం మహాదేవవచనం ॥ హరిరామస్తువాయౌ రూపవత్తాబు
ద్ధేఃప్రమాత్వమంజసా ప్రత్యాచఖ్యౌ ॥ తథాహి రూపనిరూపితోయస్స
మవాయస్స యద్యపివాయౌతిష్ఠతి తథాపినాసౌవాయౌ రూపవత్త్వసం

బంధః ననుసమవాయోనవాయౌరూపస్య సంబంధఇత్యుక్తేర్థః కింస
మవాయోన వాయ్వనుయోగికఇతి కింవానరూపప్రతియోగిక ఇతిఆ
హో౽స్విద్వాయు విశేష్యకరూపప్రకారక బుద్ధౌసంసర్గో౽నతి నాద్యద్వి
తీయౌ అసంభవాన్నాపితృతీయః వాయూరూపవానితిభ్రమీయసంసర్గ
తాయా స్తత్ర దుర్వారత్వాత్ తాదృశప్రమీయసంసర్గతా తత్రనా
స్తీత్యర్థః ఇతిచేత్తస్యాపివేదానీం అస్మాభిరాపాదనీయత్వా దితిచేదుచ్య
తేవాయ్వను యోగికత్వవిశిష్టసమవాయే రూపప్రతియోగికత్వంనాస్తీ
త్యర్థః సమవాయనిష్ఠయోర్వాయ్వను యోగికత్వరూప ప్రతియోగిక
త్వయోర వచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావో నాస్తీతిఫలితో౽ర్థః తతశ్చతత్సంబం
ధివిశేష్యకత్వే సతితత్ప్రకారకత్వంప్రమాత్వం తత్సంబంధిత్వంచ తత్ప్ర
తియోగికత్వా వచ్ఛిన్ననిరూపకతా కానుయోగిత్వం అతో౽వాయూ
రూపవానితి బుద్ధేర్నప్రమాత్వం కింతుభ్రమత్వం తచ్చతదభావవద్విశే
ష్యకత్వేసతి తత్ప్రకారకత్వం తత్ప్రతియోగికత్వవిశిష్ట తత్సంబంధినిష్ఠని
రూపకతాకాను యోగితాయాఏవతేనసంబంధేనతదభావం ప్రతివిరోధి
త్వాద్వాయౌ సమవాయేనరూపాభావో౽స్త ఏవేతితస్యభ్రమత్వమితిప
వంచాత్ర ముక్తావళీగ్రంథస్యాపి వస్తుతో౽రూపనిరూపితస్య సమవాయ
స్యవాయౌరూప సంబంధత్వాభావేనతత్సంబంధా వచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకరూపాభావస్యవాయౌ సత్వాద్వాయూరూపవానితి బుద్ధేర్భ్రమ
త్వమేవన ప్రమాత్వమిత్యర్థకతయానానుపపత్తిరితిఉపాధ్యాయమతాను
యాయినస్తు విశిష్టబుద్ధౌవిశేష్యే అనుయోగితారూపసంబంధో౽విశేష
ణేచతస్య ప్రతియోగితారూపసంబంధో భాసతఇతినియమేన వాయూ
రూపవానితి సంబంధవిధయాభాసమానే సమవాయేవిశేష్యానుయోగి
కత్వరూప ప్రతియోగికత్వే అపిసంబంధమర్యాదయాభాసేతే తయో
శ్చపరస్పరా వచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావభాన మపిస్వీక్రియతే తతశ్చవా
యూరూప వానితిబుద్ధౌసంబంధ విధయాభాసమాన యోర్వాయ్వను

యోగికత్వ రూపప్రతియోగికత్వ యోర్భ్యాసమానో యో వచ్ఛేద్యా
వచ్ఛేదకభావః తస్యబాధాన్నతస్యాః ప్రమాత్వమిత్యాహుః తన్న ప్రమా
త్వస్యపూర్వోక్తరీత్యానిర్వచనేనైవ అనతిప్రసంగేవిశేషణ ప్రతియోగి
కత్వవిశేష్యానుయోగికత్వ యోస్తయోరవచ్ఛేద్యా వచ్ఛేదకభావస్యచ
విశిష్టబుద్ధివిషయతా స్వీకారస్యనిష్ప్రయోజనత్వాదితి దీధితికృన్మతా
నుయాయినః పరంతూపాధ్యాయమతానుసారేణ కథంచి న్మహాదేవ గ్రం
థో యోజయితుంశక్యతే తథాహిరూపనిరూపితత్వ విశిష్టసమవాయనిరూ
పితాధికరణతాయా ఇత్యస్య రూపప్రతియోగికత్వా వచ్ఛిన్నసమవా
యనిష్ఠనిరూపకతా కానుయోగితాయా ఇత్యర్థః తత్రచసమవాయఏవ
సంబంధః తత్రవిశేషణవిశేష్యయోస్సంబంధః ఇతరాంశ ఇతి విశిష్టేరూప
సంబంధత్వవ్యపదేశ ఇతి ఏవంచాత్రరూపాభావాదితి ముక్తావళీగ్రంథ
స్యసమవాయేన రూపాభావాదిత్యర్థః నతురూపనిరూపితత్వ విశిష్ట
సమవాయనిరూపితాధికరణతా సంబంధేనరూపాభావాదితిప్రయోజనా
భావాత్పూర్వోక్తరీత్యాసమవాయేనరూపాభావస్యవాయౌ వక్షితత్వా
దిత్యుపాధ్యాయ మతానుసారేణ మహాదేవగ్రంథో యుజ్యత ఇతిబోధ్యం
వైశిష్ట్యస్య చతత్రసత్వాదితి తస్యానిత్యత్వాంగీకారాదితిభావః ననుత
థాపిశ్యామ ఘటస్యపాకరక్తతా దశాయాంతత్రశ్యామ రూపవత్తా
బుద్ధిప్రసంగః పూర్వంవిద్యమానస్య శ్యామరూపస్యయస్సమవాయస్త
స్యేదానీమపి సత్వాదిత్యతఆహ మమత్వితి అయమాశయః కింపినష్ట
శ్యామ రూపేరక్తకాలా వచ్ఛిన్నత్వావగాహి ఇదానీంశ్యామోఘట
ఇతిప్రత్యయ ఆపాద్యతే ఆహోస్విచ్ఛ్యామోఘట ఇతిప్రత్యయస్త
దానీం ఆపాద్యతేనాద్యః వినష్టశ్యామరూపస్య తత్కాలావచ్ఛిన్న
త్వాసంగీకారాత్ ద్వితీయేకింలౌకికప్రత్యక్షాత్మక ఉతాలౌకికప్రత్యక్షా
త్మకః ఆద్యేలౌకికప్రత్యక్షే విషయస్యకారణత్వాన్న తద్వత్తాబుద్ధిః
అలౌకికప్రత్యక్షంతు ఇష్యతఏవఏవంతస్య ప్రమాత్వమపిప్రమాత్వశరీరే

కాలానంతర్భావాదితి ఏవం చ న తద్వత్తాబుద్ధిరిత్యస్య న తల్లౌకిక ప్రత్యక్ష
మిత్యర్థః నను యద్యభావస్య సంబంధాంతరం న స్వీక్రియతే తర్హి తస్య క
స్సంబంధః భూతలస్వరూపమితి చేత్తర్హి ఘటవత్యపి భూతలే ఘటాభావ
లౌకిక చాక్షుషాపత్తిః విషయస్య ఘటాభావస్య సత్త్వాత్ న చ తదా నత్రా
కికసన్నికర్ష ఇతి వాచ్యం చక్షుస్సంయుక్తానుయోగిక భూతలస్వరూపా
త్మకవిశేషణతాయా అపి తత్ర సత్త్వాత్ న చ ఘటలౌకిక చాక్షుషస్య ప్రతి
బంధకస్య సత్త్వాన్న తదా ఘటాభావ చాక్షుషమితి వాచ్యం ఘటలౌకిక
చాక్షుషాభావ దశాయామేవ తస్యాపాదనీయత్వాత్ న హ్యసతోర్థ
ర్త్ర్యంతర ఘటితసన్నికర్షానుభూయమానారోపజనక దోష ఘోరటవ
తి భూతలే ఘటాభావ లౌకిక చాక్షుష మభ్యుపగమ్యతే తాంత్రికైః ఏవం
తత్కాలోత్పన్నస్య ఘటాభావస్యోపనీతభానాదేః ప్రమాత్వాపత్తిః విశే
షణవిశేష్యసంబంధానాం త్రయాణామపి సత్త్వాన్న చ ప్రమాత్వస్య కాలా
ఘటితత్వాదిష్యత ఏవ తస్య ప్రమాత్వమితి వాచ్యం ఇదానీం ఘటాభావవ
ద్భూతలమిత్యాకారకస్య ఘటాభావే ఏతత్కాలావచ్ఛిన్నత్వావగాహి
నో జ్ఞానస్య ప్రమాత్వాపాదనాత్ యద్యపి ఘటాభావే ఉపలక్షణవిధయా
ఏతత్కాలావచ్ఛిన్నత్వావగాహినస్తాదృశజ్ఞానస్య ప్రమాత్వ మిష్యత ఏవ
దేశాంతరవృత్తిత్వా వచ్ఛేదేన ఘటాభావస్య ఏతత్కాలావచ్ఛిన్నత్వా
బాధాత్ తథాపి ఏతత్కాలావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్ట ఘటాభావ నిరూపితవై
శిష్ట్యావగాహి నస్తాదృశజ్ఞాన స్యైవ ప్రమాత్వ మాపాదనీయం య
త్కాలావచ్ఛేదేన యస్య సంబంధో యత్ర వర్తతే తత్కాలావచ్ఛిన్న
త్వవిశిష్టతన్నిరూపిత సంబంధస్య తత్ర తావశ్యకత్వాదిత్యత ఆహ ఇత్థం చేతి
అత్ర తత్తత్కాలీనేత్యస్య ఘటాభావవద్భూతలమితి జ్ఞాన కాలీనేత్యర్థ
మాహ మహాదేవః అద్యైతావతా తద్వద్విశేష్యక ఘటాభావప్రకారక
జ్ఞానాధికరణకాలవిశిష్ట భూతలస్వరూపం తత్ర ఘటాభావస్య సంబంధ ఇ
త్యాయాతం తథా చ ఘటకాలావచ్ఛేదేన ఘటాభావవత్తావగాహినః పూ

ర్వోపదర్శితోపనీత భానస్య ప్రమాత్వేరిదుర్వారమేవ తాదృశజ్ఞానాధిక
రణకాలవిశిష్ట భూతలస్వరూపాత్మక సంబంధస్యత దానీమనపాయాత్
నచజ్ఞానపదం ప్రమాపరమితివాచ్యం తథాసతితజ్జ్ఞానస్యప్రమాత్వేసిద్ధే
తదధికరణకాల విశిష్టభూతలస్వరూపాత్మకసంబంధవత్వం తత్సత్వేచత
జ్జ్ఞానప్రమాత్వమిత్యన్యోన్యా శ్రయత్వాపత్తేః నచాత్రకాలస్యతత్త
ద్వ్యక్తిత్వేనైవసంబంధఘటకత్వం వతువియుక్తరూపేణతాదృశ కాలా
నాంపరిచాయకంతు ప్రమాత్వాభిమతతాదృశజ్ఞానాధి కరణత్వమితినా
న్యోన్యాశ్రయఇతివాచ్యం ఏవమప్యేతాదృశ సంబాధస్యజ్ఞానకాల ఏవ
సంభవేన తాదృశజ్ఞానాధికరణత్వ పరిచితకాలవిశేష విశిష్టభూతలస్వరూ
పాత్మకసంబాధస్య తాదృశ జ్ఞానాత్ప్రాగ సంభావితతయాచక్షుస్సం
యుక్తవిశేషణతాయాః కారణత్వానుపపత్తేః నచఘటాభావ ప్రమా
సామగ్ర్యధికరణత్వమేవ పరిచాయకమితివాచ్యం తథాసతిఘటాభావ
ప్రమాసామగ్ర్యధికరణత్వపరిచితకాలవిశేష విశిష్టభూతలస్వరూపస్య
సామగ్రీకాలఏవసంభవేన ప్రమాకాలేతస్యా సంభావితతయాసన్నికర్ష
స్యకార్యకాలవృత్తి తయాహేతుత్వసిద్ధాంతవ్యాకోపాత్ స్వపూర్వకా
లవిశిష్ట భూతలస్వరూపాత్మక సంబంధస్యప్రమాకాలేబాధితత్వేన ఘటా
సమవధానకాల మవగాహమానస్యేదానీం ఘటాభావవద్భూతలమితిజ్ఞా
నస్య ప్రమాత్వానాపత్తేశ్చ నచతాదృశప్రమాతత్సామగ్ర్యన్యతరాధి
కరణత్వమేవ కాలవిశేషపరిచాయక మితివాచ్యం ఏవమపిఘట సమవ
ధానకాలోత్పన్నస్య తత్సమవధానానధికరణ పూర్వాపరకాలావ
గాహినఃపూర్వదినే ఘటాభావవద్భూతలంపరదినే ఘటాభావవద్భూ
తలమిత్యుపనీతభానాదేః ప్రమాత్వాభావాపత్తేఃపూర్వాపరకాలయో
స్తత్ప్రమాతత్సామగ్ర్యన్యతరాధికరణత్వరూపపరిచాయక ధర్మాక్రాంత
త్వాత్తదాక్రాంతఘటసమవధానకాలవిశిష్టభూతలస్వరూపాత్మకసంబం
ధే పూర్వాపరదినాత్మక కాలవిశేషావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టనిరూపితత్వ

భాధాత్ నచ తాదృశ ప్రమాతత్సామగ్ర్యన్యతరాధికరణ తాదృశప్ర
మావిషయైతదన్యతరత్వం పరిచాయక మితివాచ్యం తథానతిఘటాసమ
వధానకాలో త్పన్నస్యతత్కాలంఘటసమ వధానకాలంచ అవగాహ
మానస్యేదానీం ఘటాభావవద్భూతలం పూర్వదినేఘటాభావవద్భూత
లమిత్యాకారక సమూహాలంబనాత్మకజ్ఞానస్యపూర్వదినాంశేపిప్రమా
త్వాప త్తేః ఇదానీంతనకాలస్యతాదృశప్రమా తత్సామగ్ర్యన్యతరాధి
కరణత్వవత్పూర్వదినాత్మక కాలస్యాపితాదృశ ప్రమావిషయత్వేనపరి
చాయక ధర్మాక్రాంతతయాతద్విశిష్ట భూతలాదిస్వరూప స్యాపిసంబంధ
త్వానపాయాత్ అథతత్ప్రమావ్యక్తితత్సా మగ్ర్యన్యతరాధికరణకాల
విశిష్ట భూతలాదిస్వరూపం తత్ప్రమావిషయీ భూతాభావస్య సం
బంధ ఇత్యేవంత త్తద్వ్యక్తిత్వేన యదిప్రమాయాః కాలవిశేషపరిచా
యకకోటిప్రవేశస్స్యాత్ తదాస్యాదయందోషఃవయంతుప్రమాత్వేనైవ
ప్రమాంతత్రప్రవేశయామః తథాచతద్విశేష్య గత్వవిశిష్టఘటాభావ
ప్రమాధికరణత్వ పరిచితకాలవిశేషావచ్ఛిన్న భూతలస్వరూపంఘటా
భావస్యసంబంధః తథాచఘటసమవధాన కాలోత్పన్నస్య తత్సమవ
ధానానధికరణ పూర్వాపరకాలావగాహినః పూర్వోపదర్శిత జ్ఞానస్యన
ప్రమాత్వానుపపత్తిః పూర్వాపరదినాత్మక కాలయోరపిపురుషాంతర
స్య యోగినామేవవాయద్ఘటా భావవద్భూతలమితిజ్ఞానం ప్రమాత్మకం
తదధి కరణత్వాత్తద్విశిష్ట భూతలస్వరూపస్య సంబంధత్వా నపాయా
దేవం ఘటానమవధాన కాలోత్పన్నస్య తత్కాలంఘటసమవధానకా
లంచ అవగాహమానస్య పూర్వోపదర్శితజ్ఞానస్య నపూర్వదినాంశే
ప్రమాత్వాపత్తిః పూర్వదినాత్మకకాలస్య ఘటాభావ ప్రమాధికరణ
త్వాభావాత్ ఏవంచసామగ్రీవిశేషోపి నకర్తవ్యః లౌకికప్రత్యక్షాత్మ
కప్రమోత్పత్త్యవ్యవహితపూర్వక్షణస్యాపి పురుషాంతరీయతాదృశ
ప్రమాధికరణత్వేన తద్విశిష్టభూతలాది స్వరూపస్యాపి సంబంధతయా

తదానీంతాకిక సన్నికర్షస్య సూపపాదత్వాదితిచేన్న ఏవంసతిఘటసమవ
ధానకాలోత్పన్నం యత్పూర్వదినేఘటాభావవద్భూతలంపరదినేఘటా
భావవద్భూతలమిత్యాకారకంప్రమాత్మకంజ్ఞానం చైత్రీయమతీతానా
గతవస్తు దర్శి యోగీయ్యంవా తదధికరణకాలవిశిష్ట భూతలస్వరూపస్యా
పి సంబంధత్వాపత్త్యా తత్కాలావగాహిన ఇదానీంఘటాభావవద్భూత
లమిత్యుపనీతభానాదేశ్చైత్రీయస్య మైత్రీయస్యవా ప్రమాత్వాపత్తేః
ప్రతిక్షణమేవయోగినా మపికస్యచిత్ప్రమాజాయత ఇతి నియమా
భావేన యస్మిన్భూతలే ఘటాభావజ్ఞానం సమవధానానధికరణేభూత
ఏవకస్మింశ్చిత్క్షణే కస్యచిదపిః జాతం తత్క్షణమనవగాహమానస్యైకా లాంత
రోత్పన్నస్య తదానీంఘటాభావవద్భూతలమిత్యుపనీతభానాదేః ప్రమా
త్వానాపత్తేశ్చ తత్క్షణస్యపరిచాయక ధర్మానాక్రాంతతయా తద్విశిష్ట
భూతలస్వరూపస్య సంబంధత్వాభావాత్ నచతత్క్షణస్యాపితాదృశేశ్వర
ప్రమాధికరణత్వమస్త్యేవేతివాచ్యం తస్యాస్సదాతనత్వేన తదధికరణత్వ
స్యఘట సమవధానకాలవ్యావృత్తత్వాభావాత్ అత్రోచ్యతేస్వావచ్ఛిన్న
త్వవిశిష్ట ఘటాభావవైశిష్ట్యావగాహి ప్రమాధికరణకాల విశేషవిశిష్ట
భూతలాదిస్వరూపంసంబంధః స్వపదంపరిచాయక కాలవిశేషపరం సర్వ
త్రాంతతో భగవత్ప్రమామాదాయ పరిచయసంపత్తిస్తథాహి యదా
యదాఘటసమ వధానంభూతవే నాస్తితత్తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టఘ
టాభావవైశిష్ట్య విషయకంతద్భూతల విశేష్యకంప్రమాత్మకంజ్ఞానంపర
మేశ్వరస్య ప్రసిద్ధ్యతీతితదధికరణత్వ పరిచితతత్తత్కాలవిశేష విశిష్టభూత
లస్వరూపస్య సంబంధతానిర్వాహః యదాతుభూతవేఘటసమవధానం
తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టవైశిష్ట్యజ్ఞానంన ప్రమాత్మకమితినతత్కాలస్య
పరిచాయక ధర్మాక్రాంతతా ప్రమాత్వంచభ్రమభిన్నత్వం అతోఘట
కాలోత్పన్నస్య తత్కాలంఘటసమవధాన కాలంచానవగాహమానస్యేదా
నీంఘటాభావ వద్భూతలంపూర్వదినేఘటాభావ వద్భూతలమితిసమూ

వాలంబనాత్మకజ్ఞానస్య పూర్వదినాంశే ప్రమాత్వేన తదధికరణకాల
విశిష్టభూతలస్య స్వరూపస్యాపి సంబంధత్వప్రాప్త్యా తాదృశసమూహాలంబ
నస్య తత్కాలావగాహిజ్ఞానాంతరస్య చ తత్కాలాంశే ప్రమాత్వాప
త్తిస్తదానీం ఘటాభావలౌకికచాక్షుషావత్తిశ్చ లౌకికసన్నికర్షసత్వాది
తి దూషణస్యానవకాశః పరంతు తస్మిన్ఘటసమవధానాధికరణత్వస్యాల
ఘోః కాలపరిచాయకస్య సంభవే నేదృశగురుధర్మానుసరణమఫలం న చ
యస్మిన్ భూతలే ఘటసమవధానం కదాపి నాస్తి తత్ర సంబంధఘటకకాల
విశేషపరిచాయక ధర్మదుర్భిక్షమితి వాచ్యం తద్భూతలస్వరూపస్య సర్వ
దైవ ఘటాభావసంబంధతయా తత్ర సంబంధఘటకకాలవిశేషాపేక్షావి
రహేణ తత్పరిచాయకధర్మస్యానుసరణానపేక్షితత్వాదిత్యేతదేవాభి
ప్రేత్య గ్రంథకృతః అత ఏవాగ్రే వక్ష్యతి ఘటకాలస్య సంబంధాఘటకత్వా
దితి అన్యథా ఘటాభావజ్ఞానాభావకాలస్య సంబంధాఘటకత్వాదిత్యేవా
వక్ష్యత్ ఇదంతు వివేచనీయం ఘటాసమవధానకాలవిశిష్ట భూతలస్య
స్వరూపసంబంధ ఇత్యుక్తే కోర్థః ఇతి యది భూతలే ప్రతిక్షణం ఏకైకం స్వరూ
పమస్తి యేనైతత్కాలీనం స్వరూపసంబంధః ఏతత్కాలీనం నేతి వక్తుం శ
క్యతే అథ ఘటాసమవధానకాలస్సంబంధతావచ్ఛేదక ఇతి తదర్థ ఇతి చేత్తర్హియం
సంబంధతా నామ యస్యామవచ్ఛేదకో ఘటసమవధానకాలః సంసర్గతా
ఖ్యావిషయతేతి చేత్ తర్హి ఘటాభావవద్భూతలమితి జ్ఞానే కాలోపి సంస
ర్గఘటకతయా భాసతే భాసత ఏవేతి చేత్కేన రూపేణ భాసతే ఘటాసమవ
ధానకాలత్వేనేతి చేత్కిం ఘటాసమవధానకాలత్వం నామ ఘటసంయో
గానవచ్ఛేదకత్వమితి చేత్తర్హి ఘటాభావవద్భూతలమితి జ్ఞానం భ్రమ ఏ
వ స్యాత్తత్కాలస్యాపి దేశాంతరవృత్తి ఘటసంయోగావచ్ఛేదకత్వా
త్తద్భూతలనిష్ఠఘటసంయోగానవచ్ఛేదకత్వమితి చేత్తర్హి కదాపి ఘటాసం
యుక్తే భూతలే యద్ఘటాభావజ్ఞానం తత్ర సంసర్గఘటకీభూతోపస్థితేః తత్ర కా
లవిశేషావిశేషితమేవ భూతలస్వరూపం సంసర్గతయా భాసత ఇతి చేద్వి

షయతాపై చిత్ర్యప్రసంగాత్ నహికదాచిదపియద్ఘటాసం యుక్తంభూ
తలంయచ్చయు గాంతరేతత్సంయుక్తం తయోర్యేఘటాభావవద్భూత
లమిత్యాకారకే జ్ఞానేతయోర్విషయతానాంన్యూ నాధికసంఖ్యాకత్వ
మనుభవసిద్ధం సిద్ధాంతసిద్ధంవా అథమన్యసేత త్తత్కాలత్వే నైవకాలస్య
సంసర్గఘటకతయావిశిష్టబుద్ధివిషయత్వంతత్రచకదాచిద్ఘటసంయుక్తేభూ
తలేయద్ఘటాభావజ్ఞానంతస్మిన్కాలే తన్నిష్ఠఘటసంయోగానవచ్ఛేదకకాలఏవత
ద్వ్యక్తిత్వేన సంసర్గఘటకతయావిశిష్టబుద్ధివిషయః కదాచిదపితదసం
యుక్తేతుసైవ్వరంసర్వఏవకాలఇతిఏవంచఘటికాలోత్పన్నం ఘటాభావవ
ద్భూతలమితిజ్ఞానం ప్రమైవతత్రఘటాసమవధానకాలస్యైవసంసర్గఘటకత
యాభానాద్ఘటకాలోత్పన్నమిదానీంఘటాభావవద్భూతలమితిజ్ఞానంతుభ్ర
మఃతత్రభాసమానఘటాసమవధానకాలవిశిష్టభూతలస్వరూపాత్మకసంబం
ధేతత్కాలావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టఘటాభావ నిరూపితత్వబాధాదితి తత్రప
చ్ఛామః సర్వత్రఘటాభావజ్ఞానే లౌకికాలౌకికాత్మకేకిమనుగతాతీతా
నాగతకాలవిశేషాణాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనభాసకమితిలౌకికసన్నికర్షస్యాప్ర
సక్తేఃసంసర్గోపస్థితేరనపేక్షితత్వాచ్చ అథఘటజ్ఞానాభావాదీనాం ఘటా
భావభాసకకారణానా మేవజన్యతావచ్ఛేదకకోటౌఘటాసమవధానకాల
వ్యక్తివిశిష్టభూతలస్వరూప సంసర్గకత్వంనివిశత ఇతిచేత్కాలభేదేనకా
ర్యకారణభావా నంత్యప్రసంగాత్ కించబహువారం ఘటసంయుక్తని
యుక్తేభూతలే వినష్టేపశ్చాత్తత్రయద్ఘటాభావజ్ఞానం మానసచాక్షుషా
దిరూపం ఉపస్థితభానాద్యాత్మకంతత్రాం తరాళికేషుఘట సమవధాన
కాలేషుకోవా సంసర్గఘటకతయాభాసత ఇతివినిగమనావిరహః సర్వే
షామపిభానే సంసర్గతావచ్ఛేదకవిషయతానంత్యం కించఘటాభావలౌ
కికచాక్షుషేచక్షుస్సం యుక్తవిశేషణతాయాః కారణత్వందుర్వచంత
త్రయదివిశేషణతా భూతలస్వరూపాతదా ఘటకాలేకుతోనఘటాభావ
లౌకికప్రత్యక్షం యదితు కదాచిద్ఘటసంయుక్తంయద్భూతలం తత్రఘ

టాభావతాలికచాక్షుషే. చక్షుస్సంయుక్తవృత్తిర్యః తన్నిష్ఠఘటసంబం
ధావచ్ఛేదకకాల విశిష్టతద్భూతలస్వరూపాత్మక విశేషణతాసంబంధ
స్తస్య కారణత్వం కదాచిదపిఘటాసంయుక్తం యద్భూతలంతత్రఘటా
భావప్రత్యక్షేచక్షుస్సంయుక్త వృత్తితద్భూతలస్వ రూపాత్మకసంబంధ
స్య కారణత్వమిత్యుచ్యతే తదాప్రతియోగిభేదాదధి కరణభేదాదభావభే
దాచ్చ చక్షుస్సంయుక్తవిశేషణతాయాః కారణతాబాహుల్యమితిత
స్మాదభావ జ్ఞానే కాలవిశేషస్య సంసర్గఘటకతయాభానా భ్యుపగమోన
యుక్తిసహః కింతుభూతలస్వరూపాత్మకే సంబంధే భూతలానుయోగిక
త్వావచ్ఛేదేనయద్ఘటా భావప్రతియోగికత్వం తత్రకాలోనావచ్ఛేదకః
కింతు ఘటాసమవధానకాలఏవతస్య కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వాదేవంచ
ఘటాభావప్రతియోగికత్వ విశిష్టవిశేషణతానుయోగి విశేష్యకత్వేసతి
ఘటాభావప్రకారకత్వం ఘటాభావప్రమాత్వమతోన ఘటకాలావగా
హినఇదానీం ఘటాభావవద్భూతలమితిజ్ఞానస్యప్రమాత్వాపత్తిఃఏతత్కా
లావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టఘటాభావప్రతియోగికత్వస్య తద్భూతలానుయోగి
కత్వావచ్ఛేదేన బాధాదేవంద్రవ్యాధికరణకా భావతాలికచాక్షుషంప్ర
తిచక్షుస్సం యుక్తానుయోగికత్వవిశిష్ట విశేషణతాయాఃప్రతియోగితా
సంబంధేన కారణత్వంఘటకాలేచ తద్భూతలానుయోగికత్వ విశిష్టని
రూపితప్రతియోగితాయాః ఘటాభావేఽసత్వాన్న తదాఘటాభావతా
లికచాక్షుషాపత్తిః ఏవంచఘటకాలస్య సంబంధాఘటకత్వాదిత్యుత్తర.
గ్రంధస్య తద్భూతలానుయోగికత్వా వచ్ఛిన్నఘటాభావప్రతియోగిక
త్వాత్మక సంబంధత్వేఘటకాలస్య అనవచ్ఛేదకత్వాదిత్యర్థఇతి అథవా
ఘటాభావవద్భూతలమితిజ్ఞానే విశేషణతాత్వేనవిశేషణతాసంసర్గఃవిశే
షణతాత్వంచ అఖండోధర్మస్తచ్చ ఘటాసమవధానకాలభూతలస్వరూ
పోభయపర్యాప్తం ఘటాభావనిరూపితంచతేన రూపేణఘటాసమవధా
నకాలభూతలస్వ రూపయోరుభయోస్సం సర్గమర్యాదయాభానం ఏవం

చవిశేషణతాత్వ పర్యాప్త్యధికరణైకదేశ ఘటాసమవధానకాలనాశా
న్న ఘటకాలే ఘటాభావబుద్ధేః ప్రమాత్వం ఘటాభావలౌకికప్రత్యక్షాప
త్తిర్వ్యాతాదృశ విశేషణతాత్వవిశిష్టసంసర్గకత్వం ఘటజ్ఞానాభావకార్య
తావచ్ఛేదకమితి తస్య కార్యకారణభావానంత్యం బహువారం ఘటసం
యుక్తవియుక్తీభూత లేవినష్టే పశ్చాద్ఘటాభావజ్ఞానం తత్రవిశేషణ
తాత్వేన అంతరాలికానాం సర్వేషా మపి కాలానామనతిని యామకేభ్యు
పగమ్యతఏవ సంసర్గతయాభానం సంసర్గవిషయతా బాహుళ్యేపి సంసర్గ
తావచ్ఛేదకీభూత విశేషణతాత్వవిషయతా ఏకైవ ద్రవ్యాధికరణకా
భావలౌకిక చాక్షుషం ప్రతి చక్షుస్సంయుక్తానుయోగిక విశేషణతాత్వ
విశిష్టస్య ప్రతియోగితాసంబంధేన కారణతాకల్ప్యతే ఇత్థంచఘటాభా
వనిరూపితత్వేన రూపేణవిశేషణతాత్వంకదాచిద్ఘటసమవహితంయద్భూత
లం తత్ర ఘటాసమవధానకాలాంతర్భావేణపర్యాప్తం యత్తు కదాచిద
పిసమవధీయతే తత్రసంభావితసర్వకాలాంతర్భావేణ కాలానంతర్భావే
నైవవాపర్యాప్తం ఘటత్వాభావనిరూపితత్వేనా కారేణతుపటాదిస్వ
రూపఏవపర్యాప్తం నఘటస్వరూపే ఉపాధ్యాయమతానుసారేణ ఘటా
భావప్రతియోగికత్వమపి ఘటాభావవిశిష్టబుద్ధౌ సంబంధమర్యాదయా
భాసతే ఘటాభావప్రతియోగికత్వం కదాచిద్ఘటసంయుక్తీభూతలేతద
సమవధాన కాలాంతర్భావేణపర్యాప్తం కదాచిదపి తదసంయుక్తభూత
లేతుసంభావిత సర్వకాలాంతర్భావేణకాలానంతర్భావేనైవవాపర్యా
ప్తంఇతిరీత్యా సర్వదోషవారణం విశేషణతాత్వస్య ఘటాభావనిరూపిత
త్వంతు నైతన్మతేఆవశ్యకంవిశేషణతాత్వంతుస్వరూపత్వాపరపర్యాయం
సర్వమతేపి ఆవశ్యకమేవతస్యైవవిశిష్ట బుద్ధిసంసర్గతావచ్ఛేదకత్వాత్
సన్నికర్షనిష్ఠకారణతావచ్ఛేదకత్వాచ్చఏవం వైశిష్ట్యాతిరిక్తత్వవాదిమ
తేసంసర్గతావచ్ఛేదకంవిశేషణతాత్వమావశ్యకమేవేతిబోధ్యం ఏవంచ
ఘటకాలస్య సంబంధాఘటకత్వాదిత్యత్రగ్రంథోపిసాధు సంగచ్ఛతే

తత్తత్కాలీనతత్తద్భూతలాదికమిత్యస్య తత్తత్కాల తత్తద్భూతలాది
కోభయమిత్యర్థోవసేయః మమతు ప్రతిభాతిసామయికాభావస్థలేతదభా
వనిరూపితః విశేషణతాత్వం తదభావప్రతియోగికత్వమేవ తత్తద్భూత
లానుయోగికత్వావచ్ఛేదేన తత్తత్కాలఏవ పర్యాప్తమితిస్వీకర్తుముచి
తం ఆవశ్యకత్వాత్ తతఏవసర్వదోషపరిహారాచ్చ వ్యాప్యవృత్త్యభావస్థ
లేతు అనంత కాలాపేక్షయాలాఘవేనతత్తదధికరణస్వరూపఏవతత్పర్యా
ప్తమితిసర్వంసమంజసం అత్రకేచిదాచక్షతే వ్యాప్యవృత్త్యభావస్థలేసర్వ
త్రైవవా అభావస్వరూపస్యైవసంబంధత్వముచితం తత్రైవతత్తదధికరణా
నుయోగికత్వ తత్తదభావప్రతియోగికత్వయోర్విశేషణతాత్వస్యచస్వీ
కర్తుముచితత్వాత్ నచవినిగమనావిరహః ఏకైకాభావసంబంధత్వస్య
అనంతాధికరణస్వరూపేషు కల్పనాపేక్షయాఏకైకాభావస్వరూపఏవక
ల్పయితుముచితత్వాత్ అథైతావతిబ్రహ్మాండే యావంత్యఃపదార్థవ్యక్త
యః ప్రత్యేకంతత్తద్వ్యక్తిత్వాభావాః తత్తద్వ్యక్తిద్వయాన్యతరత్వా
భావాః తత్తద్వ్యక్తిత్రయాన్యతమత్వాభావాః ఇతిరీత్యాఏకైకస్యాంవ్య
క్తౌవర్తమానానామభావానామసర్వజ్ఞదుర్జ్ఞేయసంఖ్యాకతయాతద్వ్య
క్తిరభావవతీత్యాకారికాయామభావత్వేన సకలాభావానవగాహిన్యాం
విశిష్టబుద్ధావభావస్వరూపాణామేవసంసర్గతాస్వీకారేసంసర్గవిషయ
తాబాహుల్యం అధికరణస్వరూపస్య సంసర్గత్వేతుతదైక్యమితిలాఘవమి
తిచేన్నఏకైకాభావంప్రతిభావవ్యక్తీనామివతత్తదభావభిన్నాభావవ్య
క్తీనామపి భూయసీనామధికరణతయా ఘటత్వాభావః ప్రమేయఃపట
త్వాభావః ప్రమేయఃఇత్యాకారికాసు ప్రమేయత్వేననిఖిలప్రమేయప్ర
కారికాసు ఆధేయతాసంసర్గికాసువిశిష్టబుద్ధిషు ఆధేయతావచ్ఛేదక
సంబంధవిధయా అనంతభావవ్యక్త్యనంతాభావవ్యక్తిస్వరూపాణాంవిష
యత్వకల్పనాపేక్షయాఘటత్వాభావాదిస్వరూపస్యఏకైకస్యవిష
యత్వకల్పనాయాం లాఘవస్యవ్యక్తత్వాత్ పూర్వోక్తగౌరవంతుఏత

గ్గౌరవాపేక్షయా అల్పీయ ఇతితదిష్యతఏవేతి నవ్యాస్తు విశేషణతాతిరి
క్తైవపక్షైకస్యాం ఘటాభావవద్భూతలమిత్యాదౌబుద్ధౌవిశేషణతాత్వే
నతద్భూతలానుయోగికత్వ ఘటాభావప్రతియోగికత్వాభ్యాంతద్భూత
లస్వరూపస్య తదభావస్వరూపస్యత ద్వ్యత్వసంఖ్యాకాభావాంతరా
ణాంపరమాణ్వాకాశాద్యసంఖ్యాకనిత్య ద్రవ్యగుణాదీనాంమధ్యే కస్య
సంసర్గమర్యాదయా భానమిత్యత్రవినిగమనా విరహప్రసంగాత్ నచోప
స్థితత్వాద్విశేష్య విశేషణయోరస్యతరస్యైవసం సర్గతయా భానముచిత
మితి వాచ్యం సంసర్గతయాభానే ఉపస్థితత్వస్యా ప్రయోజకత్వాత్ అభా
వాంతరాణాం సంసర్గత్వేతిప్రసంగస్య భూతలాదిస్వరూపసంసర్గతాపక్ష
ప్రసక్తావి ప్రసంగవారక రీత్యైవవారణాత్ నచపూర్వోక్తనిత్యాని
త్యవికల్పగ్రాసః పక్షద్వయేఽపిదోషాభావాత్ తథాహి వైశిష్ట్యస్యనిత్య
త్వపక్షేన ఘటకాలే ఘటాత్యంతాభావబుద్ధిప్రసంగః తద్భూతలానుయో
గికత్వఘటాభావ ప్రతియోగికత్వయోర వచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావస్య ఘ
టాసమవధానా కాలావచ్ఛేదేనైవస్వీకారాత్ ఘటాభావనిరూపితత్వ
విశిష్టవిశేషణ తాత్వస్య ఘటాభావప్రతియోగికత్వస్య వాతత్తత్కాలాం
తర్భావేఽపర్యాప్తిస్వీకారా ద్వాతద్దోషవారణాత్ నచానయోరీ
త్యాభూతలస్వ రూపసంబంధతాపక్ష స్యైవోపపాదనసంభవాత్ అలం
వైశిష్ట్యేతి రిక్తసయేతివాచ్యం తత్రవినిగమనావిరహ దోషస్యోక్త
త్వాత్ అతఏవానిత్యత్వ పక్షోఽపియుజ్యతఏవ అసంతవైశిష్ట్యకల్పనాప్ర
యుక్తగౌరవస్యైకైక విశిష్టబుద్ధావినిగమనా విరహ ప్రయుక్తాసంఖ్యాక
పదార్థసంసర్గతా కల్పనప్రయుక్తగౌరవా పేక్షయాల్పీయస్త్వాత్ తర్హి
నిత్యత్వానిత్యత్వపక్షయోః కతరోజ్యాయానితిచేద నిత్యత్వపక్షఏవేత్య
వేహి విశేషణతాహి ధర్మిగ్రాహకమానసిద్ధసంసర్గతాకా నసదాచిదపి
తయావియోగమర్హతి తతశ్చ ఘటాసమవధానకాలే భూతలేవర్తమాన
ఘటాభావ విశేషణతాయదిఘటకాలేపి స్యాత్తదానీమపితయాసంబం

ధేచభవితవ్యం అతః నష్టైవసేతివాచ్యం కథంతర్హి సమవాయో వాయౌ
రూపస్యసంబంధః ఘటస్యపాకరక్తతాదశాయాం తత్రశ్యామరూపస్య
సమవాయోనసంబంధః తస్యాపిధర్మిగ్రాహక మానసిద్ధసంబంధతాక
త్వావిశేషాదితి చేదస్తిపశేషః నహివాయూరూపవానితి ప్రతీతివిషయ
సంబంధతయా సమవాయస్సిద్ధః యేనవాయౌసమవాయేన రూపసంబం
ధేనభవితవ్యంస్యాత్ ఘటేతుపూర్వముత్పన్న లౌకికప్రత్యక్షాత్మికా వా పా
కరక్తతాకాలోత్పన్నోపనీతభానాత్మికావాయౌశ్యామో ఘటఇతిప్రతీ
తిస్తద్విషయ సంబంధతయాయద్యపి సమవాయస్సిద్ధః తథాపినష్టేన
పాకరక్తతాదశాయాంశ్యామరూప సంబంధేనభవితవ్యం. ॥
శ్యామరూపస్య నష్టత్వాత్ నహిప్రతియోగిని తన్నిరూపితసంబంధతా
వాచ్యా ప్రకృతేతు ఘటాసమవధానకాలోత్పన్న లౌకికప్రత్యక్షాత్మికా
తత్సమవధానకాలోత్పన్నోపనీతభానాద్వాత్మికావాయౌ ఘటాభావ
వద్భూతలమితి ప్రతీతిస్తద్విషయతయా ప్రసిద్ధ్యంతీవిశేషణతా ఘటస
మవధాన దశాయాంప్రతియోగిని ఘటాభావేసతివానుయోగిని భూతలే
స్వాయమపిజీవంతీకథంధర్మిగ్రాహకమాన సిద్ధసంబంధతాంవిజహ్యాత్
తస్మాన్నష్టైవ సాతదానీమిత్యేవం సిద్ధేవిశేషణతానామనిత్యత్వే తాసా
మనుగమకం విశేషణతాత్వం అతిరిక్తమంగీకార్యమన్యథాచక్షుస్సం
యుక్తవిశేషణతాదేరనుగతకారణత్వానుపపత్తేః తదేవచాభావవిశి
ష్టబుద్ధౌసంసర్గతావచ్ఛేదకమితినకోపిదోష ఇతిప్రాహురాస్తాంవిస్తరః ॥
ద్రవ్యాదిషట్కాన్యోన్యాభావవత్త్వమితి ద్రవ్యాదీనాంషట్కాః స్వార్థక
కప్రత్యయేనవ ద్రూపాయేన్యోన్యాభావాస్తద్వత్త్వం ద్రవ్యాదిషట్క
స్యద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాన్యోన్యాభావవత్త్వంవాకే
చిత్తుద్రవ్యాదిషట్కస్యాన్యోన్యాభావఇత్యనేనద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకత్వం అన్యోన్యాభావేదుర్లభం తావత్ప్రతియోగితాకా
న్యోన్యాభావస్యైవతత్త్వేనానుగతస్యాలాభాత్ తత్రద్రవ్యత్వాదేరవచ్ఛేదక

త్వాసంభవాత్ అతో ద్రవ్యాదిసప్త షట్కత్వసంఖ్యైవ ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వేన వివక్షితేత్యాహుః సాచసంఖ్యా ద్రవ్యాద్యన్యతమత్వరూ
పేతినయుక్తం అన్యతమత్వ ఘటకభేదషట్క స్యైవలక్షణత్వసంభవేనత
దవచ్ఛిన్నభిన్నభేదస్య లక్షణత్వేనాభిధానస్య శిరోవేష్టనేననాసికాస్పర్శ
నతుల్యత్వాత్ కింత్వపేక్షాబుద్ధివిశేషవిష యత్వరూపా ద్రవ్యత్వగుణ
త్వాది సామాన్య లక్షణాజన్యతావద్విషయక సమూహాలంబనాత్మక
యత్కించిద్బుద్ధి వ్యక్తివిషయత్వరూపావా తద్విషయతానాంచ ప్రత్యే
కంవిశ్రాంతా నామపియద్యపితద్బుద్ధివ్యక్తి విషయతాత్వేనరూపేణ
వ్యాసజ్యవృత్తి తాయాశ్చస్వీకారేణతావత్సు పర్యాప్తిరభ్యుపేయతే
తథాపితద్బుద్ధి విషయతాత్వావచ్ఛిన్నస్య సేహపర్యాప్తిసంబంధేనప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వం అభిప్రేతంతథాసతిపర్యాప్తి సంబంధావచ్ఛిన్న
తాదృశసంఖ్యానిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భేదస్య ద్రవ్యాదావపి
సత్త్వేనాతివ్యాప్త్యాపత్తేః కింత్వాశ్రయతాసంబంధేనేతిబోధ్యంఅథవా
భావత్వమత్ర ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతం తచ్చసమవాయై
కార్థసమవాయాన్యతరసంబంధేనసత్తాప్రత్య రూపంసత్తాసమవాయిత్వ
సత్తాసామానాధికరణ్యాన్యతరవత్త్వాదరూపంవా యత్తుభావభిన్నత్వస్య
అభావత్వరూపత్వే భావత్వరూపవిశేషణతా జ్ఞానశూన్యకాలే ఘటోనా
స్తీతిప్రతీత్యనాపత్తిరిత్యాక్షిపంతి తదజ్ఞానవిలసితం నహివయంనఞ్పదో
ల్లిఖితప్రతీతి ప్రకారీభూతమభావత్వమీదృశమిత్యాచక్ష్మహే యేనేయ
మనుపపత్తిస్స్యాత్ నహిభావభిన్నత్వంసర్వత్ర నఞ్పదోల్లిఖితప్రతీతౌ
ప్రకారీభవితుమర్హతి ఘటాభావోనాస్తీత్యాదౌ ఘటస్యాపినఞుల్లేఖాత్
కింతుఅనుయోగితా విశేషరూపమేవాభావత్వం భావాభావసాధారణ్యే
నతమల్లిఖితప్రతీతౌ ప్రకారః భావభిన్నత్వంతు భావవ్యావృత్తంనత్వభావప
దార్థస్యలక్షణం తస్యఘటోనాస్తీతిప్రతీతివిషయత్వాసంభవాన్నాస్మాకం
క్షతిమావహతి నచానుయోగితావిశిష్ట స్యైవనఞుల్లేఖేఘటాభావపటా

భావాదిబుద్ధినామభావాంశేనుగతత్వం నస్యాదనుయోగితానాంప్రత్య
భావవ్యక్తివిశ్రాంతత్వాదితివాచ్యం అనుయోగితాత్వస్యానుయోగితా
నాంఅనుగమకస్యాఖండోపాధిరూపస్యాంగీకారాదభావానాస్తీతిప్రతీతి
ప్రకారీభూతమభావత్వమఖండోపాధిః అతోనానుపపత్తిస్తస్యానుగత
త్వాత్ అత ఏవ ఘటోనాస్తి ఘటాభావవద్భూతలమిత్యాది ప్రతీతావ
భావత్వమేవ విషయః కింత్వత్యంతాభావత్వం తచ్చానుయోగితావిశే
షరూపం అఖండోపాధిరూపంవేత్యన్యదేతత్ ఏతేననిరుక్తాన్యతరసం
ధావచ్ఛిన్న సత్తానిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదస్య తత్సంబం
ధావచ్ఛిన్నసత్తానిష్ఠప్రతియోగితాకాభావస్య వా ఘటోనాస్తీతిబుద్ధి
కారత్వమంగీకృత్య తదుపరి ఘటోనాస్తీతి ప్రతీతౌ ఘటప్రతియోగికస
త్తాభావవాన్ సత్తావచ్ఛేదవాన్వా విషయో వాచ్యః తత్రసత్తాభావవ
నిత్యత్ర అభావత్వం సత్తాభావవత్త్వం ఏవం సత్తావచ్ఛేదవానిత్యత్ర భేదత్వ
ఘటకమభావత్వం సత్తావచ్ఛేదవత్త్వమితిరీత్యా విషయతానవస్థా
మాశంక్య యేకేచిదిహ జాత్యఖండోపాధ్యతిరిక్త పదార్థస్యస్వరూ
పతః ప్రకారతా నాస్తీతిస్వయమన్యత్రవ్యవహరంతోపి ఘటోనాస్తీత్యా
బుద్ధౌ దర్శితసత్తాభావసత్తావచ్ఛేదయోస్స్వరూపతః ప్రకారతాంస్వీ
కృత్యాత్రత్యాః ప్రాహురితిపరప్రోక్తవ్యాజేన స్వయమప్యనిర్భృతా
స్సమాదధతే తేకేవలంవిప్రలంభయంతి పామరాన్నిత్యవధేయం కించయ
దినిరవచ్ఛిన్న ప్రకారతాశ్రయీభూతం ఘటోనాస్తీతిప్రతీతివిషయీ
భూతంఅభావత్వం స్యాత్తర్హి తస్యాఖండత్వం కేనవారణీయం ఇదమేవహి
జాతేరఖండోపాధేశ్చాఖండత్వంయన్నిరవచ్ఛిన్నప్రకారతాశ్రయత్వం
నామతచ్చావసిద్ధం నాస్తీతిప్రతీతిప్రకారీభూతధర్మస్యాఖండోపాధితయా
తత్రసత్తా ప్రతియోగికత్వకల్పనంతుకిమర్థమితినజానీమః యేపునరిహాఖం
డోపాధిర్న విశ్వనాథపంచాననస్యాభిప్రేత ఇతిభ్రామ్యంతి తేజాత్యఖం
డోపాధ్యతిరిక్తపదార్థజ్ఞానస్య కించిద్ధర్మప్రకారకత్వనియమాత్ ఇత్యు

ఉరితనముక్తావళిగ్రంథే అఖండోపాధిగ్రహణం ప్రదర్శ్యప్రమాపకత
వ్యాకినచపదార్థాధిక్యం సామాన్యాత్మభూతత్వాత్ యదపితాదృశవ
త్తాభావరూపం సత్తావద్భేదరూపంవా అభావత్వమనుపస్థితమపిప్రకారః
విశేషణభేదేన విశిష్టజ్ఞానహేతుతాయా భేదాదితస్త్రైరేవప్రోక్తం తదపిన
ప్రకారతాసంబంధేన తత్పురుషీయబుద్ధింప్రతి విషయతాసంబంధేనత
త్పురుషీయజ్ఞానస్య కారణత్వమితిరీత్యా విశేషణజ్ఞానకారణతాయావిశే
షణభేదస్య భిన్నత్వాన్నచపురుష భేదేనకారణతాభేదాపత్తిః ఇతివా
చ్యంపురుషాణామపి విశేషణతయాతద్భేదేనకారణతాభేదస్యైవావశ్య
వశ్యకత్వాత్ యత్త్వన్యోన్యాభావత్వస్యాభావగర్భస్యాగ్రేవక్తవ్యత
యాఅభావత్వస్యాన్యోన్యాభావత్వగర్భత్వే అన్యోన్యాశ్రయత్వాపత్తి
రిత్యత్రైశ్చిదాక్షిప్తం నతత్క్షోదక్షమం అన్యోన్యాభావత్వస్యఅభావత్వగ
ర్భస్యాగ్రేనిర్వక్తవ్యత్వేపి భావత్వావచ్ఛిన్న తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛి
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితా కీయస్తద్వత్త్వరూపప్రకృత లక్షణశరీరేఅభా
వత్వస్యవేశే ప్రయోజనాభావాత్ యదప్యభావస్యభావ భిన్నత్వరూప
త్వేఅభావోనభావ ఇతివాక్యాచ్ఛాబ్దబోధానుపపత్తిః ఉద్దేశ్యతావచ్ఛే
దకవిధేయయోరైక్యాదితితన్న ఇష్టత్వాత్ తత్రాభావ పదస్యా
భావపదవాచ్యత్వవిశిష్టార్థకత్వస్వీకారాద్వా తస్యాభావభిన్నత్వమభా
వలక్షణంయుక్తమేవ నజల్లిఖితప్రతీతిప్రకారీభూతం అభావత్వంత్వఖండో
పాధిరూపమనుయోగితాత్వానుగతాను యోగితారూపంవానచతాదృ
శాఖండోపాధౌ ప్రమాణాభావః భావాభావసాధారణనజుల్లిఖితప్రతీతే
రేవప్రమాణత్వాత్ నచఘటోనాస్తీతిప్రతీత్యా దర్శితసత్తావద్భేదవత
త్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రకారోస్త్వితివాచ్యం భావాసంగ్రహాత్ అభావప్రత్య
యోహివిశిష్టవైశిష్ట్యమర్యాదానాతిశేత ఇతినియమేనప్రతియోగ్య
విశేషితాభావతాకప్రత్యక్షన్యాయ సిద్ధాంతిత్వాచ్చ ఇదంతమఇత్యా
దావపితేజోభావత్వేనైవభానం నతుతద్వ్యక్తిత్వేనేత్యంగీకారాదథ

దాత్యభావప్రత్యయ ఇత్యస్యాభావత్వవిశిష్టప్రత్యయ ఇత్యర్థాన్నేదంతమ
ఇతిప్రతీత్యనుపపత్తిః తత్రచాభావత్వాంశుదితద్వ్యక్తిత్వ విశిష్టో భేద ఇ
త్యుచ్యతే తర్హి ఘటాభావవిశిష్టంసత్త్వాచ్ఛేదం తద్వ్యక్తిత్వేనావగాహ
మాన స్తద్వ్యక్తిమానసితి ప్రత్యయోపి ఘటత్వవిశిష్ట వైశిష్ట్యావగాహి
స్యాన్నచాభావత్వస్యాఖండోపాధిత్వేన ఘటత్వాదేరస్య ఖండోపాధిత్వం
స్యాదితివాచ్యం నిరవచ్ఛిన్నప్రకారతాశ్రయత్వే సతి స్వరూపసంబంధేన
వర్తమానత్వాత్మకాఖండోపాధిత్వేపి సావచ్ఛిన్నప్రకారతాశ్రయత్వాం
శస్యేష్టత్వాత్ ద్రవ్యగుణకర్మసు వర్తమానస్య ఖండధర్మస్య సమవాయే
నైవవృత్తిసంభవే స్వరూపసంబంధేన వర్తమానత్వాంశస్య ఆపాదనా
సంభవాత్ అతఏవ ద్రవ్యగుణకర్మస్వేవ వర్తమానమఖండరూపం జాతిరి
యత్తు సామాన్యాదౌ యత్ర క్వచిదపి క్రియాస్పదం తద్ద్రవ్యగుణకర్మసు
వర్తమానమవర్తమానం వా ఖండోపాధిరిత్యుచ్యతే సామాన్యాదా
సమవాయాభావేన తత్రస్వరూపసంబంధే నైవవృత్తేర్వక్తవ్యత్వాదితిసి
ద్ధాంతరహస్యం ॥ మూలేసంసర్గాన్యోన్యాభావభేదతశ్చేతిసంసర్గశబ్దస్తాదా
త్మ్యాతిరిక్తసంబంధపరః అథవా వృత్తినియామక సంబంధపరః తాదాత్మ్యా
తిరిక్త వృత్తి నియామకసంబంధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానంగీ
కారాత్ అన్యోన్యశబ్దస్తు తాదాత్మ్యపరః సంసర్గాన్యోన్యాభ్యామభావ
స్యసంసర్గాన్యోన్యాభావః అవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం తృతీయార్థః త
థాచ తాదాత్మ్యాతిరిక్త సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావః తా
దాత్మ్య సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావశ్చేత్యర్థః ఇదంచ ధ్వం
సప్రాగభావయోరత్యంతాభావవిరోధితామతే శ్యామఘటే సమవా
యేన రక్తో నాస్తి రక్తఘటే సమవాయేన శ్యామో నాస్తీతి ప్రతీతౌ ప్రాగ
భావధ్వంసయోరేవ విషయతయా తయోరపి సమవాయసంబంధావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకత్వమస్తీత్యభ్యుపగమేన కేచిత్తు సంసర్గశబ్దః ప్రాగ
భావాదిషు త్రిషురూఢః అన్యోన్యశబ్దశ్చ భేదేతథాచ సంసర్గశ్చాన్యోన్యశ్చ

సంసర్గాన్యోన్యా తౌచతావభావౌ చేతిద్వంద్వా త్పరంకర్మధారయ ఇతి
ప్రాహుః అన్యేతు అన్యోన్యేనాభావః అన్యోన్యాభావః తాదాత్మ్యసం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఇత్యర్థః సంసర్గ శ్చాన్యోన్యాభావ
శ్చేతిద్వంద్వః సంసర్గశబ్దస్తు ప్రాగభావాదిత్రయపర ఇత్యాహుః ఏతదుభ
యమపిసంసర్గారోపజన్య ప్రతీతివిషయాభావత్వం సంసర్గాభావత్వమితి
ప్రాచీనని రుక్త్యనురోధే. ॥ అన్యోన్యాభావస్యేతి ఏకావిధాయస్యసప
కవిధ స్త స్యభావ స్తత్వం ననుకిమిదంవిధాయామేకత్వంనతావ త్తద్వ్య
క్తిత్వం అవ్యావర్తకత్వాత్ ద్రవ్యాదావపితథావిధైక విధత్వసత్వేన
తస్యాపివిభాగా సంభవప్రసగాత్ నచైకాస్వభిన్నధర్మా సమానాధికర
ణావిధాధర్మోయస్యేతి స్వభిన్నధర్మాసమానాధి కరణధర్మవత్త్వంధర్మద్వ
యశూన్యత్వ పర్యవసితమేకవిధత్వమితివాచ్యం అన్యోన్యాభావేప్యన్యో
న్యాభావత్వప్రమేయత్వయోర్ద్వయోస్సత్వాత్ నచైకాయత్కించిద్ధర్మ
నిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకభిన్నావిధా అసాధారణధర్మోయస్యేతివ్యు
త్పత్త్యాయత్కించిద్ధర్మనిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపక భిన్నాసాధారణధ
ర్మకత్వంతత్ సచాసాధారణధర్మః ప్రకృతేఅన్యోన్యాభావత్వమేవ ఏతా
దృశైకవిధత్వం అన్యోన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నస్య విభాగాసంభవే హేతు
రేవేతివాచ్యం అన్యోన్యా భావత్వస్యాపి ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకత్వాదినిష్ఠ న్యూనవృత్తితానిరూపకత్వాత్ ఏవమన్యేపిపక్షాస్సంభ
రంతోఽపిస్వతఏవప్రతిహన్యంతే ఉచ్యతే ఏకాపరస్పరావిరుద్ధా విధారీతిః
స్వస్వవృత్తిత్వేనా వశ్యవక్తవ్యతయేష్యమాణధర్మసామాన్యరూపాయస్యే
తివ్యుత్పత్త్యా పరస్పరావిరుద్ధావశ్య వక్తవ్యత్వప్రకారకేచ్ఛా విషయీ
భూతస్వవృత్తి ధర్మసామాన్యకత్వమేక విధత్వమితిప్రాప్తం తచ్చవిభా
గాసంభవే హేతుః తథాహి అన్యోన్యాభావవృత్తిత్వేనావశ్యవక్తవ్యత
యామీ ధర్మాఇష్యంతే గ్రంధకృతాతాదాత్మ్య సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వాభావత్వప్రమేయత్వాదయః నతేపరస్పరవిరుద్ధాః యే

తుపరస్పరవిరుద్ధా ఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వాదయః సత్తేవ
క్తవ్యతయేష్యం తేతేషాంవిశిష్యవక్తుంబోద్ధుంవా కల్పకాలస్యాపర్యా
ప్తత్వాత్ యద్యఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ ఘటత్వాన్యధ
ర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వాభ్యాం విభాగస్సంభవతి తథాపిసతథా
విభాగస్స్వారసికః తథాసతిపటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వతదన్య
ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వాభ్యామేవ మేకైకధర్మమాదాయత
దవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వతదన్య ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వా
భ్యాంవిభాగసంభవేన తత్రకంఠస్యనామాదాయ విభాగఃక్రియతామిత్యత్ర
నియామకాభావాత్ యద్యపివ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకత్వతదన్య ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాభ్యాంవిభాగశ్శక్యతే
కర్తుంతథాపితావ పిధర్మానవక్తవ్యతయా గ్రంథకృతేష్యతే అత్యంతా
భావసాధారణత్వాత్ యేత్విష్యతే తేసతాభ్యాంవిభాగః క్రియతఏవే
తినానుపపత్తిగంధః స్యాదేతత్ సంసర్గాన్యోన్యాభావభేదత ఇతిమూలే
చరమనిర్దిష్టాన్యోన్యాభావవిభాగాభావబీజశంకాయాః ప్రథమనిర్దిష్ట
సంసర్గాభావ విభాగకాలేకథముత్థితిరితి చేదత్రకేచిత్ అభావస్తుద్విధా
న్యోన్య సంసర్గాభావభేదత ఇత్యేవమూలపాఠః ఏవంచముక్తావళ్యామన్య
న్యోన్యస్యేత్యేవ ప్రతీకధారణం అన్యోన్యాభావసంసర్గా భావభేదాదిత్యర్థ
ఇత్యేవచవివరణమపి పాఠాంతరంతుప్రామాదిక మిత్యాహుః అన్యేతు
సంసర్గాభావ విభాగానంతర కాల ప్రసక్తికామపితదా శంకామిష్టైవని
రాకృతవాన్ సతుపిలాఘవాయ వాక్యాంతరప్రయుక్త్యభావాయచఅస్య
గ్రోత్తరత్ర ఏతద్వాక్యప్రయోగేతద్విభాగాసంభవాదితి పంచమ్యంతా
న్వయయోగ్యం తద్విభాగోనకృత ఇత్యాదికంశబ్దాంతర మవశ్యంప్ర
యోక్తవ్యంస్యాత్ తథాచాక్షరగౌరవం భిన్నవాక్యప్రయుక్తిశ్చనచా
త్రసంసర్గాభావవిభాగే అన్యోన్యాభావ విభాగాసంభవస్య హేతుత్వా
భావాత్కథమన్వయఇతివాచ్యం ద్వితీయాంతసంసర్గాభావ పదోత్తరా

ధ్యావ్యాప్త్యైవ కారబోధితేనసంసర్గాభావేతరాభావకర్తృకత్వాభావేన
సంసర్గాభావేతరాభావకర్తృక విభాగాభావవిశిష్టత్వేనవా విశేషితేధా
త్వర్థవిభాగేత దన్వయసంభవాత్ తావతాసవిశేషణే హీతిన్యాయేనవి
శేషణాం శేతస్యప్రయోజక తాలాభసంభవాత్ అథవాతిభావత్వా
వచ్ఛిన్న విభాగోత్తరకాలీన సాధర్మ్యనిరూపణపూర్వ కాలోత్తరో
యోలట్ప్రత్యయ వివక్షితవర్తమానకాలః తద్విశిష్టవిభాగత్వావచ్ఛేదే
నసంసర్గాభావనిష్ఠకర్తృతాయాః నిరూపకతాసంబంధేనాన్వయః తేనా
స్మిన్కాలే సంసర్గాభావాతిరిక్తస్య విభాగోనాస్తీతిలభ్యతే తతశ్చవర్త
మానకాలీన విభాగత్వవ్యాపకత్వ విశిష్టనిరూపకతా సంబంధేనసంసర్గా
భావకర్తృతా విశేషితవిభాగత్వవిశిష్టే తద్విభాగాసంభవప్రయోజ్యత్వం
భాసమానంవిశేషణాం శమాదాయపర్యవస్యతీతిబోధ్యం అస్మద్గురుచర
ణాస్తువిభాజ్యతా వచ్ఛేదకీభూతసంసర్గాభావత్వస్య అన్యోన్యాభావత్వ
గర్భితయాతద వచ్ఛిన్నస్యైవప్రథమం విభాగోయుక్తః నతుసంసర్గాభా
వత్వావచ్ఛిన్న స్యేత్యాశంకాయాం తస్యయదివిభాగః క్రియతేతదాప్ర
థమమేవ విభాగోయుక్తస్స్యాత్ నత్వేవాతద్విభాగః క్రియతే తస్యైక
విధత్వాత్ అతశ్చతద్విభాగాసంభవాత్ సంసర్గాభావంవిభజత ఇత్యర్థ
ఇతిరీత్యా గ్రంథంసమర్థయంతి అన్యోన్యాభావభిన్నాభావత్వమితి ఇదంచ
నమనియతా భావానాంభేదపక్షే అన్యధాకపిసంయోగాత్యంతాభావ
స్యావ్యాప్య వృత్తేః కపిసంయోగిభేదా భిన్నత్వాసంభవేపి ఘటత్వాత్యం
తాభావస్యఘటభేదాభిన్నతయా అవ్యాప్యవృత్తేస్సమత్వాపిఘటత్వా
త్యంతాభావస్యస్వాత్యంతాభావవద్భేదస్యావచ్ఛిన్న భిన్నభేదాత్మకత్వా
దవ్యాప్తిర్దుర్వారాసచ స్వాత్యంతాభావాత్యంతాభావఏవస్వాత్మకోనతు
స్వాత్యంతాభావవద్భేదస్యావచ్ఛిన్న భిన్నభేదావపీతివాచ్యం యథాహి
స్వజ్ఞానేస్వాత్యంతాభావాజ్ఞానాత్ స్వాత్యంతాభావోనాస్తీతి జ్ఞానా
చ్చస్వాత్యంతాభావాత్యంతాభావః స్వాత్మకః తథాస్వజ్ఞానేస్వావచ్ఛి

న్నభేదాజ్ఞానాత్ స్వావచ్ఛిన్నభిన్నో నాయమితి జ్ఞానాచ్చస్వావచ్ఛిన్నభి
న్నభేదస్య ఏవంస్వజ్ఞానే స్వాత్యంతాభావవాన్నాయమితి జ్ఞానాత్స్వా
త్యంతాభావవద్భేదస్యచ స్వాత్మకతాయాయుక్తి సిద్ధత్వాద్వ ప్రిస్వం
యోగాత్యంతాభావస్యస్వరూపసంబంధేన స్వాత్యంతాభావవద్భేదరూ
పత్వాసంభవేపి వృత్త్యనియామకసంబంధస్య అభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వపక్షే విషయితాసంబంధేన యస్స్వాత్యంతాభావ స్తద్వద్భేదరూ
పత్వేఽతివిరహాత్ ఏవంకపిసంయోగాత్యంతాభావస్యకేవలాన్వయిత్వరూ
స్వరూపసంబంధేన తదవచ్ఛిన్నభేదాప్రసిద్ధావపి విషయితాసంబంధేనత
దవచ్ఛిన్నభేదప్రసిద్ధ్యా విషయితా సంబంధేనస్వావచ్ఛిన్న భిన్నభేదాత్మ
కత్వమక్షతమేవ ఏవంసత్యేషామేవ అత్యంతాభావానాం ధ్వంసప్రాగభా
వయోశ్చ తథాత్వాదసంభవః కింబహునా జగతఏవతథాత్వాద ప్రసిద్ధిరి
తినచతాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాభిన్నప్రతియోగితా
నిరూపకత్వం అన్యోన్యాభావభిన్నత్వం తచ్చఘటత్వాత్యంతాభావాదౌ
ఘటత్వనిష్ఠప్రతియోగితానామాద్యైవనిర్వహతి ఏవంచఘటత్వా
త్యంతాభావ ఘటభేదయోరభేదేపి నక్షతిరితివాచ్యం ఏవంసత్యన్యోన్యా
భావస్యాపి కించిద్విశిష్టస్వాత్యంతాభావవిషయితాది సంబంధావచ్ఛి
న్నస్వాత్యంతాభావాదినిష్ఠస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
నిరూపకత్వేనాదాయాతివ్యాప్తేః ప్రతియోగితాయాం భావవృత్తిత్వ
విశేషణేన వారణేపిఘటభేదాదేస్స్వాభావాభావాత్మకతయాస్వాభా
వాత్మకస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపభావనిష్ఠతాదాత్మ్యాతిరిక్తసం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వాదతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ నచఘ
టభేదస్య ఘటత్వాత్యంతాభావరూపత్వాల్లక్ష్యత్వమితివాచ్యం అలక్ష్యీ
భూతస్యభేదస్యైవాప్రసిద్ధత్వాత్ సంయోగిభేదస్యాపి స్వసమనియత
ద్రవ్యత్వాభావాభిన్నత్వాదితి ఉచ్యతే సమనియతాభావయోర్భేదఏవే
తిసఘటభేద ఘటత్వాత్యంతాభావయోరైక్యం ఏవంస్వాత్యంతాభావాత్యం

తాభావస్య స్వాత్మకత్వేపిస్వాత్యంతాభావవద్భేదస్య స్వాదతిరిక్తఏవ
సతుస్వాత్మకఏవః సంయోగాదేస్స్వాభావవద్భేదరూపత్వాసంభవేన
సర్వత్రైవ తస్యాతిరిక్తత్వకల్పనాత్ సచైకత్రాసంభవమాత్రేణసర్వత్ర
తథాకల్పనే గగనాదేస్స్వాభావాభావరూపత్వాభావేన ఘటాదేరపి
స్వాభావాభావ రూపతానస్యాదితివాచ్యం గగనాదేరపిస్వాభావాభావ
రూపతాయా నాథాదిభిరుద్ఘుష్టత్వాత్ స్వాభావవద్భేదస్యస్వస్వాదతిరి
క్తత్వపక్షే భట్టాచార్యేణావ్యక్తిఃఏవంసంయోగిభిన్న భేదోనసంయో
గరూపః వ్యక్తేత్రస్యావచ్ఛేదక మనంతర్భావ్యైవప్రతీతేః అతస్సర్వత్రై
వస్వావచ్ఛిన్న భిన్నభేదస్యస్వాదతిరిక్తఏవేత్యాశయేనేదంలక్షణం అథ
వాన్యోన్యాభావత్వాత్యంతాభావత్వాదేః పరస్పరసామానాధికరణ్యే
పిఉపధేయసంకరేపీతిన్యాయేనవిభాగోపపత్తిః తథాచతాదాత్మ్యసం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వానిరూపితం అనుయోగిత్వంసంసర్గాభావ
త్వంతథాచ ఘటభేదేయా ఘటనిష్ఠతాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితా నిరూపితానుయోగితా సాన్యోన్యాభావత్వమిత్యుచ్యతేయా
తుఘటత్వనిష్ఠసమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా నిరూపితా
నుయోగితా సాత్యంతాభావత్వమితిచ ఏవంఘటభేదనిష్ఠాయా విషయి
తాసంబంధావచ్ఛిన్నస్వాత్యంతాభావాదినిష్ఠస్వరూపసంబంధావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితా నిరూపితానుయోగితా సాత్యంతాభావత్వ రూపేతి
నానుపపత్తిగంధః ఏతచ్చసంసర్గాభావత్వం భావాభావసాధారణంఘ
టాభావోనాస్తీత్యాది ప్రతీతిసిద్ధానుయోగితాయా అపీవృశత్వాత్
యదిచతద్వ్యావృత్తంనిర్వాచ్యం తదాభావభిన్నత్వ మపివిశేషణందే
యంతత్రభావ సాధారణ్యాపత్తేః అన్యోన్యాభావభిన్న మన్యోన్యాభావత్వ
భిన్నంతాదాత్మ్య సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానిరూపతానుయోగి
తాభిన్నయదభావత్వం తత్సంసర్గాభావత్వమిత్యర్థః తద్వ్యావృత్తత్వప
క్షేతుఅన్యోన్యాభావభిన్నత్వేసత్యభావత్వంతత్రఅన్యోన్యాభావభిన్నత్వం

చ తాదాత్మ్య సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వానిరూపితానుయోగి
త్వంఅభావత్వం భావభిన్నత్వం ఏవమన్యోన్యాభావత్వం తాదాత్మ్యసం
బంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వంఇత్యత్రాప్యన్యోన్యాభావత్వస్య
భావసాధారణ్యాపత్తేః తాదృశప్రతియోగితాకంతాదృశ ప్రతియోగితాని
రూపితానుయోగ్యభావత్వమనుయోగిత్వంతదన్యోన్యాభావత్వమిత్యర్థఃతదావ్య
ప్త్యాపత్తేస్తు తాదృశప్రతియోగితాకత్వేసత్యభావత్వం తత్ తా
దృశప్రతియోగితాకత్వంచ తాదృశప్రతియోగితానిరూపితానుయోగి
త్వాభావత్వం భావభిన్నత్వం తచ్చ భావనిష్ఠతాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితా విశిష్టత్వం నాతఆత్మాశ
యఇతిబోధ్యం అత్ర తాదాత్మ్యమసాధారణోధర్మః సచఘటఃపటోనే
త్యాదావపట్యాది తస్యచతాదృశప్రతీతౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వాద్వివక్షాభాసతే ఏకప్రతియోగి విశేషణధర్మవిధయా అన్యచ్చసం
బంధవిధయా తత్ర ఏవమ స్వరూపతఃస్వతీయంతు తాదాత్మ్యత్వేనరూ
పేణతాదాత్మ్యత్వంత్వఖండోధర్మః ఘటత్వావృత్తిత్వేసతి పటవృత్తి
త్వావాసంయోగిసత్త్వం యోగేనాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంతు
నసంయోగస్యతే నరూపేణాతోనతత్రాతివ్యాప్తిరితి కేచిత్ భట్టాచార్య
మతానుయాయినస్తు తాదాత్మ్యమేకమాత్రవృత్తిధర్మః సచతద్వ్యక్తి
త్వాదిరూపస్సఏవచనీలో ఘటఇత్యాదౌసంసర్గః సంసర్గతావచ్ఛేద
కంచైకమాత్రవృత్తిత్వం అతోనబహువ్యక్తి విశేష్యకజ్ఞానే సంసర్గాన
నుగమః ఘటఃపటోనేత్యాదౌచసఏవప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధః
సంబంధతావచ్ఛేదకంచైకమాత్రవృత్తిత్వం అతోనానుగమః ఏవంసం
యోగినస్సంయోగేన అభావేనాతివ్యాప్తిప్రసక్తిఃసంయోగస్యైకమా
త్రవృత్తిత్వాభావాదిత్యాహుః అథాస్మిన్మతే ఏకమాత్రవృత్తిసంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వమన్యోన్యాభావత్వమితిప్రాప్తం
తత్రైకమాత్ర వృత్తిత్వంస్వప్రతియోగివృత్తిత్వస్వసామానాధికర

ణోభయసంబంధేన భేదవిశిష్టాన్యత్వం ఏకభిన్నాన్యవృత్తిత్వమిత్యాదిరూ
పసంసర్గమేవ భేదఘటితంచేత్యాత్ర శిరోమాదుర్వాగ ఇతిచేన్న స్వసా
మానాధికరణ్య స్వాభావసామానాధికరణ్యోభయసంబంధావచ్ఛిన్న
వ్యాప్యవృత్తి పదార్థత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవత్త్వస్యైవ
భేదాద్య ఘటితస్యనిర్వచన సంభవాత్ అత్రచవ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశా
త్ ఘటాది నిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వే తాదృశోభయసంబంధేన సంయోగాదేస్స
త్త్వేపినక్షతిః వ్యాప్యవృత్తిత్వంచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న త్వాభావవిశి
ష్టావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావవత్త్వం కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న త్వాభావని
వేశాచ్చ వ్యతిరేకిధర్మమాత్రస్య కాలేవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వేపినక్షతిః
అత్రసత్వ తాభావత్వం అనుయోగితానతుభావభిన్నత్వం తేనసతా దా
త్మ్యాంతర్భావ ప్రసక్తిరితిబోధ్యం వినాశ్యభావత్వమితి ననుఘటోత్ప
త్తేఃపూర్వం ఘటాభావబుద్ధేరత్యంతాభావవిషయకత్వేనైవోపపత్త్యా
పతిరిక్తప్రాగ భావేమానాభావః నచఘటోభవిష్యతీతి ప్రతీతివ్యవహా
రాత్ తమానం వర్తమానప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వస్యైవ భవిష్యత్ప
దార్థత్వాత్ వర్తమానాంత్యంతాభావ ప్రతియోగిత్వస్య తథాత్వేక
దాచిదప్యేతద్దేశాసంబంధినివస్తునితద్విస్త్విహాభవిష్యతీతి వ్యవహారా
పత్తేరితివాచ్యం వర్తమానకాలధ్వంసాధికరణసమయమాత్రవృత్తి
త్వాదేరేవభవిష్యత్త్వరూపత్వసంభవాన్న చోత్పన్నవ్యక్తేః పునరావృత్తి
వారణాయన ఆవశ్యక ఇతివాచ్యంఘటపతికపాలేభావిఘటప్రాగభావసమవ
హితయా కపాలత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటితసామాన్యసామగ్ర్యా ఘట
త్వావచ్ఛిన్నోత్పత్తి వారణాయద్రవ్యం ప్రతిద్రవ్యస్యప్రతి బంధకతా
యా కిల్ప్తతయా తతఏవోత్పన్నఘటవ్యక్తేః పునరుత్పత్తివారణసంభవా
త్ వ్యాప్యధర్మావచ్ఛిన్నే జనసీయే వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్న జనకసామగ్ర్యా అ
పేక్షితత్వాత్ నచద్రవ్యం ప్రతిద్రవ్యస్య ద్రవ్యోత్పత్తికాలోత్పత్తికధ్వం
సానాంవా ప్రతిబంధకత్వమిత్యత్ర వినిగమనావిరహః ప్రాప్తిరితివాచ్యం

ప్రాగభావవాదినోఽపి తద్ఘటవ్యక్తిప్రతి తద్ఘటప్రాగభావవ్యక్తేస్తద్వ్య
క్తిత్వేన కారణత్వముచ్యతాం తత్కాలోత్పన్నానంతపదపరమాణు
సంయోగప్రాగభావానాం వేత్యత్ర వినిగమనావిరహాపత్తేర్దుర్వారత్వా
త్ అథ తద్ఘటవ్యక్తిప్రాగభావస్య తత్కాలోత్పన్నపదపరమాణుసం
యోగప్రాగభావానాంచ సమనియతత్వేన అభిన్నతయా న కారణభేదః
నహి కారణతావచ్ఛేదకభేద ఇతి న వినిగమనావిరహప్రసక్తిః యది చ పదప
రమాణుసంయోగప్రాగభావస్య పరమాణుసాధారణత్వాన్న తద్ఘట
ప్రాగభావసమనైయత్యం తత్కాలోత్పన్నక్రియాప్రాగభావస్య ఏకవ్య
క్తిమాత్రవృత్తిత్వేన న సమనైయత్యసంభవః ప్రాగభావస్యానేకవ్యక్తి
ప్రతియోగికత్వమపసిద్ధాంత ఇతి మన్యసే తథాపి తద్ఘటవ్యక్తిప్రాగభావ
స్య స్వపదార్థాంతరప్రాగభావమాదాయ వినిగమనావిరహప్రసక్తిస్తద్ఘ
టోత్పత్తిప్రతీయామాదిక్షణవృత్తిస్తద్ఘటోత్పత్త్యభావః తద్ఘటకారణాభావ
ప్రయోజ్యస్తద్ఘటోత్పత్త్యభావత్వాదిత్యేతాదృశతర్కసహకారిమానసి
ద్ధతద్ఘటవ్యక్తికారణతాకత్వస్యైవ వినిగమకత్వాత్ ప్రతియోగిభూ
తతద్ఘటోపస్థిత్యధీనోపస్థితికతయా లఘునా తద్ఘటవ్యక్తిప్రాగభావేన
ప్రాగభావాంతరాణామన్యథాసిద్ధత్వాదితి చేన్న ద్రవ్యాభావత్వా
పేక్షయా ద్రవ్యోత్పత్తికాలోత్పత్తికధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాస్య
సామానాధికరణ్యస్వసమాన కాలోత్పత్తికత్వోభయ సంబంధేన ద్ర
వ్యాదివిశిష్టధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వస్య వ్యవసితస్య గురుతయా కార
ణతావచ్ఛేదకత్వాసంభవేన వినిగమనావిరహప్రసక్తేః కించ నిపుణతరవివే
చనాయాం ఉత్పన్నస్య ఘటస్య పునరుత్పత్త్యాపత్తిరిత్యపార్థకం వచనం
తథాహి ఉత్పన్నస్య ఘటస్య కిమవస్థానక్షణేషు పునరుత్పత్తిరాపాద్యతే
ప్రధ్వంసక్షణేషు వా ఆద్యే ఉత్పత్తిర్నామ ఆద్యక్షణసంబంధః స చ కించిద్దే
శావచ్ఛేదేన ఆద్యక్షణావృత్తిత్వం ఆద్యక్షణావచ్ఛేదేన కించిద్దేశవృత్తి
త్వం వా ఉభయథాపి సా ద్వితీయాదిక్షణేషు ఘటాదావనాపాద్యమా

నాతత్క్షణోత్పాద్యత్వాపత్తిః క్రమ్యతిశేషాంశస్య సిద్ధత్వాత్ ద్వితీ
యాదిక్షణోత్పాద్యత్వం పునరశక్యాపాదనం తద్ధి తద్ఘటాధికరణక్షణధ్వం
సానధికరణత్వేసతి తద్ఘటాధికరణత్వం తత్రచవిశేష్యాంశస్సిద్ధఏవవిశే
షణంపునరాపాదనీయం నచతత్సంభవతి తథాహి ప్రథమక్షణస్యఘ
టానధికరణత్వం తావద్దుర్వారం తత్పూర్వత్వంసామగ్ర్యాస్సంపన్నత్వా
త్ తస్యచక్షణస్య ద్వితీయక్షణధ్వంసోపి తథాతత్కాలావస్థాయిపదార్థ
సముదాయాత్మకతత్క్షణఘటకీభూతస్య కస్యచిత్పదార్థస్య స్వనాశకబ
లాదుత్పద్యమానం ప్రధ్వంసముపరోద్ధుమస్మాక మసమర్థత్వాత్ ఏవం
గ్రంథకృద్వ్యక్త్యమానేష్వపిక్షణోపాధిషు పూర్వపూర్వక్షణధ్వంసోద్వితీ
యాదిక్షణే దుర్వారః స్ఫుటీభవిష్యతి చేదముపరిష్టాదేవముత్పన్నస్య
ప్రథమక్షణధ్వంసస్య యత్కాలికసంబంధేనాధికరణత్వం ద్వితీయక్ష
ణస్యకథంకారం వారణీయం ఏతేనప్రధ్వంసక్షణేషు తదుత్పత్తిరపినాప
త్తిపథమారోహతి ఉక్తరీత్యా ఉద్యత్వాపాదనాసంభవాత్ ధ్వంసస్య
ప్రతియోగివిరోధితయా ఘటితత్క్షణసంబంధాపాదనాసంభవాచ్చ
ప్రతియోగివ్యక్త్యుపధాయకయావత్కారణానాంతదానీమసంభవా
చ్చతస్మాదర్థసమాజగ్రస్తస్యైవోత్పన్నస్య పునరుత్పత్త్యభావఇతినతదర్థం
ప్రాగభావకల్పనా యత్తు సహస్రతంతుకపటస్థలేతత్పటవ్యక్తేః పటాం
తరాధికరణతంతుషువారణాయ సమవాయేనతత్పటవ్యక్తిం ప్రతిబహూ
నాంతంతూనాంతంతుసంయోగానాం వాతద్వ్యక్తిత్వేనకారణత్వ
కల్పనాపేక్షయా ప్రాగభావాంగీకార ఆవశ్యకః కించప్రాగభావాంగీకా
రేపిత్రిచతురేషు తంతుషుసంయుక్తమాత్రేషు తత్పటవ్యక్తేరుత్పత్తివార
ణాయతద్వ్యక్తిం ప్రతితద్వ్యక్త్యసమవాయి కారణచరమసంయోగ
స్య కేతద్వ్యక్తిత్వేన కారణతాయా ఆవశ్యకతయా తేనైవపటాంతరాధి
కరణతంతుషుతద్వ్యక్త్యాపత్తివారణసంభవ ఇతివాచ్యం సమవాయేన
తత్పటవ్యక్తిం ప్రతితత్సంయోగవ్యక్తేస్సమవాయేనహేతుత్వే తత్పటా

ధికరణతంత్వంతరే వ్యభిచారాపత్త్యా కాలికసంబంధేనైవ హేతుతాయా
వాచ్యత్వేన పటాంతరాధికరణతంతుషు తద్వ్యక్త్యాపత్తేర్దుర్వారత్వాది
తిమహాదేవగ్రంథేస్థితం తత్తు తద్గ్రంథసవ్యాగ్రేదూషితప్రాయం తద్గ్రంథే
హిసంయోగ నిరూపణేకార్యతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న యత్కించిద్వ్య
క్త్యధికరణయావద్వ్యక్తి నిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వ స్యైవవ్యభిచారిప
దార్థత్వముక్తం నచేవంతాదృశవ్యభిచారస్సంభవతితతశ్చప్రాగభావప్రా
ప్రామాణిక ఇతిచేదుచ్యతే అస్తుసమవాయేనైవ తత్సంయోగవ్యక్తే
స్తత్పటవ్యక్తింప్రతికారణతా తథాపి ప్రాగభావోదుర్వారః యథా
హితత్సంయోగ వ్యక్తిరూపవిశేష సామగ్రీమనపేక్ష్యైవతంతుసంయో
గత్వావచ్ఛిన్న ఘటితసామాన్యసామగ్రీ పూర్వతంతుషు తత్పటవ్య
క్తిముత్పాదయతి తథాపటాంతరాధికరణతంతు ష్వపితాంకుతో నోత్పా
దయేత్ పూర్వోక్త తంతుషుతత్పటవ్యక్త్యుపధాయకతావచ్ఛేదకత్వేనక్లృప్త
ధర్మానవచ్ఛిన్నానాం తత్రాబాధాత్ తత్తత్పటవ్యక్త్యుపధాయకంకించి
త్పటాంతరాధి కరణతంతువ్యావృత్తం తత్పటాధికరణయావత్తంతుసా
ధారణమన్వేష్టవ్యం తదేవప్రాగభావశబ్దితమితి ననుతత్తద్వ్యక్తిసమవే
తసత్త్వసామాన్యం ప్రతితత్తద్వ్యక్తేస్తాదాత్మ్యేన కారణతాస్వీకారేణో
క్తప్రాగభావసిద్ధి ప్రత్యాశాతథాహి సహస్రస్యాపితంతూనాం త తద్గ
తరూపరసాదిసాధారణ్యేనతత్తత్సమవేతసత్త్వావచ్ఛిన్నం ప్రతితత్త
ద్వ్యక్తిత్వేన కారణతావాచ్యా కార్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతా చతత్పట
వ్యక్తిరపి తథాచసమవాయేనతత్పటవ్యక్తింప్రతిసమవాయేనకాలిక
విశేషణతయా వాకారణీభూతయాతచ్చరమసంయోగవ్యక్త్యా తత్పట
వ్యక్త్యాజననీయాయాం తత్పటవ్యక్తివృత్తితత్తత్తంతు సమవేతత్వావచ్ఛి
న్నకార్యతా నిరూపితకారణతాశ్రయీభూతానాం తావత్తంతువ్యక్తీ
నాంతాదాత్మ్యసంబంధేనఅన్యతమత్వేనరూపేణతత్సంయోగవ్యక్తిని
ష్ఫలవ్యాప్యతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టత్వరూపసహకారిత్వస్వీకారేణై

నపటాంతరాధికరణతంతుషు తత్పటవ్యక్తివారణసంభవాత్ ప్రాగభా
వస్యావరోధో నిరర్థక ఇతి చేదత్ర బ్రూమః ఉత్పన్నే తస్మిన్ సహస్ర తంతుకేవ
పటే తచ్చరమసంయోగాతిరిక్తయత్కించిత్సంయోగనాశేన వినష్టేపి
యుక్తానామేవావయవానాం సంయోగాంతరేణ పునరుత్పత్స్యమానా
పటవ్యక్తిః పూర్వపటవ్యక్త్యాత్మికైవ కుతో నోత్పద్యతే తద్వ్యక్తిత్వా
వచ్ఛిన్న కారణీభూతాయాశ్చరమసంయోగవ్యక్తేః సదవస్థత్వాత్ పట
వ్యక్తిష్టపటత్వాది సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్న కారణతావచ్ఛేదకీభూతత
త్సంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నానామపి సత్త్వాత్ నచ పటాంతరోత్పత్తిదశే
పూర్వపటవ్యక్తేరుత్పత్తిర్నాపాదయితుం శక్యా తత్క్షణస్య తత్పటవ్యక్త్య
ధికరణక్షణధ్వంసాధికరణత్వాదితి వాచ్యం యతో ఽనయం తత్పటవ్య
క్తేర్నిరుక్తాముత్పత్తిమిదానీమాపాదయామః కింత్వాపాద్యమానా
యాః పటవ్యక్తేస్తద్వ్యక్తిత్వసామగ్ర్యాస్స్వజన్యపదార్థే కార్యతావ
చ్ఛేదకధర్మేచ ప్రయోజకత్వాదతశ్చ పూర్వవ్యక్తివిగతవ్యక్తిత్వప్ర
యోజకమిదానీమవర్తమానం కిమపి కారణమన్వేష్టవ్యం తచ్చ ప్రాగభా
వాతిరిక్తం న్యాయ్యం ఏవం చ ప్రాగభావకారణత్వమేవ స్యాత్ తాదృశప్రసంగ
భంగే తద్వ్యక్తిసమవేతసత్తామాత్ర ప్రతి తద్వ్యక్తేః తాదాత్మ్యేన
కారణత్వాభ్యుపగమమాత్రం గ్రంథకృతా మిత్యుక్తప్రాయమపి నై
వం ఘటాదికం ప్రతికపాలసంయోగాదేః కారణతావిలోపప్రసంగః అసం
యుక్తయోః కపాలయోః ఘటప్రాగభావరూపవిశేషసామగ్రీవిరహేణై
వ ఘటోత్పాదనాసంభవాదితి వాచ్యం కపాలసంయోగోత్పత్తేః ప్రాక్తత్క
పాలయోః ఘటోత్పాదస్య ప్రాగభావకారణతయాపాదయితుమశక్య
త్వాత్ కార్యమాత్రవృత్తిజాతేః కార్యతావచ్ఛేదకత్వమితినియమేన
వినిగమనావిరహేణ కపాలసంయోగదండాదీనాం సర్వేషామపి తదవ
చ్ఛిన్నం ప్రతి కారణతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ కదాచిదప్యసంయుక్తయోః
కపాలయోః ఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావే తత్త్వాప్రాగభావవ్యక్త్యభావ

కూటస్య ప్రయోజకత్వే గౌరవాచ్చ ఏవం తత్తద్ఘటవ్యక్తిం ప్రతి తత్తత్కపాల
సంయోగవ్యక్త్యాదీనామపి కారణతా న ప్రాగభావకారణతయాం చరితార్థా
త తత్తత్కపాలయోరేవ ఉత్పత్స్యమానఘటవ్యక్తేః ఏతత్సంయోగాద్యు
త్పత్తేః పూర్వముత్పత్త్యాపత్తేః ప్రాగభావకారణతయా వారణాసంభవాత్
ఏవం గుణాదౌ సంయోగత్వావచ్ఛిన్నాభావే తత్తత్సంయోగప్రాగభావ
వ్యక్త్యభావకూటస్య ప్రయోజకత్వే గౌరవాత్ కార్యమాత్రవృత్తిజాతేః
కార్యతావచ్ఛేదకత్వే నియమాచ్చ సంయోగత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి ద్రవ్య
త్వేన కారణతా ఆవశ్యకీ చైవమపి సురభ్యసురభ్యవయవారబ్ధద్రవ్యే
గంధప్రాగభావాభావాదేవ గంధాపత్తివారణాత్ తయోః పరస్పరప్ర
తిబధ్యప్రతిబంధకభావో న స్యాదితి వాచ్యం తత్రాపి సురభిత్వాద్యవచ్ఛి
న్నాభావే తత్తత్సురభిప్రాగభావవ్యక్త్యభావకూటస్య ప్రయోజకత్వక
ల్పనాపేక్షయా సురభీతరగంధత్వావచ్ఛిన్నస్య ప్రయోజకత్వే లాఘవా
త్ న చ సురభిత్వాద్యవచ్ఛిన్నం ప్రతి సురభిప్రాగభావత్వేన కారణత్వం క
ల్ప్యతామితి వాచ్యం తథాపి వినిగమనావిరహేణ సురభీతరగంధాభా
వత్వేనాకారణతాయా అవారణాత్ సురభ్యసురభ్యవయవారబ్ధేపి క్వ
చిద్ద్రవ్యే భావిపాకోత్పత్స్యమానసురభిప్రాగభావసంభవే తదానీంసు
రభిత్వావచ్ఛిన్నాభావే సురభిప్రాగభావత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్ర
యోజకత్వాసంభవాచ్చ అపి చ సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నాభావో న క్వచి
దపి ప్రాగభావవ్యతిరేకాన్నిశ్చేతుం శక్యః తస్య కార్యవ్యతిరేకనిశ్చయైక
నిశ్చేయత్వాత్ అతః సామాన్యరూపేణ ప్రాగభావస్య కారణతాం క్వచిదపి
న కల్ప్యయితితా ప్రతికాః తత్తత్ప్రాగభావవ్యతిరేకాత్తద్వ్యక్తివ్యతి
రేకస్తు నిశ్చేయః తద్వ్యక్త్యుత్పాదనిశ్చయేన తత్తత్ప్రాగభావవ్యక్తే
ర్వినష్టత్వజ్ఞానాత్ తత్పటవ్యక్తివినాశోత్తరకాలం తత్పటసమవాయి
ష్వుత్పన్నాయాం పటాంతరవ్యక్తౌ తద్వ్యక్తిత్వావారణాయైవ హితస్య కా
రణత్వకల్పనం తత్ర తద్వ్యక్తేః పూర్వప్రాగభావవ్యక్తిజన్యత్వాభావజ్ఞా

నాచ్ఛక్యమేవ సత్త్వేవమసంయుక్తయోః కపాలయోః ఘటప్రాగభా
వసామాన్యాభావస్సురభ్యసురభ్య వయవారబ్ధద్రవ్యేచ సురభిగంధా
దిప్రాగభావ సామాన్యాభావౌవానిశ్చేతుంశక్యతే భావిఘటాదిసంభా
వనయాతత్ప్రాగభావస్యాపిసంభావితతయా తదభావస్యప్రమాణాంత
రానధిగమ్యత్వాత్ అద్వైతమేతద్ఘటవ్యక్తిరూపరసాదివ్యక్తేర్భావో
పినఘటాంతరేతద్రూపరసాదిప్రాగభావవ్యక్తివ్యతిరేకేణ నిశ్చేతుంశ
క్యతేతద్రూపాదివ్యక్త్యుత్పత్తివ్యతిరేకనిశ్చయైకవిశ్చేయత్వాత్ తత్త
త్ప్రాగభావవ్యక్తీనాం వ్యతిరేకస్య అతశ్చతత్తద్వ్యక్తిసమవేతసత్తా
యాస్తాంప్రతి తత్తద్వ్యక్తేః కారణతాపియుక్తిసిద్ధాస్యాదితిచేదిష్టమే
వైతదస్మాకం తద్ఘటవ్యక్తిభేదస్యైవతద్రూపాద్యుత్పత్తివ్యతిరేకేప్ర
ప్రయోజకత్వస్యగ్రంథకృతామభిప్రేతత్వాదితి * ॥ జన్యాభావత్వమితి
ననుకిమిదంజన్యత్వం నతావత్ప్రాగభావప్రతియోగిత్వం వినాశ్యభావ
త్వయోః ప్రాగభావత్వశరీరేఽంసత్వస్య ఘటకతయాన్యోన్యాశ్రయాత్
నాపికాలికసంబంధేన ఘటత్వాదిమత్వంజన్యత్వం ప్రాగభావస్యాపికాలో
ధితయా గంధకృతాప్యేవత్స్యమాణత్వేన తత్రాతివ్యాప్తేః నచస్వోత్త
రవృత్తిప్రతియోగికత్వం ప్రాగభావేఽనాశిత్వం ఏవం స్వపూర్వవృత్తి
ప్రతియోగికత్వం ధ్వంసేజన్యత్వమితివాచ్యం ఉత్తరత్వపూర్వత్వయోః
క్రమేణధ్వంసప్రాగభావత్వగర్భత్వాత్ కించఘటప్రాగభావధ్వంసః
ఘటతద్ధ్వంసోభయరూపః తాభ్యామేవఘటప్రాగభావోధ్వస్తఇతిప్రతీ
త్యుపపత్తేః ఘటప్రాగభావధ్వంసస్యాతిరిక్తత్వేతస్యధ్వంసత్వనిర్వాహా
యప్రాగభావప్రతియోగిత్వస్వీకారస్యావశ్యకతయాప్రాగభావస్యానేక
ప్రతియోగికతాయాఅపసిద్ధాంతత్వేనఘటప్రాగభావాపేక్షయాతద్ధ్వం
సప్రాగభావస్యాతిరిక్తత్వేచతస్యప్రాగభావత్వనిర్వాహాయధ్వంసప్రతియో
గిత్వస్వీకారేచానవస్థాపత్తేః ఏవంఘటధ్వంసప్రాగభావఃఘటతత్ప్రాగ
భావోభయరూపః తాభ్యామేవఘటధ్వంసోభవిష్యతీతిప్రతీత్యుపపత్తేః

తస్యాతిరిక్తత్వే ప్రాగభావత్వనిర్వాహాయధ్వంసప్రతియోగిత్వేచధ్వం
సస్యానేక ప్రతియోగికతాయా అపసిద్ధాంతత్వేః ఘటధ్వంసాకేషుయాం
ఘటధ్వంస ప్రాగభావధ్వంసస్యాతిరిక్తత్వే అనవస్థాపత్తేః ఏవంచఘటో
ఘటప్రాగభావప్రతియోగికధ్వంసాత్మకః ఘటధ్వంసప్రతియోగికప్రా
గభావాత్మకశ్చ సంవృత్తఇతివినాశప్రతియోగిత్వంధ్వంసే ప్రాగభావప్ర
తియోగిత్వంచ ప్రాగభావేతివ్యాప్తం ననుభావభిన్నధ్వంస ప్రతియోగి
త్వం ప్రాగభావలక్షణేప్రవిష్టం భావభిన్నప్రాగభావ ప్రతియోగిత్వం
చధ్వంసలక్షణే నాతఃపరస్పరమతివ్యాప్తిః ప్రాగభావేతుఘటధ్వంసా
త్మకోయోఘటప్రాగభావధ్వంసః భావభిన్నస్తత్ప్రతియోగిత్వమాదా
యలక్షణసంగతిః ధ్వంసేచఘటప్రాగభావాత్మకోయో ఘటధ్వంసప్రాగ
భావఃభావభిన్నస్తత్ప్రతియోగిత్వమాదాయేతిచేన్న ఏవమపిఘటానధి
కరణభూతలాదినిష్ఠే ఘటప్రాగభావాత్యంతాభావేఘటధ్వంసాత్యంతా
భావేచ అతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ తయోరపిస్వాత్యంతాభావాత్మకో
యోఘటప్రాగభావః ఘటధ్వంసశ్చభావభిన్నస్తత్ప్రతియోగిత్వాదితి *
ఉచ్యతే ధ్వంసత్వంప్రాగభావత్వంచద్వివిధం ఏకంభావాభావసాధారణం
అన్యచ్చతద్వ్యావృత్తం తత్రప్రథమమనుయోగితా విశేషరూపమఖం
డోపాధిరూపంవా ఘటోధ్వస్తః ఘటప్రాగభావోధ్వస్తఃఘటోభవి
ష్యతిఘటధ్వంసో భవిష్యతీతిప్రతీతిసాక్షికం సనిరుక్తిమపేక్షతేద్వితీ
యంతునిర్వాచ్యం అతస్తన్నిర్వక్తివిశ్వనాథః వినాశ్యభావత్వంజన్యా
భావత్వమితిచతత్ర వినాశ్యభావత్వం ధ్వంసత్వశబ్దపరిభాషితవిలక్షణాను
యోగితానిరూపితప్రతియోగిత్వేసత్యభావత్వం జన్యాభావత్వంతుప్రా
గభావత్వశబ్దపరిభాషితవిలక్షణానుయోగితానిరూపితప్రతియోగిత్వే
సత్యభావత్వం నతయోఃపరస్పరఘటకతా నవాపరస్పరస్మిన్నతివ్యాప్తిః
తథాహిఘటో యద్యపిధ్వంసరూపస్తథాపిసఘటధ్వంసస్యప్రతియో

గితానిరూపితం అనుయోగిత్వంధ్వంసత్వాఖ్యం ఘటే అతో౽నప్రాగభావ
లక్షణస్య ధ్వంసేతివ్యాప్తిః ఏవంఘటో౽యద్యపిప్రాగ భావరూప స్తథాపి
నఘటప్రాగ భావనిరూపితమనుయోగిత్వం ప్రాగభావత్వాఖ్యం అతో౽
నప్రాగభావేతివ్యాప్తిః ఏవంఘటప్రాగభావాత్యంతా భావాత్యంతాభా
వో౽యద్యపి ఘటప్రాగభావః తథాపిఘటప్రాగభావాత్యంతా భావని
ష్ఠప్రతియోగితానిరూపితమనుయోగిత్వం ఘటప్రాగభావేనప్రాగభా
వత్వాఖ్యం కింత్వత్యంతాభావాఖ్య మితినఘటప్రాగ భావాత్యంతాభా
వేధ్వంస లక్షణస్యాతివ్యాప్తిః ఏవంఘటధ్వంసాత్యంతా భావేప్రాగభా
వలక్షణస్యాతి వ్యాప్తివారణంబోధ్యం ఉభయోర్లక్షణయోర్ఘటేతివ్యా
ప్తివారణాయ లక్షణద్వయేప్యభావత్వం నివేశితంతచ్చభావ భిన్నత్వా
యద్యప్యత్ర భావభిన్నత్వనివేశే ప్రాగభావత్వశబ్దపరి భాషితావిలక్షణా
నుయోగిత్వమేవ ప్రాగభావలక్షణముచితం ఏవంధ్వంసత్వశబ్దపరిభాషి
తంవిలక్షణాను యోగిత్వమేవధ్వంసలక్షణం ఘటాదావతివ్యాప్తేర్భావభి
న్నత్వవిశేష ణేనవారణాత్ తథాపిలక్షణస్యలక్షణాంతరాదూషకత్వా
త్ అవైయర్థ్యం తత్రగురుభూతలక్షణాశ్రయణప్రయోజనంతుప్రాగ
భావస్య ధ్వంసత్వనిరూపకత్వం ధ్వంసస్యప్రాగభావత్వ నిరూపకత్వంఇతి
విషయపరిజ్ఞానమేవ ప్రాగభావత్వధ్వంసత్వ రూపానుయోగితావిశేషప
రిజ్ఞానరూపం పూర్వలక్షణప్రయోజనం త్వనేనాపినిర్వహాతి ఏవంప్రాగ
భావత్వధ్వంసత్వయోరఖండోపాధిత్వపక్షే ధ్వంసత్వావచ్ఛిన్ననిరూపి
తప్రతియోగితాశ్రయత్వేసత్యభావత్వం ప్రాగభావత్వం ప్రాగభావతా
వచ్ఛిన్ననిరూపిత ప్రతియోగితాశ్రయత్వే సత్యభావత్వంధ్వంసత్వంఇ
తిలక్షణ ఘటకీభూతేధ్వంసత్వ ప్రాగభావత్వేఅఖండోపాధి రూపేతత
యోఃపరస్పరం ఘటకతానవాతద్ఘటిత లక్షణయోఃపరస్పర ఘటకతాని
వాపరస్పరస్మిన్నతివ్యాప్తిః తథాహిఘటో౽యద్యపి ధ్వంసరూపఃతథాపిఘ

టనిష్ఠతయా ఘటధ్వంసనిష్ఠప్రతియోగి[illegible] నిరూపకతానవచ్ఛేదకంస
ధ్వంసత్వం తథాసతి ఘటధ్వంసోధ్వస్త ఇతి ప్రతీత్యాపత్తేః కింతు ప్రాగభా
వత్వం ఘటధ్వంసో భవిష్యతీతి ప్రతీతేః అతో న ప్రాగభావలక్షణస్య ధ్వంసే
తివ్యాప్తిః ఏవంధ్వంసలక్షణస్య ప్రాగభావేతివ్యాప్తివారణాదికమప్యూ
హనీయం నిత్యేతి నిత్యత్వం ప్రాగభావాప్రతియోగిత్వేసతి ధ్వంసాప్రతి
యోగిత్వం సంసర్గాభావత్వమన్యోన్యాభావభిన్నాభావత్వం ధ్వంసే ప్రా
గభావేన్యోన్యాభావేచాతివ్యాప్తి వారణాయ తావంతి విశేషణానినను
పూర్వోక్తరీత్యా ఘటాత్మకప్రాగభావప్రతియోగిత్వాదేవ ఘటప్రాగ
భావేతివ్యాప్తిః ఏవంఘటాత్మకధ్వంస ప్రతియోగిత్వాదేవ ఘటధ్వంసే
నాతివ్యాప్తిరితి ప్రాగభావాప్రతియోగిత్వ ధ్వంసాప్రతియోగిత్వయో
రన్యతరవైయర్థ్యం నచభావభిన్నప్రాగభావా ప్రతియోగిత్వంభావభిన్న
ధ్వంసాప్రతియోగిత్వంచ వివక్షితామితివాచ్యం పరస్పరవిశేషణసార్థక
త్వాయతన్ని వేశస్యాయుక్తత్వాత్ యదిచఘటాత్యంతా భావేఘటా
త్మకధ్వంసప్రాగ భావప్రతియోగిత్వ వ్యాప్తివారణాయ తద్విశేషణమా
వశ్యకమితిమన్యతే తదాఘటధ్వంసాత్యంతా భావేతత్ప్రాగభావాత్యం
తాభావేచ అవ్యాప్తిరితిచేత్ ప్రాగభావత్వనిరూపిత ప్రతియోగితా
శూన్యత్వస్య ప్రాగభావత్వావచ్ఛిన్ననిరూపిత ప్రతియోగితాశూన్యత్వ
స్యవాప్రాగభావా ప్రతియోగిత్వపదార్థత్వాత్ ధ్వంసత్వనిరూపిత
ప్రతియోగితా శూన్యత్వస్యధ్వంసత్వా వచ్ఛిన్ననిరూపితప్రతియోగి
తాశూన్యత్వస్య వాధ్వంసాప్రతియోగిత్వ పదార్థత్వాచ్చసర్వానుపప
త్తిపరిహారాత్ ననుకిమిదంతాదృశప్రతియోగితా శూన్యత్వంనతావత్తా
దృశప్రతియోగిత్వ ప్రతియోగికాభావవత్త్వం తాదృశ ప్రతియోగితా
భేదమాదాయ ప్రాగభావేతివ్యాప్తేః నాపితదత్యంతాభావవత్త్వంత
త్స్వాశ్రయాత్ ఉచ్యతేనేహ బావాభావ సాధారణం నాస్తీత్యాది ప్రతీతి

గోచరీభూత మనుయోగితా వి[illegible]నయావచ్ఛఖండోపాధి రూపంవాత్త్యం
తాభావత్వం నిరుచ్యతే కింతు తద్వ్యావృత్తంతత్రతదాను యోగితావి
శేషాది రూపవత్త్వాత్యంతాభావత్వస్య ఘటకత్వేపినక్షతిః నచైవంవిలక్ష
ణానుయోగితాశ్రయత్వే సతిభావభిన్నత్వమేవభావవ్యావృత్తం అత్యం
తాభావత్వమిత్యుచ్యతామితి వాచ్యం ఘటధ్వంసాత్యంతాభావోనాస్తి
ఘటప్రాగభావాత్యంతాభావోనాస్తీత్యాది ప్రతీత్యాధ్వంస ప్రాగభావ
యోరపితాదృశాత్యంతాభావత్వసత్వాత్తద్వ్యావృత్తస్యైవేహ నిర్వా
చ్యత్వాదితిసర్వంచతురస్రం *॥